

İstanbul Üniversitesi
Kadın Araştırmaları Dergisi

Istanbul University
Journal of Women's Studies

Sayı/Issue: 20 Yıl/Year: 2020

**İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi/
Istanbul University Journal of Women's Studies**

Sayı/Number: 20 • Nisan/April 2020

ISSN: 2717-6215 • DOI: 10.26650/iukad.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin uluslararası ve hakemli dergisidir. Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına/larına aittir.

Istanbul University Journal of Women's Studies is the peer-reviewed, international journal of the Istanbul University Centre for Practice and Research in Women's Studies. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın Sahibi/Owner

İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Yayın Sahibi Temsilcisi/Owner's Representative

Mehtap Demir Güven

Sorumlu Müdür/Responsible Director

Mehtap Demir Güven

DERGİ YAZI KURULU/EDITORIAL MANAGEMENT

Baş Editor/Editor-in-Chief

Mehtap Demir, İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Alan Editörleri/Field Editors

Şenay Kara, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Ercan Sarıdoğan, Çanakkale Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye

Hülya Kesici Çalışkan, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Nil Karabağ Bulut, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, İstanbul, Türkiye

İngilizce Dil Editörleri/English Language Editors

Alan James Newson, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye

Elizabeth Mary Earl, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye

YAYIN KURULU/EDITORIAL BOARD

Mehtap Demir, İstanbul Üniversitesi, Konservatuvar, Etnomüzikoloji ve Folklor Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Elif Haykır Hobikoğlu, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Teorisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Şenay Kara, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Ercan Sarıdoğan, Çanakkale Üniversitesi, Çanakkale, Türkiye

Hülya Kesici Çalışkan, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Bedia Demiriş, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Ayşegül Kayaoğlu Yılmaz, İstanbul Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Ayşe Canatan, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara, Türkiye

Funda Sivrikaya Şerifoğlu, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

İdil Uz Akdoğan, UCL Slav ve Doğu Avrupa Çalışmaları Okulu (SSEES), Londra, İngiltere

İdil Ersoy Babula, Greenwich Üniversitesi, Sistem Yönetimi ve Strateji Anabilim Dalı, Londra, İngiltere

Nil Karabağ Bulut, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, İstanbul, Türkiye

Yönetim Yeri/Head Office
İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Yayın Türü/Publication Type
Yaygın Süreli/Periodical

Yayın Dili/Language
Türkçe ve İngilizce/Turkish and English

Yayın Periyodu/Publishing Period
Altı ayda bir Nisan ve Ekim aylarında yayımlanır/Biannual (April & October)

Yayıncı/Publisher
İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,
Fatih / İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

İletişim/Correspondence
İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
Bozdoğan Kemerli Cad. No: 1, Vezneciler / Beyazıt, İstanbul, Türkiye

Dergi Sekreteryası:
Hatice Kılıç Aydın

Telefon: +90 (212) 440-0000/10486
Fax : +90 (212) 440 00 64
Web: <https://dergipark.org.tr/iukad>
Elektronik posta: kad@istanbul.edu.tr

İçindekiler Table of Contents

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Prevention of Violence Against Women in Turkey in the Light of The Decisions of the European Court of Human Rights.....	1
Esmâ Yağmur SÖNMEZ	
Evlî Bireylerin Evlilik İçi Tecavüz Olgusu Hakkındaki Görüşleri: Nitel Bir Çalışma Married Individuals’ Opinions on the case of Marital Rape: A Qualitative Study.....	19
Selda SAKIZCIOĞLU, Türkan DOĞAN	
Diyarbakırlı Kadınlarda Namus, Kadınlık ve Din Honor, Womanhood, and Religion in Women from Diyarbakir.....	51
Esra ASLAN TURAN	
Kadın Akademisyenlerde Politik Becerinin İş-Aile Çatışması ve Aile-İş Çatışması Üzerine Etkisi: Vakıf Üniversiteleri Örneği The Effect of Women Academics’ Political Skill on Work-Family Conflict and Family-Work Conflict: The Case of Foundation Universities	87
Lina KARABETYAN	
Uluslararası İlişkilerde Kadınların Barış Hareketi: Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Birliği Women’s Peace Movement in International Relations: Women’s International League for Peace and Freedom.....	107
Adviye Damla ÜNLÜ	

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi

Prevention of Violence Against Women in Turkey in the Light of The Decisions of the
European Court of Human Rights

Esmâ Yağmur SÖNMEZ¹

Öz

Kadına yönelik şiddet, gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olmak üzere hemen tüm dünya ülkelerinde karşılaşılan hukuki ve sosyal bir problemdir. İnsanlık tarihi içerisinde kadınlara erkeğin birlikte yaşamaya başlaması kadar eski olan bu sorunla uluslararası alanda mücadele, Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin üye ülkelerin imzasına açıldığı 1980'den önceye götürülemez. Uluslararası alanda kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla yapılan çalışmalar ve konunun insan hakları ihlali boyutu ile ele alınması sonucunda ulusal düzeyde de hem sorumluluklar hem de konuya ilişkin farkındalıkta ciddi bir artış gözlenmektedir. Bu anlaşmalara taraf devletler, bu hak ve özgürlüklerin korunması açısından negatif ve pozitif yükümlülük altındadır. Türkiye’de kadının toplumsal konumunu yasal ve yapısal değişiklikler yoluyla iyileştirme ve geliştirme Cumhuriyet devrimlerinden beri kullanılan bir yöntem olsa da kayda değer mevzuat değişiklikleri Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde 2000’li yıllardan bu yana gerçekleştirilmektedir. AB uyum süreci kapsamında başta Anayasa olmak üzere hemen bütün temel kanunlarda toplumsal eşitliği gözetim ve koruyan aynı zamanda da kadına yönelik şiddeti sonlandırmaya yönelik köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu çalışmada, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükleri ile 2000’lerden beri yapılagelen mevzuat çalışmalarının kadına yönelik şiddeti önlemede ne derece etkili olduğu, AİHM’nde Türkiye aleyhinde açılan üç davanın incelenmesiyle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Şiddetin Önlenmesi, Kadın Hakları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İstanbul Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddet

Abstract

Regardless of the level of development, violence against women is a legal problem encountered worldwide. The international struggle against this problem, which is as old as the beginning of living with men and women in human history, begins with the United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, which was opened to the signature of member states in 1980. As a result of the efforts carried out to prevent violence against women, which deal with human rights violations internationally, an increase both in responsibilities and awareness is observed at the national level. Although improving the social position of women through legal and structural changes has been a method used since the Republican revolutions, significant legislation changes in Turkey have been carried out since 2000 under the Laws of the European Union Adjustment. Within the scope of the EU harmonization process, radical changes have been made in almost all basic laws, especially the Constitution, that provide and protect social equality and at the same time end violence against women. In this study, to what extent Turkey has been effective in the prevention of violence against women with its legislative regulations since 2000 due to the obligations of the international agreements, has been dealt with in the examination of three cases opened against Turkey in The European Court of Human Rights.

Keywords

Prevention of Violence, Women's Rights, European Court of Human Rights, Istanbul Convention, Violence Against Women

¹ **Sorumlu Yazar:** Esmâ Yağmur Sönmez (Arş.Gör.), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: yaniky@metu.edu.tr ORCID: 0000-0002-3898-0505

Arif: Sonmez, E. Y. (2020). Avrupa insan hakları mahkemesi kararları ışığında Türkiye’de kadına yönelik şiddetin önlenmesi. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 20, 1–17. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.658992>

1. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEYE İLİŞKİN ULUSLARARASI MEVZUAT

Avrupa Konseyi tarafından yapılan ve İstanbul Sözleşmesi'nde yer alan resmi tanıma göre kadına yönelik şiddet, “ister kamusal alanda isterse özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir ve bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi ” olarak anlaşılmaktadır. (Avrupa Konseyi, 2011: 5) Bu yönüyle kadına karşı şiddet, hem kapsam hem de içerik olarak oldukça geniş bir insan hakları ihlaline işaret etmektedir. İlk bakışta fiziksel şiddeti akla getirirse de, kadına yönelik şiddet genel hatlarıyla fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet şeklinde sınıflandırılabilir. Durumun güncelliğini ve ciddiyetini belirtmesi açısından, Birleşmiş Milletler'in kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddeti günümüzdeki en yaygın, sürekli ve yıkıcı insan hakları ihlallerinden biri olarak ifade etmesi son derece önemlidir. (United Nations, 2018: 1)

Kadına yönelik şiddet, gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olmak üzere hemen tüm dünya ülkelerinde karşılaşılan bir hukuki ve sosyal problemdir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan 2013 raporuna göre, tüm dünyadaki kadınların yüzde 35'i erkeklerin fiziksel ve/veya cinsel şiddetine maruz kalmaktadır (World Health Organization, 2013: 2). Bu nedendir ki, kadına yönelik şiddetle mücadele için ulusal ve bölgesel çaptaki mücadelelerin yanı sıra uluslararası büyüklükte hukuki ve sosyal tedbirler alınması ertelenemez bir gerekliliktir. Söz konusu gereklilikten yola çıkarak çeşitli uluslararası anlaşmalar, konvansiyonlar, sosyal medya kampanyaları ile bu soruna yönelik farkındalığın artırılmasına çalışılmaktadır. Ne yazık ki, insanlık tarihi içerisinde kadınla erkeğin birlikte yaşamaya başlaması kadar eski olan bu sorunla uluslararası alanda mücadele, Birleşmiş Milletler, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) üye ülkelerin imzasına açıldığı 1980'den önceye götürülemez.

Kaypak ve Kahraman'a göre en önemli boyutu, kadınların insan haklarının sağlanması, korunması ve geliştirilmesini, toplumda kadın-erkek eşitliğinin gerçekleştirilmesine koşut bir olgu olarak kabul etmesi olan ve bu yönüyle yalnızca yasal ve biçimsel eşitlik değil, gerçek eşitlik talep edilen CEDAW Sözleşmesi (Kaypak ve Kahraman, 2016: 305), kadına yönelik şiddet konusuna değinilmemesi yönüyle eksiktir. Bu belgede kadına yönelik şiddete yer verilmemesi, 1980'lerde şiddet olaylarının yaşanmadığına değil, bu olayların daha çok aile içi bir mesele olarak görüldüğüne ve henüz yeterli farkındalık düzeyinin oluşmadığına dikkat çekmelidir.

Cinsiyete dayalı şiddetin doğrudan ele alındığı ilk belge için ise 1992 yılına kadar beklemek gerekecektir.

Bu minvalde, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi’nce, 1992 tarihinde kabul edilen 19 No’lu Tavsiye Kararı son derece önemlidir. Bu karara göre, cinsiyete dayalı şiddet, “*kadınların, erkeklerle eşit olarak hak ve özgürlüklerini kullanmalarını ciddi şekilde engelleyen bir ayrımcılık biçimi*” olarak ifade edilmiştir. Kadına yönelik şiddetin farklı görünümüleri sıralanarak her birinin kadınların yaşamlarına olumsuz etkilerinin sayıldığı Kararda, kadının toplumsal yapıda erkekten aşağı konumlanmasına neden olan şiddetle mücadele için, taraf devletlere olumlu yükümlülükler yüklenmiştir (UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women, 1992).

Bir sene sonra Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi ise, kadına yönelik şiddet konusunda ilk uluslararası belge olma niteliğine sahiptir ve bu konuda bir dönüm noktasını oluşturur. Yukarıda yer verilen ve İstanbul Sözleşmesi’ne gelene kadar Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Dünya Sağlık Örgütü gibi birçok farklı uluslararası kuruluş tarafından kullanılan kadına yönelik şiddet tanımı ilk olarak bu bildirme ile kayıt altına alınmıştır (United Nations, 1993). Yine aynı yıl, ‘kadının insan hakları’ kavramının literatüre girmesini sağlayan Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansında alınan bir kararla 1994 yılında İnsan Hakları Komisyonu’na “Kadına Yönelik Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları”nı tüm dünyada derinlemesine inceleme yapacak bir mekanizma kurulmuş ve bu mekanizma için özel Raportörler atanmıştır. (Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009: 12).

Yukarıda sayılan tüm bu uluslararası çalışmalara ek olarak, Avrupa Konseyi de 1990’lı yıllardan bu yana kadına yönelik şiddetle mücadele alanında çalışmalar yapmaktadır. Özellikle 2000’li yıllarda ivme kazanan bu çalışmalar neticesinde Avrupa Konseyi tarafından, kadına yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin önlenmesi ile bunlara karşı mücadele amacıyla, 2008 yılında üye devletlerin hükümet temsilcilerinden oluşan bir geçici komite kurulmuştur. (CAHVIO- Ad Hoc Committee for Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence) CAHVIO’nun, Aralık 2010’da Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen ve 11 Mayıs 2011’de İstanbul’da imzaya açılan Sözleşmenin taslak metnini tamamlaması üzerine bu Sözleşme imzaya açılarak 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (The Council of Europe, 2014).

Demirkır Ünlü’ye göre İstanbul Sözleşmesi sonunda tarafların amacı, kadına yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin yaşanmadığı bir Avrupa yaratmaktır (Demirkır Ünlü, 2012: 27-42). Moroğlu’na göre ise Sözleşme’nin önemi, tüm ilgili kurum ve kuruluşları etkili işbirliğine davet edilirken sivil toplumun da bu sürece dahil edilmesinden ileri gelmektedir. Ayrıca, bu amaçların gerçekleştirilmesine yönelik olarak mali kaynak ve insan kaynakları tahsisinin önemi de Sözleşme’de ayrıca vurgulanmaktadır (Moroğlu, 2012: 57).

Uluslararası alanda kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmalar ve konunun sosyal boyutundan çok insan hakları ihlali boyutu ile ele alınması sonucunda

ulusal düzeyde de hem sorumluluklar hem de konuya ilişkin farkındalıkta ciddi bir artış gözlenmektedir. Bu anlaşmalara taraf devletler, bu hak ve özgürlüklerin korunması açısından negatif ve pozitif yükümlülük altındadır. Diğer bir deyişle, devletlerin bu anlaşmaları ihlal etmekten kaçınmaları ve başkalarının ihlalinin de önüne geçmeleri gerekir. Buna göre, uluslararası alandaki çalışmaların en önemli sonuçlarından biri de devletlerin bu konuda üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirmek için gerekli adımları atma zorunluluklarıdır. Bu noktada, artık devletler kadına karşı şiddetle mücadele konusunda ulusal arzularından çok uluslararası ve bölgesel taahhütler tarafından yönlendirilmektedir. Devletlerin taahhütlerini yerine getirip getirmedikleri ve dönemsel gelişmelerin takibi ise farklı bölgesel ve uluslararası kontrol mekanizmalarını devreye sokmaktadır.

2. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEYE İLİŞKİN ULUSAL MEVZUAT

Bu noktada, Türkiye’de kadına karşı şiddetle mücadele konusundaki mevcut durum ve bu durumun gerçekleştirilen hukuki düzenlemelerle paralelliği önem arz etmektedir. Maalesef ki genel anlamda toplumsal şiddet ve özele inildiğinde aile içi şiddet ile kadına yönelik şiddet Türkiye’deki en önemli sorunlar listesinin başında yer almaktadır. Ülkemizde 2014 yılında gerçekleştirilen “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” sonuçlarına göre: Kadınların yüzde 36’sı yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya birlikte olduğu erkeklerin fiziksel şiddetine, %12’si cinsel şiddete, %44’ü psikolojik şiddete ve %30’u ekonomik şiddete maruz kalmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 5). Bianet’in yıllık verilerine göre, erkekler 2017’de 290; 2016’da 261; 2015’te 284; 2014’te 281 ve 2014’ten önceki 5 yılda ise toplam 1134 kadını öldürdü. Bu kadınlar özellikle yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından öldürüldü. Yakın ilişkideki erkekler içerisinde ise en büyük yüzdeye eşler ve dini nikahlı eşler sahip (Bianet, 2018).

Bu rakamlar göz önüne alındığında, kadına yönelik şiddetle mücadele için toplumun tüm kesimlerini kapsayan ortak ve bütüncül bir çalışma gerektiği dikkati çekmektedir. Dolayısıyla, sağlıklı bir Türk toplumu oluşması açısından aciliyet arz eden bu mücadele kapsamında 2020 yılına kadar, aile içi, cinsiyetle ilgili ve organize şiddete bağlı yaralanma, sakatlık ve ölümlerin en az %25 oranında azaltılması hedeflenmiştir (Şahin, 2012: 42). Söz konusu hedeflere ulaşmada en önemli alan mevzuat değişiklikleri olmakla birlikte, bu değişikliklerin toplumsal farkındalığın, bireysel ve toplu eğitimin, ilgili kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliğinin artırılması gibi alanlarla desteklenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde mevzuatta yapılan tüm düzenlemeler kozmetik değişikliklerden öteye geçemeyecektir.

Türkiye’de kadının toplumsal konumunu yasal ve yapısal değişiklikler yoluyla iyileştirme ve geliştirme Cumhuriyet devrimlerinden beri kullanılan bir yöntem

olsa da kayda değer mevzuat değişiklikleri Avrupa Birliği (AB) ile uyum yasaları çerçevesinde 2000’li yıllardan bu yana gerçekleştirilmektedir. Bu uyum süreci kapsamında başta Anayasa olmak üzere hemen bütün temel kanunlarda toplumsal eşitliği gözeten ve koruyan aynı zamanda da kadına yönelik şiddeti sonlandırmaya yönelik köklü değişikliklere gidilmiştir.

Anayasamızda temel olarak kadına yönelik şiddetle ilgili doğrudan bir düzenleme bulunmamakla birlikte, söz konusu şiddetin temelinde yatan toplumsal cinsiyet eşitsizliği olgusunu ortadan kaldırmaya yönelik birçok maddede düzenlemeye gidilmiş ve eşitlik ilkesini güçlendirecek anayasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu değişikliklerin en önemlileri kronolojik olarak 2001 yılında ailenin korunması ve çocuk hakları başlıklı 41’inci ve Türk vatandaşlığına ilişkin 66’ncı maddelerde; 2004 yılında kanun önünde eşitlik başlıklı 10’uncu ve insan haklarına ilişkin konularda milletlerarası antlaşma hükümlerini öne çıkaran 90’ncü maddelerde; 2010 yılında ise yine Anayasa’nın 10’uncu maddesine eklenme şeklinde yapılanlardır.

Anayasa’da yapılan bu değişikliklere ek olarak, 2001 tarihli Türk Medeni Kanunu ve 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu kapsamındaki düzenlemelerde de kadın erkek eşitliğini ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi için gereken tedbirlerin yasalarda yer almasını gözeten bir tutum sergilenmiştir. Yeni Türk Medeni Kanunu’nun temel prensibini ailede eşlerin her ikisinin de eşit hak ve sorumluluk sahibi oldukları ilkesinin oluşturması bu anlamda getirilen en önemli yeniliktir. Bu anlayışın yansımalarını Kanun’un 8’inci, 124’üncü, 149-151 arası maddeleri başta olmak üzere tamamında görmek mümkündür. Benzer şekilde Yeni Türk Ceza Kanunu’nda, töre saikiyle adam öldürmenin daha ağır cezalandırılması, kadınların intihara zorlanması gerçeği dikkate alınarak intihara zorlayan kişinin fail gibi cezalandırılması, kasten yaralama suçunun üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe karşı işlenmesi halinde takibi şikayete bağlı olmaması ve daha ağır cezalandırılması gibi maddelerle kadına yönelik şiddete ilişkin cezaların caydırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır.

Bunların yanında, 14.01.1998 tarih ve 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’da 2007 yılında değişiklik yapılmasını öngören Kanun’a ek olarak, 2012 tarihinde yürürlüğe giren, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu son derece önemli bir yasal düzenlemedir. Kırbaş Canikoğlu’na göre 6284 Sayılı Kanun’un çıkarılma amacı, 4320 Sayılı Kanun’undaki eksiklik ve belirsizlikleri gidermenin yanı sıra uygulamadaki sıkıntıları da ortadan kaldırmaktadır. Ancak Kırbaş Canikoğlu, 6284 sayılı Kanun’un yapım aşamasında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kadın örgütleri ile sürekli etkileşim halinde olduğunun ve katılımcı bir şekilde ortaya çıkartılmış bir kanun olduğunun altını çizerken, söz konusu kanunun her yönü ile kadınların ihtiyaç ve taleplerine cevap verebilir olduğunu söyleyebilmenin zor olduğunu da vurgulamaktadır. (Kırbaş Canikoğlu, 2015: 370) Yine

de, 6284 sayılı Kanunla birlikte, 4320 sayılı Kanun'a göre kayda değer ilerlemeler yaşandığı da bir gerçektir.

Yaklaşık 20 yıldır yapılan bütün bu yasal değişikliklere rağmen, Türkiye'de kadına yönelik şiddet olgusunun devam ettiği ve bu olgunun toplumun en büyük sorunlarından birini oluşturduğu gerçeğini yukarıda ifade edilen rakamlar açıkça ortaya koymaktadır. Farklı çalışmalarda defalarca ele alınan Türkiye'de kadına yönelik şiddet olgusu ve bu durumun ulaştığı boyutun ciddiyeti bu çalışmada istatistikî veriler sunmaktan farklı bir yöntemle ele alınacaktır. Bu çalışma içerisinde, kadına karşı şiddet olgusu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) denetim organı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde Türkiye aleyhine açılan davalar dikkate alınarak açıklanacaktır.

Bir başka ifade ile, Türkiye'nin taraf olduğu tüm uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülükleri ile 2000'li yıllardan beri yapılagelen mevzuat değişikliklerinin kadınların günlük hayatlarında maruz kaldıkları şiddeti önlemede ne derece etkili olduğu, AİHM'ye Türkiye aleyhinde açılan üç farklı davanın incelenmesi yoluyla ele alınacaktır. AİHM'de görülüp karara bağlanan ve bu çalışma özelinde incelenecek olan Nahide Opuz/Türkiye, M.G./Türkiye ve Halime Kılıç/Türkiye davaları AİHS Madde 2 (Yaşama Hakkı), Madde 3 (İşkence Yasağı) ve Madde 14 (Ayrımcılık Yasağı) açısından değerlendirilecektir.

Kadına yönelik şiddet olaylarında AİHM tarafından verilen kararlar, İstanbul Sözleşmesi'nin yürürlüğe girdiği Ağustos 2014 tarihine kadar hukukî bağlayıcılığı bulunan tek uluslararası araç idi (McQuigg, 2012: 957). Buna karşın, AİHS'de kadına yönelik şiddetle mücadelede özgü özel bir hüküm olmadığını belirtmek gerekir. Bu nedenledir ki, kadına yönelik şiddete ilişkin AİHM'de görülen davaların oluşturduğu içtihatlarda spesifik tanımlamalardan çok AİHS üyesi tüm devletlerin sözleşmenin tarafı olmakla korumak zorunda oldukları genel haklara atıf yapılmaktadır.

Söz konusu genel hükümlerin hangileri olduğu sorusuna ilişkin yapılan AİHM içtihat incelemesi sonucunda; yaşam hakkını düzenleyen AİHS Madde 2; işkence yasağını düzenleyen AİHS madde 3 ile ayrımcılık yasağını düzenleyen AİHS Madde 14 öne çıkmaktadır. AİHS Madde 2/1'e göre: "*Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemeye hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.*" Buna göre, tüm bireyler için yaşam hakkı esastır ve idam cezasının infazı dışında kalan hallerde yaşam hakkının kasten sona erdirilmesi kabul edilemez. Öte yandan yine aynı maddenin 2. Fıkrası ile 1. Fıkradaki ana kurala 3 istisnai durum eklenmektedir. Bunlar: "*Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması; bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme ile bir ayaklanma*

veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması” durumlarıdır. AİHS Madde 2/2’ye göre; tahdidi olarak sayılan bu durumlardan birinde, mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda ölüm meydana gelmiş olması, Madde 2/1’deki ana kuralın ihlaline neden olmuş sayılmaz.

AİHS Madde 3 ise Madde 2’nin aksine herhangi bir istisnai durum veya olaya yer vermeksizin işkenceyi yasaklamaktadır. “Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz” denilen Madde 3 kapsamında AİHS’ye taraf ülkelere işkence yasağı konusunda herhangi bir yetki alanı tanınmamış ve son derece kesin bir ifade ile bireyin fiziksel ve zihinsel bütünlüğünün korunması amaçlanmıştır. Ayrıca, Madde 14 ile AİHS’de yer alan tüm hak ve özgürlükler için ayrımcılık yasağı getirilmektedir. Öyle ki; söz konusu Maddenin içeriğinde yalnızca duruma dayalı ayrımcılığın yasak olduğu ifade edilmekle kalınmamış, bu durumların neler olduğu tek tek sayma yoluyla gösterilmiştir. Bu minvalde, AİHS Madde 14’te cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir durumdan kaynaklanan ayrımcılığın kabul edilemez olduğu ifade edilmektedir.

3. AİHM ÖRNEK KARARLARI

3.1. Nahide Opuz/ Türkiye davası

Nahide Opuz kararı, AİHM’nin ilk kez bir ülkeyi kadına karşı şiddeti önlemede başarısız olduğu gerekçesi ile tazminat ödemeye mahkum etmesi ve cinsiyete dayalı şiddeti bir ayrımcılık biçimi olarak kabul etmesi yönüyle kadına yönelik şiddet vakaları için bir dönüm noktasıdır. Mahkeme’nin kararına göre, Sözleşme’ye taraf olan devletler, ev içi şiddete karşı etkili ceza yargılamalarını takip etme konusunda pozitif yükümlülük altındadır. Ayrıca, ev içi şiddet suçunun tekrarlanmasına karşı alınan tedbirler, uygulamaların yanı sıra yasal önlemlerle de güvence altına alınmalıdır. Mahkemenin Opuz Davasında verdiği kararlar birlikte, kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet ve güç eşitsizliğine dayalı sistemik bir sorun olarak algılanmaya başlamıştır. Bu sistematik sorunun temelinde ise ataerkil yapının özellikle hukuk sistemi ve emniyet güçlerine sirayet etmesi yer almaktadır.

Yarsuvat’a göre Nahide Opuz davası kararı ile AİHM hem ulusal hem de uluslararası hukuk açısından çok önemli bir karar vermiştir. Mahkeme bu kararıyla dünyadaki diğer uluslararası insan hakları mahkemelerinin bu yöndeki yorumlarını tamamlayıcı, destekleyici bir adım atmıştır. Bunun yanı sıra, Sözleşme’nin ihlal edilmesi neticesini doğuran olayın kanununun lafzı eksikliği değil, uygulanış şekli olduğunun altını çizerek, bu sorunun önlenmesinde kanun uygulayıcıların rolüne dikkat çekmiştir. Bu anlamda, kanunların salt meclisten geçirilmesinin üye devletler için bir reform, hükümetler için başarı sayılamayacağını ortaya koymuştur (Yarsuvat, 2009: 1).

Söz konusu olayda 1972 doğumlu Nahide Opuz ile annesi, Diyarbakır'da yaşamaktadır. Nahide, 1990 yılında annesinin yeni kocasının oğlu olan H.O. ile beraber yaşamaya başlamıştır ve 1995 yılında ise H.O. ile evlenmiştir. İlişkilerinin en başından itibaren sürekli olarak tartışma yaşayan çiftin arasındaki şiddet olayları 1995 ile 2002 arasında, Türk yargı ve emniyet güçlerine de intikal etmiştir. Üç çocuk sahibi olan Nahide ve annesinin uğradıkları şiddetin boyutu ve ciddiyeti farklı zamanlarda değişiklik göstermekle birlikte, en ağırları kocanın Nahide ile annesinin üzerine bilerek ve isteyerek araba sürmesi sonucu annenin; sonrasında yaşanan olaylardan birinde ise Nahide'nin yedi bıçak darbesi sonucu ciddi şekilde yaralanması ile sonuçlanan olaylardır. Her iki kadının bu vakaların sonucunda hayatlarını tehdit eden yaralara maruz kaldıklarına dair darp raporu mevcut olmakla birlikte, yalnızca ifadesi alınıp serbest bırakılan kocadan korkuları nedeniyle şikayetlerini geri çekmek zorunda kalmışlardır.

Durumu daha vahim hale getiren ise Nahide ile annesinin her yaşanan olay neticesinde adli makamlara ve emniyet güçlerine başvurmalarına rağmen, şikayetlerini geri çekmeleri konusunda bu otoritelerce ikna edilmeye çalışılmalarıdır. Kocanın yalnızca bu iki olay sonucunda para cezasına çarptırıldığı ve diğer olaylarda delil yetersizliği nedeniyle takipsizlik kararı çıktığı gerçeği de dikkate alındığında Nahide ile annesinin yaşadığı kadına karşı şiddet olaylarının yetkili makamların tolere edildiği açıktır. Nihayet bu süreç, 2002 yılında İzmir'e taşınmaya karar veren Nahide ile annesinin bulunduğu nakliye kamyonunun Nahide'nin kocası tarafından önünün kesilmesi ve annesinin damadı tarafından silahla öldürülmesi ile sonuçlanmıştır. Koca, 2008 yılında Türk mahkemelerince verilen kararlar, duruşma öncesi hapisteye geçirilen süre ve olaya ilişkin temyiz süreci içerisinde bulunulması nedeniyle serbest bırakılmıştır.

Bütün bu olaylar sonucunda Nahide Opuz AİHM'ye başvurarak, en başta, ev içi şiddetin yetkililer ve toplum tarafından hoş görüldüğünü ve ev içi şiddetin faillerinin cezasız kaldığını iddia etmiştir. Bu bağlamda, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'na yaptıkları sayısız cezai şikayete rağmen, kendisini ve annesinin yaşamını ve esenliğini korumak için hiçbir koruyucu önlem alınmadığını belirtmiştir. Ayrıca başvuran Nahide Opuz, yerel makamların ölüm tehditleri karşısında tamamen pasif kaldığını ve annesi ile kendisinin can güvenliğinin korunması görevini yerine getirmediğini, onları kocasının insafına bıraktıklarını ifade etmiştir.

Bunun karşılığında Türk hükümeti savunmasında, Nahide ile annesinin şikayetlerini geri çektiklerinden bahisle saldırgan hakkında işlem yapılmasına engel olduklarını iddia etmiştir. Ayrıca, bahse konu tarihte yürürlükte bulunan ceza kanununa göre saldırganın aleyhinde başlatılan cezai işlemin takibinin başvuranın şikayetine bağlı olması ya da şiddet olayı sonucunda en az 10 günlük çalışamaz raporu sunulması gerekli olduğundan adli ve kolluk makamlarınca yapılan işlemlerin yasal olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bütün bu nedenlerle, söz konusu durumdaki delili yetersizliğine rağmen aile hayatına

müdahale edilerek karı kocanın ayrılmasının AİHS’nin 8. Maddesindeki aile hayatının korunması ilkesine aykırılık oluşturacağı iddia edilmiştir (European Court of Human Rights, 2009).

Tarafların sundukları belgeleri ve sözlü savunmalarını inceleyen AİHM, verdiği kararda, Nahide Opuz’un annesinin öldürülmesinin AİHS Madde 2’de yer alan yaşam hakkını ihlal ettiğine; başvuranın eski kocası tarafından işlenen aile içi şiddete karşı korunamaması bakımından işkence ve kötü muameleye maruz kaldığına ve bu durumda AİHS’nin 3. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Çok daha önemli bir karar ise bu iki maddenin ihlali ile durumun gereklilikleri bir arada incelendiğinde AİHS Madde 14 kapsamındaki ayrımcılık yasağının da söz konusu olayda ihlal edildiğidir.

Benzer bir şekilde Yarsuvat, Opuz-Türkiye kararındaki en ilginç ve başvuru sürecini takip eden hukukçular tarafından sürpriz olarak nitelendirilen sonucun, Mahkeme’nin AİHS Madde 14 kapsamında kadınlara karşı ayrımcılık yaptığı sonucuna varması olduğunu ifade etmiştir (Yarsuvat, 2009: 4). Arslan Öncü’nün yorumuna göre ise, Türkiye’de ev içi şiddete ilişkin istatistiki verilerin incelenmesi sonucunda AİHM, ev içi şiddetten etkilenenlerin çoğunlukla kadınlar olduğu ve yargının da bu cinsiyet ayrımcılığını destekler kararlarda bulunduğu kanaat getirmiştir. Bu nedendir ki, AİHM, başvurucunun ve annesinin maruz kaldığı şiddetin kadına karşı ayrımcılığın bir biçimini teşkil eden toplumsal cinsiyete-dayalı şiddet olduğunu belirterek Madde 2 ve 3 ile bağlantılı olarak Madde 14’ün ihlal edildiğine karar vermiştir (Arslan Öncü, 2012: 18).

3.2. M.G. / Türkiye davası

Opuz kararını izleyen süreçte kadına yönelik şiddet nedeniyle AİHM’ye yapılan başvurular devam etmiştir. 2010 yılında AİHM’ye başvurusu yapılan M.G. /Türkiye davası da esas itibarıyla 2000’li yılların başından beri yapılan yapısal ve mevzuat değişikliklerinin uygulamada görülen eksikliklerinin altını çizmesi nedeniyle önemlidir. Davada, İstanbul’da yaşayan 1973 doğumlu M.G., evliliği boyunca eşinden gördüğü şiddet ile boşanma ve ardından devam eden süreçte de devam eden tehditlere rağmen yetkililerin kendisini yeterli şekilde korumadığına ilişkin şikayette bulunmuştur.

Bu noktada Mahkeme’nin özellikle eleştirdiği konu, yetkililerin M.G.’nin mağduriyeti ve şikayetleri karşısında takındığı pasif tutumdur. M.G.’nin kocası hakkındaki ceza yargılamasının şikayetin üzerinden 5 yıl 6 aydan uzun bir süre geçtikten sonra açılması ve AİHM’de dava görüldüğü sırada hala sürecin devam etmesi bu tutumun en önemli kanıtıdır. Daha da vahim olan durum ise M.G.’nin eşinden boşandığı tarih olan 24 Eylül 2007 tarihinden 6284 Sayılı Ailenin Korunması Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 20 Mart 2012 tarihine kadar koruma önlemlerinden faydalanamamasıdır. Daha açık bir ifade ile, 6284 Sayılı Kanundan önce geçerli olan kanun hükümlerine göre, M.G.’nin

eski eş statüsü ile aile içi şiddet kapsamında sağlanan koruma tedbirlerinden faydalanması mümkün değildir ve bu nedenle mahkemelere defalarca yaptığı başvurulara rağmen yaşadığı şiddet olayları karşısında kendisine hukuki destek ve tedbir kararı sağlanamamıştır.

M.G. 18 Temmuz 2006 tarihinde Savcılığa verdiği ifadesinde, evlendiği tarih olan 1997 yılından beri şiddete maruz kaldığını ve artık dayanılmaz olan bu şiddet nedeniyle de evinden kaçtığını belirtmiştir. Adli Tıp Kurumunca hazırlanan detaylı raporda M.G.'nin şiddet nedeniyle uğradığı fiziksel zarar tespit edilmiş ve M.G. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'na sevk edilmiştir. Bu anabilim dalınca hazırlanan ve savcılığa sunulan rapora göre, M.G. yaşadığı şiddet olayları neticesinde kronik travma sonrası strese ve depresif bozukluklara maruz kalmıştır. Hakkındaki suçlamaları reddeden koca ise, 15 Aralık 2006 tarihinde sorgulanmış ve 22 Şubat 2012 tarihinde eşini yaralamaktan ceza almıştır.

Bu arada M.G. 31 Ağustos 2006 tarihinde boşanma davası açmış ve Aile Mahkemesinden koruma tedbirine karar verilmesi talebinde bulunmuştur. 24 Eylül 2007 tarihinde gerçekleşen boşanma sonunda çocukların velayet hakkı anne M.G.'ye verilmiş fakat çocuklar devlet koruması altında Çocuk Esirgeme Kurumu'na alınmıştır. Gerçekleşen boşanmaya rağmen eski kocasının kendisini ölümle ve şiddet uygulamakla tehdit etmesinin devamı üzerine M.G. 1 Kasım 2012, 10 Ekim 2013 ve 19 Haziran 2014 tarihlerinde Aile Mahkemesine başvurarak önleyici tedbirler alınmasını talep etmiştir. 6284 sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra yapılan bu başvurular üzerine Aile Mahkemesi eski eşin M.G.'nin evine yaklaşmaması ve M.G.'yi herhangi bir iletişim kanalı ile rahatsız etmemesini içeren tedbir kararına hükmetmiştir. Bütün bu kararlara rağmen M.G.'nin çocukları ile birlikte sığındığı Mor Çatı kuruluştan tarafından 6 Mart 2014'te sunulan rapora göre, M.G. hala sürekli bir tehdit altında yaşamaktadır ve can güvenliğinden endişe duymaya devam etmektedir.

AİHM tarafından bu anlamda dikkat çekilen en önemli husus, yetkili kurumlarca verilen uzman raporlarında; mağdur M.G.'nin yaşadığı fiziksel sakatlıklar ve içinde bulunduğu psikolojik durum ile maruz kaldığı şiddet arasında doğrudan bir bağlantı bulunmasıdır. Öte yandan Mahkeme, 23 Kasım 2006 tarihinde hakkında tutuklama kararı çıkarılan kocanın Savcılık tarafından ancak 15 Aralık 2006 tarihinde sorgulandığından ve AİHM'de dava görüldüğü sırada hala beklemede olan ceza yargılamalarının ise 22 Şubat 2012 tarihinde başladığından bahisle işleyişi eleştirmektedir. Zira, şikayetin üzerinden yaklaşık beş ay geçtikten sonra yapılan sorgulama ile beş yıl altı ay sonra başlatılan ceza yargılamasının etkinlikten uzak olduğu açıktır.

Bu noktada Mahkeme, Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nin Taraf Devleti olarak, ev içi şiddete ilişkin şikayetleri ele almak için gereken özeni gösterme ve soruşturmalar ile adli işlemlerin gereksiz gecikmeler olmaksızın gerçekleştirilmesini sağlamak için

gerekli tedbirleri alma yükümlüğü altında bulunduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, AİHM’e göre, mağdurun özel psikolojik, fiziksel ve/veya finansal güvensizlik ve kırılabilirlik durumunun dikkate alınması ve durumun olabildiğince hızlı bir şekilde değerlendirmesi ulusal makamların görevidir. Mahkeme’nin görüşüne göre, Türk hükümeti tarafından mağdurun şikayeti ile ceza yargılamasının başlaması arasında geçen uzun süreyi ve bu süredeki yetkili makamların pasif tutumunu açıklayan herhangi geçerli bir açıklama yapılmamıştır. Bu nedenle Mahkeme, yetkililerin cezai takibatı yürütme şeklinin taraf devletlerin AİHS Madde 3 kapsamındaki yükümlülüklerinin ihlalini oluşturduğunu tespit etmiştir.

AİHM ayrıca, psikolojik etkinin aile içi şiddetin önemli bir yönü olduğunu ve bu tarz olayların değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken önemli bir durum olduğunu tekrarlamaktadır. Bu noktada, M.G.’nin boşandığı tarihte yürürlükte olan kanuna göre, boşandıktan sonra aile içi şiddet kapsamında öngörülen koruma tedbirlerinden faydalanamaması da Mahkemece eleştirilmektedir. Bu konudaki eleştirinin en büyük kaynağı ise, M.G.’nin yıllar boyunca ulusal mahkemelere yaptığı başvurular ve içinde bulunduğu korku, savunmasızlık, kaygıya rağmen; herhangi bir devlet koruması sağlanmaksızın eski eşi tarafından devamlılık arz eden şiddet davranışları altında yaşamak zorunda bırakılmasıdır. Bütün bu durumlar birlikte değerlendirildiğinde, Mahkeme somut olayda AİHS Madde 3’ün Türkiye tarafından ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Bir başka açıdan, AİHS tarafı bir devletin kasıtlı olsun ya da olmasın kadınları aile içi şiddete karşı korumadaki başarısızlığı AİHS Madde 14’ün ihlali kapsamında değerlendirilmektedir. Kadınların herhangi bir devletin eşit koruma hakkını ihlal etmesi sonucunda ayrımcılığa maruz kalması bu değerlendirmenin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi’nin 3. maddesi kapsamında, “kadına yönelik şiddet” kavramı, insan haklarının ihlali ve kadınlara karşı bir ayrımcılık biçimi olarak anlaşılmaktadır. Mahkemece bu bağlamda değerlendirilen somut olayda, Türkiye’deki genel ve ayrımcı yargısal pasiflik, aile içi şiddete elverişli bir ortam yaratmaktadır.

Buna ek olarak, AİHM 6284 sayılı Kanun yürürlüğe girene kadarki süreçte geçerli olan yasal çerçevenin boşanmış kadınlara eski eşlerinin şiddet içeren davranışlarına karşı bir koruma tedbiri sağlamadığını değerlendirmiş ve bu durumun da AİHS Madde 14 kapsamında ayrımcılık yasağının ihlalini oluşturduğu sonucuna varmıştır. Mahkeme’nin bütün bu kararları bir arada değerlendirildiğinde, Türkiye somut olaydaki Madde 3 ve Madde 14 ihlalleri nedeniyle M.G.’ye 19.500 Euro maddi tazminat ve 4.000 Euro masraflar için olmak üzere 23.400 Euro tazminat ödemeye mahkum edilmiştir.

3.3. Halime Kılıç/ Türkiye davası

28 Haziran 2016 tarihinde AİHM tarafından karara bağlanan Halime Kılıç/Türkiye kararı, Türkiye’nin Opuz davasından sonra kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda

gerekli mevzuat değişikliklerini yapmakla birlikte bu sorun ile yeterli derecede mücadele edemediğinin AİHM nezdindeki en son örneğidir. Mahkeme tarafından da dikkat çekildiği üzere, Türk hükümeti ve yetkili organları mevcut yasal düzenlemelerin etkili bir biçimde uygulanması konusunda yetersiz kalmaktadır ve bu nedenledir ki, söz konusu davada Türkiye tazminat ödemeye mahkum edilmiştir.

Bu davaya konu olan olay esas itibarıyla; Halime Kılıç'ın kızı yedi çocuk annesi Fatma Babatlı'nın, dört kez şikâyette bulunmasına ve üç koruma emri ile koruyucu tedbir kararı aldırmasına rağmen 7 Kasım 2008 tarihinde kocası tarafından silahla öldürülmüş olmasına ilişkindir. Koca bu olaydan sonra kendini yaralamış ve 13 Şubat 2009 tarihinde de ölmüştür. Mahkemenin kararına göre Türkiye'nin mahkumiyetinin temel nedeni; adli ve kolluk makamlarının tüm şikâyetler ve alınan tedbirlere rağmen şiddet davranışlarını sürdüren kocayı cezalandırmakta yetersiz kalması ve alınan önlemlerin yetkili otoritelerce etkili bir şekilde uygulanamaması neticesinde devletin kendi eliyle yarattığı şiddet ortamıdır.

Fatma Babatlı, 16 Temmuz 2008'de kocası hakkında bir şikâyette bulunmuş ve yedi çocuğu ile kendisinin kocası tarafından defalarca saldırıya uğradığını söylemiştir. Bu nedenle, kendisinin ve çocuklarının hayatlarından endişe duyduğundan bahisle, 4320 Sayılı Ailenin Korunması Kanunu kapsamında öngörülen koruma tedbirlerinin uygulanmasını ve kocasının evden uzaklaştırılmasını talep etmiştir. Fatma Babatlı'nın bu talebi üzerine 18 Temmuz 2008 tarihinde Aile Mahkemesi tarafından kocanın evden uzaklaştırması ve karısına yönelik herhangi bir şiddet davranışında bulunmamasına yönelik tedbir kararı verilmiştir. Ancak 6 Ağustos 2008 tarihinde tebliğ edilen bu kararda ayrıca, mahkeme kararlarına uyulmamasının hapis cezasına yol açacağını belirtmiştir. Buna rağmen, Fatma Babatlı Temmuz ve Ekim 2008'de, aile içi şiddet konusunda başka bir şikâyette daha bulunmuş ve Aile Mahkemesi iki kez daha tedbir kararı almıştır. Savcılığın tutuklama talebini reddeden Sulh Ceza Mahkemesi de kocanın serbest bırakılmasına karar vermiştir.

Ev içi şiddet bağlamında alınan koruma önlemlerinin tehlikeli bir duruma hızla cevap vermek üzere tasarlanması amacına aykırı olarak, söz konusu olayda alınan tedbir kararlarından ilki ancak 19 gün, ikincisi ise 8 hafta sonra kocaya tebliğ edilmiş ve bu iki karar arasında Fatma Babatlı yeniden şiddete maruz kalmıştır. Bu nedenledir ki, AİHM somut olayda AİHS Madde 2 kapsamındaki yaşam hakkının ihlal edildiği kanaatine varmıştır. Mahkeme'ye göre, Türk yetkililerin durumun gerektirdiği ivediliğin aksine, görevlerini yerine getirme konusundaki önemsemez tavrı, Fatma Babatlı'yı kocasının şiddeti karşısında kaynak ve korumadan yoksun bırakmış ve bir anlamda devlet otoritelerinin şiddet davranışına göz yumduğu düşüncesini doğurmuştur.

Koruma önlemlerinin etkinliğinin yalnızca uygun kontrol mekanizmaları ile garanti edilebileceğini tespit eden AİHM'de Madde 2'deki yaşam hakkının ihlal edildiği

kanaatini oluşturan durumlardan birisi de, iki adet bıçağa sahip kocanın arz ettiği tehlike göz önüne alınmaksızın Cumhuriyet Savcısı’nın bu kişinin gözetimine alınması için polise ifade vermesini beklemesidir. Ayrıca, Cumhuriyet Savcısı’nın tutuklama talebi; kocanın gösterdiği şiddet ile oluşturduğu tehlike göz önüne alınmaksızın ve Fatma Babatlı’nın ölüm riski ile yeniden şiddete uğrama riski değerlendirilmeksizin Sulh Ceza Mahkemesi hâkimi tarafından reddedilmiştir.

Yine AİHS Madde 2’ye aykırı olarak, aile mahkemesi tarafından verilen emirlerin üzerinde caydırıcı bir etkisi olmadığı açıkça görülen koca, Fatma Babatlı’nın hayatını korumak için herhangi bir pratik önlem olmaksızın serbest bırakılmıştır. Bu nedenle, hem savcı hem de hâkim ev içi şiddete elverişli iklim yaratma hususunda eş derecede sorumludurlar. Bunlara ek olarak, alınan tedbir kararına uyulmaması sonucunda kişinin gözetimine alınması öngörülen 4320 Sayılı Kanun’un aksine, Fatma Babatlı’nın kocası hakkında bu konuda hiçbir etkili kovuşturma yapılmamıştır. Tüm bu yaşananlar bir arada değerlendirildiğinde, kocanın yargı makamlarınca alınan tedbir kararlarına uymamasının cezalandırılmaması bu kararların etkinliğini azaltmış ve kocada herhangi bir cezai yaptırıma maruz kalmaksızın eşine şiddet uygulayabileceği fikrine neden olmuştur.

Mahkeme ayrıca, olayların meydana geldiği dönemde Türkiye’de mevcut olan kadın sığınma evlerinin çok az sayıda olduğunu tespit etmiş ve Fatma Babatlı’nın yedi çocuğu olması nedeniyle kadın sığınma evlerine kabul edilmediği şikayetine rağmen yetkili makamların bu kişinin ihtiyaçlarına uygun bir kuruluş bulmaya çalışmadıklarını gözlemlemiştir. AİHM’ye göre, kişilerin özel durumlarını göz önünde bulundurmamak suretiyle kendilerine uygun bir kuruluş belirleyerek, durumu en kısa sürede değerlendirmek ulusal makamlara ait bir görev olmasına rağmen, somut olayda bu görev yerine getirilmemiştir. Tüm bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, AİHM, Türkiye’nin AİHS Madde 2 kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmedeği sonucuna varmıştır.

AİHM ayrıca, Fatma Babatlı’nın kocası tarafından tekrar tekrar ölümle tehdit edildiğinin ve aşağılandığının altını çizerek, yetkili makamların da her defasında bu durum hakkında uyarıldığını belirtmiştir. Fakat ne yazık ki adli ve kolluk makamları Fatma Babatlı’ya etkili bir korumanın sağlanması ve kocaya gereken ceza tedbirlerinin uygulanması konusunda başarısız olmuşlardır. Mahkeme’nin görüşüne göre, bu cezasızlığın ve kadına etkili bir koruma sağlanmamasının nedeni, Türk yetkililerin aile içi şiddet olaylarının ciddiyetini ve bu şiddetin mağdurlarının çaresizliğini kasıtlı olarak reddetmeleridir. Bu nedenle Mahkeme, mağdurun kocasının şiddeti ile karşı karşıya kaldığında kaynak veya koruma olmadan bırakılmasının kabul edilemez olduğunu tespit etmiştir. Sonuç olarak, Opuz davasındaki sebeplerin somut dava için de geçerli olduğunu belirten AİHM, Türkiye’yi AİHS Madde 2’nin yanı sıra Madde 14’teki ayrımcılık suçunun da işlenmesinden dolayı mahkum etmiştir. Türkiye’nin başvurana 65.000 Euro manevi tazminat ödemesine hükmetmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, ilk olarak kadına yönelik şiddetin genel geçer tanımına yer verilmiş, sonrasında ise dünyadaki ve Türkiye'deki mevcut durum istatistiki verilerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Takip eden bölümlerde ise, kadına yönelik şiddetle mücadelede yaşanan mevzuatsal gelişmelere yer verilerek öncelikle uluslararası sonrasında Türk ulusal mevzuatındaki gelişmeler kronolojik sırayla ele alınmıştır. Çalışmanın belkemiğini oluşturan bölümde ise uluslararası ve ulusal mevzuatta yaşanan tüm gelişme ve ilerlemelere rağmen, Türkiye'nin AİHM nezdinde mahkumiyeti sonucunu doğuran davalardan üçü örnek olarak incelenmiştir. Bu mahkumiyet kararları genel olarak, Türkiye'nin kadına yönelik şiddet olaylarında AİHS Madde 2'deki yaşam hakkı, Madde 3'teki işkence yasağı ve Madde 14'teki ayrımcılık yasağı ilkelerini korumak için gerekli tedbirleri almamasından kaynaklanmaktadır.

Yapılan tüm mevzuatsal çalışmalara ve gelişmelere rağmen en temel insan haklarından biri olan yaşam hakkının bile AİHS tarafı bir ülke olan Türkiye tarafından korunamamasının temelinde, ataerkil toplum yapısı tarafından tekrar tekrar üretilen kültürel değerler olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifade ile, Türk toplumunda yerleşik toplumsal cinsiyet eşitsizliği kültürel kodları değişime uğramadığı sürece yapılan mevzuat değişikliklerini uygulamakla sorumlu olan adli ve kolluk makamların görevlerini layıkıyla yerine getirmesi ve bu yolla kadına yönelik şiddetle mücadele edilmesi yalnızca ütopyadır.

Bu bağlamda, dünyadaki hemen bütün ülkeleri yakından ilgilendiren kadına yönelik şiddet olgusu, temelinde, ciddi bir insan hakkı ihlalidir ve bu ihlalin ortadan kaldırılmasının yegane yolu meselenin tek başına değil, ataerkil yapının dikte ettiği değerlerle mücadele yoluyla ve toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde ele alınmasıdır. Ayrıca, devletlerin taraf oldukları uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirip getirilmediğinin denetlenmesi ve yerine getirilmediği takdirde uygulanacak ceza mekanizmasının işletilmesini mümkün kılan uluslararası düzenlemeler söz konusu sorunla mücadelede son derece önemlidir.

Bu noktada öne çıkan AİHS her ne kadar insan haklarını bütüncül olarak ele alan ve kadının insan hakları perspektifinden hazırlanmamış bir sözleşme olsa da AİHM tarafından geliştirilen içtihatlar dikkate alındığında AİHS maddelerinin kadına yönelik şiddetle mücadele amacına özgülendiği bir sistem dikkat çekmektedir. Bu sistem içerisinde Opuz/ Türkiye davası ile başlayan ve ilerleyen süreçte diğer davalarda da uygulama alanı bulan Madde 14 son derece önemlidir. Bu madde dikkate alınarak verilen AİHM kararlarının önemi, kadına yönelik şiddetle ayrımcılık arasında ayrılmaz bir bağ kurulmasından ileri gelmektedir.

AİHM kararlarının kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda özel alan-kamusal alan ayrımının aşılmasına sağladığı katkı da dikkate değerdir. Bu anlamda, kadına

yönelik şiddetin önemli bir kısmının özel alanlarda ve özel hukuk kişilerince işlendiğini dikkate alan AİHM, devletin özen yükümlülüğüne vurgu yapmaktadır. Bu yükümlülüğe göre devlet, herhangi bir özel hukuk kişinin kadına yönelik şiddete yol açan eylem ve/veya ihmallerini önlemek, soruşturmak, yargılamak, cezalandırmak ve onarmak için gereken tüm tedbirleri almakla sorumlu tutulmuştur. AİHM’ye göre, bu eylem ve/veya ihmallerin kamusal veya özel alanda gerçekleştirilmesinin devletin sorumluluğuna herhangi bir etkisi yoktur. Konusu kadına yönelik şiddet olan AİHM kararlarına göre, bu sorumluluğu yerine getirmeyen taraf devletler tazminata mahkum edilebilmektedir.

Konuya Türkiye özelinden yaklaşıldığında, iç dinamiklerden çok uluslararası gelişmelerin yarattığı baskının bir eseri olarak ortaya çıkan 6284 Sayılı Kanun, eski 4320 Sayılı Kanun’daki birçok eksikliğin giderildiği ve önemli gelişmeler doğuran bir mevzuat çalışmasıdır. Buna karşın, Kırbaş Canikoğlu tarafından özellikle altının çizildiği üzere, bu Kanun’un çıkartılmasından yaklaşık bir yıl önce taraf olunan İstanbul Sözleşmesi ile karşılaştırıldığında, birçok eksikliği de barındırmaktadır. Özellikle, kasıtlı susmanın olduğu şiddet-toplumsal cinsiyet eşitsizliği ilişkisinin varlığı bu Kanun hakkında ileriye yönelik olarak yapısal adımların sağlıklı bir biçimde atılacağı konusunda soru işaretlerine sebep olmaktadır (Kırbaş Canikoğlu, 2015: 376). Kanun’un diğer bazı önemli eksiklikleri, Sözleşme’de bulunan tazminat hükmünün Kanun’da yer almaması ile şiddetin kapsamını daraltan ve ataerkil devletin aile içi işlere karışmama tutumunu destekleyen “aile içi şiddet” ifadesinin Kanun’un adında ve metninde “ev içi şiddet” ifadesine tercih edilmesidir.

Bu konuda bir başka dikkat çekilmesi gereken nokta ise, Aile Mahkemeleri tarafından verilen önleyici ve koruyucu tedbirlerin uygulanmasında karşılaşılan sorunlarla nasıl mücadele edileceğidir. Yalnızca yukarıda incelenen üç örnek davada bile görüleceği üzere, mahkemeler tarafından verilen tedbir kararları, kadına yönelik şiddetle mücadele ve kadınlara en temel hakları olan yaşam hakkının Türk devletince sağlanmasında yetersiz kalmaktadır. Alınan tedbir kararlarının nasıl uygulanacağı konusunda özellikle bazı koruyucu tedbirlerin icra makamı olan kolluk kuvvetlerinin yeterli donanımına, ilgi ve bilgiye sahip olması; karar sonrası kadınların yaşamlarına daha iyi koşullarda devam edebilmeleri için sağlanacak barınma, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin nasıl düzenleneceği gibi hususlardaki düzenlemeler bu koruyucu tedbirlerinin etkinliği için gerekli çerçeveyi oluşturmaktadır. Bu çerçeveye olmaksızın mahkemelerce verilecek kararlar, bir kağıt parçasından daha üst değer kazanamayacaktır.

Polis Akademisi tarafından hazırlanan ayrıntılı rapora göre, koruyucu ve önleyici tedbirlerle ilgili sorunun bir parçası da izleme, değerlendirme ve takibin yapılmamasından kaynaklanan ve muhatabın hangi kurum/kuruluş olacağı konusunda uygulamada yaşanan sorunlardır. Ayrıca, vaka özelinde ayrıntılı bir değerlendirme yapılmaksızın bütün vakalara aynı tedbirlerin uygulanması, uygulamada en çok karşılaşılan sorundur.

Bu anlamda, izleme, değerlendirme ve takip konusunda yetkili ve görevli kuruluşların mevzuatsal düzlemde belirlenmesi ve vaka özelinde tedbir kararı alınması uygulamasının başlatılması sorunla mücadelede yol alınmasına katkıda bulunacaktır. Aile içi ve kadına karşı şiddetle mücadelede aktör olarak yer alan kurumlar arasında ortak bir veri tabanı oluşturulması da sorunların sağlıklı olarak tespit edilip, çözüm önerisi geliştirilebilmesi için yapılması gerekenlerdendir (Polis Akademisi Başkanlığı, 2016: 63).

Sonuç olarak, genelde aile içi şiddet ve özelde kadına yönelik şiddetle mücadelede yalnızca hukuk alanında alınacak önlemler ve yapılacak ilerlemeler yeterli değildir.

Gerek dünyada gerekse Türkiye’de yapılması gereken ilk iş; kadına yönelik şiddetin bir insan hakkı ihlali ve fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel sonuçları da olan ciddi bir toplum sorunu olduğunun kabul edilmesidir. Sonrasında ise, toplumun tüm kesimlerini kapsayan, ataerkil kültürel değerleri değiştirip dönüştürecek ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele edecek çalışmalar yapılmalıdır. Şiddetin ne olduğu ve olumsuz etkileri konusunda yaratılacak bu toplumsal bilinçlendirme çalışmaları, devletlerin yetkili organları ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinin bir sonucu olmalıdır.

Teşekkür: Bu makalenin yayınlanması için beni teşvik eden ve destekleyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hamdi Gökçe Zabunoğlu’na sonsuz teşekkürler.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgement: I would like to thank my dear professor Assist. Prof. Dr. Hamdi Gökçe Zabunoğlu, who encouraged and supported me for the publication of this article.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/kadina-yonelik-siddetle-mucadele.pdf> (Erişim Tarihi: 30.10.2019)

Arslan Öncü, G. (2012). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sisteminde kadına karşı aile içi şiddet olgusu ve bununla mücadele araçları. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 32(2) 1-37.

Avrupa Konseyi. Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. <https://rm.coe.int/1680462545> (Erişim Tarihi: 30.10.2019)

- Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele ulusal eylem planı 2007-2010. Ankara: KSGM Yayınları.
- Bianet: Erkek Şiddeti Çetelesi. <http://bianet.org/kadin/bianet/133354-bianet-siddet-taciz-tecavuz-cetelesi-tutuyor> (Erişim Tarihi: 30.10.2019)
- Demirkır Ünlü, M. Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet, İstanbul Sözleşmesi’nin (kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye dair avrupa konseyi sözleşmesi) ulusal hukuk açısından değerlendirilmesi, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Edwards, A. Violence against women under international human rights law. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kaypak, S. & Kahraman, M. (2016). Türkiye’de kadının insan hakları ve anayasal yansımaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 298-315.
- Kırbaş Canikoğlu, Seher: “Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat”, Ankara Barosu Dergisi, 3, 2015, s. 357-378.
- Mcquigg, R. J. (2012). What potential does the council of Europe convention on violence against women hold as regards domestic violence. *The International Journal of Human Rights*, 16(7), 947-962.
- Moroğlu, Nazan: Kadına ve Aile İçi Şiddete Son Vermek İçin El Ele, CM Basım Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Polis Akademisi Başkanlığı: Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2016.
- Subaşı, N. & Akın, A. Kadına yönelik şiddet: nedenleri sonuçları”, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.pdf, (Erişim Tarihi: 30.10.2019).
- The Council of Europe: İstanbul Convention. <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/cahvio> (Erişim Tarihi: 01.11.2019)
- Un Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW): CEDAW General Recommendation No. 19: Violence against women. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm> (Erişim Tarihi:01.11.2019)
- United Nations: Declaration on the elimination of violence against women. <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> (30.10.2019)
- United Nations. Spotlight initiative to eliminate violence against women and girls. http://www.un.org/en/spotlight-initiative/assets/pdf/Spotlight_Overview.pdf (Erişim Tarihi: 30.10.2019)
- World Health Organization: “Global and regional estimates of violence against women. Prevalence and health effects of intimate partner violence and non- partner sexual violence” http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1 (Erişim Tarihi: 01.11.2019)
- Yarsuvat, E. “AİHM’nin Opuz - Türkiye Kararı ve Çıkarılması Gereken Dersler”, <https://docplayer.biz.tr/23026641-Aihm-nin-opuz-turkiye-karari-ve-cikarilmasi-gereken-dersler.html> (Erişim Tarihi: 01.11.2019)

Evli Bireylerin Evlilik İçi Tecavüz Olgusu Hakkındaki Görüşleri: Nitel Bir Çalışma

Married Individuals' Opinions on the case of Marital Rape: A Qualitative Study

Selda SAKIZCIOĞLU¹ , Türkan DOĞAN²

Öz

Bu çalışmanın amacı, evli bireylerin evlilik içi tecavüze ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu amaçla beşi kadın, beşi erkek olmak üzere on bireyden görüşme yöntemi kullanılarak veri toplanmıştır. Veri toplama aracı olarak 12 açık uçlu sorunun yer aldığı bir görüşme formu hazırlanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada "Evlilikte Cinsellik" ve "Evlilik İçi Tecavüz" olarak adlandırılan iki temel alan ve bu temel alanlar içerisinde yer alan temalar ve alt temalar belirlenmiştir. Evlilik içi tecavüzün tanımı, nedenleri, etkileri, mağdura ve faile yönelik tanımlamalar ve tutumlar gibi konularda katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir. Elde edilen bulgular ilgili alan yazın çerçevesinde tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Çalışmadan elde edilen temalar, literatürdeki başka nitel çalışmaların temalarıyla benzeşmektedir. Bu çalışmanın evlilik içi tecavüze neden olan ve bunu pekiştiren olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılması için evlilik ve aile alanında yetkili kuruluşlarca yürütülecek çeşitli projelere ve uygulamalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Evlilik İçi Tecavüz, Evli Birey, Nitel Çalışma

Abstract

The aim of this study is to determine the opinions of married individuals about marital rape. For this purpose, data were collected from ten individuals, five females and five males, using the interview method. An interview form with 12 open-ended questions was prepared as a data collection tool. The content analysis method was used for data analysis. In this study, two main areas, namely "Sexuality in Marriage" and "Marital Rape", and the themes and sub-themes within these core areas, were determined. Participants' views on the definition, causes, and effects of marital rape, as well as the definitions of and attitudes towards victim and perpetrator were given. The findings were discussed within the framework of the literature and suggestions were made. The themes obtained from the study are similar to the themes of other qualitative studies in the literature. The study will enable multiple projects and practices to be carried out by authorized institutions in the field of marriage and family to eliminate negative attitudes and behaviors that cause and reinforce marital rape.

Keywords

Marital Rape, Married Individual, Qualitative Study

¹ Sorumlu Yazar: Selda Sakızcioglu (Dr.) Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, Türkiye. E-posta: seldasakizcioglu@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0395-9001

² Türkan Doğan (Prof. Dr.), Hacettepe Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.
E-posta: dogant@hacettepe.edu.tr ORCID: 0000-0002-5976-7666

Atıf: Sakızcioglu, S., & Dogan, T. (2020). Evli bireylerin evlilik içi tecavüz olgusu hakkındaki görüşleri: nitel bir çalışma. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 20, 19–49.
<https://doi.org/10.26650/iukad.2020.20.0002>

1. GİRİŞ

Kadınlara yönelik insan hakları ihlali ve ayrımcılık biçimlerinden biri olan kadına yönelik şiddet, birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de güncelliğini koruyan bir sorundur. Kadına yönelik şiddet aynı zamanda ülke genelinde mücadele edilmesi gereken öncelikli toplumsal sorumluluklar arasında yer almaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren, kadına yönelik aile içi şiddetin uluslararası ölçekte ele alınmasıyla birlikte şiddetin sıklığına, nedenlerine, sonuçlarına, şiddete ilişkin algılara ve şiddetle mücadeleye yönelik uluslararası araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Uluslararası Af Örgütü tarafından (2004) yayımlanan rapora göre; dünyadaki her üç kadından biri genellikle kendi ailesinden veya tanıdığı biri tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılmakta, cinsel ilişkiye zorlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (2005) on ülkede, 15-49 yaş aralığındaki 24.072 kadınla gerçekleştirdiği görüşmeler aracılığıyla yaptığı "Kadın Sağlığı Üzerine Çok Ülkeli Araştırma ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet" isimli araştırma sonuçları, birlikte oldukları erkekler ya da eşleri tarafından kadınların %13-%61'inin fiziksel şiddete, %15-%71'inin ise fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakıldıklarını göstermiştir. 2014'te "Violence Against Women: An EU-Wide Survey" adıyla Avrupa Birliği'ne üye 28 ülkede gerçekleştirilen kadına yönelik şiddet araştırması, kadınların %13-%32'sinin eşleri veya birlikte oldukları kişiler tarafından fiziksel ya da cinsel şiddete uğratıldıklarını ve Avrupa Birliği ortalamasının %22 olduğunu göstermiştir (European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2014).

Kadına yönelik aile içi şiddet üzerine ülkemizde yapılan araştırmalar yakın bir geçmişe sahiptir. Türkiye'yi temsil yeteneği güçlü ilk çalışmalardan birisi, Altınay ve Arat (2007) tarafından gerçekleştirilen "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet" araştırması olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmanın sonuçları; yaşamı süresince eşi tarafından en az bir kez fiziksel şiddete maruz kalmış kadınların Türkiye ortalamasının % 35, istemediği zamanlarda en az bir kez cinsel ilişkiye zorlanan kadınların oranının ise %14 olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye'deki kadınların %67'si ise cinsel şiddetin yanı sıra fiziksel şiddete de maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Türkiye genelinde kadına yönelik aile içi şiddet konusunda yürütülen en kapsamlı araştırma olan Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2008), T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, ICON Institut Public Sector ve BNB Danışmanlık konsorsiyumunca gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında 12.795 kadınla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yaşamlarının herhangi bir döneminde, ülke genelindeki evli kadınların %39'u fiziksel şiddete, %15'i cinsel şiddete, %42'si ise iki şiddet biçiminden en az birine maruz kaldığını belirtmiştir (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). 2014 yılında tekrarlanan Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması kapsamında bu kez 7462 kadınla yüz yüze görüşülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulguların 2008 yılında yürütülen araştırma sonuçları ile büyük ölçüde benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Ülke genelindeki kadınların %36'sı fiziksel şiddete, %15'i cinsel şiddete, %38'i ise iki şiddet biçiminden birine maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008). Kadınların %27'si ise her iki şiddet biçimini birlikte yaşadıklarını belirtmişlerdir. 18 yaşından önce evlenen kadınların fiziksel ve cinsel şiddete daha fazla maruz kaldıkları belirlenmiştir.

Fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik boyutta kendini gösteren kadına yönelik aile içi şiddet, eğitim ve gelir düzeyi fark etmeksizin hangi ırk, dil, din ve kültürden olursa olsun tüm dünya kadınlarının yaşadığı ortak bir halk sağlığı sorunudur (Civelek, 2013). Bu nedenle geleneksel cinsiyetçi roller, her istediğinde eşiyile cinsel ilişkiye girmeyi erkeğin hakkı, eşi her istediğinde cinsel birlikteliğe rıza göstermeyi kadının görevi olarak kabul eden kültürel değerler evlilik içi tecavüzü doğurmakta ve ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda eş tecavüzü olarak da bilinen evlilik içi tecavüz failin, mağdurun eşi olduğu, zorla, tehditle veya kadın rıza gösteremeyecek durumda iken gerçekleştirilen her türlü istenmeyen cinsel ilişki olarak tanımlanmaktadır (Bergen, 1996; Russell, 1990; Walker, 1994).

Tecavüzün yabancı ya da tehlikeli bir ortamda, bir yabancı tarafından beklenmedik bir şekilde gerçekleştirildiği gibi bir yanlış kanı söz konusudur. Buna karşın, tüm tecavüz mağdurlarının yaklaşık %80'i kendilerine tecavüz eden kişiyi tanımaktadırlar (Walker, 1994). Aynı çalışmaya göre yabancıların gerçekleştirdiği tecavüz vakaları tanıdık tecavüzü, flört tecavüzü veya evlilik içi tecavüz vakalarından daha az sıklığa sahiptir. Bu nedenle evlilik içi tecavüz vakaları araştırmalara daha az konu olup bu tür tecavüzler hakkında sahip olunan bilgi düzeyi daha azdır. Evlilik içi tecavüz evli kadınların %10-%14'ünün, fiziksel şiddete uğrayan kadınların ise %40-%50'sinin maruz kaldığı önemli bir sorundur (Martin, Taft ve Resick, 2007). 2000 yılında Amerika'da yapılan Ulusal Kadına Yönelik Şiddet Anketi'ne göre; kadınların %7.7'si yaşamlarının herhangi bir döneminde, %0.2'si ise son 12 ay içerisinde şimdiki veya eski eşleri tarafından tecavüze maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Ulusal Suç Mağdurları Anketi'nin (2002) sonuçları da benzer şekilde kadınlara yönelik tüm tecavüz ve cinsel saldırıların %28'inin yakınları (şimdiki ya da önceki eşleri veya birinci derece yakınları) tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koymuştur (akt. Bennice ve Resick, 2003). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008) araştırması, evlilik içi tecavüze uğrayan kadınların oranının %14 olduğunu göstermiştir. Araştırma kapsamında cinsel şiddet içeren, aynı zamanda evlilik içi tecavüz içerisinde yer alan üç farklı davranış biçimi; “zorla cinsel ilişkiye girme, kadının istemediği halde korktuğu için cinsel ilişkiye girmesi, kadının cinsel olarak aşağılayıcı ya da küçük düşürücü eyleme zorlanması” olarak tanımlanmıştır. Bunlardan “korktuğu için kadının istemediği halde cinsel ilişkiye girmesi” %11 ile kadınlar tarafından en fazla belirtilen davranış biçimi olmuştur. Bunu %9 ile “zorla cinsel ilişkiye girme” davranışı izlemiştir.

Evlilik içi tecavüz kadın için ciddi fiziksel, ruhsal ve sosyal problemlere neden olan bir cinsel şiddet biçimidir. Yabancılardan gelen saldırılara kıyasla, bireye yakın kişiler tarafından uygulanan şiddetin mağdur üzerinde daha olumsuz bir etki yarattığı göz önüne alındığında, evlilik içi tecavüzün ne derece ağır zararlara yol açtığını tahmin etmek zor olmayacaktır. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması (T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, 2014) kapsamında görüşülen kadınlardan, eşleri veya birlikte olduğu erkekler tarafından cinsel şiddete maruz kalanların, bu şiddete maruz kalmayan kadınlara göre, son dört hafta içinde daha fazla ruhsal sorun yaşadıkları, bu kadınlarda intihar düşüncesinin ise yaklaşık üç kat daha fazla olduğu görülmüştür. Görüldüğü üzere kadına yönelik aile içi şiddet, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadına yönelik önemli bir insan hakları ihlali ve halk sağlığı sorunu olarak meydana gelmektedir. Yapılan araştırmalar dünyadaki kadınların hiç de azımsanamayacak bir bölümünün fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik şiddet biçimlerinden bir veya birkaçına maruz kaldıklarını ve şiddetin kadınların fiziksel ve/veya ruhsal sağlıkları üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır.

Kadına yönelik cinsel şiddetin özel bir biçimi olan evlilik içi tecavüz, bireylere atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri gereği ülkemizde genellikle normal karşılanmakta ve özel hayat mahremiyetinin ön planda tutulduğu ülkemiz koşulları içerisinde gizli tutulmaktadır. Evlilik içi tecavüz, toplumumuzda yaygınlığı tam olarak bilinmeyen ve özel hayat mahremiyetinin bir parçası olarak aile içinde gizli kalması gerektiği düşünülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlilik içi tecavüz, bunun gerçek anlamda bir suç teşkil edip etmediği konusunda mağdurun tereddüde düşmesi gibi pek çok sebepten dolayı çoğunlukla ihbar edilmemektedir. Kadınlar, duygularına aldırılmaksızın eşleri tarafından korkutulup sindirilerek cinsel saldırıya maruz kalabilmektedirler. Günümüzde yapılan yasal düzenlemelere rağmen evlilik içi tecavüzün ciddiyeti yeterince anlaşılmamış ve konuyla ilgili toplumsal bir bilinç oluşturulamamıştır. Bireysel, toplumsal, ekonomik kayıplara neden olan evlilik içi tecavüzün failler ve mağdurlar tarafından normalleştirilerek gündelik hayatın bir parçası olarak görülmesi çözüm üretmeyi zorlaştırmaktadır. Öncelikle bireylerin konuya ilişkin tutum ve inançlarını tespit etmek aile içi şiddetle baş etmenin en temel çözüm yoludur (Civelek, 2013). Dolayısıyla bu çalışma ile evlilik içi tecavüzün toplumsal bir sorun olduğuna, konunun önemine dikkat çekilmesinin kadınların neler yaşayabileceklerine, bu şiddetten nasıl etkilenebileceklerine, mücadele için neler yapılabileceğine ilişkin ipuçları vereceği düşünülmüştür.

2. YÖNTEM

Çalışma grubu. Çalışmadaki katılımcılar maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Bu yöntem ile çeşitliliği sağlayarak genelleme yapmak yerine, çeşitlilik gösteren durumlar arasında paylaşılan veya ortak olguların olup olmadığını

belirlemeye çalışmak ve bu çeşitlilik doğrultusunda problemin değişik boyutlarını ortaya koymak amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Bu amaçla çalışma grubu sorunu daha geniş ve farklı açılardan ele almayı sağlayacak şekilde yaş, meslek, evlilik süresi vb. değişkenler açısından farklı özelliklere sahip bireylerden oluşturulmuştur. Mevcut zaman ve kısıtlı kaynaklarla, küçük bir örneklem grubuyla özel bir olgunun derinlemesine araştırılabileceği (Patton, 1990; akt. Büyüköztürk vd., 2016) görüşünden yola çıkarak çalışma grubunun büyüklüğüne karar verilmiştir. Araştırma verileri beşi kadın, beşi erkek olmak üzere 29-55 yaş aralığındaki, en az bir yıldır evli olan on bireyden toplanmıştır. Katılımcılar birbiriyle evli olan çiftler değildir. Katılımcılardan bir kişi ortaokul, bir kişi lise, altı kişi üniversite ve iki kişi lisansüstü eğitim mezunudur. Katılımcılardan dokuz kişi ücret karşılığı herhangi bir işte çalışmaktayken kadın katılımcılardan biri ev hanımıdır. Verilerin elde edildiği çalışma grubuna ilişkin bazı demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Nitel Verilerin Elde Edildiği Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Düzeyi	Meslek	Evlilik Süresi
K1	Erkek	38	Lisansüstü	Öğretmen	11 yıl
K2	Kadın	55	Üniversite	Okul Müdür Yardımcısı	27 yıl
K3	Kadın	33	Üniversite	Memur	10 yıl
K4	Erkek	29	Lise	Kasiyer	5 yıl
K5	Erkek	37	Üniversite	Memur	12 yıl
K6	Kadın	41	Ortaokul	Ev Hanımı	22 yıl
K7	Kadın	30	Üniversite	Hemşire	2 yıl
K8	Erkek	50	Lisansüstü	Öğretmen	24 yıl
K9	Erkek	49	Üniversite	Bankacı	23 yıl
K10	Kadın	29	Üniversite	Satış Temsilcisi	2 yıl

Veri toplama aracı. Veri toplama yöntemi olarak görüşme tercih edilmiştir. Veri toplamada katılımcılar arası tutarlılığı sağlayabilmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken öncelikle evlilik içi tecavüz alan yazını dikkate alınmıştır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan ve 12 açık uçlu soruya yer verilen görüşme formu kullanılarak bir kamu kurumunda çalışan ve evli olan iki kişi ile ön görüşmeler yapılmıştır. Yapılan ön görüşmeler sonucunda görüşme formundaki soruların açık ve anlaşılır olduğu ve sorulara eklenebilecek herhangi bir noktanın olmadığı belirtilmiştir.

Veri toplama süreci. Araştırma verileri toplanmadan önce Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu’ndan gerekli izin alınmıştır. Ankara’da bir kamu kurumunda çalışan ve aynı kurumun Aile ve Evlilik Danışmanlığı Birimi’ne psikolojik danışma yardımı için başvuru yapan evli bireylere araştırma hakkında bilgi verilmiş ve görüşmeye katılmak isteyen gönüllü bireylerin iletişim bilgileri alınmıştır. Katılımcı bireylere araştırma öncesinde araştırmanın amacına ilişkin açıklama yapılmış, “Bilgilendirilmiş Onam Formu” dağıtılmıştır. Ardından çalışmaya katılmayı kabul eden bireylerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler söz konusu kamu kurumuna ait bireysel görüşme

odalarında yapılmıştır. Görüşme sürecinde araştırmanın amacı ve içeriği hakkında katılımcılara bilgi verilmiş, kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı ve görüşme verilerinin sadece araştırma kapsamında kullanılacağı açıklanmıştır. Yapılan görüşme süreleri 25 ile 45 dakika arasında değişmektedir.

Verilerin çözümlenmesi. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Birbirine benzeyen verileri anlaşılır bir şekilde belirli temalar çerçevesinde birleştirilerek yorumlamak içerik analizinin temelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Yıldırım ve Şimşek (2000) nitel verilerin veri kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması olmak üzere iç içe geçmiş ve çoğu zaman bir arada yürütülen dört aşamada analiz edildiğini ifade etmektedirler.

Bu kapsamda bireylerle yapılan görüşmeler dijital ortamda kaydedilmiş ve her bir birey için ayrı ayrı kod adları kullanılarak ses kayıtları yazıya dökülmüş ve e-posta ile katılımcılara gönderilmiştir. Katılımcılardan kendi ifadelerini gözden geçirmeleri, yanlış anlaşıldığını düşündükleri yerleri düzeltmeleri istenmiştir. Katılımcılardan gelen dönütler çerçevesinde görüşme içerikleri analize uygun hale getirilmiştir. Daha sonrasında veriler kodlanarak veri analizinin ilk aşaması olan “temel alanların belirlenmesi” aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada, araştırmacılar aynı üç katılımcıya ait görüşme deşifrelerini bağımsız ve ayrı ayrı inceleyerek temel alanları belirlemişlerdir. Araştırmacılar tarafından belirlenen temel alanlar karşılaştırılarak ve tartışılarak bir fikir birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Belirlenen temel alanlar çerçevesinde araştırmacılar birbirlerinden bağımsız olarak tüm görüşme deşifrelerini tekrar kodlamışlardır. Veri analizinin ikinci aşaması olan “temaların belirlenmesi” aşamasında araştırmacılar temel alanlara ilişkin temaları oluşturmak amacıyla temel alanların altındaki ana düşünceleri gözden geçirerek katılımcılar arasındaki temaları belirlemeye çalışmıştır. Süreç sonunda temalar ve bu temalara ilişkin alt temalar araştırmacılar tarafından tartışılarak ve fikir birliği sağlanarak oluşturulmuştur. Araştırmanın bulguları sunulurken katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Alıntının hangi katılımcıya ait olduğunu belirtmek amacıyla nitel görüşmelerin yapıldığı on katılımcı “K1, K2, ..., K10” şeklinde kodlanmıştır. Bunun yanı sıra kadın katılımcılar “K”, erkek katılımcılar “E” şeklinde ayrıca belirtilmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde evlilik içi tecavüze ilişkin evli bireylerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Katılımcı görüşleri analizlerin ardından “Evlilikte Cinsellik” ve “Evlilik İçi Tecavüz” olarak adlandırılan iki temel alan altında toplanmıştır. Temel alanların altında yer alan temalara ve alt temalara ilişkin bulgular sunulurken temayı destekleyecek şekilde katılımcı görüşlerine de yer verilmiştir.

Evlilikte cinsellik temel alanına ilişkin bulgular. Bu temel alan katılımcıların cinsel ilişkinin evlilikteki yeri ve önemi, eşlerin birbirlerini cinsel ilişkiye zorlamaları ile ilgili ne düşündüklerine ilişkin bilgileri içermektedir. Temel alan içerisinde yer alan iki tema ve altı alt tema Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Evlilikte Cinsellik Temel Alanı

Tema ve Alt Temalar	Sıklık (f)
Cinsel İlişkinin Evlilikteki Yeri ve Önemi	
Evliliğin Sürekliliğini Sağlama	8
Eşler Arasındaki Duygusal Bağ Güçlendirme	6
Gerekli Ancak Olmazsa Olmaz Değil	1
Erkek İçin Gerekli Ama Kadın İçin Bir Görev	1
Eşlerin Birbirleriyle Cinsel İlişkiye Girme Durumları	
Karşılıklı Rıza Göstererek	7
Kadınlık Görevi	3

Cinsel ilişkinin evlilikteki yeri ve önemi. Bu tema altında katılımcıların evlilik ve eşler arasındaki ilişki açısından cinsel ilişkinin önemi ile ilgili ne düşündüklerinden bahsedilmektedir. Tema evliliğin sürekliliğini sağlama, gerekli ancak olmazsa olmaz değil, erkek için gerekli ama kadın için bir görev, eşler arasındaki duygusal bağ güçlendirme alt temalarını içermektedir.

Evliliğin sürekliliğini sağlama. Araştırmanın nitel verilerinin toplandığı katılımcılardan sekiz kişi cinsel ilişkinin mutlu bir evlilik için çok önemli, olmazsa olmaz, evliliğin temel yapı taşı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bu katılımcılar cinsel ilişkiyi evliliği devam ettiren, evliliğin sürekliliğini sağlayan ve evliliği tamamlayan bir unsur olarak değerlendirmektedirler:

“Cinsel ilişki evlilikler için bence önemli. Özellikle bu evlilik süreciyle birlikte çoğu bireyde böyle başladığı için evliliğin gidişatında çok önemli bir yeri olduğunu düşünüyorum. Tabi bunda karşılıklı rızanın ve isteğin çok büyük etkisi var. Boşanmaların çoğunun da hatta cinsel ilişki doyumu noktasında yeterli olmadığından kaynaklandığını düşünüyorum. Yani evlilikte büyük bir yeri var bana göre.” (K10, K)

“Evlilikte cinsellik önemli diye düşünüyorum. Duygusal birliktelik yanında, ekonomik birliktelik yanında, sosyal paylaşımlar yanında cinsellik de çok önemli tabi. Evliliğin olmazsa olmazlarından biri diye düşünüyorum. Mutlu bir evlilik için önemli diye düşünüyorum. Ama evlilikte cinsellik, bir sosyal uyumdan ya da gelecekle ilgili beklentilerden daha önce mi, daha geri mi, daha sonra mı gelir gibi bir öncelik sonralık sırası yok benim için ama önemli.” (K1, E)

Eşler arasındaki duygusal bağ güçlendirme. Katılımcılardan altısının evlilikte cinsel ilişkinin eşler arasındaki mutluluğu, duygusal yakınlığı arttırdığı konusunda hemfikir oldukları görülmektedir:

“Cinsel ilişki evlilikte çok önemli tabi ki. O çünkü duygusal yakınlaşmayla da çok ilişkili olduğu için cinsellik sorunu varsa bir evlilikte muhtemelen eşler duygusal olarak

birbirlerinden uzaktırlar diye düşünüyorum ya da birbirine daha yakın çiftlerin cinsel hayatları daha sorunsuzdur diye bir öngörüm olabilir. Öyle bir tahminim olabilir.” (K7, K)

Gerekli ancak olmazsa olmaz değil. Bir katılımcı cinsel ilişkinin evlilik açısından gerekli olduğunu ancak cinsel ilişkiyi evliliğin olmazsa olmazı olarak görmediğini ifade etmektedir:

“Gerekli olduğunu düşünüyorum ama ilk öncelik olduğunu düşünmüyorum.” (K3, K)

Erkek için gerekli ama kadın için bir görev. Bir katılımcı ise evlilikte cinsel ilişkiyi erkek açısından önemli, kadın açısından ise bir görev olarak algılamaktadır:

“Bence evlilik zaten cinsellik üzerine kurulmuş. Erkek açısından daha zor tabii kendini tutamadığı için ama şahsım adına söylüyorum; canım istese de olur istemesem de olur. Zorunlu değil fakat eşimden dolayı mecburen ilerliyoruz.” (K6, K)

Eşlerin birbirleriyle cinsel ilişkiye girme durumları. Bu tema altında eşlerin birbirleriyle cinsel ilişkiye girme zorunluluklarının olup olmadığına, böyle bir zorunluluğun hangi gerekçelerle kabul edilebileceğine ilişkin katılımcıların görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Tema karşılıklı rıza gösterme ve kadınlık görevi alt temalarını içermektedir.

Karşılıklı rıza göstererek. Katılımcılardan yedisi kesinlikle eşlerin birbirleriyle cinsel ilişkiye girme zorunluluklarının olmadığını, iki tarafın da cinsel birlikteliği istemesi gerektiğini, eşlerden birisinin istemediği zaman cinsel birlikteliğin yaşanmaması gerektiğini ifade etmektedirler:

“Zorunluluk olduğunu düşünmüyorum. Böyle bir zorunluluk yok. İstemediği zaman eşlerden birisi cinsel ilişkiye girmez diye düşünüyorum.” (K2, K)

“Bence yok. İki tarafın da istemesi gerekiyor. Sağlıklı bir cinsel ilişkinin olması için iki tarafın da istekli olması gerekiyor.” (K8, E)

“Zorunlulukları olduğunu düşünmüyorum. Karşılıklı istek olduğu sürece cinselliğin olması gerektiğini düşünüyorum.” (K9, E)

Kadınlık görevi. Katılımcılardan üçü ise eşlerin birbirleriyle cinsel ilişkiye girme zorunluluklarının duruma göre değişebileceğinden, eşinin cinsel isteğini gidermenin kadınlık görevi olduğundan, toplumsal değerlerin kadını bu duruma boyun eğmeye ittiğinden bahsetmektedirler:

“Duruma bağlı. Eğer eş rahatsızsa diğeri, isteyen eş, saygı göstermeli. Ortada hiçbir sorun yokken de eşin geri çevrilmesi de bence yanlış. Bunu çevremde çok gördüm zaten. Eşinden göremediğini erkek, dışarıda görüyor. Bazen bayanları da suçluyorum ben. Eşine istediğini vermediği için... Bu sefer biz bile yeri geliyor göz tacizine ya sözlü tacize uğruyoruz. Çalışıyorum, iş ortamında çok yaşıyoruz. Bence bayan eşinin gözünü doyurmalı diye düşünüyorum.” (K6, K)

“Kişisel olarak böyle bir zorunluluk olmadığını düşünüyorum ama evli insan psikolojisinde biraz farklı. Yani bunun bir görev olarak düşünüldüğü anlar oluyor tabii ki. Yani istememe durumu bir taraftan kaynaklanıyorsa, bir de bu istemeyen taraf kadınsa, erkek istiyorsa ve kadın istemiyorsa sanki kadın bunu yapmak zorundaymış gibi bir hisse kapılıyor. Belki toplumsal kurallarla ilgili. Belki öyle hissetmek durumunda mı hissediyoruz kendimizi ama istemediğini söylemek... Belki bunu çekinerek söylüyor kadınlar. O kadar rahat ifade edemiyor belki de. Böyle bir duygunun olduğunu tahmin ediyorum. (K7, K)

Evlilik İçi Tecavüz Temel Alanına İlişkin Bulgular. Bu temel alan katılımcıların evlilik içi tecavüzün ne olduğu, evlilik içi tecavüzün nedenleri, fail ve mağdur ile ilgili ne düşündüklerine ilişkin bilgileri içermektedir. Temel alan içerisinde yer alan altı tema ve 26 alt tema Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Evlilik İçi Tecavüz Temel Alanı

Tema ve Alt Temalar	Sıklık (f)
Evlilik İçi Tecavüz Nedir?	
Erkeğin Eşine Tecavüzü	9
Karşılıklı Rızanın Olmaması	6
Cinsel İlişkinin Evlilikteki Meşruluğu	1
Yaptırımlar Karşısında Boyun Eğmek	1
Mağdura Yönelik Tutumlar	
Mağdura İlişkin Duygular	7
Mağdura İlişkin Düşünceler	5
Mağdurun Tecavüzü Yorumlama Biçimi	3
Mağdura Yardım Etme	3
Faile Yönelik Tanımlamalar	
Faile İlişkin Risk Faktörleri	10
Faile Yönelik Duygular	3
Yardıma Muhtaç Biri	3
Ceza Almalı	1
Failden Uzak Durma	1
Evlilik İçi Tecavüzün Nedenleri	
Erkeğe İlişkin Özellikler	10
Cinsel İlişki Sıklığı	10
Kadının Ekonomik Özgürlüğünün ve Sosyal Desteğinin Olmaması	7
Evlilik Süresi	5
Toplumsal Değerler	4
Kadının Kişilik Özellikleri	3
Dini İnançlar	2
Kadının Cinsel İsteksizlik Göstermesi	2
Aldatma Korkusu	2
Tecavüzün Etkileri	
Olumsuz Duygular	10
Evlilik İçi Tecavüzle Fiziksel Şiddetin Birlikte Yaşanması	
Şiddet, Şiddeti Doğurur	3
Tecavüz, tecavüzdür	2

Evlilik içi tecavüz nedir? Bu tema altında katılımcıların evlilik içi tecavüzün ne olduğuna dair algılarına, tanımlamalarına yer verilmektedir. Tema karşılıklı rızanın olmaması, erkeğin eşine tecavüzü, eşin eşe tecavüzü, cinsel ilişkinin evlilikteki meşruluğu, yaptırımlar karşısında boyun eğmek alt temalarını içermektedir.

Erkeğin eşine tecavüzü. Dokuz katılımcı evlilik içi tecavüzü, kadının rıza göstermemesi durumunda erkeğin, eşine tecavüzü olarak tanımlamaktadırlar:

“Özellikle erkeğin, bayanın istememesi durumunda zaten bu tür şeyler olabiliyor. Eşler bunu yapan sonuçta. Eşinin bayana saygı göstermediğini, onun isteklerine, düşüncelerine hiçbir şekilde...” (K8, E)

“Kadın istemediği halde eşin, ona zorla cinsel birleşme isteğini söylemesi ve cinsel ilişkinin gerçekleşmesi evlilik içi tecavüzdür.” (K2, K)

Karşılıklı rızanın olmaması. Katılımcılardan altı kişi evlilik içi tecavüzü eşler arasındaki cinsel birleşmenin karşılıklı rıza gösterilmeksizin gerçekleşmesi şeklinde tanımlamaktadırlar:

“Evlilik içi tecavüz de daha önce tecavüzle ilgili kafanızda olan şeylerin karı koca arasında isteksizlik, karşılıklı istek olmadan yapılan cinsel birleşme ya da herhangi bir şiddet olabilir, saldırganlık, bu da tecavüze girebilir diye düşünüyorum.” (K9, E)

“İki tarafın ilişkisinin anlaşarak, isteyerek olmadığını düşünüyorum. Bir tarafın daha baskın olabileceğini ve diğerini yok sayarak ona zarar vermesi olarak düşünüyorum.” (K4, E)

Cinsel ilişkinin evlilikteki meşruluğu. Bir katılımcı evlilik içi tecavüzü tanımlarken cinsel ilişkinin evlilikte meşru olarak yaşanması sebebiyle eylemi gerçekleştiren eşin, bunu kendinde bir hak olarak gördüğünü ifade etmektedir:

“Evlilik içi tecavüzün aslında fazlasıyla olduğunu düşünüyorum ve insanların da evlilikte cinsel ilişki meşru olarak yaşadığı için bunu evlilik içi tecavüz olarak adlandırmadıklarını düşünüyorum. Evlilik içi tecavüz şunu çağırıştırıyor bende: Kişiler evli, evet. Bir birliktelik var ama eşlerden biri cinsel birleşmeyi ya da az önce saydığımız dokunmak olur, öpmek olur, sarılmak olur, istemediği halde karşı taraftaki eşin, onu zorla bu eylemlere zorlaması ya da bunu bir hak olarak kendinde görmesi çünkü evlilik adı altında bir kurumun içinde yaşıyorlar. Bu anlamda da bunun rızaya dayalı olup olmadığını eşlerden, evlilik içi tecavüzü gerçekleştiren eş, bunu düşünmüyor.” (K10, K)

Yaptırımlar karşısında boyun eğmek. Bir katılımcı ise evlilik içi tecavüzü eşinin yaptırımlarına maruz kalacağı korkusuyla kadının, eşinin cinsel isteğine boyun eğmesi, istemeden de olsa rıza göstermesi şeklinde tanımlamaktadır:

“Cinsellik bence eşler arasında saygıyla ve karşılıklı istekle olmalı. Bir de gönül hoşluğuyla olmalı. Örnek veriyorum eşim beni kırdıktan sonra iki dakika sonra isteğini yapmamı istiyorsa bu yanlış. Bu talebi de geri çeviririm çünkü gönül hoşluğum olmadıktan sonra

birlikte olamam... Yani istemeden eşimin zoruyla... Bu sefer eşinle birlikte olmasan onun sıkıntılarını sana ertesi günlerde kat kat yaşatıyor. Surat asıyor, konuşmuyor, istediğin bir şeyi olursa talebini geri çeviriyor, yapmıyor. Süründürüyor seni. Aşağılıyor... (K6, K)

Mağdura yönelik tutumlar. Bu tema altında katılımcıların, evlilik içi tecavüz mağduruna ilişkin tutumlarının nasıl olduğuna ilişkin bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların, mağdura daha çok duygusal açıdan yaklaştıkları görülmektedir. Tema mağdurun bakış açısı, mağdura ilişkin duygular, mağdura ilişkin düşünceler ve mağdura yardım etme alt temalarını içermektedir.

Mağdura ilişkin duygular. Yedi katılımcı mağdur için üzüntü duyacaklarını belirtmektedirler:

“Çok üzülürüm en başta o kişi için.” (K2, K)

“İlk başta üzülürüm çünkü sonuçta onun istemediği bir davranışta bulunuyor eşi. Bunu sadece cinsel taciz olarak düşünmeyelim, her türlü şekilde. Üzülürüm.” (K4, E)

Mağdura ilişkin düşünceler. Katılımcıların mağdura ilişkin düşünceleri daha çok mağdurun ne hissedebileceğine, ne yapması gerektiğini bilmediğine yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Katılımcılar mağdurun çaresiz, acı, değersiz, mutsuz hissedeceğini, duygularını ifade edemeyeceğini, yardım alması gerektiğini düşünmektedirler:

“Tabi ki öncelikle böyle konularda kadınların kendi açısından empati kurması gerektiğini düşünüyorum. Eğer kocasının tecavüz ettiğini düşünen kadın kendini değersiz hissedebilir. Kadının değersiz hissettiğini düşünebilirim. Acı çektiğini düşünebilirim. Belki yeri geldiği zaman da çaresiz olduğunu düşünebilirim.” (K9, E)

“Çaresizlik, zavallılık. Özellikle bunu çevresine anlatamayacak kesimden bir insansa tamamen kendi içinde yaşayacak bunu, kendisini yıpratacak. Eşinin böyle bir insan olduğunu, bu saatten sonra eşini, onun da belki saygı duymayacağını, aralarında sevgi varsa bu sevginin azalacağını. Belki davranışlar değişecek çünkü birileri unutamadığı sürece bunu içinde yaşayacak, kendini yıpratacak ki daha farklı sonlara da gidebiliyor zaten. İntihar gibi.” (K7, K)

Mağdurun tecavüzü yorumlama biçimi. Katılımcılardan üç kişinin, evlilik içi tecavüz mağduruna karşı tutumlarının, mağdurun evlilik içi tecavüze bakış açısına bağlı olarak değişeceğini ifade etmektedirler. Katılımcıların mağdurun ekonomik durumuna, eğitim düzeyine, resmi nikah birlikteliğinden dolayı olayı normalleştirmesine ya da bu konudaki haklarının farkında olup olmadığına göre mağdura ilişkin tutumları farklılık göstermektedir:

“Benim dışımda karşı taraftaki kişinin bakış açısı da önemli. Ekonomik durumu önemli, eğitim düzeyi çok önemli ya da bu olay hakkındaki düşünceleri vb. çok önemli. ... Şöyle bir düşüncesi var ise; “Kocamdır ben istemeden de yapsa, tecavüz etse bunu kötü algılamıyorum, çok kötü olarak değerlendirmiyorum.” diyen bir kişi ise onun hakkında şöyle düşünürüm: Kendini çaresiz hissediyor, çözüm yollarını üretmiyor, sağlıklı düşünmüyor;

bu durumu rahatsızlık verecek bir düzeyde ise de çok şikayet ya da kanuni bir boyutta düşünmüyorsa yapılması gerekenleri yapmıyor diye düşünüyorum. Karşımdaki kişi hakkında "Bu da bu duruma yol veriyor, suç olduğu halde ses çıkarmıyor." gibi karşımdaki kişi hakkında olumsuz düşünebilirim." (K1, E)

"Kadına kesin üzülürüm ama ona nasıl bir şeyle yaklaşırım, onu bilemedim. Üzülürüm ama kadın evlilik içi tecavüz yaşadım deyip hala devam ettirme zorunluluğundaysa ona daha çok üzülürüm ve muhtemelen bir kere olduğu onun devamı da olacaktır ama şunu düşünüyorum: Kadın onu tecavüz olarak algılıyorsa gerçekten hiçbir duygusu olmadan öyle bir şeye maruz bırakılmış. Gerçekten üzücü..." (K3, K)

Mağdura yardım etme. Katılımcılardan üç kişi ise mağdura evlilik içi tecavüzün bir suç olduğunu, yasal haklarının ne olduğunu, nasıl davranması gerektiğini anlatarak ya da duygusal destek vererek yardım edebileceklerini belirtmektedirler:

"Mutlaka böyle bir şeyin doğru olmadığını ve bununla ilgili mutlaka yasal haklarını araması gerektiğini, evli olduğu için eşinin ona, bunu yapmaya hakkı olmadığını mutlaka o kişiye bildiririm ve bununla ilgili de mutlaka yasal yollar neyse ona başvurmalı. Gerekiyorsa düşünüp bu konuda belki boşanmaya kadar gidecek sürecin içine girmesini tavsiye ederim." (K10, K)

"Onun yaşadığı sorunun nelerden kaynaklanabileceğini belki anlamaya çalışarak kendisi de istiyorsa ona destek vermeye çalışırım." (K8, E)

Faile Yönelik Tanımlamalar. Bu tema altında katılımcıların faille ilgili ne düşündükleri, failin nasıl bir kişi olabileceğine yönelik tanımlamaları ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Katılımcılardan üç kişi faile yönelik duygularından bahsetmekteyken yedi katılımcı duygularını hiç açıklamayarak daha çok failin nasıl bir kişi olabileceğine dair düşüncelerini belirtmektedirler. Tema, faile yönelik duygular, failin kişilik özellikleri, alkol/madde bağımlısı olma, geleneksel cinsiyet rolüne sahip olma, geçmişte şiddete maruz kalma, cinsel dürtülerini kontrol edememe, eşe karşı olumsuz tutum, eşine tecavüz eden başkasını taciz edebilir, yardıma muhtaç biri, ceza almalı, failden uzak durma alt temalarını içermektedir.

Failin ilişkin risk faktörleri. Katılımcıların çoğu, faile ilişkin düşüncelerini açığa vururken evlilik içi tecavüzde bulunan bireyin bencillik, kişilik haklarına saygı duymama, cinselliği daha ön planda tutma gibi kişilik özelliklerine sahip olduğunu düşünmektedirler:

"O kişi hakkında duygudan yoksun olduğunu düşünürüm. Cinselliğe sadece şey olarak bakıyor demek ki: Erkek... Haz duymak için, fiziksel bir ihtiyaç, böyle bakan bir insan olarak görürüm o erkeği. Kadına ya da karşındaki kişiye hiçbir değer vermeyen... Bencil ve de evliliği demek ki bu tip şeyler için sürdüren ya da belki bunun için evlenmiştir. Öyle şeyler gelir kafama. Hayatındaki öncelik belli ki buymuş çünkü tecavüz edecek noktaya gelmek..." (K3, K)

“Saygısız. Kişiliği oturmamış diyebilirim. Sadece karısına değil, bu tür, ne bileyim bir insana zorla bir şey yaptırmak doğru bir davranış değil sonuçta.” (K8, E)

Katılımcılardan bir kişi, eşine tecavüzde bulunan kişinin alkol ya da madde bağımlısı olabileceğini düşünmektedir:

“Alkol kullanabilir, madde bağımlısı olabilir. Böyle bir erkek düşünüyorum. ...bağımlı, alkol bağımlısı, madde bağımlısı olan erkek böyle yapar diye düşünüyorum.” (K2, K)

Bir katılımcı, eşine tecavüz eden bireyin geleneksel cinsiyet rolüne sahip olduğunu dolayısıyla her istediğinde eşiyile cinsel ilişkiye girmenin kendisinin hakkı, eşinin ise görevi olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir:

“Çok fazla toplumdaki geleneksel erkek rolüne sarılan bir erkek olduğunu, böyle hissettiğini ve bunun cinselliği kullanmanın kendine hak olarak gördüğünü, bunu iki tarafın da keyif alabileceği etkinlik değil de karısının, kendisine bir görevi, ödevi olarak gören bir erkek olduğunu düşünürüm.” (K7, K)

Başka bir katılımcı ise evlilik içi tecavüzde bulunan eşin bu davranışını açıklarken failin geçmişte şiddete maruz kalmış olabileceğinden bahsetmektedir:

“Karşı tarafı kurban olarak düşünürüm ama bu eylemi gerçekleştiren kişinin de bunun altında yatan farklı sebepleri olabileceğini düşünebilirim. Kendini mi ifade edemiyor, kendisi şiddet gördüğü için mi bir başkasını yok sayarak bu şekilde davranıyor. Onları düşünürüm. Muhakkak onu etkileyen bir şeyler olduğunu düşünürüm. Yetişkin olmamış, kendi kararlarını veren bir insan olmadığı için bir başkasının da böyle özelliklere sahip olabileceğini düşünmüyör.” (K4, E)

Katılımcılardan bir kişi, failin cinsel dürtülerini kontrol edemediği için böyle bir eylemi gerçekleştirdiğini düşünmektedir. Diğer bir katılımcı ise evlilik içi tecavüzde bulunan faille ilgili düşüncelerini açıklarken eşine tecavüz eden birinin başkalarına da tecavüzde, sözel ya da elle tacizde bulunabileceğini ifade etmektedir:

“Genelde o durumlarda şöyle düşünüyorum: Erkeklerin kendine hakim olmadığını ve kadınların güçsüz olduğunu düşündüğü için bu eylemi gerçekleştirdiklerini düşünüyörüm.” (K9, E)

“Eşine karşı bu kötülüğü yapan kişi dışarıdaki insanlara da yapar çünkü ben istediğimi alırım alayıyla eşine bu sıkıntuları yaşıatıyorsa yarın o kadını dövmeye de kalkar. Çevresindeki kadınlara da sarkar. Normal bir şeymiş gibi görür. Herkese de yapar. Yani tecavüz direkt elle de olur, gözle de olur, sözle olur. Eşine ince düşünerekten kibar yaklaşacağına tecavüze kadar gidiyorsa hayvandır.” (K6, K)

Katılımcıların yarısı evlilik içi tecavüzde bulunan bireyin, eşine karşı olumsuz tutuma sahip olduğunu, eşine önem vermeyen, eşinin isteklerini önemsemeyen biri olduğunu düşünmektedirler:

“Her ne kadar kocası olsa da duygusal ihtiyaçlardan önce cinsel ihtiyacının geldiğini düşünürüm kocası için ve karısının isteklerini göz önüne almadığını, isteklerinin onun için önemli olmadığını düşünürüm. Sevgiden, saygıdan daha fazla cinsel ihtiyaçlarının ya da cinsel doyumunun geldiğini düşünürüm. Kadına onun bir eşyastımı gibi davrandığını düşünürüm.” (K10, K)

“...karşıdaki insanı insan olarak görmüyor, onu bir canlı olarak görmüyor, onun düşüncelerini, duygularını dikkate almıyor. Dolayısıyla böyle bir hakkı yok.” (K5, E)

Faile yönelik duygular: Katılımcılardan üç kişi faile karşı öfke, kızgınlık, düşmanlık ve iğrenti hissedeceklerini ifade etmektedirler:

“Kızarım, çok kızarım. Zorbalıktır bu. Hakkı olmayan bir şekilde başka bir insanın hakkına gasp etmektir. O yüzden kesinlikle kabul edilemez bir şeydir benim için.” (K2, K)

Yardıma muhtaç biri. Katılımcılardan üç kişi evlilik içi tecavüzde bulunan bireyin psikolojik açıdan sağlıklı olmadığını ve yardıma muhtaç olduğunu düşünmektedirler:

“Aklı başında bir erkek eşine tecavüz etmez ama psikolojisi iyi olmayan erkek böyle yapar diye düşünüyorum.” (K2, K)

“... yetersiz ya da ruhsal açıdan sorunlu bir insan olarak düşünürüm. Gerekli yerlerde gerekli yardımları alması gerektiğini düşünürüm. Yani sorunlu olduğunu... Yardıma ihtiyacı olduğunu ciddi şekilde düşünürüm.” (K1, E)

Ceza almalı. Bir katılımcı evlilik içi tecavüzün suç, failin suçlu olduğunu ve ceza alması gerektiğini ifade etmektedir:

“Suçlu. ...bu konularda yaptığının bir suç olduğu, suça karşılık ceza alması gerektiğini de düşünürüm.” (K1, E)

Failden uzak durma. Katılımcılardan bir kişi failden uzak durmak istediğini, böyle bir davranışta bulunan biriyle iletişim kurmak istemediğini belirtmektedir:

“Kaçmak isterim, yaklaşmak istemem, böyle kişilerle çok iletişime geçmek istemem ama eğer ki isterse yardım alacağı yerlere yönlendirebilirim.” (K3, K)

Evlilik içi tecavüzün nedenleri. Bu tema altında katılımcıların evlilik içi tecavüzün nedenlerine ilişkin düşünceleri ile ilgili bilgilere yer verilmektedir. Tema erkeğe ilişkin özellikler, kadının kişilik özellikleri, kadının ekonomik özgürlüğünün ve sosyal desteğinin olmaması, toplumsal değerler, dini inançlar, kadının cinsel isteksizlik göstermesi, evlilik süresi, cinsel ilişki sıklığı, aldatılma korkusu, erkeğin eşini aldatmak istememesi alt temalarını içermektedir.

Erkeğe ilişkin özellikler. Katılımcılar “Faile İlişkin Risk Faktörleri” temasında olduğu gibi evlilik içi tecavüzü gerçekleştiren erkeğin bencil, saygısız, kişiliği oturmamış olarak tanımlamaktadırlar. Katılımcılar, erkeğin kişilik özelliklerinin yanı sıra erkeğin cinsel açıdan

tahrik olmasının, geleneksel cinsiyet rolüne sahip olmasının, alkol/madde kullanmasının, geçmiş yaşantılarının, eğitim düzeyinin, eşine değer vermemesinin evlilik içi tecavüzün nedenleri arasında sayılabileceğini ifade etmektedirler. Katılımcılardan üç kişi, erkeğin cinsel ihtiyacının evlilik içi tecavüz açısından bir etken olabileceğini belirtmektedirler:

“Dediğimiz gibi ihtiyaç, fiziksel bir ihtiyaç. Bu erkeklerde bana göre sıralamada daha önde. Belki o tip duyguları karşılanamadığı için. Aynı evde yaşıyor ve öyle ihtiyaçları var. Dışarıda da o tip şeylerini karşılamak...” (K3, K)

“Erkek içgüdüleriyle davranıyor. Büyüklerimiz der ki: Kadının dokuz nefsi var, istediğine hakim olur, istediğine olmaz. Erkeğin bir nefsi var; ... dini imanı olmaz derler. Erkek o anda ya televizyondaki bir filmde etkilenir veya hanımının bir vücut hareketinden etkilenir veya gündüz yaşadığı bir şeyden dolayı akşama eşine karşı yapmaya kalkar. Böyle durumlarda eşi de karşılık vermiyorsa bu büyük bir sıkıntı doğurur.” (K6, K)

İki katılımcı, erkeğin geleneksel cinsiyet rolünü benimsemesinin eş tecavüzünün bir nedeni olabileceğini ifade etmektedirler:

“Erkek açısından demin dediğim gibi çok geleneksel bir erkek. Kadına saygı duymayan bir erkek. Karısını bir birey olarak görmeyen bir erkek. Tabi ki bu durumu da gayet doğal bir şekilde gerçekleştirebilir çünkü kadın onu yapmak zorundadır. Kendi düşüncüsü bu şekildedir.” (K7, K)

“Erkek egemenliği. Bizim toplumumuzda daha ataerkil bir sisteme sahip olduğumuz için ailesel olarak kültür etkileyebilir diye düşünüyorum çünkü evlilik öncesi cinsel birleşme kültürümüzde hoş karşılanmadığı için ve ergenlikle birlikte başlayan cinsel doyum isteği, erkeklerde özellikle, evlilikle tavan ulaştığı için o anlamda daha fazla istekleri oluyor. Bunu da karılarına, eşlerine uyguluyorlar.” (K10, K)

Üç katılımcı ise erkeğin alkol/madde kullanmasını evlilik içi tecavüz açısından bir etken olarak değerlendirmektedirler:

“Kimisi alkolden eşine sıkıntı yaratır.” (K6, K)

“Erkek alkol, madde bağımlısı.” (K2, K)

Katılımcılardan beş kişi, erkeğin geçmiş yaşantılarının, ailedeki yetiştirilme tarzının ve çevresel dinamiğinin eş tecavüzünün bir nedeni olabileceğinden bahsetmektedirler:

“Tecavüzü yapan erkeğin yaşadığı çevre, yetişme şartları, bunların hepsinin etkili olduğunu düşünüyorum. Medyanın etkili olduğunu düşünüyorum. Belki okuduğu kitapların, etrafındaki arkadaş çevresinin, sosyal çevresinin etkili olduğunu düşünüyorum. Geçmiş yaşantılarının etkili olduğunu düşünüyorum. Daha önce kendi acaba böyle bir durum içerisinde oldu mu, ona bu tarz bir tecavüz, taciz durumu yaşadı mı? Çocukluğunda yaşadığı şeylerin etkili olduğunu düşünüyorum.” (K5, E)

“Belki aldığı eğitimde bu vardır. Belki aile yapısı bu şekildedir, kendi düşüncüsü bu şekildedir.” (K7, K)

Üç katılımcı eşine değer vermeyen, onu önemsemeyen erkeğin evlilik içi tecavüzde bulunabileceğini ifade etmektedirler:

“Erkeğin de kadına çok değer vermediği için kendisini tatmin etmek adına kadının hislerini düşünmeden bunu gerçekleştirdiğini düşünüyorum.” (K9, E)

“Kadın eğer sesi duyulmayan bir evlilikte ise yani söyledikleri ciddiye alınmıyorsa, onun söyledikleri dinlenmiyorsa, aileyle ilgili kararlara katılamıyorsa herhalde bu konuda da fikrini ifade edemez ve etse de dinlenmez muhtemelen.” (K7, K)

Katılımcılardan iki kişi ise erkeğin eğitim seviyesinin ve sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olmasının evlilik içi tecavüz açısından bir etken olabileceğini belirtmektedirler:

“Tabi ki ilk başta akla gelen otomatikman sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan insanların bu tarz şeylere meyledebileceğini düşünürsünüz ama tabi ki tersi durumlar da mevcut oluyor. Durumu çok iyi olup, maddi durumu çok iyi olup, eğitim seviyesi çok iyi olduğu halde de tecavüze meyleden insanların olduğunu görüyoruz. Ama yine de yoğunlukla ben sosyo-ekonomik durumu düşük olan insanların, eğitim seviyesi düşük olan insanların buna meyledeceğini düşünüyorum.” (K5, E)

Cinsel ilişki sıklığı. Katılımcıların yarısı cinsel ilişki sıklığının evlilik içi tecavüz açısından bir etken olabileceğini düşünürken diğer yarısı cinsel ilişki sıklığının evlilik içi tecavüzü etkilemeyeceğini belirtmektedirler:

“Hep haftada bir-iki iken ayda bir-ikiye düşen için öyle bir farklılık olabilir. Ona alışmış, o rutine. Öyle bir şeyden dolayı olabilir yoksa sürenin farklı olacağını düşünmüyorum.” (K3, K)

“Belki farklılaşıyordur. O kişilerin düşünce tarzı nedir, ihtiyaçları nelerdir; bu ihtiyaçlarını ne düzeyde konuşabiliyorlar, ne düzeyde çözüm yolları geliştirebiliyorlar, bunlara göre çok farklılaşabilir. Ama bir neden hiç ne olursa olsun, neden olarak görmüyorum.” (K1, E)

“Bence farklı. Kadınların en büyük özelliği ufak bir kızdığı zaman yatakla intikam alıyor eşinden. Bu sefer de ne oluyor; erkek mecburen bayana biraz kaba kuvvetle, hor kullanarak yaklaşmaya çalışıyor. Tecavüz de kaçınılmaz oluyor.” (K6, K)

Kadının ekonomik özgürlüğünün ve sosyal desteğinin olmaması. Katılımcılardan yedi kişi, bir kadının ekonomik özgürlüğü yoksa ve bunun yanında sosyal destek düzeyi de düşükse evlilik içi tecavüze boyun eğebileceğini belirtmektedir:

“... Ailesinden, “Bu eve hiçbir şekilde gelmeyeceksin. Geri dönülmez. Buradan ayrıldın ancak kefenin gelir.” bazıları öyle der. Bu tür yaptırımlar da söz konusuysa etkili olabilir.” (K6, K)

“Kadın tecavüzü neden kabullenir çünkü çocuğu varsa çocuğundan kopmamak, ayırmamak, aile düzeninin bozulmaması. Ekonomik durumunun olmaması, bu çok önemli zaten. Maddi durumu iyi değilse ve ona destek sağlayacak bir aile çevresi yoksa o adama mahkum gibi hissedebilir kendini.” (K8, E)

“... ya da “Evliliğim devam etsin.” Eğer karşı koyarsa eşi boşar, boşarsa özellikle ekonomik yönden bağımsız değilse “Ben ne yapacağım? Nereye gideceğim?” diye düşünöğüğü için karşı koyamıyordur.” (K2, K)

Evlilik süresi. Katılımcıların yarısı evlilik süresinin evlilik içi tecavüz açısından bir etken olabileceğini ifade etmektedirler. Bunlardan bir kısmı yeni evli, bir kısmı da uzun süredir evli olan çiftlerde evlilik içi tecavüzün daha fazla görölebileceğini belirtmektedirler:

“Yeni evli çiftlerde daha çok cinsel iliři daha sık olurken uzun süreli evliliklerde bu, tabi yaša bađlı olarak, menopoz, andropoz dönemlerinin de etkisiyle bu iliři süresi azalıyor. Etken olabilir.” (K2, K)

“Tabi ki o hem karı koca arasındaki ilişiye de iletişime de bağlı olabilir ama yeni çiftlerde daha çok olabileceği kanaatindeyim kendilerini tanıma ve anlama sürecinde oldukları için. Daha uzun yıl evli olanlarda isteksizliğini bir şekilde karı-koca, her ikisi de belirttiği zaman bir geri çekilmenin olabileceğini düşünüyorum.” (K9, E)

Toplumsal değerler. Katılımcılardan dört kişi, her istediğinde eşiyle cinsel ilişiye girmeyi erkeğin hakkı, eşinin her istediğini yerine getirmeyi ya da cinsel isteğini tatmin etmeyi kadının görevi olarak gösteren toplumsal değerleri benimsemenin evlilik içi tecavüzü normalleştirdiğini ifade etmektedirler:

“Onu söyleyenler var çünkü “kocanız isterse siz asla hayır dememelisiniz” gibi algılarla yetiştirildiği insanlar, ondan dolayı olabilir kadınlarınki. Bunu tecavüz değil de kocasının hakkı olarak görüyor olabilir. Ben onun karıysam öyle bir hakkı var gibi görüyor olabilir. Normalleşmiş olabilir o kişi için.” (K3, K)

“Birinci sebep bence kültür. Evlendi artık, kocası var. Ona göre kocası ne isterse yapma gibi bir görev üstlenmiş olabilir kültür açısından. Aynı şekilde kültürle bağlantılı aileden bu şekilde görmüş olabilir. Annesi, babasının her dediğini yapıyor ya da isteklerine karşı gelmiyor. Evde babanın sözü geçiyor aynı şekilde. Bunu bir kadınlık görevi olarak görüyor. Erkek bunu istediği zaman, kendi istemese bile bu eylemi gerçekleştirmesini kadınlık görevi olarak görüyordur. Kendi isteklerini geri plana atıyordur. Kocasına kadınlık yapmak bu anlamda.” (K10, K)

Kadının kişilik özellikleri. Katılımcılardan üç kişi kendini ifade edemeyen, hayır diyemeyen, boyun eğen, baş etme becerileri yetersiz olan kadınların evlilik içi tecavüze maruz kalabileceğinden bahsetmektedirler:

“Kendini ifade etme becerisi yoktur. İletişim becerisi yoktur. Hayır deme becerisi yoktur. Kendisi şiddete maruz kalıyorsa bu türlü, bununla nasıl başa çıkacağını bilmiyordur. Bazı konularda cesaretlendirilmemiştir; hayır deme, başına gelen şey, engelleme konusunda. Belki utanıyor olabilir. Haksızlığa uğradığını düşünüyordur ama eyleme geçemiyordur.” (K4, E)

Dini inançlar. İki katılımcı dini inançları ve değerleri gereği bazı kadınların evlilik içi tecavüze boyun eğdiklerinden bahsetmektedir:

“Dinimizde geçen kadınların hakları, kocaların hakları, eşlerin birbirlerine karşı olan haklarından halk arasında özellikle şu gibi söylentiler dolanıyor: Kocanın izni olmadan yatakta arkanı bile dönüp yatamazsın. Onun izni olması gerekiyor ya da kocanın izni olmadan herhangi bir şey gerçekleştiremezsin. Yani daha çok kocaya bağlılık ve kocanın izni dolayısıyla kocan senden böyle bir istekte bulunduğunda onu reddetmek günah. Eşini reddederse bunun günah olacağını, ona karşı kadınlık görevini yerine getiremeyeceğini düşünüyor ve bu yüzden “hayır” diyemiyor. Eşinin isteklerini ve rızasını ön plana koymuş oluyor.” (K10, K)

Kadının cinsel isteksizlik göstermesi. İki katılımcı kadının cinsel isteksizlik göstermesinin ve eşinin cinsel ilişki talebini uzun süre reddetmesinin evlilik içi tecavüze yol açabileceğini ifade etmektedirler:

“Kadınlar genelde, diğer ülkelerde neler oluyor bilmiyorum ama ülkemizde genelde şu: “Başım ağrıyor.” deyip cinsel isteksizlik kadınlarda olduğu için veya cinsel yönden bir rahatsızlık işte vajinismus gibi rahatsızlığı varsa cinsel birleşmeye kadın yaklaşmıyordu.” (K2, K)

“Uzun süre bayanın istememesi olabilir.” (K8, E)

Aldatma korkusu. Bir katılımcı, eşinin cinsel isteğini tatmin etmediğinde kadının aldatılacağı korkusuyla evlilik içi tecavüze rıza gösterebileceğini ifade etmektedir:

“Eşi ondan yeteri derecede tatmin olmazsa, memnun kalmazsa kadın olarak yeteri derecede ekonomik geliri yoksa ya da çalışmıyorsa eşi ayrılmak isteyecek, onu istemeyecek, daha farklı boyutlara gidecek. Aldatmalar yaşanacak. Belki aldatma korkusu da olabilir. Eşinin onu aldatacağını düşünebilir. Başka kadın getireceğini düşünebilir.” (K10, K)

Bir katılımcı da erkeğin, eşini gerçekten sevdiği ve onu bir başkasıyla aldatmak istemediği için evlilik içi tecavüzde bulunabileceğini belirtmektedir:

“Farklı yönere yönelmemesi için karısına belki böyle bir şey yapmış olabilir. Yani farklı başka bayanlara yönelmeme açısından, yönelmemek için bunu tekrardan eşiyile paylaşmak istemiş olabilir. Başka biriyle beraber olamamak için. Belki eşini gerçekten seviyor ama eşi bunu istemediği için böyle bir yola başvurmuş olabilir.” (K8, E)

Tecavüzün etkileri. Bu tema altında evlilik içi tecavüze maruz kalan bireyin hangi duyguları hissedebileceğine ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Tema, olumsuz duygular alt temasını içermektedir.

Olumsuz duygular. Katılımcıların tamamı evlilik içi tecavüze maruz kalan birinin olumsuz duygular hissedeceğini öngörmektedir. Katılımcılar mağdurun çaresizlik, değersizlik ve öfke başta olmak üzere kızgınlık, eşine karşı düşmanlık, nefret, acizlik, korku, güvensizlik, acı, umutsuzluk, üzüntü, bir eşya gibi kullanılmışlık, arada kalmışlık hissedeceğini ifade etmektedirler:

“Bir kere başıma geldi. Kendimi çok aşağılanmış hissettim. Aciz hissettim. Eşimle günlerce konuşmadım çünkü eşin bile olsa o anda sana davranışları, hareketi, böyle

hayvanlaşması, tek istediğini almak için her yola başvurması o anda seni aciz ediyor. Çılgılık atamıyorsun, evi terk edip gidemiyorsun. Kimseden yardım alamıyorsun. Kimseye anlatamıyorsun sıkıntını. Korkup çekiniyorsun. Söylediği sözleri unutamıyorum, yaptığı hareketleri unutamıyorsun.” (K6, K)

“Mutsuz hisseder, değersiz hisseder şiddete maruz kaldıktan sonra. Hayatta en yakın olarak gördüğün insandan böyle bir olumsuz olaya maruz kalmak, bu kadar değersiz hissettirilmek herhalde kadının evliliğe ve eve olan aidiyetini zedeler diye düşünüyorum ve orada yaptığı bütün işler de keyfini kaçırır, mutsuz olur diye düşünüyorum.” (K4, E)

“Kullanılmış hisseder. Yani en önemlisi o. Eşine karşı öfke hissedebilir. Yine üzüntü bununla birlikte. Arada kalmışlık hissedebilir. Bir yandan kadınlık görevi olarak düşünüp bunun doğru olduğuna inanabilir ama bir yandan da içinden bir his bu durumun ya da yaşadığı bu durumun kendisini kötü hissettirdiğini yani arada kalmışlık hissedebilir. Çaresiz hissedebilir çünkü bu durumda bunu paylaşmak çok zordur. Korkabilir.” (K10, K)

Evlilik içi tecavüz ile fiziksel şiddetin birlikte yaşanması. Bu tema altında evlilik içi tecavüz ile fiziksel şiddetin birlikte yaşanması durumunda katılımcıların mağdura, faile ve olaya bakış açılarının nasıl olduğu ele alınmaktadır. Tema şiddet şiddeti doğurur, tecavüz tecavüzdür alt temalarını içermektedir.

Şiddet, şiddeti doğurur. Üç katılımcı ise fiziksel ve cinsel şiddetin bir arada yaşanmasının, eşinin tecavüzüne uğrayan bir kişinin aynı zamanda eşinin fiziksel şiddetine de maruz kalmasının beklenen bir şey olduğunu belirtmektedirler:

“Cinsel saldırıda bulunan kişi tabii ki bence fiziksel şiddete de bulunur, küfür de edebilir, diğer maddi manevi ihtiyaçlarını da yerine getirmeye çalışır diye düşünüyorum. Bu en uçtaki bir durum diye düşünüyorum.” (K1, E)

Tecavüz tecavüzdür. İki katılımcı ise bir bireyin, eşine tecavüz etmiş sayılması için illa ki fiziksel şiddet uygulamasının gerekmediği gerekçesiyle evlilik içi tecavüzün yanında fiziksel şiddetin de yaşanmasının olayı daha da önemli kılmayacağını ifade etmektedirler:

“Bana göre tecavüz de bir şiddettir. İlla dövmesi, sövmesi anlamında değildir. Bu artık hem tecavüz hem şiddet çift baskıdır bana göre. O yüzden de çok farklı olduğunu ikisinin düşünmüyorum.” (K9, E)

4. SONUÇ

Araştırma sonuçlarına göre “Cinsel İlişkinin Evlilikteki Yeri ve Önemi” teması kapsamında çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Bir yandan cinsel ilişkinin mutlu bir evliliğin temel yapı taşı olduğu, eşleri duygusal açıdan birbirlerine yakınlaştırdığı, diğer yandan cinsel ilişkinin evlilikte gerekli olduğu ancak evliliğin olmazsa olmazı olarak görülmediği, cinselliğin kadın için bir görev olarak algılanmasına karşın erkek için daha önemli olduğu belirlenmiştir. Eşlerin birbirleriyle cinsel ilişkiye girme zorunluluklarının

olmadığı, eşler arasındaki cinsel birlikteliğin karşılıklı rızaya dayanması gerektiğine karşılık eşinin cinsel isteğini tatmin etmeyi kadının görevi olarak gösteren toplumsal değerlerin kadını boyun eğmeye zorladığı görüşü ortaya çıkmıştır. Romantik ve yakın ilişkilerin ayrılmaz bir parçası olan cinsel ilişki, evliliği anlamlı kılan etkenlerin en başında yer almakta aynı zamanda kadın ve erkeğin en kişisel ve özel yakın alanı olarak anılmaktadır (Bilen, 2009). Eşler arasındaki iletişimi güçlendirmesi, bağlılığı ve mutluluğu artırması nedeniyle cinsellik, evlilikte önemli bir faktördür. Bireylerin evlilikten beklentilerinden biri de düzenli ve tatmin edici bir cinsel yaşamdır. Evli bireylerin çoğu, yaşa bakılmaksızın evliliği süresince cinsel ilişkide bulunmayı istemektedir (Youn, 2009).

Evliliğin nedenlerinden birinin de nesli devam ettirecek çocuklar dünyaya getirmek olduğu düşünüldüğünde cinsellik, evliliğin temel yapı taşıdır. Ayrıca özellikle Türk toplumunda cinsellik, toplumsal ve ahlaki değerler nedeniyle evlilik öncesinde kısıtlandığı için eşlerin bedensel ve duygusal paylaşımında rahat bir şekilde bulunabilmelerinin yolu da evlilikten geçmektedir. Bu yönüyle evlilik, eşler arasında cinselliği yaşamayı kolaylaştırmakta ve meşrulaştırmaktadır. Sağlıklı, mutlu, aynı zamanda hem kadın hem de erkek için doyum sağlayan bir cinsel yaşantı evli bireylerin daha huzurlu, daha mutlu ve birbirlerine daha içten ve yakın olmalarını sağlamaktadır. Karşılıklı rızaya dayanan cinsellik evli bireylere gerçek anlamda karı-koca olduklarını hissettirmektedir. Yakın ilişkilerde cinsel doyum ve evlilik doyumunu arasındaki olumlu ilişki pek çok araştırmanın (Litzinger ve Gordon, 2005; McNulty, Wenner ve Fisher, 2014; Yoo, Bartle-Haring, Day ve Gangamma, 2014) ampirik sonuçlarıyla desteklenmektedir. Bu çalışmadan elde edilen bulguların ilgili alan yazınla tutarlı olduğu söylenebilmektedir. Ancak eşler arasındaki cinsel ilişki her zaman karşılıklı rızaya dayanmadığından evlilik içi tecavüz önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada “Evlilik İçi Tecavüz Nedir?” teması kapsamında evlilik içi tecavüzün kadının cinsel birleşmeye rıza göstermemesi durumunda eşi tarafından gerçekleştirilen bir eylem olduğu, cinsel ilişkinin evlilikte meşru olarak yaşanması sebebi ile evlilik içi tecavüzün bir tecavüz olarak görülmediği ve kadının da korktuğu için istemediği halde eşinin cinsel isteğine boyun eğdiği belirtilmiştir. Alan yazında “evlilik içi tecavüz” teriminin üzerinde anlaşmaya varılmış bir tanımı konusunda fikir birliği bulunmadığı görülmekle birlikte, tespit edilen ortak unsurlardan biri olarak, araştırmacılar evlilikte özellikle erkeğin kadına tecavüzü konusuna odaklanmışlardır. Dolayısıyla “evlilik içi tecavüz”den bahsedilirken bunun “erkeğin eşine tecavüzü” ile eşdeğer olduğu varsayımında bulunmaktadır (Bergen, 1996; Russel, 1990). Cinsellik evlilikte meşru olarak yaşandığından toplumsal değerler, eşiyile cinsel birlikteliğin erkeğin hakkı, eşinin cinsel isteğini tatmin etmeyi ise kadının bir görevi olarak yüklemekte ve bu nedenle kadın da evlilik içi tecavüze boyun eğmek zorunda kalabilmektedir. Bu inanca göre, kadın istemese bile eşini memnun etmek onun doğuştan gelen sorumluluğudur. Erkek,

ilişkideki kaynaklarını ya da gücünü eşini kendisinin cinsel taleplerine boyun eğmeye zorlamak için kullanabilmektedir (Finkelhor ve Yllo, 1982). Basile (2002) tarafından yapılan bir çalışmada evli kadınların %30'unun eşlerinin cinsel ilişki taleplerine rıza gösterdikleri, öyle ki cinsel ilişkiye girmek istemediklerinde dahi eşleri onlar için para harcadığından buna rıza göstermenin beklenen bir durum olduğunu tespit etmiştir. Evlilik içi tecavüze direnmeye karşılık tepki görmekten korkma nedeniyle istenmeyen cinsel ilişkiye boyun eğme veya rıza gösterme cinsel zorlamanın bir diğer yaygın biçimini temsil etmektedir. Basile'in (1999) yürüttüğü çalışmada kadınların %7'si partnerlerinden olumsuz bir tepki görmekten korktukları için istemedikleri halde cinsel ilişkiye rıza gösterdiklerini, %20'si daha önce zorla cinsel ilişki deneyimi yaşadıklarını ve zorla cinsel ilişkiden kaçınma çabasıyla rıza gösterdiklerini bildirmişlerdir. Dolayısıyla bu tür evlilik içi tecavüz durumunda eşlerden biri fiziksel şiddet kullanmaksızın, diğerini cinsel birlikteliğe rıza göstermeye mecbur bırakmaktadır. Bu durumda genellikle kadınlar, kadınlık görevi inancının ya da eşlerinin sağladığı olanaklar gereği eşlerini cinsel açıdan memnun etmeleri gerektiğini düşündüklerinden ve cinsel birlikteliğe rıza göstermediklerinde karşılaşılabilecekleri güçlükler nedeniyle cinsel birlikteliğe boyun eğebilmektedirler.

“Mağdura Yönelik Tutumlar” teması altında evlilik içi tecavüz mağdurunun çaresiz, acı, değersiz, mutsuz hissedeceği, duygularını ifade edemeyeceği, mağdurun ekonomik durumunun, eğitim düzeyinin, resmi nikah birlikteliğinin olmasının durumu yorumlama biçimi üzerinde etkili olacağı ve mağdurun yardım alması gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır. Evlilik içi tecavüze ilişkin tutumlar konusundaki alan yazın incelendiğinde dört ana tema dikkat çekmektedir. Birinci unsur; *cinsel birliktelik geçmişi* temasını ya da bir diğer ifadeyle, evli çiftin evlilik içi tecavüz öncesinde cinsel ilişkide bulunmuş olmasını ifade eder. Langhinrichsen-Rohling ve Monson (1998), Shotland ve Goodstein (1992) yaptıkları çalışmalarda değerlendiricilerin, kadınların daha önce rızaları ile cinsel ilişkiye girmiş oldukları takdirde erkek partnerleri ile cinsel ilişkiye girme konusuna itirazda bulunma hakkına daha az sahip oldukları yönünde bir algıya sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Dolayısıyla bir erkek ile bir kadın arasında geçmişte karşılıklı rızaya dayalı bir cinsel birliktelik yaşanmışsa, daha sonra yaşanacak cinsel birlikteliklere kadının itiraz etmesi yerinde görülmemektedir. İkinci unsur olan *tecavüz mitini kabulün*, kişilerin evlilik içi tecavüz ile ilgili psikolojik yüklemeleri üzerinde önemli bir etkisi bulunduğu ortaya konmuştur. Bu görüşler “Kadınlar içten içe tecavüze uğramayı isterler.” veya “Kadınlar kışkırtıcı davranışları veya kıyafetlerinden ötürü tecavüze uğramayı hak ederler.” gibi ifadeleri içermektedir (Russell, 1990). Frese, Moya ve Megias (2004) tecavüz mitini kabul düzeyi arttıkça evlilik içi tecavüz durumunda mağduru suçlama eğiliminin ya da mağdurun bunu hak ettiği düşüncesinin de arttığını göstermişlerdir. Bireylerin evlilik içi tecavüzü değerlendirme biçimleri üzerinde etkisinin bulunduğunu ortaya koyan üçüncü unsur ise insanların *cinsiyet rollerine dair inançlarının* türlerine yöneliktir. Genel olarak bu araştırma alanının ortaya koyduğu üzere; bir bireyin cinsiyet rollerine

dair inançları ne kadar geleneksel ise birey, evlilik içi tecavüzü o kadar ciddi bir suç olarak görmemektedir. Ayrıca birey tarafından geleneksel cinsiyet rolünün benimsenmesi bireyin, tecavüz mağdurunun tecavüzden sorumlu olduğunu düşünmesi ihtimalini de arttırmaktadır (Auster ve Leone, 2001; Simonson ve Subich, 1999; Whatley, 2005). Evlilik içi tecavüze yönelik tutumları etkileyen son unsur ise *aile içi şiddet* ile karakterize edilen bir ilişkiyi ele almaktadır. Evlilik içerisindeki fiziksel şiddet ve cinsel saldırının sembiyotik özelliğinden yola çıkılarak evlilik içerisinde başka herhangi bir tür fiziksel şiddet olmaksızın tecavüz olamayacağı düşünülmektedir. Bu alanda yapılan araştırmalar, gözlemcinin tecavüzün gerçekleşip gerçekleşmediğine dair algısını belirleyen şeyin, çoğunlukla bir mağdurun kendisine saldıran kişiye direnme derecesi olduğunu göstermiştir (Walker 1994). Langhinrichsen-Rohling ve Monson (1998) bireylerin, ilişkide hiç fiziksel şiddet geçmişi olmayan evlilik içi tecavüz mağdurlarını, geçmişte fiziksel şiddete uğradığı bilinen mağdurlara kıyasla tecavüzden daha fazla sorumlu tuttuklarını tespit etmişlerdir. Mağdura yönelik tutumlar ile ilgili bu çalışmadan elde edilen bulgular ve ilgili alan yazın arasında bazı tutarsızlıklar olduğu görülmektedir. Bu çalışmada katılımcıların mağdura daha duygusal yaklaştıkları izlenmesine rağmen alan yazında mağdurun evlilik içi tecavüzü hak ettiğine dair bir yaklaşım izlenmektedir. Bu durumun Türk toplumunda aile yapısına ve yardımseverliğe verilen önemden, güçsüzün yanında olmak ve onu korumak gerektiği inancından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Şöyle ki eğitim düzeyi sosyal ilişkiler ve sahip olunan olanaklar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Eğitim düzeyleri düşük olup çalışmayan ve herhangi bir ekonomik destekleri de olmayan bireyler eşleriyle ortak yaşamı bir şekilde sürdürebilmek için şiddete karşı çok kararlı bir tepki gösterememekte, özellikle de yakın çevrelerinde destek veren birilerinin olmaması durumunda çocuklarını da düşünerek evden tümüyle ayrılmaya ve boşanmaya cesaret edememektedirler. Bu durum bireylerin özgüvenlerini zedeleyerek onları çaresizliğe itip aile içi şiddeti içselleştirmelerine, şiddete katlanmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla mağdurun eğitim, sosyo-ekonomik ve sosyal destek düzeyinin düşük olması faktörlerinin, katılımcıların mağduru destekleyici tutumları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

“Faile Yönelik Tanımlamalar” teması kapsamında çalışmadan elde edilen bulgular, faille ilgili tanımlamaların bencillik gibi bazı olumsuz kişilik özelliklerine sahip olma, alkol/madde bağımlısı olma, geçmişte şiddete maruz kalma, cinsel dürtülerini kontrol edememe, geleneksel cinsiyet rolünü benimseme, eğitim seviyesinin ve sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması gibi faktörleri içerdiğini ortaya koymuştur. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlarla ilgili alan yazın arasında tutarlılık olduğu söylenebilmektedir. Şöyle ki; Sullivan ile Mosher’in (1990) yürüttükleri çalışmada, “maço” erkekler evlilik içi tecavüzü daha yüksek oranda kabul etmişler ve evlilik içi tecavüz senaryolarından daha fazla zevk aldıklarını belirtmişlerdir. “Maço” erkeklerin aynı zamanda “kadınlık görevi” kavramına ve erkeklerin güç kullanmakta haklı olduklarına inanma oranları daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışma “maço” erkeklerin evlilik içi tecavüzü daha

fazla kabul ettiklerini ortaya koymakla beraber bu erkeklerin evlilik içi tecavüz failleri olup olmadıklarına dair hiçbir bilgi vermemiştir. Malamuth, Linz, Heavey, Barnes ve Acker (1995), cinsel açıdan saldırgan erkeklerin özelliklerini incelemek üzere, on yıl boyunca, erkeklerden oluşan bir örneklem grubunu izlemiştir. Sonuçlar erkeklerin, yakın partnerlerine karşı cinsel saldırganlıklarının, kadınlara karşı zorbalık ve düşmanlık ile bağlantılı olduğunu göstermiştir. Frieze (1983) de benzer şekilde eşlerine tecavüz eden erkeklerin diğer erkeklere kıyasla daha despot olduklarını belirlemiştir. Evlilik içi tecavüz faili olan erkeklerde alkol ve uyuşturucu kullanımı kapsamlı biçimde araştırılmamış olmakla beraber bazı önemli bulgulara ulaşılmıştır. Alkol alan erkeklerin partnerlerine karşı daha fazla şiddet uygulama ihtimallerinin bulunduğu, eşlerine tecavüz eden erkeklerin alkol bağımlılıklarının da eşlerine fiziksel şiddet uygulayanlardan daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Finkelhor ve Yllo (1982) evlilik içi tecavüz vakalarının en az birinde, failerin alkol almış olduğunu bildirmişlerdir. Coker, Smith, McKeown ve King (2000) alkol ve uyuşturucu kullanımının, yakın partnerin uyguladığı cinsel şiddet de dâhil olmak üzere şiddetle bağlantılı olduğunu tespit etmişlerdir. Bowker (1983) uyuşturucu ya da alkol kullanan erkeklerin evlilik içi tecavüzde bulunma risklerinin daha fazla olduğu yönünde bir tespit sunmamış ancak sonuçlar, alkol ya da uyuşturucu kullanımı konusunda daha fazla tartışmanın evlilik içi tecavüz ile bağlantılı olduğunu göstermiştir.

“Faile Yönelik Tanımlamalar” teması kapsamında failin ailesindeki şiddet geçmişi, evlilik içi tecavüz ile ilgili olarak en yaygın atıfta bulunulan faktörlerden biri olmuştur. Buna karşın bu alanda elde edilen bulguların tutarlı olmadığı görülmüştür. Hanneke ve Shields (1985) evlilik içi tecavüz faillerinin çocuklukta şiddete maruz kalmış olma ihtimallerinin daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Bowker’ın (1983) elde ettiği sonuçlar, evlilik içi tecavüz faillerinin çocuklukta aileden, arkadaşlardan ya da yabancılardan fiziksel şiddet görmüş olma bakımından farklılık göstermediğini ancak evlilik içi tecavüz faillerinin, geçmişte ebeveynlerinin saldırılarına şahit olma olasılıklarının daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Malamuth ve diğerleri (1995) yüksek cinsel dürtüleri, yakın partnerin cinsel saldırganlığının ön göstergeleri olarak inceledikleri çalışmada, cinsel saldırganlık ile cinsel olarak zorlayıcı fanteziler arasında bir ilişki bulunduğunu ancak yüksek cinsel güdü ile bağlantısının bulunmadığını tespit etmişlerdir. Evlilik içi tecavüzün evlilik kalitesinin düşük olduğu ve sürekli anlaşmazlıkların yaşandığı evliliklerde gerçekleşme ihtimalinin daha fazla olduğu bildirilmiştir (Frieze, 1983). Bowker (1983), evlilik kalitesi ve birlikte geçirilen zaman, cinsel beraberlik, duygusal yakınlık ve iletişim gibi bazı alanlarda memnuniyet düzeyi daha düşük olan evli çiftlerde evlilik içi tecavüzlerin daha sık gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Tecavüzlerin gerçekleştiği evliliklerin karakteristik özellikleri arasında ortak faaliyetlere daha az sıklıkta katılım, faaliyetlere katılımın daha az memnun edici olarak değerlendirilmesi ve mali durum, arkadaşlar, alkol ve uyuşturucu konularındaki sürekli anlaşmazlıklar gibi faktörlerin yer aldığı tespit edilmiştir.

“Evlilik İçi Tecavüzün Nedenleri” teması kapsamında faille ilgili bu tanımlamaların yanı sıra çalışmada cinsel ilişki sıklığının, kadının ekonomik özgürlüğünün ve sosyal desteğinin olmamasının, evlilik süresinin, toplumsal değerlerin, kadının cinsel isteksizlik göstermesinin ve hayır diyememe, boyun eğme gibi bazı kişilik özelliklerine sahip olmasının, bazı dini inançların ve aldatma korkusunun evlilik içi tecavüz üzerinde etkili olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır. Özellikle evli çiftin evlilik içi tecavüze ilişkin risk faktörleri üzerinde yapılmış çok az sayıda araştırma olmasına karşın çiftlerle ilgili belirli karakteristik özelliklerin risk artışı ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Çiftlerin cinsel ilişki sıklığı ve hangi cinsel eylemlerde bulunacakları konusunda yaşadıkları anlaşmazlıkların da evlilik içi tecavüz bakımından bir risk faktörü olduğu görülmüştür (Finkelhor ve Yllo, 1982, 1985, 1988; akt. Martin vd., 2007). Hanneke ve Shields’ın (1985) tespitine göre, evlilik içi tecavüzlerin görüldüğü evliliklerde kadınlar cinsel tatmin oranlarının daha az olduğunu, cinsel ilişkiyi daha sık reddettiklerini ve cinsel ilişkiyi başlatma eğilimlerinin en az oranda olduğunu, cinsel ilişki sıklığı ve hangi cinsel eylemlerde bulunacakları konusunda daha sık tartıştıklarını ve menstrüasyon sırasında cinsel ilişki konusunda daha fazla anlaşmazlık yaşadıklarını bildirmişlerdir.

“Evlilik İçi Tecavüzün Nedenleri” temasından elde edilen bulgularla benzer şekilde, alan yazında kadının ekonomik özgürlüğünün olmayışının evlilik içi tecavüze uğrama açısından bir risk faktörü olduğunu destekleyen bazı araştırma bulguları mevcuttur. T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (2014) tarafından yapılan araştırmada çalışan evli kadınların, çalışmayanlara oranla kadının canı istemiyorsa, sağlık sorunları varsa, kadın eşinden kötü muamele görüyorsa ve eşi sarhoşsa evli kadının cinsel ilişkiyi reddedebileceğini daha fazla savundukları görülmüştür. İşsiz olan evlilik içi tecavüz mağdurlarının sayısının, tecavüz mağduru olmayan eşlerden anlamlı ölçüde daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Frieze, 1983; Johnson, 2003). Çalışmayan kadının ekonomik özgürlüğü olmadığı için, bir de çocuklarının olması durumunda özellikle de daha önce hiç çalışmadıysa ayaklarının üzerinde durup yaşamını idame ettirebileceğine dair inancı düşükse şiddeti içselleştirme eğiliminde olabileceği öngörülebilir. Ekonomik özgürlüğü olmayan kadın evi terk ettiğinde çocuklarını bırakamayacağı, çocuklarıyla baba evine dönemeyeceği, yaşamını tek başına sürdüremeyeceği gibi gerekçelerle evlilik içi tecavüze boyun eğebilir.

Çalışmada toplumsal değerlerin evlilik içi tecavüze neden olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır. Toplumsal değerler açısından bakıldığında; cinsiyet rolü, kimliğini erkek ya da kadın olarak algılayan bireyin cinsiyetinin gerektirdiği davranışı göstermesidir. Bireyden, içinde yaşadığı toplum kuralları aracılığıyla öğretilen bu cinsiyet rolüne uygun davranışlar sergilemesi beklenmektedir (Mayer ve Sutton, 1996). Toplumumuzda kadınlardan hamarat, duygusal, sevecen, uyumlu, söz dinleyen, anlayışlı, misafirperver, duyarlı, yardımsever, cinsel anlamda dışı olması beklenmektedir (Şentürk, 2012; Yaşın-Dökmen, 2004). Erkeklerden ise girişken, mantıklı, bağımsız, güçlü, sert, otoriter,

hırslı ve başarılı, saldırgan olması, kendine güvenmesi, sorunların üstesinden kolayca gelebilmesi, kolay incinmemesi, rekabet etmesi beklenmektedir (Kısaç, 1999; Yaşın-Dökmen, 2004;). Türk toplumunda erkeklığın “Erkek adam dediğin...” ifadesiyle sık sık pekiştirilmesinden dolayı erkekler, kendilerini toplumun beklediği şekilde davranmaya mecbur hissetmektedirler. Bu durum erkeği çevresine ve özellikle de kendisine karşı “erkeklik ispatı” ihtiyacı ile karşı karşıya bırakmaktadır (Oktan, 2008). Diğer yandan dini inançların da etkisiyle toplumda kocasının cinsel isteğini tatmin etmenin kadının bir görevi olduğu inancının ön plana çıkması nedeniyle evlilik içi tecavüz açısından toplumsal değerlerin bir risk faktörü olarak değerlendirilebileceği düşünölmektedir.

“Evlilik İçi Tecavüzün Nedenleri” teması kapsamında boyun eğici davranışlara sahip olmanın evlilik içi tecavüz üzerinde etkili olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır. Boyun eğici davranışlara sahip olan bireyler farklı düşüncelerini ifade etmekte ve istemedikleri bir durum karşısında “hayır” demekte zorlanırlar. Haklarını savunamazlar ve başkaları tarafından hakarete uğradıklarında kendilerini koruyamazlar. Olumsuz duygularını kolaylıkla açığa vuramazlar ve istemedikleri halde kendilerini, başkalarına yakınlık göstermek zorunda hissedebilirler (Gilbert ve Allan, 1994). Boyun eğme nitelikleri taşıyan bireyler aynı zamanda başkalarını kırmaktan kaçınırlar, öfkelerini ifade etmekte zorlanırlar, etkileşim içinde oldukları insanları memnun etmeye çalışırlar (Dönmez ve Demirtaş, 2009). Bu özelliklerinden dolayı boyun eğici davranışlara sahip bireylerin diğer insanlarla olan ilişkilerinde daha kabullenici, daha pasif özellikler sergilemeleri ve evlilik içi tecavüze direnemeyecekleri beklenebilir. Evlilik içi tecavüze direnmeye karşılık tepki görmekten korkma nedeniyle istenmeyen cinsel ilişkiye boyun eğme veya rıza gösterme cinsel zorlamanın yaygın bir biçimidir (Finkelhor ve Yllo, 1982). Basile’in (1999) yürüttüğü çalışmada katılımcıların tamamı eşleri veya yakın partnerleri ile istenmeyen cinsel ilişki deneyimi yaşadıklarını bildirmiştir. Kadınların %7’si partnerlerinden olumsuz bir tepki görmekten korktukları için istemedikleri halde cinsel ilişkiye rıza gösterdiklerini belirtmişlerdir. Kadınların %20’si daha önce zorla cinsel ilişki deneyimi yaşadıklarını ve zorla cinsel ilişkiden kaçınma çabasıyla rıza gösterdiklerini bildirmişlerdir. Bu durumda genellikle kadınlar, kadınlık görevi inancının ya da eşlerinin sağladığı olanaklar gereği eşlerini cinsel açıdan memnun etmeleri gerektiğini düşündüklerinden ve cinsel birlikteliğe rıza göstermediklerinde karşılaşabilecekleri güçlükler nedeniyle cinsel birlikteliğe boyun eğebilmektedirler.

“Tecavüzün Etkileri” teması kapsamında çalışmadan elde edilen bulgular evlilik içi tecavüzün etkileri konusunda daha çok olumsuz duygulara yoğunlaştığını göstermektedir. Mağdurun çaresizlik, değersizlik ve öfke başta olmak üzere kızgınlık, eşine karşı düşmanlık, nefret, korku, güvensizlik, arada kalmışlık hissededeğini ifade edilmiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde bu çalışmanın sonuçlarının desteklendiği görölmektedir. Tecavüze uğrayan kadınların tecavüze uğramayanlara kıyasla eşlerine karşı daha fazla öfke ve olumsuz duygu hissettikleri tespit edilmiştir (Frieze, 1983).

Buna ek olarak evlilik içi tecavüz mağduru olan kadınlar güven duyma sorunu yaşamakta, yakınlık ya da cinsellik korkusu geliştirmekte ve tekrar saldırıya uğramaktan korkmaktadırlar (Whatley, 2005). Ayrıca kadınlar eşlerine karşı duydukları yakınlık ve sevgi ile tecavüze uğramaktan dolayı yaşadıkları travma ve öfke nedeniyle ikilemede kalmaktadırlar (Walker, 1994). Bunun yanı sıra tecavüze uğrayan kadınlar çoğunlukla evliliklerinin zaman içerisinde kötüye gitmekte olduğunu belirtmekte ve tecavüze uğramamış olan kadınlara kıyasla evliliklerinden daha az memnuniyet duyduklarını bildirmektedirler. Evlilik içi tecavüze maruz kalmanın Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) ile de ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Bennice, Resick, Mechanic ve Astin, 2003; Culbertson ve Dehle, 2001; Dutton, Goodman ve Bennett, 1999; McFarlane vd., 2005; Vogel ve Marshall, 2001). Yapılmış olan birkaç çalışma evlilik içi tecavüzün daha yüksek oranda kendini suçlama, daha düşük özsaygı ve beden imgesi, erkeklere ve cinselliğe karşı daha fazla olumsuz duygu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Campbell ve Soeken, 1999; Frieze, 1983; Monson ve Langhinrichsen-Rohling, 1998).

Son olarak çalışmada “Evlilik İçi Tecavüzle Fiziksel Şiddetin Birlikte Yaşanması” teması kapsamında eşinin tecavüzüne uğrayan bir kişinin aynı zamanda eşinin fiziksel şiddetine de maruz kalma ihtimalinin yüksek olduğu ancak tecavüzün her durumda tecavüz olduğu, evlilik içi tecavüzün yanında fiziksel şiddetin de yaşanmasının olayı daha da önemli kılmayacağı ifade edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde bu çalışmadan elde edilen bulgunun desteklendiği görülmektedir. Frieze'nin (1983) tespitine göre, fiziksel şiddete maruz kalan kadınların %34'ü eşlerinin tecavüzüne uğradıklarını bildirirken, fiziksel şiddete maruz kalmayan karşılaştırma grubunun yalnızca %3'ü tecavüze maruz kaldığını belirtmiştir. Aynı şekilde Dienemann ve arkadaşları (2000), geçmişte yakın partnerleri tarafından duygusal ve fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirten kadınlar tarafından bildirilen evlilik içi tecavüz oranlarının, istismar deneyimi olmayan kadınların bildirdikleri oranlardan daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Meyer, Vivian ve O'Leary (1998) psikolojik saldırının cinsel zorlama ile bağlantılı olduğunu, ağır fiziksel şiddetin ise tehdit yoluyla ve zorla cinsel ilişki ile bağlantılı olduğunu tespit etmişlerdir. Marshall ve Holtzworth-Munroe (2002) yine benzer biçimde, failin fiziksel ve psikolojik saldırganlığının, evlilik ilişkisi içerisinde hem cinsel zorlama hem de tehdit yoluyla ve zorla cinsel ilişki ile bağlantılı olduğunu ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla evlilik içi tecavüzün çoğunlukla fiziksel şiddet ile birlikte yaşandığı ortaya konmuştur. Langhinrichsen-Rohling ve Monson (1998) fiziksel şiddet geçmişi olduğu bilinen evlilik içi tecavüz durumunu tanımlayan üç senaryo kullanarak yürüttükleri çalışmada, evlilikte fiziksel şiddetin meydana geldiğini bildiklerinde, katılımcıların tecavüze karşı çıkan bir tutum sergilediklerini tespit etmişlerdir. Katılımcılar evlilikte fiziksel şiddet olmadığını bildiklerinde ise tecavüzü destekleyen bir tutum sergilemişlerdir. Fiziksel şiddetin tecavüzle birleştiği durumda katılımcılar, mağduru daha az suçlama eğilimi göstermişlerdir. Evlilikte fiziksel şiddet olmadığında mağduru daha fazla suçlamışlardır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular

ise evlilik içi tecavüzün yaşandığı evliliklerde fiziksel şiddetin görülme olasılığının yüksek olabileceği görüşünü desteklemekle birlikte; tecavüzün her durumda tecavüz olduğu, fiziksel şiddetin yaşanıp yaşanmamasının tecavüze ilişkin algı üzerinde etkili olmadığını ortaya koymuştur.

Bütün bunlardan hareketle Türk toplumunda gerek kültürel değerlerin gerekse dinsel öğretilerin etkisiyle cinsel ilişki eşlerin birbirlerine bir görevi olarak algılanmaktadır. Oysa ki eşler arasındaki cinsellik her iki tarafın da rıza göstermesi gereken, her iki eşi de tatmin eden bir ilişki biçimi olmalı. Evlilik içi tecavüz sadece eşlerden birinin fiziksel şiddet, tehdit vb. kullanarak diğeri ile cinsel birliktelikte bulunması değildir. Kendisinin bakımını sağladığı, maddi değeri olan hediyeler, eşyalar aldığı, ayrıca korktuğu için eşinin cinsel isteğine boyun eğen biri de evlilik içi tecavüze maruz kalmaktadır (Finkelhor ve Yllo, 1982). Cinsellik evlilikte meşru olarak yaşandığı için Türk toplumunda evlilik içi tecavüz ile ilgili yeterli bir bilinç oluşmadığı görülmektedir. Kültürel değerlerin ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle evlilikte cinsel ilişki kadının görevi, erkeğin hakkı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle çocuk yetiştirme tarzı önem arz etmektedir. Özellikle kız çocuklarına her koşulda eşlerine itaat etmeleri, kayıtsız şartsız teslimiyet göstermeleri gerektiği şeklindeki yönlendirmelerin, erkek çocuklarına ise hegemonik erkeğin ortaya çıkmasındaki etkenlerden biri olan “Erkek dediğin...” ifadesinin (Oktan, 2008) evlilik içi tecavüze neden olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca eşi istediğinde cinsel ilişkiyi reddeden kadının günahkar olacağı, lanetleneyeceği, benzer biçimde erkeğin cinselliğinden yararlanmanın kadının hakkı olduğu, erkeğin bu görevini yerine getirmemesinin onu günahkar yapacağı şeklindeki dini inançlar da evlilik içi tecavüz ve buna ilişkin görüşler üzerinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda anne-babalara hamilelik sürecinden itibaren toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili eğitimler düzenlenmesinin yararlı olacağı öngörülmektedir. Evlilik öncesinde çiftlere cinsellik, toplumsal cinsiyet rolleri, kadın-erkek eşitliği, aile içi şiddet ve şiddetle mücadele gibi konularda evliliğe hazırlık programları geliştirilip uygulanmalıdır. Evlilik içi tecavüze neden olan ve bunu pekiştiren olumsuz tutum ile davranışların ortadan kaldırılması için aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, evlilik içi tecavüz konularında evlilik ve aile alanında yetkili kuruluşlar özellikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yürüteceği projeler ve kitle iletişim araçları aracılığıyla farkındalık yaratılmalıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

- Altınay, A. G. ve Arat, Y. (2007). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet*. İstanbul: Punto Baskı Çözümleri.
- Auster, C. J. ve Leone, J. M. (2001). Late adolescents’ perspective on marital rape: the impact of gender and fraternity/sorority membership. *Adolescence*, 36(141), 141–152.
- Basile, K. C. (1999). Rape by acquiescence: the ways in which women “give in” to unwanted sex with their husbands. *Violence Against Women*, 5(9), 1036–1058.
- Basile, K. C. (2002). Prevalence of wife rape and other intimate partner sexual coercion in a nationally representative sample of women. *Violence and Victims*, 17(5), 511–524.
- Bennice, J. A. ve Resick, P. A. (2003). Marital rape: history, research, and practice. *Trauma, Violence, and Abuse*, 4(3), 228–246.
- Bennice, J. A., Resick, P. A., Mechanic, M. ve Astin, M. (2003). The relative effects of intimate partner physical and sexual violence on Posttraumatic Stress Disorder symptomatology. *Violence and Victims*, 18(1), 87–94.
- Bergen, R. K. (1996). *Wife rape: understanding the response of survivors and service providers*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Bilen, M. (2009). *Sağlıklı insan ilişkileri: ailede, kurumlarda, toplumda*. Ankara: Anı Yayınları.
- Bowker, L. H. (1983). Marital rape: a distinct syndrome? *Social Casework: The Journal of Social Work*, 64(6), 347-352.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Campbell, J. C. ve Soeken, K. L. (1999). Forced sex and intimate partner violence: effects on women’s risk and women’s health. *Violence Against Women*, 5(9), 1017–1035.
- Civelek, E. (2013). Önsöz. *Aile içi şiddetle mücadele el kitabı* içinde (2-3). Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Coker, A. L., Smith, P. H., McKeown, R. E. ve King, M. J. (2000). Frequency and correlates of intimate partner violence by type: physical, sexual, and psychological battering. *American Journal of Public Health*, 90(4), 553–559.
- Culbertson, K. A. ve Dehle, C. (2001). Impact of sexual assault as a function of perpetrator type. *Journal of Interpersonal Violence*, 16(10), 992–1007.
- Dienemann, J., Boyle, E., Baker, D., Resnick, W., Wiederhorn, N. ve Campbell, J. (2000). Intimate partner abuse among women diagnosed with depression. *Issues in Mental Health Nursing*, 21(5), 499–513.
- Dönmez, B. ve Demirtaş, H. (2009). Lise öğretmenlerinin boyun eğici davranışlarına ilişkin algıları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 445-456.
- Dutton, M. A., Goodman, L. A. ve Bennett L. (1999). Court-involved battered women’s responses to violence: the role of psychological, physical, and sexual abuse. *Violence and Victims*, 14(1), 89-104.
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) (2005). *Multi-country study on women’s health and domestic violence against women: initial results on prevalence, health outcomes and women’s responses*. Geneva: WHO Publications.
- European Union Agency For Fundamental Rights (FRA) (2014). *Violence against women: an EU-wide survey main results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Finkelhor, D. ve Yllo, K. (1982). Forced sex in marriage: a preliminary research report. *Crime and Delinquency*, 28(3), 459–478.

- Frese, B., Moya, M. ve Megias, J. L. (2004). Social perception of rape: How rape myth acceptance modulates the influence of situational factors. *Journal of Interpersonal Violence, 19*(2), 143–161.
- Frieze, I. H. (1983). Investigating the causes and consequences of marital rape. *Sings: Journal of Women in Culture and Society, 8*(3), 532–553.
- Gilbert, P. ve Allan, S. (1994). Assertiveness, submissive behaviour, and social comparison. *British Journal of Clinical Psychology, 33* (3), 295-306.
- Hanneke, C. R. ve Shields, N. M. (1985). Marital rape: implications for the helping professions. *Social Casework: The Journal of Social Work, 66*(8), 541-458.
- Johnson, H. (2003). The cessation of assaults on wives. *Journal of Comparative Family Studies, 34*(1), 75–91.
- Kısaç, İ. (1999). Erkeklik rolü normları. *Mesleki Eğitim Dergisi, 1*(2), 83-93.
- Langhinrichsen-Rohling, J. ve Monson, C. M. (1998). Marital rape: is the crime taken seriously without co - occurring physical abuse? *Journal of Family Violence, 13*(4), 433–443.
- Litzinger, S. ve Gordon, K. C. (2005). Exploring relationships among communication, sexual satisfaction and marital satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy, 31*(5), 409-424.
- Malamuth, N. M., Linz, D., Heavey, C. L., Barnes, G. ve Acker, M. (1995). Using the confluence model of sexual aggression to predict men's conflict with women: a 10-year follow-up study. *Journal of Personality and Social Psychology, 69*(2), 353–369.
- Marshall, A. D. ve Holtzworth-Munroe, A. (2002). Varying forms of husband sexual aggression: predictors and subgroup differences. *Journal of Family Psychology, 16*(3), 286–296.
- Martin, E. K., Taft, C. T. ve Resick, P. A. (2007). A review of marital rape. *Aggression and Violent Behaviour, 12*, 329-347.
- Mayer, F. S. ve Sutton, K. (1996). *Personality: an integrative approach*. New Jersey: Prentice Hall.
- McFarlane, J., Malecha, A., Watson, K., Gist, J., Batten, E., Hall, I. ve Smith, S. (2005). Intimate partner sexual assault against women: frequency, health consequences, and treatment outcomes. *Obstetrics and Gynecology, 105*(1), 99–108.
- McNulty, J. K., Wenner, C. A. ve Fisher, T. D. (2014). Longitudinal associations among relationship satisfaction, sexual satisfaction and frequency of sex in early marriage. *Archives of Sexual Behavior, 45*(1), 85-97.
- Meyer, S. L., Vivian, D. ve O'Leary, K. D. (1998). Men's sexual aggression in marriage: couples' reports. *Violence Against Women, 4*(4), 415–435.
- Monson, C. M. ve Langhinrichsen-Rohling, J. (1998). Sexual and nonsexual marital aggression: legal considerations, epidemiology, and an integrated typology of perpetrators. *Aggression and Violent Behavior, 3*(4), 369–389.
- Oktan, A. (2008). Türk sinemasında hegemonik erkeklikten erkeklik krizine: yazı-tura ve erkeklik bunalımının sınırları. *Selçuk İletişim, 5*(2), 152-166.
- Russell, D. (1990). *Rape in marriage*. Bloomington: Indiana University Press.
- Shotland, R. L. ve Goodstein, L. (1992). Sexual precedence reduces the perceived legitimacy of sexual refusal: an examination of attributions concerning date rape and consensual sex. *Personality and Social Psychology Bulletin, 18*(6), 756-764.
- Simonson, K. ve Subich, L. M. (1999). Rape perceptions as a function of gender-role traditionality and victim-perpetrator association. *Sex Roles, 40*, 617–634.
- Sullivan, J. P. ve Mosher, D. L. (1990). Acceptance of guided imagery of marital rape as a function of macho personality. *Violence and Victims, 5*(4), 275-286.

- Şentürk, Ü. (2012). Popülerleşen kadın ve çocuğa yönelik şiddetin kültürel dayanağı. *Uluslar arası Katımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu Bildiri Kitabı Birinci Cilt* içinde (389-401). Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2008). *Türkiye 'de kadına yönelik aile içi şiddet*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2014). *Türkiye 'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Uluslararası Af Örgütü (2004). Kadına yönelik şiddet sayacı-istatistiki bilgiler-özet. <http://www.amnesty.org.tr/icerik/50/42/kadina-yonelik-siddet-sayaciistatistiki-bilgiler-ozet> adresinden erişildi.
- Vogel, L. C. ve Marshall, L. L. (2001). PTSD symptoms and partner abuse: low income women at risk. *Journal of Traumatic Stress, 14*(3), 569-584.
- Walker, L. (1994). *Abused women and survivor therapy: a practical guide for the psychotherapist*. Washington: APA.
- Whatley, M. A. (2005). The effect of participant sex, victim dress, and traditional attitudes on causal judgments for marital rape victims. *Journal of Family Violence, 20*(3), 191-200.
- Yaşın-Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal cinsiyet: sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yoo, H., Bartle-Haring, S., Day, R. ve Gangamma, R. (2014). Couple communication, emotional and sexual intimacy, and relationship satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy, 40*(4), 275-93.
- Youn, G. (2009). Marital and sexual conflicts in elderly korean people. *Journal of Sex & Marital Therapy, 35*(3), 220-238.

EK: Görüşme Formu

1. Evlilikte cinsel ilişkinin önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Sizce eşlerin istemeseler dahi birbirleri ile cinsel ilişkiye girme zorunlulukları var mı? Nedenleriyle açıklayınız.
3. “Tecavüz” kelimesi sizde neleri çağrıştırıyor?
4. “Evlilik içi tecavüz” kavramı sizde neleri çağrıştırıyor?
5. Bir kadın istemese dahi, eşiyile cinsel birliktelik yaşıyor olabilir mi? Açıklayınız.
6. Bir erkek, eşini cinsel birlikteliğe zorluyor olabilir mi? Açıklayınız.
7. Eşi tarafından cinsel birlikteliğe zorlandığını söyleyen bir kadın hakkında neler düşünür ve hissedersiniz?
8. Eşini cinsel birlikteliğe zorlamakla suçlanan bir erkek hakkında neler düşünür ve hissedersiniz?
9. Evlilik içi tecavüzün nedenleri sizce neler olabilir?
10. Eşi tarafından cinsel birlikteliğe zorlanan bir kadın sizce neler hissedebilir?
11. Sizce eşi tarafından cinsel birlikteliğe zorlanan bir kadın ayrıca eşinin dayağına da maruz kalıyor olabilir mi? Açıklayınız.
12. Benim sormadığım ama sizin eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 06.10.2019
Revizyon Talebi: 25.08.2020
Son Revizyon: 26.08.2020
Kabul: 01.09.2020

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Diyarbakırlı Kadınlarda Namus, Kadınlık ve Din

Honor, Womanhood, and Religion in Women from Diyarbakir

Esra ASLAN TURAN¹

Öz

Bir toplumda kadınlara yönelik sistematik hak ihlalleri ve şiddet, o toplumun kadınlarla ilgili anlayışlarını yansıtmakta, şiddetin, cinsiyetlere toplumsal olarak inşa edilmiş anlamların yüklenmesiyle irtibatını tartışma konusu haline getirmektedir. Cinsiyet ve ona bağlı rol tanımları, beklentiler ve değerlerin, doğuştan getirdiğimiz şeylerle belirlenmiş olduğu kabulüne dayalı biyolojik cinsiyet teorisine karşı bu makalede, cinsiyet anlayışlarımızın kültürel olarak belirlendiğini ve dolayısıyla değişkenliğini savunan toplumsal cinsiyet yaklaşımı benimsenmiştir. Bu bağlamda kadınların bugün şehirlerde de hayatlarını kısıtlayan ve onları ölüme götürebilen namusun, geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışıyla var edilen üst bir değer olduğu kabul edilmiştir. Buradan hareketle namus ve ona bağlı cinsiyet anlayışının İslam ile ilişkisi irdelenmiş; namusun İslam'dan çok önceye giden bir geçmişe sahip olmakla beraber onun geldiği sosyo-kültürel ortamda etkin ataerkil cinsiyet kültürünün, İslami metinler ve değerlendirmelere yansıdığı, özellikle Peygamber'in vefatından sonra, İslam'ın kadınlar için getirdiği özgürlük imkânlarının zayıfladığı görülmüştür. Bu teorik çerçevede, geleneksel cinsiyet değerlerinin gücü ve değişimin bir arada gözlenebildiği Diyarbakır'da, birbirinden farklı profilde kadınlarla görüşmeler yapılmış; kadınların büyük oranda tek taraflı namus anlayışını ve bunun dinden beslendiğini reddettikleri, geleneksel cinsiyet ve kadınlık anlayışına karşı çoğunlukla "eleştirel bir kabul" ile yaklaştıkları, az da olsa anlamlı sayıda kadının bu anlayışı kabullenmedikleri ve kadınların ikincil statüsünün geleneksel din anlayışıyla ilişkisini sorguladıkları görülmüştür. Bu farklılaşmada özellikle dinle ilişkilene biçiminin, evli ya da bekâr olmanın, kadın hareketiyle yakınlık ya da kadınların yaşadığı şiddete duyarlılık biçimlerinin etkili olduğu fark edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kadın, Diyarbakır, Namus, Toplumsal Cinsiyet ve Din, Din ve Kadın

Abstract

Violence against women in a society reflect the society's approach to women. This makes the connection between violence and socially constructed meanings. Against the biological gender theory, which is based on the assumption that gender and its associated role definitions and values are determined by what we are born with, this article adopts a gender approach that argues that our understanding of gender is culturally determined. In this context, it has been accepted that honor, which restricts the lives of women is a superior value created by traditional gender understanding. In this respect, the relationship between honor and gender understanding with Islam is scrutinized. It has been observed that the patriarchal culture in which Islam emerged was reflected in Islamic texts and evaluations, especially after the death of the Prophet, the freedom possibilities brought by Islam for women were weakened. In this theoretical framework, interviews were held with women from Diyarbakir, where the power of traditional gender values and change can be seen together; it has been observed that women largely reject the unilateral understanding of honor and the thought that it is based on religion, and some women do not accept this understanding and questioned the relationship between the secondary status of women and the traditional understanding of religion. It has been noticed that the way of relating to religion, being married or single, intimacy with the women's movement or the level of sensitivity to violence experienced by women are effective in this differentiation.

Keywords

Woman, Diyarbakir, Honor, Gender and Religion, Woman and Religion

¹ Sorumlu Yazar: Esra Aslan Turan (Dr. Öğr. Üyesi), Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Diyarbakır, Türkiye. E-posta: esraleyl@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3191-4978

Atf: Aslan-Turan, E. (2020). Diyarbakırlı kadınlarda namus, kadınlık ve din. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 20, 51–85. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.0003>

GİRİŞ

Kadınlara yönelik şiddet günlük haberlerin sürekli bir parçası olmuştur. Aile içi şiddetin cinayete varan biçimleri ve taciz, Türkiye’de kadınların gündelik hayatları için sıradanlaşmış hadiselerdir. Kadınlara şiddet arttıkça veya görünür hale geldikçe şiddetin nedenleri, türleri ve bunun önüne geçme yöntemleri ile ilgili arayışlar da artmaktadır. Özellikle akademik alanda konuya dair kuramsal yaklaşımlarda ciddi bir birikim ortaya çıkmış, yerel ve uluslararası düzeyde kadınların gerçek tecrübeleriyle de bağlantı kuran araştırmalar kadına şiddete dair bakış açılarının değişmesi yanında çözüm yollarını gösterme konusunda ciddi katkılarda bulunmuştur. Şiddeti önlemeye ve bu yönde kadınları bilinçlendirmeye dönük kurumsal yapılanmalar da gittikçe çoğalmakta; kadın sığınma evleri, şiddet ihbar hatları, kadın eğitim ve istihdamına yönelik oluşumlar şiddet ile mücadelenin önemli bileşenleri olmaktadır.

Kadınlara yönelik şiddet belli bir etnik gruba özgü olmadığı gibi kaynağını herhangi bir dinden alan bir olgu da değildir. Tarihsel süreç, kadınlara yönelik şiddetin birçok türüne dünyanın her yerinde rastlandığını göstermektedir. Avrupalıların cadı yakma gelenekleri, Güney Amerika’da görülen tutku cinayetleri ve Hindistan’daki Drahome ölümleri buna verilecek örneklerden bazılarıdır. Benzer şekilde namusa dayalı suçlar bir yoksulluk ya da eğitimsizlik sorunu olmanın çok ötesinde bir iktidar mekanizmasını işaret eder. Şiddet ya da kadın cinayetleri bu tür şartlarda daha fazla ortaya çıksa da bütün sınıfları, toplumları ve kültürleri ortaklaştıran bir olgudur (Abdo, 2006, ss. 63-64).

Erkek egemen cinsiyet düzeni kadının ifade ve hareket alanını kısıtlayan, onu temel birtakım insani haklardan mahrum eden çeşitli şiddet biçimleri üretir. Şiddet, kadınlar kendilerinden beklenen makbul düşünce, davranış ve ilişki biçimlerinin dışına çıktıklarında kendini gösterir. Makbul olanın sınırları namus ve ona bağlı onlarca değerle çizilirken şiddetin birçok türü de bir terbiye ve had bildirme vazifesi görür. Dolayısıyla namus, daha çok kadınların cinsel saflığını koruması ve bunun erkek tarafından kontrol edilmesinin merkezde olduğu bir değer olmakla beraber bunu bir değer haline getiren cinsiyet rol ve beklentilerinden bağımsız değildir. Özellikle kendi içinde kapalı topluluklarda namus, erkek merkezli cinsiyet düzenini ima eden kilit bir kavram olmasına rağmen onun günümüz Türkiye’sinde şehirlerde de gücünü kaybetmediğini namusa bağlı değerler üzerinden meşrulaştırılan şiddet ve cinayet haberleri üzerinden görebiliyoruz. 2000’li yılların başına kadar töre veya namus cinayetleri olarak tartışılan kadın ölümleri bugün artık “kadın cinayetleri” olarak tartışılıyor. Bu değişim, törelere bağlı geleneksel uygulamaların altyapı ve meşruiyetinin zayıflaması ve kadın örgütlerinin çabaları yanında, şehirlerde kadınların öldürülmesini gayri meşru ilişki saiki dışında yönlendiren yeni faktörlerin de ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Şehir hayatında kadınların daha rahat hareket edebilme veya içinde buldukları olumsuz koşullara itiraz edebilme imkânı, onlara dönük şiddetin çeşitli biçimlerinin

farklı gerekçelerle devam etmesini, hatta artmasını beraberinde getirmektedir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun verilerine göre 2019 yılının ilk 10 ayında 329 kadın öldürülmüştür.¹ Çoğunlukla evlerinde, kendilerine yakın erkekler tarafından katledilen kadınları ölüme götüren nedenler arasında, kadının ayrılma/boşanma isteği, erkeğin reddedilmesi, aldatılma şüphesi, kıskançlık, namus gibi cinsiyet beklentileriyle bağlantılı değerlerin büyük yer kapladığı görülmektedir.² Kadınlara yönelik şiddet üzerine yapılan araştırmalarda, kadınların yarısından fazlasının fiziksel, ekonomik, sözel, psikolojik ve cinsel nitelikli şiddeti yaşamlarında çok defa tecrübe ettiklerini göstermektedir.³ Yani değişen kadına karşın bu değişimi kabullenmekte zorlanan erkeklik yine temelde kadına dair beklentileri besleyen namus mekanizmasından destekle şiddet üretmeye devam etmektedir. Namus ve ona bağlı kabuller, şehirli erkeğin zihninde de "kadına yakışmayan" her türlü hareketi defetmenin mazereti olmayı sürdürmektedir.

Namus temelli kadınlık anlayışının ürettiği baskı pratikleri, insan davranışlarını adalet ve insanlık onuru temelinde düzenleyici değerler ortaya koyduğuna inanılan dinin cinsiyet anlayışını gündeme getirmekte; İslam'ın, kadına yönelik kısıtlayıcı ve şiddet üreten uygulamalara karşı tavrını irdelemeyi gerektirmektedir. Bu noktalardan hareketle bu çalışmanın amacı; kadınların hayatını çeşitli şekillerde baskılama ve onlara yönelen şiddet biçimlerini yöneten namus, kadınlık anlayışı ve bunların dinle ilişkisini kadınlar açısından irdelemeye çalışmak olmuştur. Çalışma, Diyarbakır şehir merkezinde, hayatının büyük bir kısmı burada geçmiş çeşitli yaş, gelir, dindarlık ve tahsil düzeyinden kadınlarla gerçekleştirilmiş görüşmelere dayandırılmıştır. Nitel araştırma kısmı 2018'in Eylül ayı ile 2019'un Ağustos'u arasında yürütülen bu çalışma için kartopu tekniğiyle öğretmen, ev hanımı, hemşire, doktor, avukat, Kur'an Kursu hocası, öğrenci, işçi, psikolog, eczacı, laborant, toplam 32 kadınla yapılan görüşmelerin her biri kırk dakika ile iki buçuk saat arasında değişen sürelerde gerçekleştirilmiştir. Görüşme verilerini değerlendirmek için öncelikle namusun kökenleri ve işlevleri işlenmiş, devamında namusun cinsiyet kültürü ile bağı irdelemiş ve bunlar üzerinden namus din ilişkisi tartışılmıştır. Son kısımda ise bu teorik düzlem etrafında Diyarbakırlı kadınların namusla ilgili düşünceleri, kadın olmaya dair anlayış ve deneyimleri ile bütün bunların dinle ilişkisi hakkındaki düşünceleri değerlendirilmiştir.

1. NAMUS: ANLAM VE İŞLEVLERİ

Namus, Türkiye'de kadın bedeni ve onunla bağlantılı olarak inşa edilmiş anlamların denetimine dayalı bir kavram olarak kullanılıyor. Bu denetim; kadınların eğitim, çalışma hayatı, karşı cinsle ilişkiler gibi gündelik yaşantılarını birçok açıdan düzenliyor.

¹ <http://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/2883/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-eylul-2019-raporu>, Erişim Tarihi: 04.10.2019.

² <http://kadincinayetleri.org/>, Erişim Tarihi: 04.10.2019.

³ https://www.kamer.org.tr/menus/kadin_haklari_insan_haklaridir_20160823_115250.pdf, s.14, Erişim Tarihi: 06.10.2019.

Kırsal bölgelerde daha güçlü olan, yabancıya karşı mesafeli, akrabalık ilişkilerine dayalı bu namus anlayışı şehre geldikten sonra da benzer çevrelerde yaşayan ve kendilerini ait oldukları akrabalık üzerinden tanımlamaya devam eden kişiler arasında da varlığını sürdürüyor (Tahincioğlu, 2011, s. 15). Akrabalığa dayalı toplumlarda üretim ilişkileri, egemenlik koşulları ve mana ile ilişki, sosyal statü ve kimlik akrabalık temelinde yapılandırılır. Akrabalık düzeni bireylerin günlük davranışları için bir harita çizer, yabancıyla ilişkileri düzenler, yaş ve cinsiyete dayalı hiyerarşik bir düzen inşa eder (Sirman, 2006, ss. 47-48). Bu düzenin kurucu değerlerinden biri olan namus, birçok toplumda erkeklik idealini besler ve temelde kadın davranışını ve cinselliğini denetlemekle ilgilidir. Namusun ve onun gerekçesi olan utancın oluşturduğu çerçeve ailenin erkek üyeleri tarafından kadın cinselliğini ve hareket özgürlüğünü kontrol etme ve düzenleme işlevi görür (Coomaraswamy, 2014, s. 17). Kadın, topluluğun kendini yeniden üretmesi ve devamındaki rolü üzerinden değerlendirildiği için namus değerinin sahibi olmaktan çok taşıyıcısı olmaktadır. Namusu taşıyan kadın sayesinde de bağlı olduğu grup, namusun sahibi olmuş kabul edilir. Sadece cinsel ilişki denetimi değil, kadının sokakta dolaşması, yabancı bir erkekle görülmesi, sosyal etkinliklerde bulunması veya yabancı ortamlara konu olması gibi birçok neden, namus temelli kaygılar ortaya çıkarabilmektedir. Çünkü bu eylemlerin her biri kadının, ait olduğu topluluğun onay vermeyeceği bir cinsel deneyim tehlikesi içermektedir (Ecevitoglu, 2012, ss. 278, 315). Purna Sen, namus kodlarının sadece kadınlığın ne demek olduğunu kurgulamakla kalmadığını, aynı zamanda erkekliği de belirlediğini ve bu nedenle de toplumsal cinsiyetin anlamları açısından merkezi önem taşıdığını söyler. Yani namusun aslında her iki cinsin davranış normlarıyla alenen bağlantılı olduğunu, fakat ataerkinin bilhassa kadın bedenini kontrol etme ve sahiplenme pratiklerine dayalı olduğunu ifade eder. Ona göre bu nedenle de kadın cinselliği özellikle kadınların eylemleri ve ilişkileri hakkında talimatlar üretecek düzeyde toplumsal ilgi ve endişelerin merkezinde yer alır (Sen, 2014, s. 64). Bu da kadınların ve erkeklerin namusunun aynı içeriklere sahip olmadığı anlamına gelir. Türkiye’de namussuz bir erkek demek güvenilir ve yakınındaki kadınların cinselliğini denetleme konusunda sorumsuz anlamına gelirken namussuz kadın ifadesi kadının sadece kendi cinselliğiyle ilgili olumsuz çağrışımlar taşır (Sirman, 2005, s. 49).

Eski Yunan’da iktidar, kanun, kural gibi anlamları olan *nomos*’tan kaynağını alan namus kelimesinin Türkçe’ye Arapça’dan geçtiği düşünülmekte ve etimolojik olarak erkeğin sahiplendiği toprak anlamını içermektedir (Doğan, 2016, ss. 28-29). *Nomos* aynı zamanda insan yapımı yasa anlamına gelmekte; ortak yaşamı düzenleyen temel ilke şeklinde bir öze işaret etmekte, insan yapımı siyasal-toplumsal düzene atıfta bulunan bir anlamda da kavranmaktadır (Ecevitoglu, 2012, ss. 282-290). Çoğunlukla namus kavramıyla beraber anılan töre ise toplumsal yapının parçası olan bireylerin süregelen alışkanlıkları ve ahlak biçimini ortaya koyan yazısız kurallardır. Bu kurallara dayalı olarak namus onur, haysiyet, din gibi his ve düşünceleri içeren ve bunların gereğini

buyuran üst bir değerdir (Bağlı ve Özensel, 2011, s. 30). Pınar Ecevitöğlü Arapça konuşulan yerlerde namusun, doğrudan doğruya cinsel ahlaki ifade etmek üzere kullanımının yaygın olmadığını, daha çok genel/kurucu ilke anlamında kullanıldığını, kelimenin Türkçe’de bir anlam daralması ile çoğunlukla cinsel ahlaki ve özellikle kadının cinsel ahlakını ifade etmek üzere kullanıldığını söyler. Arapça’da bu anlam daha ziyade ırz kelimesiyle karşılanmaktadır. Topluluğun cinsel ahlak kodu olan namus ile kadın cinselliğinin grubun ahlak anlayışının sınırları içerisinde deneyimlenmesi, yani ırzın korunması gözetilir (Ecevitöğlü, 2012, ss. 304-315). TDK ise namusa iki tür anlam verir. Bunlardan ilki; bir toplum içinde ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlılık ve iffet şeklindedir. Diğeri ise dürüstlük ve doğruluk anlamındadır.⁴ Türkçede namus, çoğunlukla cinsel ahlaki ima eden bir kelime olmakla beraber doğruluk ve dürüstlük gibi anlamlarda da kullanılmaktadır. Namusa benzer şekilde yine kadın cinselliğini hatırlatan iffet kelimesi geniş bir yelpazede “sınırlarına riayet” eden kadınlık için biçilen değerdir. Buna göre kadınların iffeti ile ilgili beklentiler bazı yerlerde erkeklerin kadını namus için öldürmelerine neden olurken başka bazı yerlerde evin dışına çıkarken başörtüsü takma veya erkeklerle sınırlı sosyalleşme talebi şeklinde tezahür etmektedir (Mernissi, 2018b, s. 92). Bu bağlamda şeref kelimesi de namus veya iffeti koruyucu olmanın getirdiği saygınlığı ifade eder. Bu nedenle de kirletildiği düşünülen namusun öldürme yoluyla temizlenmesi ile şerefinin onarıldığı düşünülür. Özellikle de kadın tarafından taşınan namus değerinin, verili sınırlara riayetle korunması veya temizlenmesi ile erkek ve onun tarafından temsil edilen grubun şerefi korunmuş ya da kurtarılmış olur (Ecevitöğlü, 2012, ss. 316-317).

Akrabalık etrafında örgütlü topluluklarda grubun bekası ve sıhhati için üyelerin cinsel davranışları denetim altında tutulur. Namus burada cinselliğe dayalı ama cinselliği de aşacak şekilde bir sosyal konum göstereni haline gelir. Bu tür topluluklarda cinsellik gruplar arası ilişkileri düzenleyici bir gerilim alanıdır. Toprak mülkiyeti ve işgücüne dayalı iktidar kavgaları üzerinden ilişkilenen bu topluluklarda cinsellik ve onunla ilgili şeyler sürekli tehlikelere açık bir alan olarak daima kontrol edilir. Namus da böylece grup içi ve gruplar arası rekabeti düzenleyici bir zemin haline gelir (Sirman, 2005, ss. 48-50). Can almaya kadar götürebilen namus anlayışı, kadın ve erkeğin fiziksel mekân paylaşımını uygunsuz bulan dinsel ve kültürel inançların hâkimiyeti; akrabalık, hemşerilik ve cemaat ilişkilerinin yaygınlığına bağlı olarak birey üzerinde baskı kurar. Bu nedenle de namusa bağlı pratikler sadece kırsal kesimde değil şehirlerde de farklı ataerki yapılaraya uyum sağlayarak sınıf, bölge, köken fark etmeksizin varlığını devam ettiriyor (Tahincioğlü, 2011, ss. 16-18). Namus, gruba aidiyet bilincinin yüksek olduğu, özellikle kadınların bireysel hareket imkanlarının sınırlı olduğu, itaat ve yoksulluk kültürü ile insan hakları konusunda yetersiz bir sosyalleşmenin hüküm sürdüğü şartlarda varlık kazanıyor (Cihan, 2003, ss. 51-54).

⁴ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDKGTS.5d975d27d264b8.41848680, Erişim Tarihi: 22.06.2019.

Kadın bedeninin ve davranışlarının çeşitli düzeylerde şiddet tehdidi ile denetlenmesini içeren namus ahlakı üzerine yapılan çalışmalar Akdeniz antropolojisi olarak isimlendirilen bir literatür ortaya çıkarmıştır. Buna göre merkezinde cinsel ahlak olan bir namus anlayışıyla iç içe geçmiş bir şeref anlayışı, Akdeniz kültüründe babasoylu temelde örgütlenen kırsal toplulukların temel özelliği olarak tanımlanmıştır (Ecevitoglu, 2012, s. 21). Buna göre hayvancılık ve tarımla geçinen eski toplumlar akrabalık ilişkileri temelinde örgütlenmiştir. Toprak ve malı sahiplenmenin ön şartı, belli bir gruba aidiyetten geçen bu topluluklarda pazar mekanizması hâkim ekonomik faaliyet biçimi değildir. Söz konusu aidiyetin temelinde, kişiye dostluk, düşmanlık ya da mal sağlayan baba soyu vardır. Soya dayalı toplumsal örgütlenme, insan haklarından ziyade kan bağı etrafında örgütlenmiş sevgi, kıskançlık, intikam, güven, sakinme ve kollamanın nasıl dağılacağına koşullarını belirlemiştir. Antropolog Germaine Tillion'a göre böyle bir durumda akrabalık yerel hayatı yönetme biçimi olmaktadır. Bu gruplarda namus, topluluk düzeninin sonraki nesillere sorunsuz devrinin bireysel çıkarlardan ve haklardan daha önemli olduğunu yansıtır. Bu namus anlayışı toprağın bölünmesini engellemekten kanın karışmasını önlemeye varan çeşitli işlevler görürken kişileri de bunu korumak adına her an silaha sarılmaya hazır olmayı öğütler (Aktaran Sirman, 2005, s. 22). Böyle bir birlik açısından soyun devamının önemi, onunla ilgili cinsellik ve evlilik pratiklerinin de sıkı bir şekilde düzenlenmesi ve denetlenmesini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle soya dayalı toplumlarda cinsellik ve doğum sadece biyolojik meseleler olarak görülmemekte, kendisiyle bağlantılı siyasal ve kültürel anlamlar yüklenmekte ve grubun kutsala dair düşüncelerinin de bir parçası olmaktadır (Ecevitoglu, 2012, ss. 278-281). Bu nedenle kadınlara yönelik namus nedenli şiddet vakalarında asıl problem bekâret değil grubun birlik ve düzenini koruyan normlarına itaatsizlik olmuştur (Akkoç, 2003, s. 88).

Tillion, akrabalığın bir yeniden üretim mekanizmasından ibaret olmayıp ekonomik, siyasi ve ahlaki bir düzen olduğunu söyler. Bu düzen içinde de namus sadece kadın bedenini değil bütün bireylerin toplumsal pozisyonlarını, davranış ve arzularını düzenleyen ve denetleyen bir üst değerdir (Aktaran Sirman, 2006, s. 27). Bu soy düzeninde erkeğin üretimdeki rolü kutsallaştırılmakta, kadının değeri kimin soyunu ne ölçüde muhafaza edebileceği ve taşıyıcısı olabileceğine bağlanmakta; bu anlayış kutsal kitaplardaki kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı ya da kadınların erkeklerin tarlaları oldukları gibi anlatımlarla da meşrulaştırılmaktadır. Devlet denetiminin yetersiz olduğu, yüz yüze ilişkilere dayalı bu tür topluluklarda insanlar birbirlerini değerlendirirken cinsel ahlaka odaklanan utanç kavramıyla bağlantılı şeref kavramını da yaygın bir şekilde kullanırlar. (Ecevitoglu, 2012, ss. 336-337, 423-433). Julian Pitt-Rivers, şerefi, kişinin kendisinde öngördüğü ve bağlı olduğu topluluğun ona verdiği değer olarak tanımlar. Buna göre şeref kişinin kendine yakıştırdığı değer, sahibi olduğuna inandığı gururun, toplum tarafından tanınmasıdır (Aktaran Gezik, 2003, s. 13). Dolayısıyla şeref kişinin kendi değerini ölçmesi, gurura ve övünce yönelik

istemidir. Fakat aynı zamanda toplum tarafından bu istemin benimsenmesi, bireyin itibarının tanınması ve ona gurur sahibi olma hakkının verilmesidir. Şeref ile ilgili değerlendirmelerde bir kimsenin şerefının artması için başkalarının şerefının azalması gerektiği de göze çarpar. Buna göre zina eden erkek tarafı yüksek bir statü kazanır ya da tecrübe sahibi olurken kadın tarafında bu nedenle itibarı düşen bir koca vardır (Aktaran Şimşek, 1998, ss. 20-21).

Birçok toplumda bir değer olarak karşılaşılabilecek şeref, çoğunlukla eril bir karakter taşır. Erkeğin şerefli sayılabilmesi için çoğu zaman yiğitlik, cesaret, fiziksel güç gibi özellikleri sergilediği aktif roller üstlenmesini gerektirirken kadının ahlak ve saygınlığı cinsel sakınma becerilerine bağlıdır. Evlenmeden önce bekâret, evlilik sırasında da sadakatin ölümüne kutsanması, kadının bunlara bağlanmış namını korumak için kaçınması gereken eylem alanını belirlemiş olur. Kadının namusunu koruması ise erkeğin şerefının garantisi olur. Bu nedenle şeref kazanılabilen ve kaybedilebilen bir şey iken namus doğuştan getirilen ve sadece kaybedilen bir şey haline gelir. Bu namus-şeref denkleminde erkeğin şerefi annesinin, karısının, kız kardeşlerinin ve kızlarının cinsel saflığına bağlıdır. Saldırganlık, cesaret ve fiziksel güç kullanımının şerefın bileşenleri olarak anılması da denetimindeki kadınların namusuna yönelecek herhangi bir tehdide karşı erkeğin ihtiyacı olacak hususiyetler olmalarındandır. Kadının yapması gerekense kendisini sakınmak ve bunun için de dışsal denetimi kabul etmektir (Ecevitoglu, 2012, ss. 338-340). Tillion bununla ilgili olarak Akdeniz havzasında ister Hıristiyan ister Müslüman ister kentli ister köylü olsun hemen her yerde kadın iffetinin ve utangaçlığının dramatikleştirildiğini söyler. Bunların her ikisinin de kana dayalı bir aile şerefiyle iç içe geçerek soyu kutsadığını ve elbette artık sanayileşme, zenginleşme, artan nüfus, TV ve kentle temas ile değiştiğini de ekler (Tillion, 2006, ss. 89, 170).

Kolektif şeref duygusu geçim kaynaklarının kıt, toplumsal işbölümünün düşük düzeyde olduğu, bireysel özerkliğin gelişmediği, yetersiz ya da aşırı merkezizetçi yasal ortamların önemli bir parçasıdır. Bunun yarattığı sert rekabet koşullarında, tehlikelere karşı bireyin yalnız olmaması gereği örgütlenmeyi zorunlu kılar. Bu da bireyin fiziksel ya da toplumsal varoluşunun aile ve akrabalarla girilen dayanışmaya bağlı olması sonucunu doğurur (Şimşek, 1998, ss. 23, 36, 37). Şeref toplumsal düzensizliğin ortaya çıkışını engellemeye dönük bireysel sınırlara riayet edip etmemenin bedeli olarak toplum tarafından verilen bir karşılık olarak da düşünülebilir. Bu sınırlar cinsiyetlere özgü rol dağılımı ve buna bağlı beklenti ve sorumlulukları içerir. Buna göre kadınlar fiziksel ve zihinsel bekâretlerini güvenceye alacak şekilde pasif, hesaplı ve çekingen davranmak üzere eğitilir; erkekler de yakınındaki kadınların bu yol üzere olup olmadıklarından sorumlu olmak üzere kontrol ve güç merkezli olarak yetiştirirler. Kendisine uygun görülen rol ve tavırları benimseyerek yaşayan kadın, namusunu korumuş olarak erkeğin şeref sahibi olmasının da garantisi olur. Bu döngünün işleminde utanç ve ayıp kavramlarının önemli bir yeri vardır (Gezik, 2003, ss. 14, 15, 35).

Biyolojik devamlılığı cinselliğe dair kurallarla denetleyen namus anlayışı, şeref sahibi olmanın merkezindedir. Evlilik ve cinsellik de bunun üzerinden doğallığının ötesinde anlamlar yüklenir. Soyun erkek merkezli devamı ise kadının bu süreçteki rolünü araçsallaştırır. Böylece namus aracılığıyla kadının bedeni ve cinselliği denetlenir. Bu da kadının namus ve şeref taşıyıcısı olması anlayışı ve buna yüklenen kutsallıktan gücünü alır (Ecevitoglu, 2012, s. 345). Namus iktidarın belirlediği ve sürekli anlam değişikliğine uğrayan cinsiyet ve cinsellik sınırlarını çizer ve bununla da hangi davranışların bu sınırların dışına atılarak cezalandırılacağını belirler. Erkek egemenliğini destekleyen bu değerlerin belirlediği yasalar dışında kalanlar namusun da dışına itilerek ötekileştirilirler (Mutluer, 2008, ss. 23-25). Bu nedenle eril kandaşığa bağlı toplulukta cinsler arası ilişkiler, merkezinde namusun yer aldığı bir değerler sistemi tarafından kuşatılmış olur. Namus ve onun getirdiği şeref o kadar kutsaldır ki onları zedeleyecek herhangi bir durum, hayatın olağan akışını bozacağı için bu durumu ortadan kaldırmak için insan canı almak cinayet sayılmaz. Bilakis şerefi yeniden kazanmak için öldürmek meşru ve topluluk açısından yeniden hayata dönüş demektir (Ecevitoglu, 2012, s. 345).

Namus kırsal ve kapalı toplumsal yaşamları hatırlatan bir değer olarak düşünülse de onu besleyen cinsiyet rejimi var olmaya devam ettiği sürece, namusa bağlı değerler sistemi ve cinsiyet beklentileri kadınları şehirde de kontrol etmeye devam ediyor. Kadına yönelik şiddeti besleyen düzenek, bu nedenle şehirde de devlet ve onun kurumlarıyla bağlantılıdır. Mahkemeler, güvenlik birimleri, kanun ve politikalar yanında sosyal, eğitsel ve ekonomik yapılar da şiddetin sürekliliğinde pay sahibidir. Buna göre akrabalık ve aşirete dayalı topluluklardaki namus ve o zeminde haklılaşan şiddet, geleneksel aile düzeninin pek çok işlevini devralan devlet yapısıyla devam etmektedir (Abdo, 2006, ss. 64-65). Yani mekânsal değişim ataerkil kontrol mekanizmasını ortadan kaldırmıyor, onu başka şekillerde ve yeni bazı beklentilerle var etmeye devam ediyor. Bunu, sayısı her geçen gün artan kadın cinayetleri ve erkek şiddeti vakaları yoluyla görebiliriz. Geleneksel kadınlık beklentileri değişen mekân ve koşullarda kadınların aleyhine işlemeye devam edebiliyor. Bu da namusun tümel bir değer olarak cinsiyet beklentileriyle bağımlı ortaya koyuyor.

2. NAMUS VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsel davranışların edinilmesi ve düzenlenmesinin toplumların siyasi, sosyo-ekonomik ve dini koşullarına göre farklılaştığını savunan yaklaşım toplumsal cinsiyet teorisi olarak bilinir. Buna göre biyolojik cinsiyet doğuştan gelirken toplumsal cinsiyet toplumsallaşma süreci içinde edinilen kadın ve erkek olma özelliklerini ifade etmekte, erkeklik ve kadınlığın toplumsal inşası ve ona bağlı eşitsizlikleri ima etmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kuramına göre cinsiyet; kültürel olarak kadını ve erkeği toplumsal bir kadına ve erkeğe dönüştüren kategoridir. Kültürel olarak üretilen toplumsal cinsiyet, doğumdan başlayarak toplumsal ilişkiler yoluyla ve uzunca bir süreç

içerisinde toplumun din, gelenek, töre, adet ve değerlerine göre içselleştirilmektedir (Ersöz, 2016, ss. 20-21; Gürsoy, 2017, s. 82; Saygılıgil, 2016, s. 10). Bu süreçte yasal ve dini kurallar, siyasi şartlar ve ekonomik durum, kültürel birikim ve teknoloji gibi birçok faktör cinsel yaşantıların biçimlenmesinde rol oynar. Türkiye de dâhil Müslüman toplumların çoğunluğunda kadınların cinselliğini kontrol eden, onların bedenlerini ve davranışlarını kadınların kendilerine değil, topluma, aileye, erkeklere mal eden bir bakış açısı hâkimdir (Amado ve İlkaracan, 2018, ss. 7-8). Bu bakış açısı toplumsal davranışlara ve yasalara yansımakta, kadınlarla ilgili politikaları şekillendirerek kadınlara yönelik hak ihlallerine yol açmaktadır (İlkaracan, 2018, s. 12). Namus böylece özellikle kadınlığa yönelik beklenti ve sınırların taşıyıcısı olan bir üst değer olarak belirmektedir. Namus koduna bağlı eşitsiz cinsiyet anlamları ve hiyerarşisi, onu kadın ve erkek olmayı öğrenme süreçleriyle bağlantılı hale getirmektedir. Namus ve ona bağlı davranış, düşünce ve değerler cinsiyet rolleri edinilirken içselleştirilmekte, özellikle kadınlardan “namusu koruyan” onlarca hareket beklenmekte ve bunları yapabilirlikleri ölçüsünce kadınlıkları değer kazanmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin edinildiği toplumsallaşma sürecinde bireyler cinsiyetlerini çoğunlukla içinde yaşadıkları toplumun beklentileri doğrultusunda inşa ederler. Böylece toplum bireylere nasıl davranabilecekleri, hangi işlerde çalışabilecekleri ya da çalışamayacakları, nasıl giyinebilecekleri veya konuşabilecekleri şeklinde birçok davranış kuralını kurumsallaştırıp normalleştirir. Bu sosyalleşme sürecinde erkeklik ve kadınlığa ilişkin davranış kalıpları, çeşitli onay ve reddetme pratiklerinin desteğiyle bireyler üzerinde zorlayıcı bir baskı kurar. Bu baskı ile bireyler, cinsiyetlerine bağlı davranış ve tutumlarında benimsenme veya ayıplanma ve cezalandırılmanın yollarını benimsemiş olurlar (Uluocak, Gökulu, Bilir, Karacık ve Özbay, 2014, s. 27). Erkek egemen sistem bu sayede bütün kurum ve söylem biçimleriyle kadınların özel ve kamusal hayatlarını düzenleyip denetler. Bunu da kadını güçsüz, pasif, kontrol edilmesi gereken bir varlık olarak işaretleyerek yapar. Beden üzerinden normal/anormal, ahlaklı/ahlaksız, namuslu/namussuz, kirli/temiz, engelli/sağlam gibi ikilikler yaratarak bedeni disiplin altına alır. Böylece kontrol ve disiplinin en çok görünür olduğu kadın bedeni, kendisini erkeğin bedeninin erkeği anlattığından daha fazla anlatır hale gelerek kadın erkeğe göre daha fazla bedenselleşir (Saygılıgil, 2016, s. 11; Elçik, 2016, ss. 194-195).

Cinsiyetler arası fark ve buna bağlı eşitsizliklerin kültürel süreçlerin ürünü olduğunu savunan görüşün karşısında yer alan biyolojik deterministlere göre ise kadınlar ve erkekler arasındaki farkların nedeni doğuştan gelen fizyolojik farklılıklardır. (Ersöz, 2016, s. 27). Modern dönemde de bu özcü yaklaşım geleneği devam etmiştir. 17. yüzyıla başlayan Aydınlanma döneminde, evrenin akli ilkelere göre işlediği ve bu ilkelere uygun olmayan her şeyin akıldışı ve ikincil olarak etiketlendiği bakışı hâkimdir. Bu yaklaşım akıldışı olanın akıllı olan tarafından denetlenip kontrol edilmesi gerektiği kabulünü de içerir. Dolayısıyla olgun akıldan uzak olduğu düşünülen kadınlar,

çocuklar ve hayvanlar akıl sahibi varlıkların dayatmalarına tabi olmak zorundadır. Bu düşünceden destek alan cinsiyet yaklaşımına göre kadın ve erkek bir diğer cinsten olmayanlara sahip olarak birbirini tamamlayacak şekilde yaratılmıştır. Karşıt cinsiyet anlayışı bunlar arasındaki farkları biyolojik yapıya dayandırmakta ve değiştirilemez olduğunu savunmaktadır. Cinsiyetler arasındaki eşitsizliği bilinçaltı ve çocuk cinselliği üzerinden açıklayan Freud'a göre kadın olarak doğmak, eksik olmak ve hayat boyu erkeğe gönüllü olarak tabi olmaya neden olur. Freud'un yaklaşımı, kendisinden sonra biyolojik farklılıkların yanı sıra dilin önemine vurgu yapan, cinsler arası farklılıkların dil yoluyla yaratıldığını savunan teoriler ile aşılmaya çalışılmıştır. Kadının statüsüne dair değer yargılarının üretilmesinde ve kurumsallaşmasında dilin rolü büyüktür (Doğan, 2016, ss. 31-40). Bu çerçevede erkek; egemen, güçlü, cesur ve güçlü kadın ise güçsüz, zayıf, pasif ve itaatkâr olarak tasvir edilir. Ataerkil kültürde günlük hayatın güç ve medeniyetle ilgili tarafları erillğe; kötülük ve çatışmayla ilgili tarafları ise kadınlığa işaret eden bir dil ve anlam dünyası ortaya çıkar. "Erkek gibi kadın", "karı gibi ağlamak" gibi dile yerleşmiş birçok söz kadın ve erkek arasında insani sıfatlar, rol ve pozisyonlar, duygular ve gücün paylaşımını çok iyi yansıtır. Bu nedenle de kadının ikincil konumunu bir kader olarak biyolojik (fitri) farklılıklarla açıklamak yetersizdir. Bu konum öğrenilmiş inançtan destek alan sonradan edinilmiş bir değerler sistemine bağlı olarak inşa olur (Doğan, 2016, ss. 49-59).

Namusun, toplumsal olarak üretilen eşitsiz cinsiyet hiyerarşisi ekseninde şekillenen bir değer olduğu düşünüldüğünden bu çalışma toplumsal cinsiyet teorisinin imkânları üzerinden yürütülecektir. Buna göre cinsiyetin ne anlama geldiği doğum anından başlanarak verilen isim, yakıştırılan renkler, öğretilen oyunlar, biyolojik cinsiyete bağlı olarak daha çok öne çıkarılan ahlaki unsurlar ve bunlar üzerinden verilen telkinler, ödül ve cezalar, teşvik edilen meslekler gibi hayatın her alanını kuşatan bir öğrenme süreci boyunca benimsetilir (Ersöz, 2016, s. 8). Süreç boyunca, ait olunan toplumun cinsiyet rejimine dayalı beklentilerini karşılayacak şekilde değer yargıları, kültürel normlar ve gelenekler aktarılır (Kaylı, 2017, s. 61). Bu çerçevede toplumun çoğunluğu erkekleri saldırgan, mantıklı ve sorunların üstesinden gelmeyi bilen cinsiyet olarak kodlarken kız çocuklarına iyi ilişkiler kurabilmeyi, sempatik, uyumlu, ağır başlı, itaatkâr, becerikli ve sorumluluk sahibi olmayı öğretir (Gürsoy, 2017, s. 82). Sosyalleşme ve içselleştirme aracılığıyla kadınlık fedakârlık, zarafet, duygusallık, konuşkanlık, anaçlık ve özel alanla irtibatlandırılırken erkeklik maceracılık, saldırganlık, rekabetçilik, duyguların gizlenmesi ve kamusal alana aitlikle kurulur (Ersöz, 2016, s.27). Fakat erkeklerin kamusal alana ait ve ayrıcalıklı, kadınlarınsa özel alana ait kabul edilmeleri ve erkek egemenliği üzerinden üretilen cinsiyet temelli rol modeller, kadınlara dönük toplumsal cinsiyet temelli şiddeti çok kolay üretebilmektedir (Uluocak ve diğerleri, 2014, s. 31).

Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, erkekleri güç ve iktidarla ilgili kamusal alana yönlendirilirken kadınları fizyolojileriyle ilişkili olarak ev içi alanın hizmet ve

bakım ağırlıklı işleriyle yükümlü kılar. Maddi güç kaynakların kullanımı erkeklerin kontrolünde olduğu için erkekler rekabete dayalı profesyonel meslekleri yapabilmek için her türlü eğitim ve iş tecrübesinden faydalanırlar. Kadın deneyimlerinin ev içi işleriyle sınırlı olması, onların kamusal alanın profesyonel mesleklerine eğilmesini zorlaştırırken kadınlarla erkekler arasında fırsat eşitsizlikleri yaratmaktadır. Cinsiyetler arası farklara dayandırılan bu işbölümü kadınları eğitim, sağlık, çalışma ve siyaset gibi alanlarda dezavantajlı hale getirmektedir (Kaylı, 2017, s. 62). Bu şekilde kurulan cinsiyet tabakalaşması kadın ve erkekler arasında fırsat, güç ve zenginliğin dağılımını etkilemekte, erkek olmak daha çok değer gören bir pozisyon getirdiği için erkekler iktidar ve ayrıcalıklara daha çok sahip olmaktadır. Hükümet, savunma, eğitim, ekonomi ve sağlık kuruluşlarının çoğunun yönetimini elinde bulunduran erkekler dünyadaki mülkiyetin %95'ini kontrol etmektedir (Ersöz, 2016, s. 8). Toplumsal cinsiyet düzeni dünya genelinde hala kadınların erkeklere oranla ortalama kazançlarının daha düşük olmasına, servetin büyük bir bölümünün erkeklerin elinde olmasına, erkeklerin okuryazarlık oranlarının daha yüksek olmasına ve dolayısıyla üst düzey işlere girebilme şansının erkeklerde daha çok olmasına, bu nedenlerle kadınların yönetim ve işletme ile ilgili mesleklerdeki temsil oranlarının düşük olmasına ve vasıfsız, ücretlendirilmeyen işlerin daha çok kadınlarca yapılmasına neden oluyor (Connell, 1998, ss. 28-33). Çünkü toplumsal cinsiyete dayalı rol kalıpları kadınlara belirli faaliyetleri daha çok yakıştırmakta, bunu kutsamakta ve yerine getirilmediğinde cezalar vermektedir. Namusa bağlı değerlere aykırı şekilde yorumlanabilecek gülmek, uygunsuz giyinmek, itaatsizlik, evlilik öncesi flört ya da cinsel ilişki durumlarında öldürmeye varan çeşitli cezalandırma yöntemleri uygulanmaktadır (Gürsoy, 2017, s. 83).

Kadının cinselliğinin ve emeğinin tahakküm altına alınıp denetlendiği, eşitsiz cinsiyet ilişkilerinin kurumlaştığı toplumsal örgütlenme biçimi feminist teoride ataerki şeklinde tartışılır. Ataerki, aile mülkiyetinin paylaşımında erkeğe ayrıcalık tanıyan, erkeğin kadından üstün olduğu inancına dayalı olarak kadın üzerinde erkek denetimini meşru gören sistemin adıdır (Kaylı, 2017, ss. 72-73). Buna temel olan şey de cinsiyetlerin doğuştan getirdiği düşünülen, doğallaştırılmış ve dolayısıyla tartışmaya kapalı özelliklerdir (Tahincioğlu, 2011, ss. 30, 36). Erkek egemenliği ve baskısını yaratan bu sistem ekonomi, idare, üretim, din, medya, eğitim gibi çok yaygın bir alanda yerleşik kurumsal örgütlenme ve ilişki biçimlerini içerir. Nasıl ortaya çıktığı üzerine çeşitli düşünceler olan ataerkinin, M.Ö. 3000'li yıllarda yazının bulunması ve kentlerin gelişmesine paralel olarak artan egemenlik mücadeleleri nedeniyle devlet kontrolü ve rekabetin önem kazanması ile ortaya çıkan sınıflı toplum yapısında, kadın denetiminin erkeğe verildiği ailenin kurumsallaşmasıyla yerleşmeye başladığı söylenir. Kent toplumunun gelişmesi ve mesleki farklılaşmanın artması kadınların ekonomik alandan büyük ölçüde dışlanmalarını kolaylaştırarak onların düşük statülerini pekiştirmiştir. Kent devletleri arasındaki mücadeleler erkek egemenliğini öne çıkarmış, cinsiyete dayalı ayrımın yasalarca da desteklenerek güçlenmesini sağlamıştır. Bu durum otoritenin

kaynağının baba ve koca olması, kadınlar ve çocukların da bu mutlak otoritelere itaat etmesi yükümlülüğü anlamına gelmiştir (Arıkan, 1997, ss. 2, 4).

Esasen kadın hazzı ve doğurganlığının denetimi temelinde örgütlenmiş ataerkil aile kurumu, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin de kurucu gücü olmuştur. Ataerkil kültür içinde tanımlanan cinsellik ve onunla ilgili roller, kadınlar üzerinde cinsellik merkezli baskı ve şiddetin de kaynağı olmuştur. Cinsellik, düzenli bedenler yoluyla düzenli toplum yaratma idealinde merkeze yerleştiğinde, cinselliği düzenleme faaliyetleri şiddetle yakın hale gelmiş; düzen ve kontrol gayesi şiddeti meşru hale getirmiştir (Tahincioğlu, 2011, ss. 39-42). Fatmagül Berktaş'a göre eski Mezopotamya'da ortaya çıkan ataerkil sistem yerleşiklik kazandıkça özellikle kadın bedeni üzerindeki denetim biçimleri ve cinsiyetleriyle ilgili haklarını kurumlaştırmıştır. Ataerkil söyleme esas olan ön kabul ve varsayımlar; kadınlar ve erkeklerin sadece biyolojik olarak değil ihtiyaç, yetenek, işlev, yaratılış ve tanrısal beklentiler bakımından da farklı olduğu; erkeklerin doğal olarak daha akılcı oldukları ve bu nedenle de hükmetmek için yaratıldıkları ve bunun onlara dünyayı ve kadınları denetleme hakkı verdiği, kadınlarınsa daha zayıf, irrasyonel ve duygusal açıdan dengesizliği temsil ettikleri; erkeklerin rasyonel yetenekleriyle dünyayı düzenledikleri ve daha aşkın bir işleve sahip oldukları, kadınlarınsa çocuk doğurmak ve yetiştirmek ile gündelik hayatı yeniden üretme yoluyla içkin faaliyetler için var olduklarıdır (Berktaş, 2014, ss. 26-27).

R. W. Connell, kadın ve erkek olmanın basit bir fiziksellikten ibaret olmayıp boy, tavır, hareket alışkanlıkları, belirli becerilere sahip olup bazılarının da yoksun olmayı, beden imajları ve bunun diğer insanlara sunulmuş biçimini, bedenin çalışma ve cinsel ilişkilerdeki işleyiş biçimlerini de içerdiğini söyler. Connell cinsel politika pratiğinin de çoğunlukla kurumlara bağlı olduğunu savunur. Mesela okullarda hem öğrenciler hem de personel arasında çeşitli erkeklik ve kadınlık türleri kuran pratikler vardır. Personel arasında cinsiyete dayalı işbölümü öğrenciler arasında da beğeniler ve boş zaman etkinliklerinde cinsiyet farklılıkları belirgin düzeydedir. Ailenin işleyiş biçimi de yine cinsiyete dayalı işbölümü üzerinden kadının yeri ve görevleri ile ilgili düşünceleri yansıtır. Connell benzer şekilde devletin de doğum kontrolünden kadınların kıyafetlerini düzenleyici uygulamalara, çalışan kadın sayısını arttırmaktan eşit ya da ayrımcı fırsat politikaları geliştirmeye veya sıhhatli evlilik tanımları yapmaya kadar cinsiyet ile ilgili birçok ideolojik etkinlikte bulunduğunu söyler. Buna göre devlet hem hegemonik erkekliği kurumsallaştırır hem de onun denetlenmesi için ciddi çaba gösterir (Connell, 1998, ss. 165-178). Bu çaba hukuk düzenine de yansır. Bu da mevcut hukuk sisteminin cinsiyetçi bir anlayışa göre oluşmasına zemin hazırlar. Bu açıdan hukuk, cinsiyetçi geleneği yansıtan ve sürdüren en temel kurumlardan biri olarak kadın cinselliğini denetleyen ataerkil sistemin örgütlenmesinin ve devamlılığının teminatı olmuştur. Hukuk kadınların özgürlük alanı ile ilgili çerçeve çizerken gücünü kültürel normlardan ve ataerkil ideolojiden almaktadır (Değirmenci, 2017, ss. 11-12).

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin erkek egemen doğası, namusun kadın ve erkekler için ayrı ayrı anlamlar ifade etmesine yol açmıştır. Kadınlık ve erkeklik tanımları erkeklerin kadınların doğurganlıkları ve cinselliklerini denetim altında tutmalarına meşruiyet kazandırır ve buna bağlı değerleri yeniden üretir. Bu bağlamda erkeklerin, kadınların denetimi ve kontrolüne bağlanan erkeklik gurur ve onurlarının hasar görmesi namus cinayetleri/kadın cinayetlerini tetikleyen şey olur (Ersöz, 2016, ss. 30-32). Kadın cinselliğinin bu şekilde ailenin namusu için bir tehdit olarak algılanması, ailenin erkeklerine kadınların hareketlerini sınırlayabilme ve denetleyebilme hakkı verir. Bu da kadınların ev içine hapsedilmesi, genç yaşta evlendirilmesi, ev dışına çıkma ve hareket etmelerinin sıkı kurallara bağlanması ve kontrolü ile sağlanır. Kadın davranışlarının herhangi bir şekilde kontrol dışına çıktığı yönünde bir şüphe bile ona yönelik şiddet meşrulaştırır. Bu durumda sözlü şiddetten öldürmeye kadar kadının çeşitli şekillerde cezalandırılması hayatın yeniden normalleşmesine hizmet etmiş olur. Namus kolayca kaybedilebilen kırılabilir yapıyla dolayısıyla erkekleri sürekli tetikte, ve hazırlıklı olmaya takıntılı hale getirmektedir. Kadınların namuslu kabul edilebilmeleri için utanma duygusuna sahip olmaları, erkeksi davranışlardan uzak durmaları, davranış ve giyimlerinde mütevazı olmaları ve erkekler gibi özgürce hareket etmemeleri ve daha itaatkâr olmaları beklenir (Doğan, 2016, ss. 94, 96, 100-103). Bu namus anlayışında kadınların erkeklere ve topluluğa itaatleri dinsel söylem tarafından da kutsanmakta, kadınlar aksi durumlarda günahkâr sayılmaktadırlar. Dolayısıyla bu namus kabulüne uygun pratikler çoğu zaman din tarafından meşrulaştırılmakta ve sürekli hale getirilmektedir. Bu da namusun dinle irtibatı ve dinlerin cinsiyetlere yaklaşımını tartışma konusu yapmaktadır.

3. NAMUS, KADINLIK VE DİN

Namus temelli kaygılar ve terbiye süreçleri çoğu zaman dinle ilişkilendirilmekte, namusa dayalı değer ve davranışların dini kurullarla yakın olduğu veya birbirini desteklediği varsayılmaktadır. Bu nedenle de namus ve ona temel olan cinsiyet merkezli argüman ve uygulamalar dinden destek alınarak meşrulaştırılabilmekte; dinin sosyal yaşamla, kültürle iç içeliği de buna doğal bir zemin hazırlamaktadır. Oysa kadın bedeninin kötülük kaynağı olması ve kontrol edilmesi gerektiği düşüncesini içeren namusa bağlı değerler, üreticisi temelde din olmayan, kökenleri dinden ve daha özelden İslam'dan önceye giden bir geçmişe sahiptir. Mesela Yunan düşüncesinde erkek akılla, kadın ise maddeyle temsil edilmiş, kadın yönetme kudreti açısından da ahlaki açıdan da eksik görülmüştür. Aristo'da da Platon'da da erkekler aklın doğal temsilcisiyken kadınlar kölelerle beraber aşağı sınıftan görülmüştür. Benzer şekilde kadın cinselliği tehlikeli ve yıkıcı, erkek cinselliği ise övgüye layık, bereket kaynağı olarak görülmüştür. Yunan düşüncesindeki baskın cinsiyet yaklaşımına farklı şekillerde hem modern düşüncede hem de İslam felsefesinde rastlayabiliriz (Köysüren, 2013, ss. 23, 26-27; Doğan, 2016, s.45). Ataerki cinsiyet ve utanç kuralları ile İslam kültüründeki

baskın cinsiyet yaklaşımı arasındaki benzerliklere rağmen bu konudaki genel kabul; erkeğin üstünlüğü, bekâretin kutsanması ve evlilik dışı cinselliğin cezalandırılması gibi olguların dinlerden bağımsız bir güce sahip olduğu şeklindedir. Buna göre İslam da Hristiyanlık da içine geldikleri tarımcı ve göçer toplulukların değerlerini taşımışlardır. Bu nedenle her iki dinsel kültürde erkeğin otoritesi kutsanmıştır (Gezik, 2003, s. 21).

Ataerki ve ona bağlı şiddet dine indirgenemez olmakla beraber bugün İslam devleti iddiasında olan bazı devletlerde ve Müslüman toplumların çoğunda kadınların yaşadıkları şiddet ve ayrımcılığın din ile kutsandığını ya da onunla uyumunun pek de problem edilmediğini söyleyebiliriz. İran, Afganistan gibi devletlerde evlilik dışı ilişki yaşayan veya hareketleri ve kıyafetleri yadırganan kadınlara verilen cezalar Kur'an ve şeriat üzerinden meşrulaştırılmaktadır (Mojab ve Abdo, 2006, s. 6). Benzer şekilde aile namusunu korumak adına kadınların öldürülmesinin din ile meşrulaştırıldığına şahit olunabilmektedir. Oysa cinayetlerin faillerinin söz ve mantukları bunun bir aile ve aşiret temeline sahip olduğunu söyler. Bunun yanında aile şerefi, namus, dini normlar, geleneksel davranış veya statükonun korunması gibi kavramlardan bazıları da bu suçu açıklamak veya haklı göstermek için kullanılmaktadır (Abdo, 2006, s.69-70). Cinsiyet ayrımcı uygulamaların dinle meşrulaştırılması, bunun için dinden destek alınması dinin, dindar olan ve olmayan insanlarca kadınları kontrol edici bir güç olarak algılanmasını da beraberinde getirmektedir. Özellikle kadınlar ile ilgili mevzularda din erkeklerce üretilen, kadınlarca da uygulanan ve uygulanması beklenen bir düzen kurucu haline gelebilmektedir (Bkz. Reiter, 2014, ss. 83-87).

Cinsiyetler arası güç hiyerarşisini yansıtan kodlardan olan şeref ve namus gibi terimler Kur'an'da geçmemekle beraber dinin sosyal hayatı yönlendiren günah ve sevap şeklindeki normatif kodlamaları, namus ve şeref idealleriyle örtüşürler. Kur'an'da bir kadının nasıl davranması, nasıl giyinmesi gerektiği ve cinsellik ile ilgili namus kültürüyle uyumlu olarak yorumlanmış ayetler vardır. Bununla beraber kurallara uyulmadığı takdirde ölüm cezasının verileceği şeklinde bir ifade bulunmamakta, değişik yerlerde cezanın Allah tarafından verileceği, pişmanlık halinde Allah'ın affedici olduğu ve yine zina konusunda dört şahit zorunluluğu vurgulanmaktadır. Erdal Gezik İslami sevaplar ile şeref ahlakının yükümlülüklerinin kimi yerlerde birbirine paralel olmasına karşın İslam'ın bunları şerefin yükseltilmesi için şart koşmadığını söyler. Ayrıca İslam'ın kadının cinselliğini tanınması, ona miras ve boşanma hakkı vermiş olmasına rağmen Kur'an'ın, geldiği toplumsal koşulları yansıtan ifadeleri, ilgili ayetlerin kadınların aleyhine erkek kontrolünü devam ettirecek şekilde değerlendirilmesini kolaylaştırmıştır (Gezik, 2003, ss. 69-70).

Türkiye'de namusa bağlı değerler daha çok aşiret geleneklerine vurgu yapılarak haklılaştırılmakta, dine pek başvurulmamaktadır (Pope, 2006, s.113). Bir araştırma için hapisshanede görüşme yapılan namus suçlularının çoğu cinayete kendilerinin karar

verdiğini, onları yönlendiren herhangi bir aile meclisi olmadığını, aslında buna ihtiyaç da olmadığını ve bunun herkesin hissedeceği ve yaşayabileceği bir şey olduğunu söylemişlerdir (Bağlı ve Özensel, 2011, s.56). Namusun evrensel bir değer olarak her zaman herkeste bulunması gereken üst bir değer olduğunu ifade eden görüşmeciler, namusun dinle bağlantılı bir değer olduğunu (ss. 143, 145, 147, 159, 163 vb.) fakat çoğunlukla dini saiklerle cinayet işlemediklerini belirtmişlerdir (Bağlı ve Özensel, 2011, ss. 88-89,116). Öte yandan Türkiye’deki dini otoriteler namus cinayetlerini sürekli kınamışlardır (Kaya, 2018, s. 249). Konu üzerine çalışanlar da meselenin aslını İslam’da ya da din adamlarında görmezler. İnsan hakları aktivisti ve namus üzerine akademik çalışmaları bulunan Leyla Pervizat, Urfa’da katıldığı bir toplantıda namus cinayetleri üzerine konuşurken Kur’an’ın bunu onaylanmadığını söylediğini, bunun üzerine dindar bir aşiret liderinin “Bu namustur, namusun Kur’an’la ne ilgisi var? Erkeğin namusu kutsal kitaptan önce gelir!” diyerek karşılık vermesinin, cinayetlerin din ile münasebeti konusunda zihnini netleştirdiğini ve bu cinayetleri kınamak için Kur’an’a vurgu yapmanın işe yaramayacağına karar verdiğini ifade eder. Pervizat namus cinayetlerine son vermek için toplumda derin kökleri olan erkeklik, kültür ve gelenek kavramlarının incelenmesi gerektiğini söyler (Pervizat, 2006, s. 145).

Gelenek ve erkeklik Müslüman grupların çoğunda aile tipini oluşturan kurucu değerlerdir. Bunlar erkek egemenliği ve yaşlılara saygıyı önemli gören, kadınlara düşük değer veren ve cinsiyetler arası ayrımı öne çıkaran ilkelere içerir. Bu ilkelere dayalı namus suçlarına Türkiye Alevilerinde Sünnilere göre daha az rastlanılmıştır (Gezik, 2003, ss. 82, 119-120). Öte yandan namus cinayetlerinin Türkiye’deki tüm Sünni gruplarda görülen bir olgu olduğu da söylenemez. Yapılan araştırmalar namus cinayetlerinin Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve İç Anadolu gibi bazı Sünni bölgelerde diğerlerine göre daha yoğun olduğunu gösteriyor. Yine Sünni olmalarına rağmen Çerkezler gibi namus cinayetlerini hiç uygulamayan topluluklar da vardır. Namus cinayetleriyle daha sık karşılaşılan bölgelerin Sünnilik dışındaki diğer ortak özellikleri; şiddetin yaygınlığı ve karmaşık demografik yapısıdır. Demografik çeşitlilik yanında mezhepsel farklılaşma, her bir grubun sınırlarını belirginleştirmek adına bu kimliklerden her birine daha fazla bağlanması, bunun için de şeref ahlakını araçsallaştırması sonucunu çıkarır. Bu durumlarda ötekiyle en küçük fark bile kutsal idealler üzerinden bir kimlik göstereni haline getirilir. Bu farklılık ise en çok soyun, mülkiyetin ve tabi kadınların denetimini sertleştirir (Gezik, 2003, ss. 121-122).

Namusa bağlı değerlerden beslenen eski hukuk sistemlerinde, gayri meşru cinsel ilişkiler genellikle ölüm cezasına bağlanmış; bu, cezalandırma yetkisinin devlet eline geçmediği dönemlerde de böyle olup cezalandırma yetkisi faillerin bağlı buldukları grubun inisiyatifinde, genellikle patriarkal aile reisinde olmuştur. Zina cezaya tabi suçlardan biri sayılmış; kocanın karısı üzerindeki mülkiyet hakkının ihlali olarak görülmüştür. Devletin ortaya çıkmasından sonraki dönemlerde Babil, Sümer, Akad, Asur, Hitit, Çin, Hint, Antik

Yunan, Mısır, Roma gibi eski medeniyetlerin hukuk sistemlerinde zina suç olarak kabul edilip genellikle ölümlü cezalandırılmış, devlet hukuku bu yönde ceza kesen kişileri haklı bulmuştur (Avcı, 2003, ss. 16-22). Kur'an'da ise zinanın açık tespitinin dört şahide bağlanması hem ispatını zorlaştırmakta hem de zinanın yasaklığından ziyade meselenin mahremliğine vurgu yapmaktadır (Bağlı ve Özensel, 2011, ss. 69-70). İslam hukuku da cezalandırma yetkisini özellikle devlete tanımış, eşini gayri meşru münasebet halinde görenler için de özel bir muhakeme usulüyle lanetleştiren evlilik ilişkisine son verme ve nesebi red hakkı tanımıştır. Şafii, Hanefi, Hanbeli ve Maliki mezheplerinin tercih edilen görüşüne göre ise zina boşanma nedeni sayılmakla beraber zina halinde yakalananların öldürülmesi durumunda faile kısas ve diyet cezası verilmez. Zinayı ispat ederse cezasızlıktan yararlanır, edemezse kısas uygulanır. Osmanlı uygulaması da bu yönde bir eğilim göstermiş, uygulamalara yön veren fetva kitaplarına göre mahremlerinden birini zina halinde yakalayıp öldüren kişi söz konusu cezasızlık sebebinden yararlanabilmiştir (Avcı, 2003, ss. 16, 29-39). İslam hukuku üzerine araştırmaları olan Kecia Ali fakihlerin had cezalarını ilkesel bazda kabul etmekle beraber genellikle gayrimeşru cinsel ilişkilerin beşeri otoritelerce cezalandırılmayacağı varsayımından hareket ettiklerini söyler (Ali, 2015, s. 138). Yani namus temizleme saikiyle öldürme geleneğinin, kaynağını İslam hukukundan ziyade eski hukuk sistemlerinden aldığı görülmekle beraber getirdikleri cezasızlık önerisiyle mezhep görüşlerinin ve Müslümanların tarihsel pratiklerinin bu köklü geleneği dolaylı olarak desteklediği söylenebilir. Dolayısıyla Kur'anî metnin cinsiyet dengelerini iyileştirmeye müsait kısımları yaygın ataerkil cinsiyet anlayışı ile baş edemeyerek ona uygun kılıflara bürünmüştür.

Kur'an'ın cinsiyet yaklaşımını ve devamında buna bağlı olarak gelişen yorum geleneğini dönemin kültürel dengelerinden bağımsız düşünmek zordur. İslam'ın da dâhil olduğu İbrahimî dini kültür, tanrıyı erkek olarak tasavvur etmeye meyilli olup bu kültürde tanrısal güç, koruyucu ve kollayıcı, güç sahibi erkeklikle bir arada düşünülür. Kadınsa ibadet, karakter yapısı ve eylemlerinde eksik yaratılmış bir varlık olarak görülür. Bu da erkeklerin kadınları denetlemesini meşrulaştırmıştır (Köysüren, 2013, ss. 27, 30-31; Doğan, 2016, s. 29). Kadın anlayışında Yahudilik'ten Hıristiyanlığa oradan da İslam'a doğru bir gelişim süreci görülmekle beraber İslam peygamberinin vefatından sonra geleneksel uygulamalar başat hale gelmiştir. İslam erkek ve kadınlara, iyi birer kul ve insan olma yoluyla Allah karşısında makbul olabileceklerini söyler. Kur'an'da kadınlar ve erkekler inanan olma vasfıyla eşitlenir ve her ikisi için de ahlaki gelişmişlik daha nitelikli bir kul olmanın şartı olarak görülür. Fakat Müslüman toplumlarda geleneksel ataerkil uygulamalar dinsel kurallar haline gelmiştir. Buna karşın İslam'ın mistik yorumları ise cinsiyet konusunda genellikle daha ılımlı bir yaklaşımla manevi yükselişi merkeze koyan bir söylemi benimsemişlerdir (Köysüren, 2013, ss. 34-36).

İslam kültüründeki baskın kadın anlayışını yansıtan alanlardan biri insanın yaratılışıdır. Yaratılış öyküsü, tefsirciler tarafından İslam öncesi dinsel-kültürel birikimden

sızan cinsiyetçi kabullerle kadının erkek için yaratıldığı, kadının yoldan çıkarıcılığı ve erkeğin üstünlüğü düşüncelerini olumlayacak şekilde yorumlanmış, Kur'an'da sürekli yinelenen tek değerlendirme kriteri olan takva ve dürüstlük gibi değerler ikincil hale gelmiştir. Kur'an'ın kadınları ilgilendiren diğer ayetleri de bu kabuller üzerinden yorumlanmış, yine ayetlerde çeşitli yönleriyle takdir edilen kadınlar görmezden gelinmiş, peygamber dönemi ve sonrasında kafalarına takılan meseleleri tartışmaktan çekinmeyen, kamusal vazife gören ve cesurca siyasi faaliyet yürüten Müslüman kadınlar yok sayılmıştır. A. Lamrabet'e göre Kur'an'ın desteklediği, kadınlar için bağımsız bir statü sağlamaya çalışan değişim süreci, maskülen ve literalist tefsir geleneği ve ataerkil içtihat kültürünce sekteye uğratılmıştır (Lamrabet, 2017, ss. 58-59). Kuzey Afrika'da Müslüman kültür üzerine çalışmış antropolog Germain Tillion, bu durumu miras meselesi üzerinden tartışmıştır. Tillion, Kur'an'ın kadının serveti ne olursa olsun erkeğe, karısı ve çocuklarına bakma yükümlülüğü verdiğini, ayrıca evli kadına kişisel mallarını kocadan bağımsız yönetebilme hakkı tanıdığını, bunlarla beraber kadınlar için getirdiği ve aşiret için tam anlamıyla bir bomba olarak görülebilecek miras hakkıyla döneminin en feminist yasasını temsil ettiğini söylemiştir. Tillion Kur'an'ın pek çok konuda Tanrı'nın bağışlayıcılığına vurgu yapmasına rağmen miras yasasını çiğnemeye karşı yoruma kapalı bir şekilde çok katı olduğunu ifade etmiştir (Tillion, 2005, ss. 176-179).

İslam kültüründe kadın ve erkek, yaratılış hikâyesinde olduğu gibi doğal yetenekler ve donanım konusunda da birbirinden farklı değerlendirilmiştir. Geleneksel metinlerde her iki cinsiyet cinsel haz hakkına sahip olmada eşit görülürken cinsel güdüler konusunda birbirine karşıt olarak tanımlanmıştır. Erkeklerin rasyonel, kadınlarınsa duygusal ve kendilerini kontrol etmede yetersiz oldukları varsayılmıştır. Cinsiyetlerin farklı kurgulanması, kadınların ve erkeklerin temel biyolojik, psikolojik ve sosyal-cinsel farklılıkları olduğu varsayımına dayandırılmıştır. Buna göre kadın cinselliği kontrol edilmezse sosyal karmaşaya yani fitneye neden olur. Bu varsayım dayalı olarak kadın hareketlerinin düzenlenme biçimleri toplumdan topluma farklılık göstermiş; kadınların hareket özgürlüklerinin engellenmesinden bekâret testlerine, kadın sünnetinden sözde namus cinayetlerine kadar farklı birçok uygulamaya rastlanmıştır (İlkaracan, 2018, ss. 17-19). Fatima Mernissi buna dayanarak kadın cinselliği üzerine Müslüman toplumlarda birbiriyle çelişen biri örtük diğeri açık iki teorinin olduğundan bahseder. Açık olanın; erkeklerin kadınlarla ilişkilerinde saldırgan, kadınlarınsa pasif olduğu şeklindeki günümüzde yaygın olan inanç olduğunu; örtük olanın ise İmam Gazali'nin eserlerinden örneklerle medeniyeti, kadınların tahrip gücünü kontrol etme mücadelesi olarak gören yaklaşım olduğunu söyler. İki teorinin de kadınlara biçtiği pozisyon pasiflik ve erkeğe tabi olmaktır (Mernissi, 2018a, ss. 38-40).

İslam'ın cinsiyet anlayışı konusundaki tartışmalarda en çok öne çıkan konulardan biri, erkeğin kadına üstünlüğü ve bununla ilgili ifadeler içeren Nisa-34 ayetidir. Bu ayeti,

geleneksel âlimler ve çağdaş Müslüman araştırmacılar birbirinden farklı zaviyelerden yorumlamışlardır. Bu ayetin klasik yorumları, kadının itaatini ve erkeğin otoritesini vurgularken daha yeni yorumları ise erkeğin evlilikteki mali sorumluluklarına ve hanımı üzerindeki gücünün sınırlı oluşuna vurgu yapmıştır (Ali, 2015, s. 223). Aileyi ayakta tutanlar ve sorumluluk sahibi olanlar gibi anlamlarıyla hanımlara karşı erkekler için kullanılan “kavvam” sıfatını içeren bu ayet, bazı müfessirlerce erkeğin mükemmel, kadının eksik oluşu fikrine odaklanılarak yorumlanmışken bazılarınca da bu üstünlük, erkeğin evlilikteki yükümlülüklerine vurguyu da içermiştir. Bazı modern yorumlar ise erkeklerin ailelerini geçindirmek için harcadıkları şey nedeniyle “kavvâmun” olmaları durumunun, kadınların da çalışıp harcama yaptığı bir dünyada değiştiğinin ve erkeklerin tek otorite olma özelliklerini kaybettikleri düşüncesini ortaya koymuştur (Ali, 2015, ss. 222-225). Bu bağlamda Hidayet Tuksal, Kuran’daki erkek egemen fonu zamanın ve dönemin toplumsal koşullarının bir yansıması olarak gördüğünü ve dolayısıyla o sistem içerisinde üretilmiş çözümleri bugün için üretilmiş çözümler olarak görmediğini ifade ediyor. Ona göre İslam’ın ilk dönemleri, kadınların ailelerinin rızası dışında Müslüman olabildikleri, hicret ettikleri, peygamberin kendilerinden de biat aldığı, mescitte erkeklerle aynı ortamda namaz kılabilirdikleri ve peygamberle rahatça iletişim kurabildikleri bir dönemdi (Tuksal, 2008, ss. 33-34). O dönemlerde bazı kadınların sahip olduğu öznellik ve cesaret daha sonraları gerilemiş, peygamber döneminin pek çok kazanımı tarih sahnesinden silinmiştir. Peygamberin mütevazı ve şefkatli yönleri bile erkek egemen değerlere zarar vermeyecek şekilde konu edilmiştir. İslami literatürde kadını erkek için yaratılmış gösteren bazı tasvirler ve onu fitnecilikle özdeşleştiren hadis rivayetleri, kadını ikincil kılan bir yaklaşımın meşrulaştırılmasında etkili olmuştur (Tuksal, 2008, ss. 35-36).

İslam ve feminizm üzerine çalışan Leila Ahmed, Kur’an’ın erkekleri kayıran ahlaki emirleri kanun olurken kadınlara adil muameleyi öngören emirlerinin kanun değil en iyi haliyle birer tavsiye olarak kabul edildiğini söyler. Ona göre erkeklerin kadınlardan boşanma hakları olduğunu söyleyen ayetler kanunlaşırken kadın eşlerin adil muamele görme haklarından bahseden ayetler sadece tavsiye edilen uygulamalar olmuş, böylece kadınların kaderi erkeklerin vicdanına bırakılmış ve onların haklarını teminat altına alan herhangi bir hukuk üretmemiştir (Ahmed, 2018, ss. 69-70). Germaine Tillion bununla irtibatlı olarak dinin kendisinden önceki bir âdeti benimsediğinde uygulamanın yasayı muhakkak güçlendirdiğini; fakat din âdete karşı çıktığında din kurallarının çiğnenme derecesinin bize söz konusu âdetin ne kadar güçlü olduğunun bilgisini verdiğini söyler. Bu durum Müslüman geleneğe de yansımış ve din gelenekle çatıştığında dinsel kural bozulmak ve değiştirilmek pahasına ihlal edilerek İslami kuralların çiğnenmesinde bir sakınca görülmemiştir (Tillion, 2005, s. 92). Tillion, *seçici iman* dediği ve mevcut gelenekleri daha da güçlendirdiğini söylediği bu tutumu özellikle miras meselesi üzerinden tartışır. Buna göre Müslüman toplumlarda başörtüsü, oruç, kurban gibi gelenekte var olan uygulamalar dinsel yasayla birlikte daha da güçlenir ve sahiplenilirken kadınlara

tanınan miras, ifade ve tasarruf hürriyeti gibi haklar görmezden gelinmiş ve yok sayılmıştır. Böylece yerleşik cinsiyet düzeninde iyileştirme bir yana kadına yaklaşım ve ona dair beklentiler dinsel argümanlarla desteklenir hale gelmiştir (Tillion, 2005, s. 92, 170). Bu da kadınların yaşadığı cinsiyet temelli şiddet ve hak ihlallerine karşı dinin pozisyonunu tartışmalı hale getirmiştir. Dolayısıyla esas problem, Kur'an'ın özgürleştirici mesajı ve peygamberin pratiklerine rağmen yüzyıllar boyunca kadını değersizleştiren bir kültürün kurumsallaşmış olmasıdır (Lamrabet, 2017, s. 56.).

İslam'ın gelişiyile cinsiyetçi geleneği sorgulama yönünde bir farkındalık oluşmuşsa da Peygamberin vefatından sonra bu yöndeki kazanımlar zayıflamaya başlamıştır. Modern dönemde ortaya çıkan reformcu İslam, tarihsel bağlamca belirlenmiş kurallar ile Tanrı'nın uyulması zorunlu kurallarının birbirinden ayrılması gerektiği talebiyle İslami literatürün ürettiği ataerkil bağlamın eleştirilebilmesinin yolunu açmış, İslam içerisinden yükselen bir cinsiyetçilik eleştirisine vesile olmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Müslüman ülkelerde kadınlar daha fazla eğitim aldıkça dini söylemi cinsiyet yönüyle demokratikleştirme talebi içeren alternatif bir bilgi birikimi oluşmaya başlamıştır. Bu süreçte Müslüman kadınlar artık geleneksel İslami söylemden tatmin olmamaya başlamış ve dini bilgiler kadınlar tarafından yeniden yorumlanmıştır. Bu birikimi temsil eden Müslüman araştırmacılara göre esasen İslam ataerkiyi yüceltmez, tersine cinsiyet eşitlikçidir. Sosyal bilimler ve feminizmin imkânlarıyla adalet ve eşitlik prensiplerini öne çıkararak özellikle İslam hukukunu, tefsiri ve İslam tarihini ataerkil yorumlardan uzaklaştırmak için temel kaynakları yeniden okuma önerisinde bulunur (Ali, 2017, ss. 18-24). Buna göre İslam hukukuna uyarlanan cinsiyet eşitsizliğinin temeli ilk Müslüman toplumlardaki kültürel kurallardır. İslam'ın idealleri özgürlük, adalet ve eşitliğe teşvik ederken İslam toplumlarının norm ve sosyal yapısı bunların gerçekleşmesine müsaade etmemiştir. Kadınların erkekler için yaratıldığı, kadınların korunmaya muhtaç olduğu, erkeklerin eşlerinin efendisi olduğu, kadın cinselliğinin toplum için tehlike arz ettiği şeklindeki teoriler, başta evlilik olmak üzere cinsler arası ilişkileri yöneten yasalar haline gelmiştir (Mir-Hosseini, 2017, s. 121).

Toplumsal cinsiyete duyarlı bu yeni İslami söylemin temelinde, Kur'an'ın bütün insanların kategori fark etmeksizin eşit olduğunu tasdik ettiği kabulü yatar. Bu eşitliğin uygulamaya konmasını engelleyen ise ataerkil düşünce ve gelenekler olduğunu söyler. İslami içtihat, ataerkil anlayış ve davranışlar tarafından ele geçirilmiş, hadisler de sık sık bağlamı dışında, erkek egemen fikir ve uygulamaları meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Bu durumun üstesinden gelebilmek için klasik içtihat ve tefsir yöntemlerinin yanı sıra dilbilim, tarih, edebi analiz, sosyoloji, antropoloji vb. yöntemlerle kadınsal sorgulama ve tecrübeleri de okuma sürecine dâhil ederek cinsiyet meselelerine karşı duyarlı yeni bir hermenötik ortaya koymuştur. Bu yaklaşım; yaratılış hikâyelerinde olduğu gibi erkeğin üstünlüğü fikrini vurgulayan asılsız hikâyeleri düzeltmek için Kuran ayetlerini yeniden incelemeyi, kadınların erkeklerle eşit olduğunu yansıtan

ayetleri öne çıkarmayı, cinsiyetler arası farklardan bahseden ve çoğunlukla erkek egemenliğini meşrulaştırmak için kullanılan ayetleri de bağlamlandırmayı benimser. Kuran'da erkeğin üstünlüğü, çok eşlilik, şahitlik, kadının dövülmesi ve miras paylaşımı gibi İslam'ın kadını ikincilleştirdiği tezini destekler görünen ayetlerin, peygamberin uygulamalarını da kendi bağlamlarında işin içine katarak yeniden yorumlanmasıyla İslam'ın kadın düşmanı bir din olarak algılanması ve o yönde kullanılmasına karşı çıkar (Badran, 2017, ss. 45-50).

Kadınları cinsiyet eşitsizliğine maruz bırakan mekanizma; kadına karşı şiddeti besleyen psikolojik mizaçlar, geleneksel tutumlar, kadınları neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar verebilecek bireyler olarak tanımayı reddeden yasalar, siyasi ve iktisadi alanlardaki varlıklarını kısıtlayan pratiklerden oluşmaktadır. Kutsal metinlerin bu mekanizma içinde okunması da kafamızdaki tanrı kavramı yanında erkek ve kadınların doğasına ve görevlerine bakışımızı da şekillendirmekte, bu da cinsiyetler arası hiyerarşinin ve eşitsizliğin meşrulaştırılmasına dayanak olacak bir referansa dönüşebilmektedir (Barlas, 2017, ss. 65, 69). Pınar İlkkaracan bu durumun dolaysız baskı ve şiddet yoluyla olduğu kadar siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel manipülasyonlardan oluşan bir mekanizma ile sağlandığını ve bunda dinin çok güçlü bir meşrulaştırıcı olarak kötüye kullanıldığını ifade eder (İlkkaracan, 2018, s. 14). İlkkaracan da diğer birçok sosyal bilimci gibi İslam'ın durağan ve tekil bir geleneğe sahip olmadığını; yayılabilmek ve gücünü devam ettirebilmek için çeşitli mekân ve zamanlarda çeşitli sosyo-politik ve ekonomik koşullarla etkileşim halinde olduğunu söylemiştir. Bu çerçevede kendisinden önceki tek tanrılı dinlerin ve İslam öncesi inanış ve uygulamaların mirasını yüklenerek varlığını sürdürmeye çalıştığı için Müslüman toplumlarda cinsel davranışları düzenleyen unsurlar arasında İslam'ın rolünü belirlemenin güç olduğunu ifade etmiştir (İlkkaracan, 2018, s. 16).

4. DİYARBAKIRLI KADINLARDA NAMUS, KADINLIK VE DİN

Diyarbakır, geleneksel anlayış kalıplarının, içinden geçtiği yoğun siyasallaşma ve kentleşme süreçlerinin yarattığı etkilerle sosyal değişimin yansımalarının bir arada gözlenebildiği bir kenttir. Hem geleneksel erkek egemen kültürün etkileri hem şehirleşme sürecinin yarattığı imkânlar ve değişim en çok kadınlar üzerinden kendisini belli etmektedir. Ayrıca Kürt siyasi hareketinin kadın erkek eşitliğini destekleyen söyleminin de kadınlar üzerinde dönüştürücü etkileri olduğunu ifade etmek gerekir. Bu çerçevede Diyarbakır'da hala çok güçlü olan geleneksel kadınlık anlayışı ve değişim ikileminde, kadınların yerleşik cinsiyet anlayışlarını nasıl değerlendirdikleri önemli hale gelmektedir.

Diyarbakırlı kadınlarla namus, kadınlık ve bunların dinle ilişkisi konusunda yürüttüğümüz yüz yüze görüşmeler, kadınların namus ve kadınlık ilişkisine yaklaşımları, kadın erkek eşitliğine bakışları ve bunların dinle ilişkisine nasıl anlamlar yükledikleri etrafında

yoğunlaşmıştır. Namus, kadın cinayetleri ve kadına şiddeti meşrulaştırmada eskisi kadar “popüler” olmasa da kadınların söz ve eylemlerini, yaşam alanlarını ve diğeriyle ilişkilerini belirlemeye devam eden kilit bir faktör ve kadınlığa dair tüm beklenti ve kodların taşıyıcısı bir kavramdır. Toplam 32 kadınla yaptığımız görüşmelerde, kadınları ezici ve yok edici uygulamaların kadın ve erkek olmaya yüklenen anlamlar, bunlarla bağlantılı olarak geliştirilmiş hak ve sorumluluklarla irtibatlı olduğu düşüncesinden hareket edilmiştir. Bununla beraber görüşmecilerin, çok güçlü bir değer oluşturucu, yasaklayıcı ya da teşvik edici olma potansiyeline sahip olan dinin, kadınlık ve namus konuları ile bağlantısı hususunda nasıl bir bakış açısına sahip oldukları da irdelenmeye çalışılmıştır. Veriler görüşme yaptığımız kadınlar arasında kabaca; seküler, eğitimsiz geleneksel dindar, eğitilmiş geleneksel dindar ve eleştirel dindar şeklinde dört kategori ortaya çıkarmıştır.

1.1. NAMUSA NE ANLAM YÜKLÜYÖRLER?

Namusun ne anlama geldiği ile ilgili sorularda, kadınların aklına namusun, genellikle, ister onu geleneksel anlamıyla kısmen kabul etsinler isterse eleştirsinler; kadın cinselliğinin merkezde olduğu bir değer olarak geldiği görülmüştür. Namusla ilgili sohbetlerde ortaya çıkan en bariz şeylerden biri; kadınların tamamına yakınının geleneksel namus anlayışını epey keskin bir dille eleştirmeleri ve kadın cinselliğinin denetlenmesinin merkezde olduğu bu anlayışla aralarına bir mesafe koymaya çalışmaları olmuştur. Bunda yaş, meslek, kimlik veya sınıfın ayırt edici birer faktör olmadığı gözlenmiştir. Bu eleştirel tutumun, özellikle de geleneksel namus anlayışının merkezinde yer alan kadının cinsel saflığı beklentisinin erkeklerle aralarında yarattığı eşitsizliğe yönelik olduğu fark edilmiştir. Görüşme yaptığımız kadınların üçte bire yakını (9 kişi) namusu onurlu bir yaşam, dürüstlük, vicdani sorumluluk, gayret, başarı, kendini bilmek ve zihniyet gibi insan kalitesini yükselten değerler temelinde tanımlamışlardır. Bunlardan beşi namus kültürünü daha seküler bir açıdan, dördü ise geleneksel dini yapıya karşı eleştirel bir dindarlık söylemiyle değerlendirmişlerdir. Bu kadınlar kendi namus tanımlarını, geleneksel kadının cinsel saflığı beklentisinin kadınlar aleyhine yarattığı haksız durumları şikâyet eşliğinde yapmışlardır. Buna göre geleneksel namus anlayışı, kadınları mülk haline getirmekte ve bu yolla onlara her türlü aşağılayıcı muameleyi reva görebilmektedir. Bu gruptaki kadınlar genellikle bir meslek sahibi, kadın hareketine karşı sempatisi olan ve hem kendi kadınlık tecrübeleri hem de başka kadınların yaşadıkları problemlere karşı belli bir duyarlılık geliştirdiğini belli eden kadınlardır. Bu grupta ayrıca geleneksel dinsel kültüre eleştirel yaklaşan az sayıda dindar kadın da vardır. Bu gruptaki değişik yaş ve mesleklerden kadınlara göre namus, erkekleri kayırır ve kadınları kontrol edilebilirlikleri ölçüsünde kıymetlendirirken erkekler ne yaparlarsa yapsınlar onları etkilemeyen bir değerler bütünüdür:

Namusun cinsiyeti olmaz. Onurlu bir yaşam, insanın anlamlı bir yaşam sürmesidir. Hayatta yürüdüğün onurlu bir yoldur. Sadece cinsiyete dayandırmak eril cinsiyetin

bir silahıdır. Bizim kültürümüzde kadına ailenin mülkü olarak bakarlar. O yüzden de nikâh kullanma hakkıyla ilgili bir sözleşme imzalamaya benzer (Avukat, 24 yaş).

Namus insani, etik kurallara uymaktır. Doğrularına inanmadığın bir insanı masana oturtmamaktır. Kadın ve erkek arasında da namus konusunda fark yoktur. Ayrıca namusu koruyacak olan da kişinin kendisidir. Erkeğin kadını korumasına gerek yok, çünkü bunu kullanıyorlar (Doktor, 28 yaş).

Bizler namusun mağdurlarıyız. Namusu bizim üzerimize tapulayıp ahlaktan çıkarmış, fiziksel özelliklere indirgemişler. Kadının toplumdaki yeri erkek istediği kadar olsun diye. Onlar seni kendi çerçevesine girmeye zorluyor (Laborant, 38 yaş).

Görüşme yaptığımız kadınların üçte bire yakın diğer bir kısmı ise (10 kişi) kültürel namus anlayışına mesafelerini namusun ya da iffet kurallarının erkekler için de geçerli olması gerektiği şeklinde koymuşlardır. Bir önceki gruptaki kadınlar için namusun tanımına karşı bir itiraz söz konusuysen bu gruptaki kadınlarda tanımdan ziyade tanımın sadece kadınlar için bağlayıcı olmasına itiraz edilmektedir. Bu grubu diğer gruptan ayıran en bariz değişken dindarlık olmuştur. Buna göre dinin hayatlarında birincil konumda olduğunu belli eden, dinsel bir yetişme sürecinden geçmiş, belirli bir din eğitimi almış ya da dinle bağlantılı bir iş yapan, fakat dinle ilişkileri geleneksel anlayış ekseninden çok sapmamış kadınların yoğunlukta olduğu bu grupta, namus kavramına temkinli yaklaşmış, daha ziyade iffet kelimesinin kullanıldığı gözlenmiştir. Çünkü namus kelimesi onlara, dinin desteklemediği ve bir anlamda bekârete “olması gerekenden daha fazla anlam yükleyen” vahşi töre yasası olarak değerlendirdiği namus nedenli cinayetleri hatırlatmaktadır. Dinsel kimlik burada geleneksel uygulamayı eleştiren bir konumdan, onu “düzelten” “ıslah eden” bir yaklaşımın kaynağı olur. Dolayısıyla bir önceki, daha bireysel ahlak merkezli namus tanımı yapan grubun bu gruba göre çoğunlukla daha “seküler” argümanlardan hareket ettiği söylenebilir. Bu grupta namus cinsel saflığı da içeren fakat onu aşan anlamlara sahiptir. Buna göre namus, Allah korkusu ve birbirini tamamlama bilinciyle namahrem kadın ve erkeklerin birbirlerine karşı çekinceli, sınırlara riayet ederek ilişki kurmaları anlamlarını da içerir. Bu da namustan ziyade temiz ve iffetli olmak kelimeleriyle karşılır. Kıyafetlerde, toplum içinde ve karşı cinsle ilişkilerde sınırları ihlal eden tutum ve davranışlar karşısında ise geleneksel namus töresine karşı ikna, adalet ve merhameti öne çıkaran, zina durumunda öldürme cezasını kınanan ve bunun için de erkekler ve kadınlar arasına fark konulmaması gerektiğini vurgulayan bir söylem öne çıkar. Bu gruptan kadınlarda namus kuralları, erkekler için de geçerli olması gerektiği şeklinde tashih edilir:

Namus tek taraflı bir şey değil. Erkeklerde de olmalı. Kadın hareketine yaptığına dikkat etmeli ama bu suç sadece kadındadır anlamına gelmez (Hemşire, 32 yaş).

Kur'an; "temiz kadınlar temiz erkeklerle evlensin", diyor. Bence burada tamamen olmasa da cinsel namus da kastediliyor (Kur'an Kursu hocası, 30 yaş).

Namus sadece bir zardan ibaret değil. Hem erkek hem kadın için geçerli davranış, sakınma kurallarıdır (Kur'an Kursu hocası, 37 yaş).

Bu gruptaki kadınların anlayışını geleneksel namus anlayışından farklılaştıran şey, namusa bağlı değerler üzerinden işlenen kadın cinayetlerini meşru görmemeleri, özellikle gayri meşru cinsel ilişki hususunda cezalandırma yetkisinin bireylerde olmadığı, öldürme cezasının ise kabul edilemez olduğu şeklindeki yaklaşımdır:

Zina eğer topluma kötü örnek olacaksa cezası olmalı. Ama uygun bir ceza düşünemedim. Zaten kişiler cezalandıramaz. İkna ve konuşma olmalı bence. Kişi hatasının farkına varmalı (Hemşire, 32 yaş).

Kur'an temiz erkekler temiz kadınlarla evlensin, diyor. Fakat zinayı da bir hata olarak görebiliriz. Hatalar için de tövbe kapısı açıktır. Kirlenmiştir, gitmiştir diye bir şey yok. İnsanı ömrü boyunca bir hataya mahkum etmek, arka planına bakmamak yanlıştır. Arkasındaki sebeplere bakmak gerek. İnsanı kaybetmektense kazanmayı önemserim (Kur'an Kursu hocası, 40 yaş).

Dinde öldürme yoktur, araştırma soruşturma olmalı. Bekâr ya da evli olmasına göre hüküm değişir ayrıca. Ceza olsa da kişiler veremez. Peygamberimiz zina yaptığını kendisine gelip söyleyen bir kadını sürekli geri gönderiyor. Konuşmak istemiyor (Kur'an Kursu hocası, 30 yaş).

Dolayısıyla bu grupta, namus kavramı din üzerinden yeniden içeriklendirilmiş, ölümcül namus anlayışı cehalet olarak kodlanmış; fakat kadınların namuslarını korumaları gereğine bağlı geleneksel beklentiler eleştirel bir tonla desteklenmiştir. Buna göre bir önceki grupta pek rastlanmayan kadınların fitratlarına göre iş yapmaları, erkeklerle sınırlı sosyalleşmeleri vb. kuralların da kadınlar için hayati olduğu dile getirilerek iffetle irtibatlandırılmış, kadının iffet veya temizliğinin bekâretten daha kapsamlı bir değer olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu grupta namus, "fıtrata uygun kadın" olma kurallarıyla bağlantılı olarak anlaşılma eğilimi göstermiştir. Açıkçası bu anlayış fiziksel şiddeti reddeden bir tavır içerse de erkeğin kadından belli yönlerden farklı ve üstün yaratıldığı söylemiyle şiddeti sembolik olarak yeniden üretmekte; bu söylem özellikle fitrat ifadesinde cisimleşmektedir (Hamzaoğlu ve Konuralp, 2019, s. 229). Bu iki ana grup dışında kalan görüşmeciler ise kendi içerisinde çeşitlilik gösteren profillerle kadın cinsel saflığını da içeren bir namus tanımına sahip çıktıkları ve bunu da kadınlar ve erkekler arasında mevcut biyolojik ve zihinsel farklılıklara dayandırdıkları; fakat bunun kadınlar için ağır bedeller yaratmasına karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu gruptan kadınlar, biraz çekinceli de olsa namusun bekâreti de içerdiğini, erkeklerin nefislerinin daha güçlü, biyolojik yapılarının kadınlardan farklı olduğunu, bunun da

kadınları istismara açık hale getirdiği için kadınların dikkatli olmaları gerektiğine vurgu yapmışlardır. Daha çok yaşı küçük olan, dışarda çalışmayan veya bu konuları hayatında pek sorunsallaştırmadığı anlaşılan kadınların oluşturduğu bu grupta, erkeklerle mesafeli olunması gerektiği düşüncesi öne çıkmıştır. Buna göre namus bazen dinsel terimlerle namahrem alanın korunması bazen daha geleneksel ifadelerle erkeklerle çok fazla samimi olmama, kendini “erkek milletine” fazla kaptırmamak bazen de “çok fazla öne atılmamak” anlamlarında kullanılmıştır:

Namus mesela erkeklerle çok samimi olmayayım, fazla yakın davranmayayım demektir. Ama namus ayrımı yanlıştır. Kadın ve erkek özgür olmalı ama erkek milleti sonuçta. Tedbirli olmak lazım. Yani namusunu korumak için araya mesafe koymak gerekiyor. Yoksa istismar ederler. Kendini onlara çabuk kaptırmaman gerekiyor (Lise öğrencisi, 18 yaş).

Namus çok önemlidir, namus için yaşarsız. Namusu koruman lazım. Namus her şeyle ilgilidir ama temizlikle de ilgilidir (vücut temizliği). Eskiden temiz çıkmayınca öldürüyorlardı, babasının evine geri götürülüyordu. Dünya geniş oldu artık, ahlak kalmadı. Allah korusun biz öyle bir şey yaşamadık ama öldürme cezası da çok fazla (Ev kadını, 50 yaş).

Dolayısıyla görüşme yaptığımız kadınlar içerisinde; kadın aleyhine birtakım uygulamaların meşrulaştırıcısı olmasına karşı namusu insani erdemler temelinde yeniden tanımlayan (seküler ve eleştirel dindar), namusa bağlı değerleri erkekler için de bağlayıcı sayan (eğitilmiş geleneksel dindar) ve namusu kadın olarak erkekten farklılaşan birtakım cinsiyet kurallarına tabi olmayı içeren içselleştirilmiş bir değer olarak gören (eğitimsiz geleneksel dindar) üç farklı eğilimin belirginleştiği söylenebilir. Bu üç yaklaşım ve bu yaklaşımları temsil eden dört farklı kadın tipi bundan sonraki temalar altındaki değerlendirmelerde de aynı şekilde ortaya çıkmıştır. Bununla beraber her üç grupta da namus kelimesinin, kadına yönelik baskı, eziyet ve cinayet gibi uygulamaları hatırlattığı için çeşitli düzeylerde kendisine tedirginlikle yaklaşılan ve hakkında dikkatle konuşulan bir kavram olduğu gözlenmiştir. Ayrıca namus ya da iffetin kadınlar tarafından büyük çoğunlukla (2/3) söz ve hareketlerinde onları daha “dikkatli” davranmayı salık veren bir değer olarak içselleştirildiği, bir şikâyet payı ile beraber hayatlarını düzenlemeye devam ettiği görülmüştür. Yani kadınlar namusa bağlı değerleri kabullendiklerinde dahi onun kadını ezen, baskılayan ve öldüren uygulamaların meşrulaştırıcısı olmasına karşı olduklarını ve bundan yana dertli olduklarını belli etmişlerdir. Bu kısımdan ayrıca, kadınların büyük çoğunluğunun kadınların, erkeklere göre daha çekinceli davranışlar sergilemesi gerektiğine onay verdikleri, bunu doğallaştırdıkları veya eleştirmedikleri sonucu çıkmıştır.

1.2. KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORLAR?

Öncelikle mülakat yaptığımız kadınların neredeyse tamamının, görüşme konularını duyduklarında yüzlerinde dertli ve yorgun bir ifadenin belirdiğini söylemek gerekir. Kadın olarak yaşamak görüşmecilerin çoğunluğu tarafından çileli, zorlukları ve bedeli yüksek bir tecrübe olarak anlatılmıştır. Kadınların çok az kısmı hariç hepsi erkek egemen bir çevrede büyüdüklerini ve yaşadıklarını söylemişlerdir. İki kadın eşinden fiziksel şiddet gördüğünü, dört kadın ise çocukken babalarının annelerini dövdüğünü, fakat kendileri büyüdükten sonra buna tevessül edecek güçleri kalmadığını ifade etmişlerdir. Neden olarak da çocukların büyümesiyle annenin güçlenmesi ve “otoriter babalığın zayıflaması”nı göstermişlerdir. Bunun dışında kadınların tamamına yakınının aile içinde ya da iş ortamlarında sıklıkla cinsiyetçi muamele ve uygulamalardan zarar gördüklerine dair anlatımları olmuştur. Öncelikle evli olanların bu tür yaşantılar konusunda farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu, yaşadıklarını dillendirmede daha rahat ve net oldukları gözlenmiştir. Bunun okur-yazarlık ve yaşla da doğru orantılı bir ilişkisi olmakla beraber cinsiyetçi yaşantıları fark etme ve ifade etmede evliliğin bir “okul” şeklinde işlevselleştiği, bekârların, yaşadıklarını evli olanlar kadar net isimlendiremedikleri görülmüştür. Bir görüşmecinin ifadesiyle; “evlilikteki güç dinamiği en küçük imaların bile eşler arasında büyük anlamlar içermesi demektir”. Buna göre genç ve bekâr görüşmecilerde erkekliğin belirgin bir eleştirinin konusu olmadığı; evliliğin heyecan verici ve tatlı bir hayal olarak düşünüldüğü gözlenmiştir. Mülakat süreci boyunca evlilik konusu, evliler ve daha ileri yaşlardaki bekârlarda cinsiyet düzenine yönelik daha güçlü ve keskin değerlendirme ve eleştirileri besleyen temel bir tecrübe kaynağı olarak belirmiştir. Görüşme yaptığımız kadınlara kadın-erkek eşitliğine, erkeğin kadını kontrol etmesine (erkeğe itaat), erkek egemenliğine nasıl baktıkları şeklinde sorular sorulmuştur. Buna karşılık dörtte bir civarında kadın (9 kişi) kadınların erkeklerle eşit olduğunu düşündüğünü, yarıdan fazlası ise (18 kişi) eşit olmadıklarını söylemişlerdir. İlk gruptaki kadınların eşitlik kelimesini sahiplenmelerini, bu gruptaki kadınların şiddete çok yakından tanıklık etmeleri ve bölgedeki kadın hareketiyle, aktif katılım, okur-yazar olarak veya sempati duyma şeklindeki yakınlıklarının belirlediği görülmüştür. Bu gruptaki az sayıda dindar kadının bu yaklaşımını ise geleneksel din anlayışına eleştirel yaklaşımları belirlemiştir:

Kadın ve erkek birbirinden farklı tabi. Fakat bu biri diğerinden daha önemli anlamına gelmiyor. Bu yapısal farklılığı sistem zayıflık olarak pazarlıyor. Zekâ diyor mesela, zekâ da çok yönlü bir şey. Zekâ bile tek yönlü anlaşıldığında faşizmi doğurur. Farklılıklarımız dünyada kaos yaratacak, birbirimizi ezecek cinsten değil, olmamalı (Avukat, 26 yaş).

Kadın da erkek de aynı şekilde doğuyor, farklılıkları toplum dayatıyor, değiştiriyor onları. Cinsiyetlerimizi öğreniyoruz. İnsanların hayvanlara hükmetmesi gibi erkeklerin de kadınlara hükmetmesi gerektiğini öğreniyoruz hep (Kur’an Kursu hocası, 40 yaş).

Yaratılıştan gelen bazı farklılıklar var tabii. Ama bunların erkeğe üstünlük ve kadına bir eksiklik sağladığına inanmıyorum. Eşitsiz yaşam üstünlük değil. Haklar konusunda eşitliğe inanıyorum, itaate değil (Sosyal Hizmet Uzmanı, 38 yaş).

Bu grupta belirgin iki kadın tipinden birini seküler, meslek sahibi veya kendisini kadın hareketine bir şekilde yakın hisseden kadınlar oluşturuyor (6 kişi) diğeri, kendisini daha çok dindar olarak gören, fakat tipik bir dindar kadında yaygın bir şekilde rastlanmayan bir toplumsal cinsiyet bilinciyle (3 kişi) dinsel-kültürel yapıya eleştirel yaklaşan kadınlar oluşturmuştur.

Kadın erkek eşitliği kelimesini sahiplenmeyen daha kalabalık olan ikinci grup ise bu düşüncelerini birbirinden farklı nedenlere dayandırmıştır. Bu gruptaki kadınlar, meseleye daha çok geleneklerin belirleyici olduğu bir çerçeveden yaklaşmış ya da kadınların erkeklerle eşit olmadığını, yaratılıştan kendilerine verilen fiziksel güç ve kollama görevlerine bağlayarak açıklamışlardır. Bu gruptaki kilit ifade; erkeğin kadına göre “bir tık” önde olduğu şeklindedir. Bu ifadenin, “farklılar ama çok da değil”, ya da “erkeklerin abarttığı kadar değil”, şeklinde bir imasının olduğu da gözlenmiştir. Bu gruptaki 5 kadın erkeğin kadına göre daha ayrıcalıklı yaratıldığı için kadını kontrol etme hakkının olduğunu söylerken 13 kadın erkeğin böyle bir hakkının olmadığını, çünkü kadınların kendi akılları olduğunu, mevcut farkın erkeklere koruma ve kollama görevi verdiğini; fakat kadın erkek birlikteliklerinin karşılıklı anlayış, rıza, merhamet, adalet, istişare ve sorumlulukla kurulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu gruptaki okumuş, dindar kadınlar kadın erkek arası farklılıkları ifade etmede özellikle “fitrat” kelimesini kullanmışlardır. Fitrat onların gözünde; Allah’ın erkek ve kadınları farklı biyolojik, zihinsel ve ahlaki yapılarla yarattığı ve kendilerine birbirinden farklı görev ve sorumluluklar yüklediği düşüncesini içermiştir. Aynı zamanda eşitlik kelimesini batı kökenli, aile karşıtı, namahrem ilişkileri alt üst eden bir kavram olarak gördükleri için onun yerine adalet ve merhamet kavramlarını kullanmayı önermişlerdir. Kadın ve erkeğin farklı yaratılmış olmalarının, onların birbirine hükmetmeleri için söz konusu olmadığını, birbirlerine anlayışla destek olmalarını gerektirdiğini, farklılığın erkeğe bir ayrıcalık veya kadına karşı bir haksızlık etme gerekçesi olamayacağını söylemişlerdir:

Erkek yaratılıştan bir tık öndedir. Onlar daha mantıklı, bizde duygular önde. Bakış açılarımız farklı. Ataerkil toplum mu, bizim mi beynimiz böyle çalışıyor bilmiyorum. Ayrıca erkek kadını kontrol edemez, çünkü benim beynim var, iradem var, kendimi kontrol edebilirim (Laborant, 43 yaş).

Erkekler kadınları kontrol edebilir, evet, çünkü kadınlar zayıf yaratılmışlardır. Nasıl ki Allah insanların üzerinde hâkimiyet kurmuşsa ben erkeğin de bu şekilde kadın üzerinde hâkimiyet kurmasını isterim, tabii bu şiddet uygulaması demek değil (Kur’an Kursu hocası, 30 yaş).

Kadın ve erkek eşit değil, yerleri farklı. Ahlaken de farklılar. Mesela ikisinde de nezaket olmalı ama kadında daha çok olmalı. Olmadığında göze batar çünkü. Ama itaat konusunda katılmıyorum. İtaat yerine karşılıklı merhamet daha güzel (Kur'an Kursu hocası, 30 yaş).

Eşitlik değil, adalet şart (Eczacı, 38 yaş).

Erkeğin kadına göre farkı var tabii. Peygamberler zamanından beri öyledir. Kadın da öyle öne çıkararak ben şöyleyim böyleyim diyerek yapmayacak... Kadın da çalışıyorsa ev işlerinde yardımcı olması lazım tabii, ama yine ne kadar bilecek ki evi (Ev kadını, 50 yaş).

Bana göre üstün değil zayıf yaratılmış erkek. Kadına göre fiziki güçlerine dayanarak erkeklerin uydurduğu bir şey bu. Erkek kadın arasında iş yapabilme konusunda eşitlik var, fiziksel güçleri eşit değil. Belki de yetiştirme farkından olabiliyor. Ama kadının fitratında da kendisini öne atmak yoktur. Ben sevmem yani (Avukat, 27 yaş).

Bu grupta, yaşam biçimi, ev ve çocukların sorumluluğu, söz ve hareket serbestliği anlamında bir kadın erkek eşitliği söylemine kadınların yabancı oldukları; fakat özellikle kadınlara yönelik şiddet eylemlerinin yarattığı bir farkındalıkla bu kadınların erkek üstünlüğünü veya erkeğin kadın üzerinde şiddete varan otorite hakkını sahiplenmedikleri görülmüştür. Yani erkeğin biyolojik farkının, ona kadın üzerinde her türlü tasarrufta bulunma hakkı getirmediğini, çoğu zaman da araştırmacı tarafından beklenmeyen bir şekilde, kadınların üstünlüğü söylemiyle destekleyerek ifade etmişlerdir. Buna göre görüşme yapılan kadınların büyük çoğunluğu için geçerli olan bu yaklaşımın içerdiği kısmi ya da "eleştirel teslimiyet", ataerkinin gücü ile beraber kadınların, kadın olmaktan dolayı yaşadıkları hukuksuzluklar konusunda farkındalığını bir arada göstermektedir. Bu eleştirel mesafeye beraber geleneksel kadınlık ve erkeklik anlayışlarının korunmasına karşı provakatif bazı mülakat sorularının görüşmecileri sıklıkla sorular üzerine yeniden düşünmeye ittiği ve onlara kabullerini sorgulattığı gözlenmiştir.

1.3. NAMUS VE KADINLIK ANLAYIŞININ DİN İLE İLİŞKİSİNE NASIL BAKIYORLAR?

Kadınların tamamı namusun dinle ilişkili bir şey olmadığını söylemişlerdir. Fakat bunu daha çok kadınlardan riayet etmesi beklenen cinsel saflık ve buna bağlı şiddet olaylarını kastederek ifade etmişlerdir. Cinsel sakinme ve dinin kadın olmaya yüklediği anlam konusunda verilen cevaplarda ise daha çeşitli bir durum ortaya çıkmıştır. Buna göre görüşmecilerin neredeyse tamamı, kadınlara namus nedeniyle uygulanan çeşitli şiddet biçimlerinin dinle bir ilgisinin olmadığını düşünmüştür. Bunun yanında görüşme yapılan kadınlara kadın erkek eşitliğine dinin nasıl yaklaştığı, İslam ve kadınlar söz konusu olunca en çok gündeme gelen kadına yönelik fiziksel şiddet, çok eşlilik, erkeğin üstünlüğü ve miras gibi konularda da ne düşündükleri sorulmuştur. Buradaki temel ayrım dinsel literatüre aşina olanlarla olmayanlar arasında ortaya çıkmıştır. Buna

göre seküler, meslek sahibi ve kadın hareketine sempati duyan kadınların namusa bağlı değerler üzerinden kadınlara uygulanan eşitsizlik ve şiddet biçimlerinin dinle meşrulaştırıldığına; kendilerini dindar gören ve dinsel metinlere aşına olanların ise İslam'ın kadınlar için getirdiği birtakım hakların ataerkil geleneğin etkisiyle zaman içinde zayıfladığına vurgu yaptıkları görülmüştür. İslam'ı da kadınların ezilmesinden sorumlu tuttuğunu belli eden ilk gruptaki kadınlar, İslami literatürü tam olarak bilmedikleri için kesin bir şey söylemekten de kaçındıklarını ifade etmiş, ancak din adamlarının ve dini temsil konumunda olanların kadınların yaşadıkları problemlere sessiz kalmalarını eleştirmişlerdir. Bir önceki başlıkta geçen ve koşulsuz kadın-erkek eşitliği söylemini benimseyen 9 kadından 5'i, dini kadınlara yönelik baskıcı ve kötü muamelelerin müsebbibi olarak görmekle beraber yazılı İslam geleneğine yabancı oldukları için eleştirilerini daha çok dini temsil konumunda olanlar üzerinden yapmışlardır:

Din kadın ve erkek arası haksızlıkları meşrulaştırıyor. Çünkü o da toplumsal dinamiklerden bağımsız değil (Üniversite Öğrencisi, 22 yaş).

Dinle ilgisi var. İslamiyet bu toplumun başına gelmiş en kötü şeydir. Dinle ilgili bir bilgin yok ama yaşadığımız bu İslam'da kadının yeri yok. Sonuçta din nasıl yorumlanıyorsa öyle yaşıyoruz (Doktor, 28 yaş).

Kadınlara şiddet ile din arasında ilişki var. Bakıyorsun İslam (dini inançlar, din adamları) kadını aşağılıyor ama erkeği yükselttiğini görüyorsunuz. Mescitlerdeki farklara bakın (Öğretmen, 37 yaş).

Kadın erkek eşitliğine inanan diğer 4 kadın ise dini metinler ve gelenekteki tartışmalara daha aşına olup eleştirilerini toplumsal cinsiyete duyarlı bir zaviyeden dine yaklaşım denebilecek bir söylemle yapmışlardır. Dolayısıyla namus ve kadınlığın dinle ilişkisi konusunda kadınlar arasında 4 farklı yaklaşımın ortaya çıktığı söylenebilir. Bunlardan ilki az önce bahsi geçen seküler, meslek sahibi ve kadın hareketine duyarlı ya da yakınında şahit olduğu şiddet olayları üzerine bir duyarlılık geliştirmiş kadınlardan oluşan (5 kişi) gruptur. Diğer kendisini dindar olarak gören, fakat dinsel literatürü toplumsal cinsiyete duyarlı, tarihsel bir yaklaşımla yorumlamayı tercih ederek cinsiyetler arası eşitsizliklerden ataerkil geleneği sorumlu tutan (4 kişi) grubun yaklaşımıdır. Bu kadınlar daha çok eşitlik söylemini benimsemiş dindar kadınlardır. İslam ve kadın konusunda öne çıkan inanış ve metinler konusunda daha bilinçli konuştukları ve bu konudaki tartışmalardan haberdar oldukları gözlenmiştir. Onlara miras, çok eşlilik, dayak, erkek üstünlüğü konusundaki düşünceleri İslami literatür bağlamında sorulmuş, hepsi de bu konularla alakalı ayetleri daha sorgulayıcı ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımla değerlendirmişlerdir:

Dinde itaat olmadığını düşünüyorum. Çünkü itaat değil anlayış ilişkileri yürütmeye yarar. İnsanların farklı yaratılması eşit olmamaları anlamına gelmez, eşitsiz yaşam

üstünlük değil çünkü... Eskiden Kur'an okurken bu konularla ilgili düşünmemek için zorlardım kendimi, korkardım düşünmekten. Oysa Allah düşünmemizi istiyor, erkekler bunu engellemiş (Sosyal Hizmet Uzmanı, 38 yaş).

Dindar erkekler problemlerini dine dönerek çözmek yerine kadını dinle baskılayarak çözmeye çalışıyor. Ayşe ve Hatice topluma karışmadılar mı, özgürlükleri yok muydu?... Erkeklerin hastalıklı din anlayışına panzehir kadın mücadelesidir. Tasavvufta bir merteye vardır, orda kadın erkek diye bir şey kalmıyor. Egemene bulaşan zihniyet sekülerdir. Kadın mücadelesi bunu tedavi ediyor. Onu daha dindar yapıyor... Kur'an kutsallığını insan-tanrı ilişkisine dair sunduğu yoldan alıyor helal haramlardan ziyade. Sabit olan tanrıyla ilişkilene biçimidir, değişenler de vardır. Toplumsal sözleşme ile ilgili kısımlar tarih içinde değişiyor. Erkeğin hükümlerliği o toplumda kamusal alanı inşa ettiği için ön plana çıkıyor ve söz sahibi oluyor doğal olarak. Miras hukuku da öyledir, çok eşlilik de, sabitesi yoktur. Sosyal düzen, konjoktür vs. bu hukuku değiştirebilir. O yüzden güncellenmeli. Bunlar kutsallar değildir, sözleşmeye dairdir, yeniden üretilmeli. Kadın erkekten farklıdır fakat zayıflık kırılmalık anlamında değil. Bu farklılıktan erkeğe güç kadına zayıflık atfetmek politiktir. Merhamet de zayıflıkmış gibi gösteriliyor. Merhamet empati yapmak demektir, empati yapan da egemenliğini başkasıyla paylaşacak demektir. O yüzden herkese lazım, zayıflık değil. Duygular insanidir, cinsiyete göre paylaşılır (Sosyolog, 36 yaş).

Erkeğin üstün yaratılması gibi bir durum yok, ayeti kullanıyorlar. "Erricalu kavvamun" ifadesinin geçtiği ayette olgunluk, yetişkinlik ve koruyuculuk kastı var. Rical kollayan herkeştir. Sadece erkekler için değil. Fıkıhçılar ve din yorumcularının hep erkek olduğunu dile getiriyorum hep, dertliyim bu konuda (Kur'an Kursu hocası, 43 yaş).

Bu gruptaki kadınlar, İslam ve kadın konusundaki tartışmalı metinleri, çağın kabul-leri ve kadınları erkeğe karşı birey olarak konumlandıran bir yaklaşımla ele almakta ve yeniden yorumlamaktadırlar. Bu zaviyeden dayak, erkek üstünlüğü ve çok eşlilik kabul edilemez bulunmuş, miras paylaşımında ise ihtiyaçların belirleyiciliği öne çıkmıştır. Öte yandan dindar kadınların hepsinin dinsel metinlere eleştirel yaklaştığı ve onları cinsiyet duyarlı bir yaklaşımla anladığı söylenemez. Bununla beraber dindar kadınlar içinde eşitlik söylemini kullananlar da fitrat söylemini kullananlar da İslam'ın iyileştiriciliğine karşı geleneğin güçlü baskısına dikkat çekmişlerdir. Dolayısıyla erkek egemen söyleme direnme ve karşı çıkmada çeşitlilik olduğunu söyleyebiliriz. Fitrat söylemini sahiplenen, yani kadınlar ve erkeklerin farklı sorumluluklarla yaratıldığını düşünen kadınlar ise bahsi geçen tartışmalı mevzularda kadın yanlısı bir tavırla geleneksel İslami yorumların dışına çıkan bir tutum sergilemişlerdir. Bu kadınlar (9 kişi) fitrat farklılığını işin içine katarak, özellikle de kadınların her işi yapamayacağı, fitratlarına uygun işlerde çalışmalarını gerektiği, mahrem-namahrem kurallarına riayet, erkeklerle sınırlı sosyalleşme gibi mevzularda daha çok vurgu yapan bir çerçeveden

konuşmalarıyla diğerlerinden farklılaşmışlardır. Fakat bununla beraber çok eşliliği, dayak meselesini, miras ve erkeğin üstünlüğü söylemini daha eşitlikçi ve geleneğin dışında bir zaviyeden yorumlamışlardır:

Dayak ayetini erkeklerin sorguladığını düşünmüyorum. Mağdur olan kadınlar sorguluyor genellikle. Dayağın zafiyet olduğunu düşünüyorum. Mulaane ayetinde bile dayak atın denmiyor, kocaya cezalandırma hakkı veya üstünlüğü verilmiyor. Dayağı öfkenle başedemediğin zaman uygularsın. İnsan haysiyet sahibidir. Din de bunu garanti eder. Allah başkasına boyun eğmemizi istemez. Zaten Peygamberin böyle bir uygulaması olsaydı erkekler muhakkak kullanırlardı. Çok eşlilikte sınırlama var, arttırma yok. Toplumsal düzen açısından çok eşlilik o zaman normaldi. Yine kadına hiç mirasın olmadığı bir toplumda hak geliyor, bu çok geliştirici (Eczacı, 39 yaş).

Kadın erkek eşittir ama tam değil. Haklar eşit tabi. Mesela mirasta. Bizi de birey olarak görsünler yeter ki sonra biz kendi payımıza düşen hakkı bile onlara veririz. Erkeğin dövmesi seni zayıf yakalamasıyla ilgili, senin zafiyetini hissettiğinde dövüyor. Dövdürmeyeceksin. Kadının parası olmasa da karakteri sağlamsa erkek onu dövemez. Sonra da dini alet edemez (Kur'an Kursu hocası, 38 yaş).

Allah kadına ve erkeğe herşeyi eşit vermiş, bunu sınırlayan insanlardır. Eşitlik olmasa da bir denge vardır. Allah erkeği daha sert kadını daha merhametli yaratmış. Ama bu erkek kadına hükmetsin anlamına gelmez. İtaat değil karşılıklı rıza tavsiye edilmiş (Kur'an Kursu hocası, 42 yaş).

Bu gruptaki kadınlardan biri erkeklerin "kavvam"lığından rahatsız olmamak gerektiğini, iki kadın da İslam'ın kadınlara bazı konularda haksızlık ediyor gibi görünen kurallarının kafalarını karıştırdığını, içlerinin rahat olmadığını, bir anlamda kadınları bazen ikincil gören bir dine inanıyor olmanın verdiği rahatsızlığı artık kabullendiklerini belli edecek şekilde konuşmuşlardır. Bu grubun çoğunluğu, dinsel söylemin kadını ikincil pozisyona itmesinden rahatsızlık duymaktan ziyade kadına karşı somut şiddeti meşrulaştıracak şekilde yorumlanmasına karşı çıkmıştır. Bu grupta; "kadın her işi yapamaz", "kadın daha kırılığandır", "erkeklerle aynı ortamlarda bulunmak çok doğru değil" söylemiyle "bugün miras konusu güncellenebilir" ya da "ilişkiler dayakla kurulamaz" yaklaşımı bir arada ortaya çıkar. Dolayısıyla bu gruptaki kadınların kadın erkek meselelerine dinsel yaklaşımını, söz konusu meselenin taşıdığı cinsellik potansiyeli ve buna bağlı olarak içerdiği cinsel tehlike düzeyinin belirlediği görülmüştür. Son grupsa (11 kişi) ilk grup gibi bu konularla alakalı metinsel tartışmalara yabancı ve dinle ilişkisi diğerlerine göre daha geleneksel olan kadınlar olmuştur:

Namus önce Allah, sonra kendinle ilgili bir şey. Karşı tarafa da bir sormak lazım, hep kadın cezalı. Dinle de alakası yok bunun ben yapayım görsün, haddini bilsin, bir daha da olmasın, mantığı var (Anaokulu Öğretmeni, 32 yaş).

Namusun dinle değil çevreyle ilgisi var. Çünkü dinde kız doğunca 7 müjde erkek doğunca 1 müjde verilir, derler. Bizde kız erkek farkı yok, kızlarımızı da erkek gibi yetiştiriyoruz. Okutuyoruz, çalışsın para kazansınlar. Ama tabii huzursuzluk çıkarmak, ön plan çıkmak için olmamalı. Din diyor mu kadını dövün diye? Merhametli olun diyor. Dinde kadınlara da miras veriliyor ama bizde yok. Verilmiyor ayıp karşılanıyor (Ev hanımı, 50 yaş).

Kız erkek çocuğu aynı sorumlulukla yetişmeli. Mesela kadınların da boşanma hakkı var. Niye boşanmasın. Erkek kabullenemiyor ama bunu. Nasıl beni boşarsın diyor ve vuruyor. Böyle saçma şey olur mu. Eskiden namusum deyip ömrü billah çekeceksin, kadın kısmı ayakkabı değil ki sıktı mı çıkıp atasın denirdi. Kadının da ihtiyacı vardı ama bugün kendisi de geçinebiliyor bakıyorsun. Ben kadınların çalışmasından yana değilim ama bugün artık böyle (Ev kadını, 47 yaş).

Teorik tartışmalardan habersiz oldukları için bu gruptaki kadınların duyarlılıklarını yönlendiren şey ya medya yoluyla haberdar oldukları ya da ev içinde ve yakınlarında şahit oldukları şiddet olmuştur. Erkeğin kısmi egemenliğini söylem düzeyinde diğer üç gruba göre daha belirgin bir şekilde içselleştirdiği gözlenen bu gruptaki kadınlar da namusun dinle bir ilgisinin olmadığını düşünmekte, kadınların ikincil statüleri ve şiddet dolu hayatlarıyla ilgili sorumluluğu adetlere yüklemekte, kadın özgürlüğü ve eşitlik söylemine ise yabancı olduklarını belli etmektedirler.

SONUÇ

Türkiye’de kadınlara yönelik şiddetin yaygınlık ve yoğunluğu geleneksel cinsiyet beklentilerinin değişen yaşam koşullarına direnişini yansıtmaktadır. Kadınlara dair geleneksel rol tanımlarının hala güçlü olması, onların eğitim ve çalışma imkânlarına daha kolay eriştikleri, şiddete tepki geliştirme kabiliyetlerinin arttığı şehir hayatında kendilerine dönük şiddeti beslemeye devam etmektedir. Dinsel kültürle de herhangi bir kriz yaşamadığı gözlenen toplumsal cinsiyet kabullerinin yol açtığı şiddetin, hukuken de önüne geçilememektedir. Tam da bu noktada geleneksel İslami kabullerin kadına ve şiddete yaklaşımı sorgulanırken kadınların bizzat kendilerinin bu duruma nasıl yaklaştıkları merak edilmektedir. Bu çerçevede kadınlarla ilgili geleneksel değer yargılarının başka bir değer oluşturuçu sistem olan İslam’la ne ölçüde uyduğu, İslam’ın kadınların maruz kaldığı şiddete bir itiraz ve direniş olma potansiyeli taşıyıp taşımadığı çeşitli araştırmalar yoluyla irdelenmeyi gerektirmektedir.

İslam’ın erkek egemen bir söylemde gelenekle uzlaşmasının geniş bir kesimde kadınların hayatlarını olumsuz yönlerde etkilemeye devam ettiği söylenebilir. Yani din henüz yaygın geleneksel uygulamaların kadınları ezen biçimlerine yoğun ve yüksek sesli bir eleştiri zemini olabilmiş değil. Bunu Türkiye’de yaygın bir potansiyeli olan dini cemaatlerin ve din eğitiminin verildiği diğer alanlara hâkim kadın söylemi üzerinden

müşahede edebiliriz. Dini cemaatlerde kadınların anne ve ev kadını rolleri üzerinde önemle durulmaktadır. Bu gruplarda kadınların özgürlüğü ve eşitlik söylemleri Batılı dejenere bir söylem olarak kabul edilmekte, kadın erkek eşitliği Allah huzurunda eşit olmak şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre Batı toplumlarında üretilen kadın-erkek eşitliği kavramı aslında kadın fitratıyla uyumsuz olup onlara güç yettirebildiklerinden fazlasını yüklemektedir. Başta aile olmak üzere İslami eğitimin verildiği diğer kurumlar ve dini cemaatlerde yaygın olan söylem, İslam'da kadın ve erkeğin farklı yaratıldığı ve bu nedenle de eşitlikten ziyade birbirini tamamlamaya dayalı adaletin asıl olduğudur. Bunun yanında İslam'ın kadınları koruduğu ve geniş haklar sağladığı vurgulanırken çok eşlilik, erkek üstünlüğü ve kadına yönelik şiddet gibi İslam'ın kadına değer vermediğinin kanıtı olarak görülebilecek önemli meseleler göz ardı edilmektedir. Kadın cinayetlerinin artışı, şehir hayatının imkânları, teknoloji, kadınların yaşadıkları cinsiyet temelli eşitsizliklere daha fazla itiraz edebilir hale gelmesi vb. unsurlar, seküler bir kadın hareketini geliştirirken kendilerini dindar olarak gören küçük bir kesimde cinsiyetçi geleneğe karşı eleştirel bir tavrın gelişmesini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda kadın erkek eşitliğini çekincesiz savunanları; düşük oranda kendilerini dindar gören, fakat dini kültürle ilişkileri geleneksel düzeyin üstünde ve daha eleştirel olan kadınlar temsil etmekte daha yüksek oranda ise kendilerini özellikle dindarlık üzerinden tanımlamayan, şiddete karşı bilinçleri ise ya okudukları ya da yaşadıkları veya şahit oldukları üzerinden şekillenmiş kadınlar temsil etmektedir. Dindar kadınların bazıları feminist hareketle aralarına mesafe koyarak kadın erkek eşitliği söylemine karşı adalet kavramını öne çıkarırken bazıları da Kur'an ve Peygamber'in hayatından referanslarla kadın erkek eşitliğini (İslami Feminizm) savunmaktadır. Dolayısıyla din, kadınların hayatını kısıtlamak, onların sesini kısmak ve eşit olmayan statülerini devam ettirmek için yaygın biçimde hala çok güçlü bir meşruiyet kaynağı olarak kullanılmakla beraber sayıları az bir kesim de kaynağını dinden alan bir tavırla kadınları ikincilleştiren uygulamalara karşı sesini yükseltebilmektedir.

Geleneksel cinsiyet rol beklentilerinin güçlü olduğu Diyarbakır, kentleşme ve siyasallaşma süreçlerinin dönüştürücü etkilerini de bütün yönleriyle tecrübe etmektedir. Hangi kimlik, yaş veya tecrübe düzeyinden olursa olsun kadınlar kendilerine yönelik erkek şiddetini kabul etmemekte, şiddet içeren uygulamalara dinden ziyade gelenekleri kaynak göyerek eleştirmekte, kadınların zayıflığı ve erkeğe tabi olması gerektiği söylemini sahiplenmemektedirler. Görüşme yaptığımız kadınların tamamına yakını, kadınların okuması ve çalışması gerektiğini, para kazanmanın kadınları özgürleştirdiğini ve güçlendirdiğini düşünmekte, bunu kabullenemeyen erkeklerin de şiddete meylettğini ifade etmektedir. Şiddete hiçbir gerekçeyle hak vermeyen kadınlar, kadınlık rolleri, kadınlığa dair beklentiler ve kadın-erkek eşitliği konusunda yaşa, tecrübeye (evli olup olmamaya), dinle kurdukları ilişkiye ve kadın hareketine yakınlıklarına göre farklılaşmakta; çoğunlukla kadınların ne yaparlarsa yapsınlar daha "çekinceli" ve erkeklere mesafeli davranışlara sahip olması gerektiğini düşünmektedirler. Bütün

bunlar kadın erkek eşitsizliği konusunda esas dezavantajlı taraf olan kadınların, eşitliği benimseme hususunda bir değişim süreci içinde olduklarını, fakat buna çok da hazırlıklı olmadıklarını göstermektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu makale DÜBAP 'ın finansal desteğiyle yürütülmüş bir araştırmaya dayanmaktadır.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This article is based on research conducted with the financial support of DÜBAP (Dicle University Coordinatorship of Scientific Research Projects).

KAYNAKLAR

- Abdo, N. (2006). Namus Cinayetleri, Ataerkillik ve Devlet: İsrail’de Kadın. İçinde S. Mojab ve N. Abdo (Der), *Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar* (ss. 63-96). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ahmed, L. (2018). Arap Kültürü ve Kadınların Bedenlerinin Yazılışı. İçinde P. İlkaracan (Der.), *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* (ss.55-74). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akkoç, N. (2003). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Namus Adına İşlenen Cinayetleri Önleme ve Bu Konuda Toplumsal Duyarlılık Geliştirme. İçinde T. Atalay, İ. Uluğ ve A. Atak (Ed.), *Sosyolojik ve Hukusal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu* (ss. 86-89). Diyarbakır.
- Ali, K. (2015). *Cinsel Ahlak ve İslam*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ali, Z. (2017). Giriş, İçinde Z. Ali (Der), *İslami Feminizmler* (ss.13-33). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Amado, L., İlkaracan, P. (2018).Önsöz. İçinde P. İlkaracan (Der.), *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* (ss.7-9). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arıkan, G. (1997). Ataerkillik Kavramıyla İlgili Sosyolojik Tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1-2), 1-24.
- Avcı, M. (2003). Türk Hukuk Tarihinde Hukuk Sisteminin Namus Cinayetlerine Yaklaşımı, İçinde T. Atalay, İ. Uluğ ve A. Atak (Ed.), *Sosyolojik ve Hukusal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu* (ss.16-43). Diyarbakır.
- Badran, M. (2017). İslami Feminizm Nedir?, İçinde Z. Ali (Der.), *İslami Feminizmler* (ss.37-50). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bağlı, M., Özensel, E. (2011). *Türkiye’de Töre ve Namus Cinayetleri*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Barlas, A. (2017). Müslüman Kadınlar ve Baskı: Kur’an’dan Yola Çıkan Özgürlük Okuması, İçinde Z. Ali (Der.), *İslami Feminizmler* (ss.65-87). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berktaş, F. (2014). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Cihan, A. (2003). Töre ve Namus Cinayetlerine Üniversite Gençliğinin Bakışı ve Toplumdaki İzdüşümü: Dicle Üniversitesi ve Diyarbakır Örnekleri. İçinde T. Atalay, İ. Uluğ ve A. Atak (Ed.), *Sosyolojik ve Hukusal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu* (ss.50-61). Diyarbakır.

- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Coomaraswamy, R. (2014). Önsöz: Kadına Yönelik Şiddet ve 'Namus Suçları', İçinde L. Welchman ve S. Hossain (Ed.), *'Namus' Suçları, Paradigmalar ve Kadına Yönelik Şiddet* (ss. 17-20). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Değirmenci, B. (2017). Feminist Hukukun Ataerkil Hukuka Bakışı. İçinde D. Altun ve H. Toker (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Farklı Disiplinlerden Yaklaşımlar* (ss. 11-46). Ankara: Nika Yayınevi.
- Doğan, R. (2016). "Namus", "Töre" ve Eril Şiddet Yargıtay Kararları, *Toplumsal Cinsiyet Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Ecevitoglu, P. (2017). *Namus, Töre ve İktidar* Ankara: Dipnot Yayınları.
- Elçik, G. (2016). Beden, İki Nokta Üst Üste, İçinde F. Saygılıgil (Haz.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* (ss. 187-212). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Ersöz, A. G. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gezik, E. (2003). *Şeref, Kimlik ve Cinayet*. Ankara: Kalan Yayınları.
- Gürsoy, E. (2017). Kadına İlişkin Namus Algısının Kadın Sağlığı Üzerine Sınırlayıcı Gücü. İçinde D. Altun ve H. Toker (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Farklı Disiplinlerden Yaklaşımlar* (ss. 79-106). Ankara: Nika Yayınevi.
- Hamzaoglu, M. ve Konuralp, E. (2019). Türkiye'de Kadına Karşı Şiddetin Sembolik ve Doğrudan Biçimleri: Namus Olgusu ve Namus Cinayetleri. *Adli Tıp Bülteni*. 24(3). 226-235.
- İlkkaracan, P. (2018). Giriş: Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik, İçinde P. İlkkaracan, (Der.), *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* (ss. 11-32). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, A. (2018). *Medreselerde ve İlahiyat Fakültelerinde Din Anlayışları Karşılaştırmalı Sosyolojik Bir Analiz*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Kaylı, D. Ş. (2017). Kadın Bedeninin Annelikle İmtihani: Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısının Annelik Kurgularıyla İlişkisi. İçinde D. Altun ve H. Toker (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Farklı Disiplinlerden Yaklaşımlar* (ss. 61-78). Ankara: Nika Yayınevi.
- Köysüren, A. Ç. (2013). *Kültürel ve Dini Algıda Toplumsal Cinsiyet*. Ankara: Sentez Yayınları.
- Lamrabet, A. (2017). Özcülüğün Reddi ile Müslüman Düşüncenin Radikal Reformu Arasında. İçinde Z. Ali (Der.), *İslami Feminizmler* (ss.51-64). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mernissi, F. (2018a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. İçinde P. İlkkaracan, (Der.), *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* (ss.33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mernissi, F. (2018b). Bekaret ve Ataerki, Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik. İçinde P. İlkkaracan, (Der.), *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik* (ss.99-113). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mir-Hosseini, Z. (2017). Gerçekleştirilememiş Bir Proje: İran'daki Müslüman Kadınların Eşitlik Arayışı. İçinde Z. Ali (Der.), *İslami Feminizmler* (ss.101-125). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mojab, S., Abdo, N. (2006) Giriş. İçinde S. Mojab ve N. Abdo (Der.), *Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar* (ss.1-13). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mutluer, N. (2008). Türkiye'de Cinsiyet Hallerinin Sınırları: "Namussallaştırma". İçinde N. Mutluer (Der.), *Cinsiyet Halleri Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* (ss.14-30). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Pervizat, L. (2006). Namus Adına. İçinde S. Mojab ve N. Abdo (Der.), *Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar* (ss.143-148). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Pope, N. (2006). Namus Cinayetleri: Ataerkil Denetim Araçları. İçinde S. Mojab ve N. Abdo (Der.), *Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar* (ss. 107-116). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Reiter, R. R. (2014). Fransa'nın Güneyinde Erkekler ve Kadınlar: Kamusal ve Özel Alanlar. İçinde R. R. Reiter (Haz.), *Kadın Antropolojisi* (ss. 277-312). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Saygılıgil, F. (2016). Giriş. F. Saygılıgil (Haz.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları* (ss.9-16). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sen, P. (2014). 'Namus Suçları', Anlam ve Önemi. İçinde L. Welchman ve S. Hossain (Ed.), '*Namus' Suçlar, Paradigmalar ve Kadına Yönelik Şiddet* (ss. 59-78). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Sirman, N. (2005). Önsöz. İçinde Germaine Tillion, *Harem ve Kuzenler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sirman, N. (2006). Akrabalık, Siyaset ve Sevgi: Sömürge Sonrası Koşullarda Namus-Türkiye Örneği. S. Mojab ve N. Abdo (Der.), *Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar* (ss. 43-61). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, S. (1998). *Törelere Aynasında Doğu ile Batı*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Tahincioğlu, A.N. Y. (2011). *Namusun Halleri*. İstanbul: Postiga Yayınları.
- Tillion, G. (2005). *Harem ve Kuzenler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Tuksal, H. Ş. (2008). Türkiye'de Müslüman Kadının Değişen Halleri. İçinde N. Mutluer (Der.), *Cinsiyet Halleri Türkiye'de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları* (ss. 31-43). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Uluocak, Ş., Gökulu, G., Bilir, O., Karacık, N. E.ve Özbay, D. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet*. Edirne: Paradigma Akademi Yayınları.

Kadın Akademisyenlerde Politik Becerinin İş-Aile Çatışması ve Aile-İş Çatışması Üzerine Etkisi: Vakıf Üniversiteleri Örneği

The Effect of Women Academics' Political Skill on Work-Family Conflict and Family-Work Conflict: The Case of Foundation Universities

Lina KARABETİYAN¹

Öz

Günümüzde politik beceri, örgüt çalışanlarının iş ve kariyer açısından başarı elde etmeleri için olumlu bir güç şeklinde tanımlanmaktadır. Politik becerisi gelişmiş olan örgüt çalışanlarının, örgütte ortaya çıkan değişikliklere karşı hızlı bir şekilde uyum göstermeleri, diğerlerinin güvenini sağlayabilmeleri ve sonucunda bireysel hedeflere ulaşabilmeleri kolaylaşmaktadır. Bu tarz kişilik sahibi çalışanlar, iş-yaşam dengesini sağlamada da başarı elde ederler, iş-aile ve aile-iş çatışmalarında politik becerileri sayesinde etkili çözümler üretebilme kabiliyeti geliştirirler. Bu çalışmanın amacı, İstanbul'da hizmet veren vakıf üniversitesi kadın öğretim üyelerinin politik beceri düzeylerinin iş-yaşam dengesinin ana unsuru olan iş-aile ve aile-iş çatışması üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Regresyon analizi sonucunda, politik beceri 1 br. arttığında iş-aile çatışması 0.382 br. azalmakta ve aile-iş çatışması 0.426 br. azalmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Politik Beceri, İş-Aile Çatışması, Aile-İş Çatışması, Kadın Akademisyenler

Abstract

Today, political skill is defined as a positive power for the employees of an organization to achieve success in terms of business and career. Employees who develop political skills quickly adapt to changes in the workplace, gain the trust of other employees, and therefore, more easily achieve personal goals. Employees with such personalities also have more success in maintaining a work-life balance and in producing effective solutions in work-family and family-work conflicts as a result of their political skills. The purpose of this study is to assess the effects of the political skill levels of female academics serving in Istanbul foundation universities on their work-family and family-work conflict, which is the main element of work-life balance. As a result of the regression analysis, when an employee's political skill increased by 1.0 unit, their work-family conflict decreased by 0.382 units and their family-work conflict declined by 0.426 units.

Keywords

Political Skill, Work-Family Conflict, Family-Work Conflict, Women Academics

¹ Sorumlu Yazar: Lina Karabetyan (Dr.), Kazım Sılvirili Sokak, Birlik Apt. No: 12 D: 7 Yeşilköy, Bakırköy, İstanbul, Türkiye.

E-posta: linakarabetyan@hotmail.com ORCID: 0000-0001-5250-871X

Atrf: Karabetyan, L. (2020). Kadın akademisyenlerde politik becerinin iş-aile çatışması ve aile-iş çatışması üzerine etkisi: Vakıf üniversiteleri örneği. *Istanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 20, 87–106. <https://doi.org/10.26650/iukad.2020.0004>

1. GİRİŞ

İş hayatı ve aileye ilişkin roller, kişilerin üstlenmiş oldukları en önemli roller olması sebebiyle, söz konusu rollerin girmiş olduğu yükümlülükler kişinin hayatının önemli bir bölümünü kontrol altına almaktadır. Fakat, bahsi geçen sorumlulukların eşzamanlı bir şekilde yerine getirilmesi gerektiğinde; kişi hayatının en önemli çelişmesini iş hayatı ile aile hayatı rollerini yerine getirme sürecinde yaşayabilmektedir. Gerek iş ve gerek aile hayatlarında mutlu olmak ve hayat kalitesini artırarak iş ve aile hayatı arasındaki dengeyi sağlamak, çalışma hayatında bulunan herkesin en önemli amaçları arasında yer almaktadır (Donald & Lington, 2015: 663). Sosyo-kültürel bakımdan kayda değer gelişmelerin meydana geldiği günümüz koşullarında, aile hayatının iş hayatı üzerinde ve iş hayatını aile hayatı üzerindeki etkileri nedeniyle meydana gelen çatışmanın örgütsel ve bireysel getirileri dikkate alındığında bireysel hayat ile iş ve aile hayatı arasında denge sağlama gereksinimi artmaktadır.

Aile-iş çatışması, bireysel bir faktör olup aile içi durumların işletme içindeki zamanı etkilemesi sonucu işe daha az vakit ayırarak kariyer imkanlarının önünü tıkamakta ve bireyin iş odaklı motivasyonunu etkilemektedir. İş-aile ya da aile-iş çatışmasının yaşanmadığı, iş-yaşam dengesi içerisinde hareket edebilen çalışanlara ihtiyaç duyulmaktadır. İşletme açısından faydalı gözükse de bu iş-yaşam dengesi kriteri aynı zamanda bireyler için önemlidir (Edwards & Rothbard, 2000: 182). Çünkü, her zaman iş veya gelir olmadan sadece aile hayatı kişi için düşünülemez.

Ferris vd. (2005), politik becerinin günümüz başarı koşullarında çok önemli bir yeri olduğunu ve pozitif bir gücü ifade ettiğini söylemişlerdir. Politik beceri gücü yüksek bireyler, başarıya ulaşmak için nasıl davranmaları ve ne yapmaları gerektiğini bilmekte ve bu doğrultuda ilerlerken göstermiş olduğu tavırların içtenliğine ve samimiyetine diğer bireyleri inandırabilmektedirler. Bütün bunların yanı sıra bu özelliklere sahip kişiler, arzularına erişebilmek ve üstünlük kazanabilmek için kendilerini doğru zamanda doğru yerde bulundurabilme özelliğine de sahip olmaktadır.

Politik beceri yaklaşımı, kişilerin çalışma ortamlarında önemli bir yere sahiptir. Çünkü bu yaklaşım, kişinin iş yaşamında başkalarıyla ve çevresiyle olan ilişkilerini kolaylaştırmaktadır. Politik beceri sayesinde diğer insanları etkilemeyi başarabilen kişiler ileri seviyede kontrol mekanizmasına sahip olmaktadır (Grandey vd., 2005:6). Ferris vd. (2005), politik becerinin diğer bir anlamıyla, kişiye özgüven aşıladığı savını ortaya atmıştır. Çalışma hayatında içinde yaşanılan koşullar göz önüne alındığında bireyin, çalıştığı çevrenin ve diğer çalışan bireylerin ne istediğini bilmesi gerekmektedir. Bu durum hakkında bilgi sahibi olabilmesi için ise, diğer çalışan bireylerle bir takım ilişkilere ve bu ilişkileri ilerletebilmek adına bir takım taktiklere ihtiyaç duymaktadır. Böylesi gereklilikler, bireyin karşı tarafı anlayabilmesi ve içinde bulunduğu durumu kontrol edebilmesi adına kendisine tecrübeler kazandırmaktadır. Bu tecrübeler bireye

artan güven ve kontrol duygusu aşlamakla birlikte politik beceri gücünü de artırmakta ve politik beceri sahibi bireylerin neden daha az kaygı ve stres yaşadıklarını açıklamaktadır. Buradan yola çıkarak, politik becerisi yüksek kişilikteki çalışanlar, bu becerileri sayesinde iş-yaşam dengesinin temel unsurları iş-aile ve aile-iş çatışması üzerinde de başarılı stratejiler üretebilmektedir.

Çalışma saatleri dışında da akademik faaliyetler nedeniyle yoğun çalışma ortamında yaşayan kadın akademisyenler, bir taraftan da aile yaşamlarını dengelemeye çalışmaktadır. Bu çalışmanın çıkış noktası; politik becerisi yüksek düzeyde olan kadın akademisyenlerin, iş-aile ve aile-iş çatışmalarında olumlu yaklaşımlar sergileyeceği, bu becerinin iş-yaşam dengesini sağlamada etkili olduğunun ortaya konulmasıdır. Çalışmada ilk olarak kavramsal çerçeveye yer verilerek, politik beceri ve iş yaşam dengesi açıklanmış, ikinci aşamada İstanbul'da hizmet veren vakıf üniversitesinde görev yapan kadın akademisyenlerin politik becerilerinin iş-aile ve aile-iş çatışmalarında etkisine yönelik istatistik analizlere yer verilmiştir. Son aşamada bulgular değerlendirilmiş ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Politik Beceri Kavramı

Politik beceriler kavramı literatüre ilk defa Pfeffer (1981) tarafından kazandırılmıştır. Pfeffer (1981) çalışmasında, etkili ve başarılı bir performans gösterilmesi açısından, politik becerilere ihtiyaç duyulduğunu ve konunun derinlemesine bilinçli bir şekilde araştırılmasını önermiştir. Politik beceriyi, örgütlerde kişilerin başarılı olabilmek amacıyla gereken gücün elde edilmesi ve bu gücün geliştirilmesi için sergiledikleri davranış örüntüleri olarak tanımlamaktadır. Mintberzg (1983) çalışmasında, insanların büyük başarılarla ulaşabilmeleri açısından 2 niteliğe sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Bunlardan ilki, kişilerin politik davranış sergilemeden evvel bireysel kaynaklarını sarf etmek için isteklerini göstermeleri gerektiğini belirtmekte ve bunu da “politik niyet” kavramıyla açıklamaktadır. İkincisi ise, politik niyet ile birlikte politik davranış sergileyebilmek için “politik beceri” davranışına sahip olunması gerektiğini ifade etmektedir. Mintzberg (1983), politik beceriyi; inandırma, yönlendirme ve manipülasyon ile etkileme alıştırmaları üzerinden tanımlamaktadır. Mayen & Allen (1977) tarafından politik davranış; örgüt tarafından onaylanmayan sonuçların elde edilmesi veya onaylanan sonuçlara uygunsuz yöntemlerle erişmek için etkileme gücünün kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır. Bununla beraber politik davranışın, örgütler tarafından istenmeyen bir durumu ifade etmek için kullanıldığı ifade edilmiştir.

Ferris vd. (2005); politik becerilerin, kişilerin kendisi üzerindeki öz değerlendirmesini şekillendirdiğini, karşıdaki insanları ve durumları iyi okuyabildiklerinden ve bu bilgileri kullanarak, karşıdaki insanların kendisini olumlu değerlendirmeleri sağladığını belirtmektedir. Öz değerlendirme üzerindeki bu etki, çalışanların iş tutumlarına da yansır.

Politik becerileri olan insanlar, stresli ortamlarda uyarıları ılımlı algıladıklarından, sakin bir özgüvenle daha az gerginlik yaşar. Bu insanlar çevrelerindeki stres faktörlerini tehdit olarak algılamazlar. Ferris vd. (2007) göre, politik beceri başlı başına bir kaynaktır. Ancak ne zaman ve hangi durumlarda bu beceri aktif hale getirilirse, örgütte değerli kaynakları elde etmeyi sağlayan çok önemli kaynak işlevi görür. Bu nedenle bu beceri, kişisel kaynak geliştirmenin ve kişisel amaçlara kavuşmada etkili olur.

Politik beceri, “örgütteki diğer kişileri etkili bir biçimde anlayabilme ve bu bilgiyi, diğerlerinin kendisine ait bireysel hedefler ve/veya örgütsel hedefler doğrultusunda hareket etmeleri için onları etkilemek amacı ile kullanabilme becerisini” ifade etmektedir (Meurs vd., 2010: 523). Ferris ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmalara göre; politik becerinin, zeka ve bilişsel kabiliyetten bağımsız olduğu görülmüştür. Bu bakış açısına göre, politik beceri gücü yüksek olan bireyler, yüksek bilişsel kabiliyete ve zekaya sahip olmayabilmektedir veya bu görüşün tam aksine yüksek bilişsel kabiliyeti ve yüksek zekası olan bireylerin politik beceri gücü yüksek olmamaktadır (Brouer vd., 2012:5; Davis & Peake, 2014: 21). Araştırmacılara göre, politik becerinin bazı boyutları eğitim yolu ile geliştirilebilmektedir. Fakat bazı boyutları ise, kalıtsal olduğundan dolayı geliştirilememektedir. Bu düşüncelerin ışığında Ferris vd. (2005)’e göre politik beceri sahibi bireylerdeki özellikler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Özgüven seviyeleri yüksektir fakat bu durum onları bencil hale getirmemektedir.
- Çevrelerinde nasıl bir algı bırakmak istiyorlarsa o şekilde bir algı ile karşılaşırlar.
- Farklı sosyal durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini çok iyi bilmektedirler. Çünkü uyum yetenekleri gelişkin olduğu için bu tarz durumlara ayak uydurabilmektedirler.
- Özel durumlarda ne yapılması gerektiğini ve davranışlarını, inandırıcı olarak ne şekilde göstereceklerini bilmektedirler.

Örgütler tarafından başarılı bir politika ve yönetim anlayışıyla amaçlarına ulaşabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda, politik becerinin öneminin farkında varılmış olunacaktır. Buchanan (2008)’a göre, politik beceri kavramı; etkili bir iletişim yeteneğini, samimiyeti ve içtenliği, uygun durumsal davranışı sergileyerek sosyal becerikliliği bütünleştiren bir yetenektir. Bununla beraber güçlü bir politik beceri, örgüt içinde yönetici ve liderlerden beklenen bir özelliktir. Bu gibi durumlarda liderlerin kişilerarası etkileşimi, sosyal ve ağsal genişliği iyi bir sonucun mimarı olarak görülmektedir.

Ferris’in yaptığı çalışmalar sonucunda politik beceri liderlerin iş performansındaki yükselişle ilgili en önemli avantajlardan biri olarak tespit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında, politik becerinin güçlülüğü sadece yönetici ve lider anlamında davranışı etkilemediği aynı zamanda kişisel düzeyde bir kazanç da sağladığı görülmüştür (Lvina vd., 2016:98).

Literatürde örgütsel politika ve politik beceri, politik becerinin 4 önemli boyutuna işaret etmektedir. Bu boyutları; sosyal zihniyet, kişilerarası etki, ağ kurma kabiliyeti ve samimi görünme şeklinde sıralamak mümkündür (Ferris vd., 2007: 292; Ferris vd., 2005: 12). Söz konusu boyutların ifade etmiş olduğu açıklamalar aşağıdaki gibidir:

Sosyal Zeka: Sosyal zekası olan kişiler, diğerlerinin zeki birer gözlemcisidir. Sosyal etkileşimlerden iyi anlamakta ve başkalarının davranışlarını doğru bir şekilde yorumlamaktadırlar. Değişik sosyal ortamlarda bulunmaktan çekinmezler ve bu anlamda farkındalıkları da yüksektir. Başkaları ile olan ilişkilerinde zeki görülmektedirler. Kuvvetli bir ayırt etme yeteneği ve kişisel farkındalık sahibidirler. Bahsi geçen özellikleri “diğerlerine duyarlılık” şeklinde isimlendirilmiştir.

Kişilerarası Etki: Politik anlamda becerisi olan kişiler, çevresinde bulunan kişiler üstünde güçlü bir etkiye ve ince, inandırıcı bir bireysel tarza sahiptirler. Kişilerarası etkisi olan kişiler, başkalarından gelen özel tepkilerin ortaya çıkarılması açısından davranışlarını her koşula göre uyarlama ve ayarlama hususunda büyük bir esneklik göstermektedirler. Kişilerarası etkiye sahip olan kişiler başkaları ile ilişkisinde hoş ve üreten görünmektedirler ve söz konusu tazrdaki davranışlarını, çevresindekileri etkilemek amacıyla sergilerler.

İlişki Ağı Kurma: Politik beceriye sahip olan kişiler, çeşitli ilişki ağları kurmak ve geliştirmek hususunda uzmandırlar. Söz konusu ağlarda yer alan diğer kişiler, örgütsel ve kişisel başarı açısından değerli ve gerekli görülen varlıkların tutulması eğilimindedir. Tipik ince tavırları gerekçesiyle, kolaylıkla arkadaşlık başlatabilir, güçlü ve faydalı ittifaklar ve koalisyonlar kurabilirler.

Samimi Görünme: Politik açıdan yetenekli bireyler, diğerlerine karşı yüksek derecede dürüst, otantik, samimi ve içten, açık, onurlu ve dobra görünmektedirler. Ayrıca bu kişiler, özgünlük, samimiyet ve gerçeklik konusunda yüksek bir bütünlük sergilemektedirler. Samimi görünme boyutu, diğerlerini etkileme girişimlerinin tam merkezinde bulunmaktadır.

2.2. İŞ-AİLE VE AİLE-İŞ ÇATIŞMASI

Çalışma hayatındaki kişilerin, iş hayatları ve aile hayatlarının arasındaki dengeyi sağlamalarının iş hayatlarındaki başarıları ve aile hayatlarındaki mutlulukları üzerindeki etkileri, Frone & Cooper (1992); Higgins & Duxbury (1992) ve Allen vd., (2000) gibi araştırmacılar tarafından uzun süredir araştırma konusu olarak ele alınmaktadır. Yapılan araştırmalar genel olarak; çalışanların iş ve aile hayatlarında üstlendikleri birbirinden farklı rollerin çalışanlar için meydana getirdiği çatışmalar ve bu çatışmaların çalışanların işleri, işletmelere ilişkin tutumları ve çalışma ortamındaki davranışlarının üzerinde yoğunlaşmaktadır.

İş-aile hayatı çatışması, bireylerin eşzamanlı olarak çalışan, anne-baba ve eş şeklinde birden çok rol ve sorumluluğa sahip olması halinde meydana gelmektedir. Temelde, roller arası çatışmanın bir türü olan iş-aile hayat çatışması, iş ve aile ortamlarından kaynaklı ortaya çıkan rol taleplerinin kimi yönleri ile birbirlerine uyum göstermemesi şeklinde ifade edilmektedir (Greenhaus vd., 2003: 512). Parasuraman & Simmers (2001) tarafından, iş-aile hayat çatışması; iş ve aileden kaynaklanan rollerin eşzamanlı şekilde meydana gelmesi sebebiyle ortaya çıkan uyumsuzluk hali şeklinde tanımlanmaktadır. İş-aile hayat çatışmasının ilk boyutu olan “iş-aile çatışması (Work-family conflict)”, kişinin işiyle ilgili olarak üstlenmiş olduğu rolün, ailesiyle ilgili olan sorumluluklarını gerçekleştirmesinin önüne geçmesinden kaynaklı ortaya çıkan çatışmadır. Diğer bir ifadeyle işten aileye ilişkin olan bir çatışma şeklidir (Frone ve Cooper, 1992: 728). Çatışmanın ikinci boyutu olan “aile-iş çatışması (Family-work conflict)” ise, kişinin ailesinin, işiyle ilgili sorumluluklarını gerçekleştirmesinin önüne geçmesinden kaynaklı ortaya çıkan çatışmadır. Bir başka ifadeyle aileden işe ilişkin olan çatışma durumunu ifade eder (Voydanoff, 2005: 709). Bu konuda gerçekleştirilen araştırmaların sonuçlarına göre; iş-aile çatışması olarak ifade edilen tür; aile-iş çatışmasına nispeten daha fazla yaşanmaktadır. Çalışanların uzun ve düzensiz mesai saatleri ve fazla mesai, özerklik durumu, çalışılan örgütün büyüklüğü, ücretin düşük olması, üst yönetimin olumsuz tavırları, iş ilişkileri, kişinin iş yerinde geçirdiği sürenin uzunluğu, terfi, aile ilişkileri, aile beklentileri, sağlık durumu, çocuk sayısı, yaş, gelir, çalışan performansı şeklindeki birtakım iş ve bireysel nitelikler; iş-aile hayat çatışmasının en önemli gerekçeleri arasında sayılmaktadır (Parasuraman vd., 2001; Ahuja vd, 2007; Cinamon vd., 2007).

Trachtenberg vd. (2009)'a göre; iş-aile çatışması kavramı; kişinin çalışma hayatındaki rolüyle bireysel ve ailevi hayatının arasında bulunan rekabeti ifade etmek amacıyla kullanılan bir kavramdır. Bununla beraber aile-iş çatışması kavramı ise; ailevi rolleri yerine getirmenin, çalışma hayatındaki rolleri yerine getirmeyi güçleştirmesi hali olarak ifade edilmektedir. Başka bir deyişle; çalışma hayatındaki rollerin, ailevi sorumlulukları gerçekleştirmeyi engellemesi halinde meydana gelen çatışma iş-aile çatışması olmaktadır; aile rollerinin, işe ilişkin sorumlulukları gerçekleştirmeyi engellemesi halinde meydana gelen çatışma ise aile-iş çatışması olarak tanımlanmaktadır (Haar vd., 2012:2549). Frone vd. (1992) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; iş-aile çatışmaları, aile-iş çatışmalarına göre 3 kat daha fazla meydana gelmektedir.

İş ve aile çatışması, iş-aile dengesi kavramının kapsamında değerlendirilebilmektedir. İş-aile dengesi kavramı; kişinin işine ilişkin rolü ve aile rolüyle eşit düzeyde ilgilenmesi ve her iki rolden de eşit düzeyde memnun olması olarak ifade edilmektedir. Bununla beraber, bahsi geçen her iki rolün de eşit bir şekilde gerçekleştirilmesinin sonucunda iş-aile çatışmasının yaşanma ihtimali de düşecektir (Greenhaus vd., 2003:515). Ancak, iş ve aile rolleri her durumda birbiri ile uyum gösterememektedir. İşe ilişkin rollerin ve aile rollerinin normlarının ve yükümlülüklerinin farklılığı, her iki rolün birbirini

olumsuz olarak etkileyip aralarında çatışma olmasına yol açabilmekte ve bu durum da bireylerin hem kişisel hayatlarını hem de çalışma hayatlarını olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Byron, 2005: 171). Michel vd. (2010) tarafından ortaya konulan araştırmaya göre, bireylerin çalışma hayatlarında karşılarına çıkan rol çatışmaları iş-aile çatışmasıyla, bununla beraber bireylerin aile rollerine ilişkin olarak yaşadıkları çatışmalar ve belirsizlikler ise aile-iş çatışmasıyla ilgili olduğu sonucu elde edilmiştir.

Çalışma hayatında bulunan güvensiz çalışma şartları, istikrarsız istihdam, bölünmüş çalışma takvimi, işverenlerin yüksek performans beklentileri ve müşteri gereksinimlerinin karşılanması amacıyla çalışanlar üzerindeki yoğun baskı gibi sebepler, iş ve aile hayatının arasında denge kurulmasını güçleştirmektedir. Zira çalışanlar, aile hayatı için ve aile hayatlarının istekleri için kullanmaları gereken zamanın çoğunu, iş hayatının isteklerini karşılamak amacıyla harcamaktadırlar. Bunun sonucunda ise, çalışan kişinin çocukları, alışverişi ve günlük işleri için zaman ayırma şeklindeki aile hayatının isteklerini yerine getirmesi zorlaşmaktadır (Westring & Ryan, 2011: 598).

İşe ve aileye ilişkin yükümlülüklerin ve karşılıklı isteklerin dengelenmesi noktasındaki zorluk, çalışanlar için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Örgütsel davranış alanındaki literatürde söz konusu sorun; “iş-aile çatışması” şeklinde isimlendirilmiş olup önemli bir inceleme konusu olarak ele alınmıştır. İş-aile çatışması, iş ve aile ortamlarından kaynaklı olarak ortaya çıkan ve karşılıklı şekilde uyumsuz rollere bürünen kişilerin yaşadıkları bir çatışma şeklidir. Kişilerin zaman, enerji ve bağlılık ihtiyacı bulunan birden çok rolü yerine getirmek zorunda kalması, iş-aile çatışmalarını meydana getiren en önemli nedenler arasındadır (Noor, 2002: 647).

İş-aile çatışmasının nedenleri incelendiğinde genel olarak karşılaşılan sorunlar arasında çift kariyer sahibi aile, çocuk sayısı fazla olan veya küçük yaşta çocuğu olan aile ve hem çift kariyer sahibi aile hem de küçük yaşta çocuğu olan aile olduğu görülmektedir. Çünkü aile içi rolde anne, pek çok rol yükünü omuzlarında taşımaktadır (Thompson vd., 2017: 743).

İş-aile çatışmasının olası üç sonucu bulunmaktadır. Bunlar; örgütsel, ailesel ve kişisel sonuçlar olarak görülmektedir. Kişisel sonuçlardan ise en önemlisi stres faktörü olarak belirlenmiştir. Son dönemlerde yapılan iş stresi araştırmalarında, çalışma hayatında karşılaşılan stres ile iş-aile çatışması, fiziksel sağlık, ruhsal sağlık ve iş tatmini arasındaki ilişkiler saptanmaya çalışılmıştır (Kossek & Lautsch, 2012: 155).

Ilies vd. (2012)’ye göre, iş ve aileden aynı anda gelen ve çelişen talepler sonucunda iş-aile çatışması yaşanmaktadır. Çatışma sonuçları arasında çalışan bireylerin aile içi sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getiremediklerine rastlanılmıştır. Böyle bir durumun kişi üzerinde mutsuzluk, gerginlik ve tatminsizlik gibi negatif duygular yarattığı gözlemlenmiştir. Bu sonuç bireysel bir sonuç vermekte ve aile-iş çatışmasını açıklamaktadır.

Allen vd. (2000), iş -aile çatışması üzerine yapmış oldukları çalışmada, iş – aile çatışmasının yaşam tatmini, evlilik ve aile üzerinde ters ilişkisi olduğunu öne sürmüşler ve bu durumu evil-bekar olarak karşılaştırmalı analize götürmüşlerdir. Evli ve çocuğu olan bir bireyin, bekar ve çocuksuz olan bir bireye göre iş-aile çatışması yaşadığında etkilenme şiddetinin daha yüksek olduğuna rastlanılmıştır. Aile ve evlilik hayatından memnuniyet kriteri olarak ise eş desteği olarak belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda eşinden destek gören birey hem daha az iş-aile ve aile-iş çatışması yaşamakta hem de iyi bir evlilik geçirmektedirler.

Bununla beraber kadınların iş gücünün yoğun istihdamı, aile hayatında önemli değişimlere yol açarken, yoğun çalışma hayatı kişilerin birtakım rollerinin arasında bulunan dengeyi bozabilmektedir. Önceki yıllarda kadınların çalışma hayatına katılması “olursa iyi olur” bakış açısı ile değerlendirilmekteyken, günümüzde ise gelişmiş ülkelerde “olmazsa olmaz” bir gereklilik durumuna dönüşmüştür (Kinnunen vd, 2004:11). Bu kapsamda iş ve aile yükümlülüklerinde meydana gelen bu değişiklikler, iş ve aileden beklentilerde de önemli değişiklikler olmasına yol açmıştır. Şüphesiz bu değişiklikler, kişilerin iş ve aile hayatları arasında bulunan dengenin bozulmasına neden olmakta ve iş-aile hayat çatışmasının meydana gelmesine zemin hazırlamaktadır.

3. KADIN AKADEMİSYENLERİN İŞ-AİLE DENGESİNE GENEL BAKIŞ

Erkek ve kadınlar için uygun davranış biçimlerini tanımlayan toplumsal cinsiyet roller, örgütsel söylemler ve sosyal uygulamalar bakımından üniversitelerde de kendisini göstermektedir. Bilimsel normatif beklentiler, bilim insanları için iş yaşamı dışındaki ilgi ve uğraşlarının minimum düzeyde kalması ve bilim insanlarının kararlı bir şekilde bilimsel çalışmalarına odaklanması gerektiği yönündedir (Doherty & Manfredi, 2006: 249). Bu beklenti ve standartlar, iş yükünü ve çalışılan zamanı arttırmaktadır. Artan kurumsal talepler ve hesap verebilirlik nedeniyle akademisyenlerin haftalık çalışma sürelerinin artmasına yol açmaktadır (Santos, 2015:9). Kadın akademisyenler, aile ilgili herşeye fazla zaman harcamak zorunda kaldığı için, erkek meslektaşlarına oranla araştırma yapmaya daha az fırsat bulabilmektedir.

Kadınlar, bilim ve mühendislik alanında çalışan toplam işgücünün sadece %22'sini ve 4 yıllık üniversitelerdeki fen ve mühendislik fakültelerinin ise %20'sinden daha azını oluşturmaktadır. Genelleme yapıldığında, bilimle uğraşan kadınların büyük bir çoğunluğunun çocuksuz kadınlardan oluşmakta olduğu görülmektedir. Bu bulgu, akademisyen kadınların orantısız bir biçimde aileleri ve akademik kariyerleri arasında seçim yapmak zorunda kaldıklarını göstermektedir.

Dışardan bakıldığında üniversiteler, son derece esnek bir işyeri olarak algılanmaktadır. Akademisyenler; çoğunlukla nerede, nasıl ve ne zaman çalışacaklarına karar verme özgürlüğüne sahip olup çalışmaların kontrolünde (bir amire bağlı olarak çalışsalar

bile) daha çok özdenetim mekanizmaları etkili olmaktadır (Strachan, 2012:56). Akademik çalışmaların potansiyeli sınırsızdır, bilgi dünyası ve araştırılacak konular her zaman çok sayıdadır. Haftasonu kongreye giden, ders notları hazırlayan, danışmanlık yapan, akademik araştırmalar için geceler boyunca ve haftasonları çalışan kadın akademisyenler neredeyse 7/24 çalışmak durumundadır. Üstelik aile içinde ona biçilen rollerinde (çocuk bakmak, ev işleri vb.) üstesinden gelmek zorundadır (Toffoletti ve Starr, 2016). Özellikle, stresli ve aşırı çalışma dönemlerinden geçmeden doktora ve doçentlik süreçlerini tamamlamak olanaklı değildir. Bu nedenle akademisyenlik; eğitim ve çalışma yükünün çok ağır olduğu ve bu nedenle tükenmişlik ve aşırı yüklenme problemlerinin sıklıkla yaşandığı bir meslek grubudur.

Vaktinin büyük bir çoğunluğunu bilimsel çalışmalar için ayırmış olan kadın akademisyenler, mesai saatlerinin haricinde ve evlerinde de çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Bu doğrultuda kadın akademisyenler; eş, anne, meslektaş, araştırmacı şeklindeki pek çok rolü yerine getirmek açısından kendilerine ayıracakları vakitten de vazgeçmek durumunda kalırlar. Kadın akademisyenlere yönelik gerçekleştirilen araştırmalarda, kadın akademisyenlerin mesleklerinde yükselmelerinin gecikmesine neden olan en önemli etken; evlenmek ve çocuk sahibi olmak şeklinde ifade edilmektedir (Waters & Bardoel, 2006:69). Anne olmak, kadın akademisyenlerin hayatlarında hem olumlu hem de olumsuz yönde etkiler yaratmaktadır. Çocuk ile beraber yükümlülüklerin artması; kadın akademisyenler için çalışmaya, ders hazırlamaya ve bilimsel faaliyetleri gerçekleştirmeye vakit bırakmamaktadır.

Doğumdan sonra geçen 3 sene boyunca, kadın akademisyenlerin akademik yaşamlarında dikkat dağınıklıkları, odaklanma sorunları, uykusuzluk ve aşırı yorgunluk şeklindeki birtakım problemler gözlenmektedir. İleriki yıllarda ise, çocuk ile ilgili bakıcı veya okul şeklindeki gelecek kaygıları meydana gelmektedir. Bu olumsuz etkilerin yanı sıra çocuk sahibi olmak, akademik yaşamda kadın akademisyenlere çoklu düşünme ve organizasyon kabiliyetlerinin gelişmesi konusunda katkıda bulunmaktadır (Thomas, 1996: 148).

Günümüz şartlarında kadınlar, erkeklerin geleneksel rollerini üstlenmeye başlamalarına karşın erkekler, kadınlar ile ilişkilendirilen geleneksel rolleri üstlenmemektedir. Toplumun geleneksel cinsiyet rolleriyle akademik kariyerleri arasında sıkışan kadınların sıklıkla karşılarına çıkan sorun ise iş-aile özel alanlarının arasında dengenin sağlanmasıdır. Bahsi geçen sorun, kadınların akademik yaşamın karar mekanizmasında çok düşük bir seviyede bulunmasına da yol açmaktadır (Maxerolle & Barrett, 2018: 250). Ortaya konulan çalışmalarda, kadın akademisyenler tarafından, üniversitelerinin yönetim kademesindeki oranlarının düşük olmasının gerekçesi; toplumsal cinsiyet ayrımcılığı değil de iş ve aile arasında yaşanan rol çatışması olarak ifade edilmiştir (Doherty & Manfredi, 2006: 250). Bununla beraber toplumda, yöneticilik açısından gereken niteliklerin erkek bireylerde bulunduğu ve kadınların söz konusu niteliklere

sahip olmadıkları gerekçesiyle yöneticilik yapmak için uygun olmadıkları görüşü hakimdir (Sandberg, 2013:240). Kadın akademisyenler, akademik yaşamda üst düzey bir pozisyona ilerlemek istediklerinde cam tavan ile karşı karşıya kalmakta ve kariyer basamaklarını çıkamadan akademik yaşama veda etmekte ya da iş-aile dengesini kuramayacağı endişesiyle bekar kalmayı seçmektedirler.

Kimi yükseköğretim kurumlarının, kadın dostu bir ortama sahip olmaması, kadın akademisyenlerin kariyerlerini olumsuz yönde etki etmektedir. Kadın akademisyenler çalışma yaşamlarında yalnızca iş-aile çatışması, çocuk bakımı ve cam tavan şeklindeki engeller ile karşılaşmamaktadırlar. Çalışma hayatındaki kadınların karşılarına çıkan pek çok sorun ile dolaylı şekilde olsa bile kadın akademisyenler de karşı karşıya kalmaktadırlar. Bununla beraber, kadınların çalışma hayatında karşılarına çıkan sorunları; ücret eşitsizliği, eğitim ve mesleki eğitiminde eşitsizlik, işyerinde psikolojik taciz (mobbing), iş bulma ve meslekte yükselme noktasında eşitsizlik ve sosyal haklardan faydalanma hususunda eşitsizlik olarak sıralamak mümkündür (Misra vd., 2012:312).

4. İSTATİSTİK ANALİZ

4.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Politik beceriye sahip bireyler, sosyal anlamda yetenekli olmaları, diğerlerini etkileyebilme yeteneğine sahip olmaları, samimi görünmeleri ve iletişime geçme faaliyetlerine çok fazla önem göstermeleri sayesinde; buldukları ortamı daha yaşanabilir ve örgütlerini ise daha az stresli alanlara dönüştürme hususunda yetenekli kişilerdir. Politik beceri, örgütler açısından başarılı olmanın en önemli anahtarlarından biri olarak görülmektedir. Öğretim üyelerinin politik becerilerinin yüksek olması üniversitedeki kişilere ya da olaylara daha kolay uyum sağlamalarını kolaylaştıracak, içten davranışları sayesinde çevrelerinde bulunan çalışanlara kolaylıkla ulaşabilecekler ve eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi noktasındaki performansı yükseltebileceklerdir. Ayrıca, politik becerinin sosyal beceriklilik, kişilerarası etki, iletişim kurma kabiliyeti ve samimiyet boyutlarında yeteri kadar başarılı olunursa, bireysel hedeflerine ve eğitim kurumunun hedeflerine daha kolay ve hızlı erişebileceklerdir. Kadın akademisyenlerin, yoğun çalışma temposu altında iş ve aile rolleri arasında sıkışıp kalmaları, iş hayatlarında olası bir sorun şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Araştırmada, vakıf üniversitelerinde görev yapan kadın akademisyenlerin, politik becerileri ile iş-aile ve aile-iş çatışmalarının ilişkisi belirlenmeye çalışılacak, her iki kavrama da katkıda bulunacağı ve araştırmanın sonuçlarının, sonraki dönemlerde bu alanda gerçekleştirilecek araştırmalara kaynaklık edeceği öngörülmektedir.

4.2. Araştırmanın Evreni Ve Örneklem

Araştırmanın Evreni İstanbul'da eğitim veren vakıf üniversitelerinde farklı akademik ünvanlarda çalışan kadın akademisyenlerdir. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) (2019)

bilgi yönetim sisteminde toplam kadın akademisyen sayısı vakıf üniversiteleri için toplam 8937 kişi olarak açıklanmıştır. Evrenin büyük olması nedeniyle örnekleme yapılmış, tesadüfi örnekleme yöntemiyle kadın akademisyenlere uygulanan anket bir link olarak mail üzerinden gönderilmiştir. Mail adresleri üniversitelerin web sayfasından elde edilmiştir. Anket araştırması [15.01.2020-10.02.2020] tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004) tarafından geliştirilen örneklem büyüklüğü tablosunda 0.05 örnekleme hatası için $p=0.50$ ve $q=0.50$ için 370 kişi olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada, 412 kadın akademisyen için analizler gerçekleştirilmiştir.

4.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın ana hipotezi, politik becerinin iş-aile ve aile-iş çatışması üzerinde istatistik anlamlı etkisi olduğu (ilişkili) yönüyledir. Çalışmada geliştirilen hipotezler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmanın Hipotezleri

H	Yön	Hipotez
H1	PB→İAÇ	Politik beceri (PB) ve iş-aile çatışması (İAÇ) istatistik anlamlı ilişkilidir.
H2	PB→AİÇ	Politik beceri (PB) ve aile-iş çatışması (AİÇ) istatistik anlamlı ilişkilidir.

4.4. Varsayımlar ve Kısıtlar

Anket çalışmasına katılan kişilerin, ölçekte yer alan sorulara yanıt verirken gerçek duygularını ve düşüncelerini yansıttıkları varsayılmıştır. Bununla beraber katılımcıların, anket çalışmasına isteyerek yanıt verdikleri ve anketi doğru ve eksiksiz bir şekilde yanıtladıkları varsayılmıştır. Katılımcıların, anket sorularının gerçek anlamını kavradıkları kabul edilmiştir. Anketin örneklem sayısının artırılması konusunda zorluk yaşanmıştır. Bu noktada, kadın akademisyenlerin ankete katılım gösterme isteğinin düşük olması önemli bir kısıt olmuştur. Diğer yandan, anketin yapıldığı tarih aralığında mailine bakmayan, anketin ulaşamadığı akademisyenler örneklem dışı kalmıştır.

4.5. Veri Toplama Aracı

Yapılan çalışma, deneysel olmayan nicel bir araştırma tasarımına sahip olup yapılmaya metoduna göre tarama modelidir. Çalışmada kullanılan anket, geniş bir literatür taramasının neticesinde geçerlilik ve güvenilirliği daha önce yapılan araştırmalarda onaylanmış olan ölçeklerden faydalanılarak hazırlanmıştır. Bu ölçekleri aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür:

Politik Beceri Ölçeği: Ferris vd. (1999) “*Development And Initial Validation Of The Political Skill Inventory*” makalesinden alınmıştır. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Atay (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Toplamda 18 madde içermektedir. İlişki Ağı Kurma Becerisi (6 madde) , Kişilerarası Etki (4 madde), Sosyal Zeka (5 madde) ve Samimi Görünme (3 madde) başlıkları altında dört boyuttan oluşmaktadır.

Aile-İş Çatışması ve İş-Aile Çatışması Ölçeği: Netemayer vd. (1996) “*Development and Validation of Work-Family Conflict and Family-Work Conflict Scales*” çalışmasından elde edilmiştir. Ölçek Türkçeye Efeoğlu (2006) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek 2 boyutludur ve iş-aile çatışması ölçeği 5 madde, aile-iş çatışması ise toplam 5 madde biçimindedir.

Katılımcılar cevapları “kesinlikle katılmıyorum” (1) “kesinlikle katılıyorum” (5) olarak Likert formatında vermişlerdir. Anket içinde ilk bölümü kadın akademisyenlere yönelik genel bilgiler oluşturmakta, ikinci bölümde kullanılan 2 ölçek yer almaktadır.

4.6. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada verilerin analizi IBM SPSS 25.0 sürümü kullanılarak yapılmıştır. Birinci aşamada, anketin ilk bölümünü oluşturan demografik ve genel bilgilere ilişkin yüzde dağılım bilgileri sunulmaktadır. Ayrıca, açıklayıcı faktör analizi sonuçları ve ölçeklere yönelik cevapların ortalama değerleri sunulmuştur. Ölçeklerin boyutlarına yapılan normallik testleri sonucunda normal dağılım olmadığı belirlendiği için ilişki analizlerinde Kendall’s tau_b korelasyon analizinden faydalanılmıştır. Son aşamada, ilişkilerin belirlenmesine ve hipotezlerin test edilmesine yönelik regresyon analizi uygulanmıştır.

4.7. İSTATİSTİK BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

4.7.1. Anketin Güvenirliği

Anket çalışmasından elde edilen veriler için güvenilirlik testi olarak Cronbach Alpha, İkiye Bölme (split), Paralel, Mutlak Kesin Paralel (strict) testleri uygulanmıştır. Cronbach Alpha değerinin %70’in üzerinde olması, anket çalışmasının başarılı olduğunu ifade etmektedir. Kimi araştırmacılar tarafından ise %75 değerinin geçilmesi esas alınmaktadır (Sezgin ve Kınay, 2010; Sezgin, 2016). Diğer ölçütlerin de %70’in üzerinde olması, anketin iç tutarlılık gösterdiğini ve sonuçlara güvenilebileceğini ifade etmektedir.

Bu çalışmada yapılan anketin güvenilirlik analizi sonuçları; Cronbach-Alpha = 0.917, Paralel = 0.917, Split = 0.916-0.918 ve Strict = 0.918 olarak belirlenmiştir.

4.7.2. Demografik ve Genel Bilgiler Yüzde Dağılım Bilgileri

Çalışmanın ilk aşamasında ankete cevap verenlere yönelik genel bilgiler aşağıda verilmiştir:

- Kadın akademisyenlerin %19.8’i araştırma görevlisi, %34.5’i Dr. öğretim üyesi, %25.6’sı doçent ve %20.1’i profesör olduğunu belirtmiştir.

- Kadın akademisyenlerin %14.2'si mühendislik fakültesinde, %17.9'u fen-edebiyat fakültesinde, %17.6'sı tıp fakültesinde, %14.4'ü iktisat fakültesinde, %17.8'i işletme fakültesinde, %18.1'i meslek yüksek okulunda çalıştığını belirtmiştir.
- Kadın akademisyenlerin % 40.3'ü 23-35 yaş, % 41.5'i 36-45 yaş ve %18.2'si 46 ve üzeri yaş arasında olduğunu belirtmiştir.
- Kadın akademisyenlerden %49.2'si evli, %36.9'si bekar ve %13.9'u boşanmış/dul olarak belirlenmiştir.
- Kadın akademisyenlerin %20.8'i 1-10 yıl arası, %31.2'si 11-15 yıl arası, %24.2'si 16-20 yıl arası ve %23.8'i 20 yıl ve üzeri meslek kıdemine sahiptir.
- Kadın akademisyenlerin %38.1'i tek çocuklu, %22.9'u iki çocuklu, %6.7'si üç çocuk ve üzeri iken, %33.2'sinin çocuğu yoktur.
- Kadın akademisyenlerin %44'ü aynı evde kimseye bakmakla yükümlü değilken, %36'sı bakmakla yükümlü olduğu kişi olduğunu belirtmiştir.
- Kadın akademisyenlerin %48'ine ev işlerinde yardım eden kişi/kişiler bulunmaktayken, %52'sine yardım eden bulunmamaktadır.
- Evli olan katılımcıların %53,6'sı ev sorumluluğunda eşinin desteğini alırken, %46,4'ü destek almamaktadır.
- Katılımcıların %50,2'si iş-yaşam dengesi sağlamada yöneticileri tarafından destek alırken, %49,8'i destek almamaktadır.

4.7.3. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçeklere ilişkin açıklayıcı faktör analizini yapmadan önce, veri setinin faktör analizine uygun olup olmadığı test edilmiştir. Bu kapsamda veri setinin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliği, iyi düzeyi ifade eden 0.70 değerinin üzerinde ve 0.928 olarak elde edilmiştir. Analizi yapılacak olan değişkenlerin tutarlılığını ölçmek için yapılan Bartlett küresellik testinin sonucu istatistik anlamlı ($\chi^2= 6741.69$ ve $p= 0.000$) çıkarken, anti-ımağ korelasyon matrisi sonuçlarına göre ise ifadelerin çapraz ilişki katsayıları kritik düzey olan 0.5'in üzerinde 0.67-0.95 arasında elde edilmiştir. Testlerin sonucuna göre; açıklayıcı faktör analizinde kullanılacak olan örneklemin yeterli olduğu ve ölçekte bulunan ifadelerin iç tutarlılık gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Veri setinin, açıklayıcı faktör analizine uygun olduğunun gerçekleştirilen testler ile onaylanmasının sonrasında faktör yapısının ortaya konulması için faktör tutma metodu olarak varimax döndürme metoduyla temel bileşenler analizi yöntemin-den yararlanılmıştır. Faktör yapısında, politik beceri için 4 faktör ve iş-aile ve aile-iş

çatışması için 2 faktör öz değerleri 1'den yüksek olarak elde edilmiştir. Böylelikle, toplam varyansın %85.77'sini açıklayan 6 faktörlük bir yapıya ulaşılmıştır. Faktör yükü değerleri 0,603-0,835 değer aralığında elde edilmiştir.

Tablo 2: Faktör Analizi Sonuçları ve Cevap Ortalamaları

Faktörler	Varyansı Açıklama Yüzdeleri	Cronbach-Alpha (CA)	Cevap Ortalaması
İlişki Ağı Kurma Becerisi	%19.89	0.922	4.01
Samimi Görünme	%17.56	0.917	3.88
Sosyal Zeka	%15.90	0.915	4.06
Kişilerarası Etki	%12.33	0.920	3.40
İş-Aile Çatışması	%10.88	0.916	4.17
Aile-İş Çatışması	%9.21	0.913	4.08

KMO= 0.928; Bartlett $\chi^2=6741.69$ ve $p= 0.000$; Varyans Açıklama Yüzde: %85.77

4.7.4. Korelasyon Analizi Sonuçları

Faktör analizi ile belirlenen 6 boyuta yönelik korelasyon analizi sonuçları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Korelasyon Analizi Sonuçları

		İlişki Ağı Kurma Becerisi	Samimi Görünme	Sosyal Zeka	Kişilerarası Etki	İş-aile çatışması	Aile-iş çatışması
İlişki Ağı Kurma Becerisi	r	1.000	.584*	.539*	.603*	-.683*	-.648*
	p		.000	.002	.000	.005	.000
Samimi Görünme	p		1.000	.462*	.455*	-.590*	-.547
	r			.000	.001	.000	.008
Sosyal Zeka	p			1.000	.575*	-.674*	-.616
	r				.000	.000	.006
Kişilerarası Etki	p				1.000	-.620*	-.644
	r					.000	.004
İş-aile çatışması	p					1.000	.727
	r						.008
Aile-iş çatışması	p						1.000
	r						-

*0.05 için anlamlı ilişki

Ele alınan boyutlar birbiriyle anlamlı ilişkili çıkmıştır. İlişki ağı kurma becerisi arttıkça, samimi görünme %58.4 artmakta, sosyal zeka %53.9 artmakta, kişilerarası etki %60.3 artmaktadır. İlişki ağı kurma becerisi arttıkça iş-aile çatışması %68.3 azalmakta ve aile-iş çatışması %64.8 azalmaktadır. Samimi görünme boyutu arttıkça sosyal zeka %46.2 artmakta, kişilerarası etki %45.5 artmaktadır. Samimi görünme boyutu arttıkça iş-aile çatışması %59.0 azalmakta ve aile-iş çatışması %54.7 azalmaktadır. Sosyal zeka boyutu arttıkça kişilerarası etki %57.5 artmaktadır. Sosyal zeka boyutu arttıkça iş-aile çatışması %67.4 azalmakta ve aile-iş çatışması %61.6 azalmaktadır. Kişilerarası etki

arttıkça iş-aile çatışması %62.0 azalmakta ve aile-iş çatışması %64.4 azalmaktadır. iş-aile çatışması arttıkça aile-iş çatışması da %72.7 artış göstermektedir.

4.7.5. Regresyon Analizleri Sonuçları

Çalışmada, politik beceri ve iş-aile ile aile-iş çatışması ilişkisine yönelik olarak, regresyon analizleri uygulanmıştır. Politik beceri boyutu bağımsız değişken olarak, iş-aile ve aile-iş çatışması boyutları bağımlı değişken olarak tanımlanmıştır. Böylece iki ayrı model analiz edilmiştir. Varsayımların sağlanması amaçlı Newey-West algoritması ile analizler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4: Regresyon Analizi Tahmin Sonuçları

MODEL1:				
Bağımlı Değişken: İş-Aile Çatışması	Katsayı	St. hata	t istatistiği	p (anamlılık)
Sabit	0.564	0.105	5.371	0.000*
Politik Beceri	-0.657	0.107	-6.140	0.000*
$R^2 = 0.701$ $F_{\text{hesap}} = 24.67$ $F_{\text{anamlılık}} = 0.000$ Harvey test (p) = 0.102				
LM test (p) = 0.118 Jarque-Bera (p) = 0.278				
MODEL2:				
Bağımlı Değişken: Aile-İş Çatışması	Katsayı	St. hata	t istatistiği	p (anamlılık)
Sabit	0.783	0.132	5.932	0.000*
Politik Beceri	-0.598	0.092	-6.449	0.000*
$R^2 = 0.698$ $F_{\text{hesap}} = 31.56$ $F_{\text{anamlılık}} = 0.000$ Harvey test (p) = 0.115				
LM test (p) = 0.126 Jarque-Bera (p) = 0.283				

*0.05 için istatistik anlamlı değişken

Modelin anlamlı olup olmadığını ifade eden F testine göre; p değerinin 0.05'ten küçük olmasından dolayı, modelin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Modelin varsayımlarına ilişkin heteroskedasite (eş varyanslılığın sağlanmaması) için Harvey testinden faydalanılmıştır. Harvey testinin sonucuna göre p değer 0.05'ten büyük olduğundan dolayı homoskedasite (eş varyans durumu) olduğu ortaya konulmuştur. Otokorelasyon sorununa ilişkin olarak LM testi yapılmıştır. Testin sonucuna göre p değeri 0.05'ten büyük olduğu için otokorelasyon bulunmadığı tespit edilmiştir. Hata paylarının normalliğini belirlemeye ilişkin yapılan Jarque-Bera testinin neticesinde p değeri 0.05'ten büyük olduğundan dolayı, hataların normal dağıldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak modelim varsayımları sağlanmış ve elde edilen sonuçların yorumuna uygun ve güvenilir yapıda oldukları belirlenmiştir.

Model çıktılarından görüleceği üzere; Politik beceri değişkeni 1 br arttığında iş-aile çatışması 0.657 br. azalmaktadır. Aynı zamanda, politik beceri değişkeni 1 br arttığında aile-iş çatışması 0.598 br. azalmaktadır. Katsayı değerlerine bakıldığında, politik beceri iş-aile çatışması üzerinde daha etkili azaltıcı role sahiptir. **Modelin ana hipotezini oluşturan H1 ve H2 doğrulanmıştır.**

5. SONUÇ

Politik beceri olumlu bir güçtür ve günümüzde başarılı olmak için son derece gereklidir. Politik beceriye sahip kişiler, başarıyı yakalamak için ne yapmaları gerektiğini iyi bilmekte ve amaçlarına ulaşabilmek için doğru zamanda doğru şekilde davranabilmektedirler. Bu anlamda çalışma hayatında politik beceri, hedefleri gerçekleştirebilmek açısından oldukça büyük önem teşkil etmektedir. Ferris vd. (2005)'e göre, örgüt içerisindeki önemli rekabet durumlarında politik beceriye sahip iş görenler daha başarılı olabilmektedirler. Çünkü iş görenler çevrelerini daha iyi analiz ederek, sosyal sermayelerini daha iyi geliştirmekte ve içten görünüşleriyle kariyerlerinde zorlanmadan ilerlemektedir.

İş-aile çatışması, örgütsel bir faktör olarak ele alınmaktadır. Bunun nedeni, bireylerin çalışma ortamlarında huzuru bulamaması, mesai saatleri içerisinde yapılması gereken işleri bitirememesi ve/veya zaman boyutunu idare edememesi yer almaktadır. Böyle durumlarda kişilerin zamanının önemli bir kısmını çalıştıkları yerlerde geçirmesi, ailesi ile geçireceği zamanın önüne geçmektedir ve bundan dolayı işten kaynaklı yani örgütsel anlamda bir çatışma oluşarak iş-aile çatışması meydana gelmektedir. Aile-iş çatışması ise, tam tersi durumda ortaya çıkmakta, bireysel faktör olarak ele alınmaktadır. Böyle bir durumda kişi aile içinde üzerine düşen rolleri iş hayatında devam ettirmektedir. İş-aile dengesinin kurulabilmesi kişiden kişiye değişebilen bir kavramdır. Bunun nedeni, kişilerin karakteri, ilgisi ve beklentisi arasındaki farklılık olduğundan öznel bir konu olarak görülmektedir.

Akademisyenlerin tutum ve davranışları başta öğrenciler ve yöneticiler olmak üzere üniversitenin tüm paydaşları üzerinde etkili olmaktadır. Üniversitelerin de birer örgüt olarak politik arenalar olduğunu ve akademik personelin de eğitsel amaçları gerçekleştirmek amacıyla politik becerilere sahip olması gerektiği söylenebilir. Okul içindeki ilişki ağını iyi bir şekilde yönetilmesi olumlu okul iklimi oluşmasını sağlayacaktır. Günümüz şartlarında kadınlar, erkeklerin geleneksel rollerini üstlenmeye başlamalarına karşın erkekler, kadınlar ile ilişkilendirilen geleneksel rolleri üstlenmemektedir. Toplumun geleneksel cinsiyet rolleriyle akademik kariyerleri arasında sıkışan kadınların sıklıkla karşılarına çıkan sorun ise iş-aile özel alanlarının arasında dengenin sağlanmasıdır. Bahsi geçen sorun, kadınların akademik yaşamın karar mekanizmasında çok düşük bir seviyede bulunmasına da yol açmaktadır. Ortaya konulan çalışmalarda, kadın akademisyenler tarafından, üniversitelerinin yönetim kademesindeki oranlarının düşük olmasının gerekçesi; toplumsal cinsiyet ayrımcılığı değil de iş ve aile arasında yaşanan rol çatışması olarak ifade edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, İstanbul'da vakıf üniversitelerinde görev yapan farklı akademik ünvandaki 412 kadın akademisyen için politik becerinin iş-aile ve aile-iş çatışması üzerinde istatistik anlamlı etkisi olduğunun belirlenmesidir. Korelasyon analizi

sonucunda, politik becerinin alt boyutları olan ilişki ağı kurma becerisi , kişilerarası etki, sosyal zeka ve samimi görünmenin hem iş-aile hem de aile-iş boyutları ile azaltıcı yönde anlamlı ilişkili olduğu belirlenmiştir. Politik beceri alt boyutları ilişki katsayı büyüklüğüne göre daha çok iş-aile çatışması üzerinde azaltıcı etkiye sahiptir. Regresyon analizi sonucunda, politik beceri değişkeni 1 br. arttığında iş-aile çatışması 0.657 br. azalmakta olduğu ve politik beceri değişkeni 1 br. arttığında aile-iş çatışması 0.598 br. azalacağı belirlenmiştir. Katsayı değerlerine bakıldığında, politik beceri iş-aile çatışması üzerinde daha etkili azaltıcı role sahiptir.

Üniversitelerde kadın dostu bir ortamın bulunmaması kadın akademisyenlerin kariyerini olumsuz etkilemektedir. Erkek akademisyenler, hem işyerinde geçirdikleri süreler bakımından hem de evde işe ilişkin rollerin yerine getirilmesi bakımından daha olumlu koşullara sahiptir. Erkeğin uzun saatler iş yerinde kalması ya da ev alanına geldikten sonra bile işle ilgili çalışmaya devam etmesi, normal kabul edilip desteklenirken; aynı durumdaki kadın akademisyen ailesini ihmal etmekle suçlanabilmekte ya da kendisi böyle bir duyguya kapılabilmektedir. Bu nedenle kadınların, evde işe ilişkin çalışmaya devam ederek işin, aile alanına geçmesine izin vermesinin iş-aile çatışması yaşamasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın ileri adımlara taşınmasında, kadın ve erkek akademisyenler arasında karşılaştırma yapan çalışmalar yapılabileceği gibi eş desteği, yönetici desteği gibi unsurların kadın akademisyenlerin performansında aracılık rolleri de incelenebilir. Eş desteği ve yönetici desteği için neler yapılması gerektiği, kadının iki rolü üstlenmesinin zorluğu gözönüne alınarak neler yapılabileceği akademik arenaya duyurulmalıdır. Farklı üniversitelerde farklı kadın akademisyen gruplarına yönelik yeni araştırmalar tasarlanması önerilmektedir. Böylece, bir meta analiz yapılarak varolan durum genellenebilir. Diğer yandan, yöneticiler tarafından çalışanlara politik becerilerini özellikle ilişki ağı kurma, kişiler arası ilişki ve sosyal zeka alt boyutlarını geliştirecek eğitimlerin verilmesi, çalışma ortamının sağlanması ve örgütte etkili iletişimi sağlayacak kültürün oluşturulması önerilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKÇA

- Ahearn, K. K., Ferris, G. R., Hochwarter, W. A., Douglas, C. & Ammeter, A. P. (2004). Leader Political Skill And Team Performance. *Journal of Management*, 30(3), 309-327.
- Ahuja, M. K., Mcknight, D. H., Chudoba, K. M, George, J. F., Kacmar, C. J. (2007). It Road Warriors: Balancing Work-Family Conflict, Job Autonomy, and Work Overload To Mitigate Turnover Intentions, *MIS Quarterly*, 31(1), 1-17.
- Allen, T. D., Herst, D. E. L., Bruck, C. S. & Sutton, M. (2000). Consequences Associated with Work-to Family Conflict: A Review and Agenda for Future Research, *Journal of Occupational Health Psychology*, 5(2), 278-308.
- Brouer, R. L., Douglas, C., Treadway, D. C. & Ferris, G. F. (2012). Leader Political Skill, Relationship Quality, And Leadership Effectiveness: A Two-Study Model Test And Constructive Replication. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 20(10), 1-14.
- Buchanan, D. A. & Badham, R. J. (2008). *Power, Politics, and Organizational Change: Winning the Turf Game*, Second Edition. London: Sage Pbc.
- Byron, K. (2005). A Meta-Analytic Review of Work-Family Conflict and its Antecedents, *Journal of Vocational Behavior*, 67(2), 169-198.
- Cinamon, R. G., Rich, Y. & Westman, M. (2007). Teachers' Occupations-Specific Work-Family Conflict, *The Career Development Quarterly*, 55(3), 249-261.
- Cole, P. L. & Curtis, J. W. (2004). Academic Work and Family Responsibility: A Balancing <https://www.sciencemag.org/careers/2004/01/academic-work-and-family-responsibility-balancing-act>, (Erişim Tarihi:11.09.2020).
- Davis, P. E. & Peake, W. O. (2014). The Influence Of Political Skill And Emotional Intelligence On Student Entrepreneurial Intentions: An Empirical Analysis. *Small Business Institute Journal*, 10(2), 19-34.
- Doherty, L. & Manfredi, S. (2006). Action Research To Develop Work-Life Balance in a UK University. *Women in Management Review*, 21(3), 241-259.
- Donald, F. & Linington, J. (2015). Work/Family Border Theory and Gender Role Orientation. *South African Journal of Psychology*, 38(4), 659-671.
- Edwards, J. R. & Rothbard, N. P. (2000). Mechanisms Linking Work and Family: Clarifying the Relationship Between Work and Family Constructs. *Academy of Management Review*, 25(1), 178-199.
- Ferris, G. R., Berkson, H. M. Kaplan, D. M., Gilmore, D. C., Buckley, M. R., Hochwarter, W. A. & Witt, L. A. (1999). Development And Initial Validation Of The Political Skill Inventory. *Paper presented at the Academy of Management*, 59th Annual National Meeting, Chicago.
- Ferris, G. R., Treadway, D. C., Kolodinsky, R. W., Hochwarter, W. A., Kacmar, C. J., Douglas, C. & Frink, D. D. (2005). Development And Validation Of The Political Skill Inventory. *Journal of Management*, 31(1), 126-152.
- Ferris, G. R., Treadway, D. C., Perrewé, P. L., Brouer, R. L., Douglas, C. & Lux, S. (2007). Political Skill in Organizations. *Journal of Management*, 33(3), 290-320.
- Ferris, G. R., Blickle, G., Schneider, P. B., Kramer, J., Zettler, I., Solga, J., & Meurs, J. A. (2008). Political Skill Construct And Criterion-Related Validation: A Two-Study Investigation. *Journal of Managerial Psychology*, 23(7), 744-771.
- Frone, M. R. & Cooper, M. L. (1992). Prevalence of Work-Family Conflict: Are Work and Family Boundaries Asymmetrically Permeable?, *Journal of Organizational Behavior*, 13(7), 723-729.

- Grandey, A. A., Corderio, B. L. & Crouter, A. C. (2005). A Longitudinal and Multi-source Test of the Work-Family Conflict and Job Satisfaction Relationship. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78(1), 1-20.
- Greenhaus, J. H., Collins, K. M. & Shaw, J. D. (2003). The Relation Between Work-Family Balance and Quality of Life. *Journal of Vocational Behavior*, 63(1), 510-531.
- Haar, J. M., Roche, M. & Taylor, D. (2012). Work-Family Conflict and Turnover Intentions of Indigenous Employees: The Importance of the Whanau/Family for Maori. *The International Journal of Human Resource Management*, 23(12), 2546-2560.
- Higgins, C. A. & Duxbury L. E. (1992). Work-Family Conflict: A Comparison of Dual-Career and Traditional-Career Men. *Journal of Organizational Behavior*, 13(4), 389-411.
- Ilies, R., De Pater, I. E., Lim, S. & Binnewies, C. (2012). Attributed Causes for Work-Family Conflict: Emotional and Behavioral Outcomes. *Organizational Psychology Review*, 2(4), 293-310.
- Kinnunen, U., Geurts, S. & Mauno, S. (2004). Work-to-Family Conflict and its Relationship With Satisfaction and Well-Being: A One-Year Longitudinal Study on Gender Differences. *Work & Stress*, 18(1), 1-22.
- Kossek, E. E. & Lautsch, B. (2012). Work-Family Boundary Management Styles in Organizations: A Cross-Level Model. *Organizational Psychology Review*, 2(1), 152-171.
- Lvina, E., Maher, L. P. & Harris, J. N. (2016). Political Skill, Trust And Efficiency in Teams. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 24(1), 95-105.
- Maxerolle, S. & Barrett, J. L. (2018). Work-Life Balance in Higher Education for Women: Perspectives of Athletic Training Faculty. *Athletic Training Education Journal*, 13(3), 248-258.
- Meurs, J. A., Gallagher, V. C. & Perrewé, P. L. (2010). The Role Of Political Skill in The Stressor–Outcome Relationship: Differential Predictions For Self- And Otherreports Of Political Skill. *Journal of Vocational Behavior*, 76(1), 520-533.
- Michel, J. S., Mitchelson, J. K., Pichler, S. & Cullen, K. L. (2010). Clarifying Relationships Among Work and Family Social Support, Stressors, And Work-Family Conflict. *Journal of Vocational Behavior*, 76(1), 91-104.
- Mintzberg, H. (1983). The Organization as a Political Arena. *Journal of Management Studies*, 22(1), 133-154.
- Misra, J., Lundquist, J. H. & Templer, A. (2012). Gender, Work, Time, And Care Responsibilities Among Faculty. *Sociological Forum*, 27(2), 300-323.
- Netemeyer, R. G., James S. B. & Mcmurrian, R. (1996). Development And Validation Of Work-Family Conflict And Family-Work Conflict Scales. *Journal of Applied Psychology*, 81(4), 400-410.
- Noor, N. (2002). Work-Family Conflict, Locus of Control, and Women's Well-Being: Tests of Alternative. *The Journal of Social Psychology*, 142(5), 645-662.
- ÖSYM. (2019). *Öğretim Elemanı İstatistikleri*. Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi: <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim Tarihi:16.07.2020).
- Parasuraman, S. & Simmers, C. A. (2001). Type of Employment, Work-Family Conflict and Well-Being: A Comparative Study. *Journal of Organizational Behavior*, 22(5), 551-568.
- Pfeffer, J. (1981). *Power in Organizations*. Boston: Pitman Pbc.
- Sandberg, S. (2013). *Lean In: Women, Work and the Will to Lead*. 1st ed., New York: Knopf Pbc.
- Santos, G. G. (2015). Narratives About Work And Family Life Among Portuguese Academics. *Gender, Work & Organization*, 22(1), 1-15.
- Sezgin, F. H. ve Kınay, B. (2010). A Dynamic Factor Model for Evaluation of Financial Crises in Turkey, *Bulletin De la Societe des Sciences Medicales*, No: 1/10, 109-117.

- Sezgin, F. H. (2016). Bayesci Faktör Analizi ve Maslach Tükenmişlik Envanteri Uygulaması, International Conference on Scientific Cooperation for the Future in the Social Sciences (USAK) Bildiriler Kitabı, 1283-1296.
- Strachan, G., Troup, C., Peetz, D., Whitehouse, G., Broadbent, K. & Bailey, J. (2012). *Work And Careers in Australian Universities: Report on Employee Survey*. Queensland: Centre for Work, Organisation and Wellbeing, Griffith University Pbc.
- Thomas, R. (1996). Gendered Cultures And Performance Appraisal: The Experience Of Women Academics. *Gender, Work & Organization*, 3(3), 143-155.
- Thompson, G., Buch, R. & Kuvaas, B. (2017). Political skill, Participation in Decision-Making And Organizational Commitment. *Personnel Review*, 6(5), 740-79.
- Toffoletti, K., & Starr, K. (2016). Women Academics and Work-Life Balance: Gendered Discourses of Work and Care. *Gender, Work & Organization*, 23(5), 489-504.
- Trachtenberg, J. V., Anderson, S. A. & Sabatelli, R. M. (2009). Work-Home Conflict And Domestic Violence: A Test Of A Conceptual Model. *Journal of Family Violence*, 24(1), 471-483.
- Voydanoff, P. (2005). Consequences of Boundary-Spanning Demands and Resources for Work-to-Family Conflict and Perceived Stres. *Journal of Occupational Health Psychology*, 10(4), 491-503.
- Waters, M. & Bardeel, E. A. (2006). Work-Family Policies in The Context Of Higher Education: Useful or Symbolic?. *Asia-Pacific Journal of Human Resources*, 44(1), 67-82.
- Westring, A. F. & Ryan, A. M. (2011). Anticipated Work-Family Conflict: A Construct Investigation. *Journal of Vocational Behavior*, 79(2), 596-610.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi Istanbul University Journal of Women's Studies

Başvuru: 21.08.2020
Revizyon Talebi: 07.11.2020
Son Revizyon: 09.11.2020
Kabul: 27.11.2020

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Uluslararası İlişkilerde Kadınların Barış Hareketi: Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Birliği

Women's Peace Movement in International Relations: Women's International League for Peace and Freedom

Adviye Damla ÜNLÜ¹

Öz

Bu çalışmada, Birinci Dünya Savaşı öncesindeki uluslararası ilişkiler düşüncesinin oluşumunda etkili olan ulusötesi sivil toplumun eylemliliği bağlamında kadınların barış hareketinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın temel argümanı, Birinci Dünya Savaşı ile birlikte kurumsallaşan kadınların barış hareketinin, 1919 sonrası uluslararası ilişkilerde hâkim olan idealist yaklaşımdan farklı bir uluslararası ilişkiler ve barış yaklaşımı sunduğudur. Bu argüman, Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Birliğinin (WILPF), oluşum sürecinin ve 1915 yılında Lahey'de gerçekleştirilen Lahey Uluslararası Kadınlar Kongresi ile 1919 yılında Zürih'te gerçekleştirilen Uluslararası Kadınlar Kongresinin incelenmesi ile ortaya konmuştur. Amaçları arasında, uluslararası ilişkilerin erken döneminde ulusötesi sivil toplumun aktörlüğüne dikkat çekmek bulunan çalışmanın sonunda WILPF'in barış yaklaşımı tartışılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı öncesi kadın hareketleri deneyimlerine dayanan kadınların barış yönündeki ulus-devlet sınırlarını aşan eylemselliği, savaşın nedenlerine ve sürdürülebilir barışın koşullarına ilişkin günümüzde de geçerli bir kavrayış sunmaktadır. Kadın hareketinin sunduğu uluslararası ilişkiler yaklaşımının kökenleri ile birlikte değerlendirilmesi feminist uluslararası ilişkiler literatürüne tarihsel bir araştırma ile katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Kadınların Barış Hareketi, Uluslararası Kadınlar Kongresi, Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Birliği, Kadınların Oy Hakkı Hareketi

Abstract

This study aims to examine the women's peace movement in the context of the activism of transnational civil society that was influential in the formation of the idea of international relations before the First World War. The main argument of the study is that the women's peace movement, which was institutionalized with the First World War, offers a different approach to international relations and peace than the idealist approach that prevailed in international relations after 1919. This argument was put forward by examining the establishment of the Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) and the International Women's Congress held in Hague, 1915, and the International Women's Congress in Zurich, 1919. At the end of the study, which aims to draw attention to the activism of transnational civil society in the early stages of international relations, WILPF's approach to peace is discussed. Based on the experiences of women's movements before the First World War, women's activism that transcends nation-state borders towards peace provides a current understanding of the causes of war and the conditions of sustainable peace. The evaluation of the approach of the international relations put forward by the women's movement together with its origins contributes to the feminist international relations literature with historical research.

Keywords

International Congress of Women, Suffrage Movement, Women's International League for Peace and Freedom, Women's Peace Movement

¹ **Sorumlu Yazar:** Adviye Damla Ünlü (Arş. Gör. Dr.), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

E-posta: damla.unlu@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-5902-4096

Atıf: Unlu, A.D. (2020). Uluslararası ilişkilerde kadınların barış hareketi: Barış ve özgürlük için uluslararası kadın birliği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 20, 107–128.
<https://doi.org/10.26650/iukad.2020.783439>

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı ve kadın odaklı araştırmalar genellikle savaşın kadınların yaşamları üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır. Bu etki, kadınların cephe gerisinde kamusal hayata katılımları ve cephede ülkelerinin ulusal mücadelelerine verdikleri destek çerçevesinde ele alınmaktadır. Buna karşın, kadınların Birinci Dünya Savaşı ile kurumsal bir nitelik kazanan barış hareketi, aynı yoğunlukta ele alınmamış, uzun bir süre siyasi tarih anlatısında görünürlük kazanmamıştır. Söz konusu hareketler, 1970'li yıllardan itibaren Jo Vellacott (1977), Anne Wiltsher (1985), Jill Liddington (1989), Sybil Oldfield (1989), Harriet Hyman Alonso (1993), Leila Rupp (1997) gibi araştırmacıların çalışmalarıyla kadınların barış hareketi tarihi olarak tarih anlatısında yer edinmiştir. Bununla birlikte kadınların barış düşüncesi ve barış hareketinin tarihi, barışı konu edinen temel disiplinler arasında yer alan uluslararası ilişkiler tarafından uzun bir süre göz ardı edilmiştir.

Uluslararası ilişkiler disiplininin, kadınların erken dönemdeki uluslararası ilişkilere ilişkin görüş ve eylemlerine alan açmadığı, erkekler tarafından ve eril kavramsallaştırmalar ile inşa edildiği, feminist uluslararası ilişkilerin temel argümanları arasında yer almaktadır. Feminist uluslararası ilişkiler, 1988 yılında Millenium dergisinin “Uluslararası İlişkilerde Kadınlar” (Women in International Relations) isimli özel sayısının yayımlanması, devamında Cyntia Enloe'nin 1989 yılında yayımlanan “Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler” (Beaches, Bananas & Bases) ve J. Ann Tickner'ın 1992 yılında yayımlanan “Uluslararası İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet” (Gender in International Relations) gibi toplumsal cinsiyet ve uluslararası ilişkiler arasındaki ilişkiyi kuran çalışmalarla gündeme gelmiştir. Bu bağlamda öncelikli ve yoğunluklu olarak disiplinin temel kavram ve kuramlarına yönelik eleştiriler geliştirilmiştir. (Tür ve Koyuncu, 2010, s. 9). Cinsiyetçi olduğu argümanı üzerinden eleştirilen bu kavramlar arasında barış ve güvenlik yer almaktadır. Bu yaklaşımda güvenlik, kavramsal olarak militarize olmuş maskülenlik ile özdeşleşmiştir. Patriyarkal toplumsal cinsiyet rejimlerinde maskülinite militarizmin hizmetinde olduğu gibi, kendini gerçekleştirme için militarizm ve savaşa ihtiyaç duymaktadır. Maskülenlik ve militarizm birbirlerini var eden ve devamlı olarak besleyen sistemlerdir. Bu sistemler, savaşların temelini oluşturduğu gibi, barış öncesi ve sonrasında var oluşlarıyla barışı sonsuza kadar rahatsız edecek bir düzen oluşturmaktadır (Cockburn, 2010, s. 152). Barış kavramının cinsiyetçiliğinin ise iki boyutu bulunmaktadır. İlki, kadın ve barışın benzer şekilde kavramsal olarak zıtlıklar üzerinden ele alınması, barışın savaşın yokluğu şeklinde negatif tanımlanması ile kadının erkek üzerinden tanımlanması arasındaki ilişkidir. İkincisi, barışın idealist, pasifist ve ütopyik olarak nitelendirilmesi ve kadına atfedilen özellikler ile özdeşleştirilmesidir.

Uluslararası ilişkilerin cinsiyetçi temelde ele aldığı barış konusu üzerinde alternatif bir yaklaşım barış çalışmaları¹ tarafından geliştirilmiştir. Barış çalışmaları, barışı cinsiyetçi bir kavram olarak ele almamaktadır. Feminizm ile olan ilişkisi barış çalışmalarının alanını genişletmektedir. Bu bağlamda feminizm, tüm şiddet türlerini birbiriyle ilişkili ve bir süreklilik içinde değerlendirerek, şiddetli çatışmalarda ve barış süreçlerinde kadınların ve diğer marjinalleştirilmiş grupların oynadıkları çeşitli rollerin altını çizerek, güç ilişkilerini içeren sosyal ve sembolik bir yapı olarak cinsiyeti ön plana çıkararak, barış, savaş ve çatışma sonrası geçişlerin kavramsallaştırılmasının yeniden düşünülmesini önererek barış çalışmalarının barışı ele alış biçimini dönüştürmekte ve kadınları hem barış hem de çatışmada aktörler olarak görünür kılarak barış çalışmalarının merkezine getirmektedir (Confortini, 2010). Bununla birlikte feminizm içinde barış çalışmalarına angaje olmanın feminizm için anlamlı olup olmadığına ilişkin önemli bir tartışma vardır. 1980’li yıllardan itibaren feminizm, barış ve kadınların barış aktivizmi ilişkisi üzerindeki tartışmalar, kadınların erkeklerden daha barışçıl olup olmadığı, ne ölçüde ve nasıl daha barışçıl olduğu üzerine şekillenmiştir (Confortini, 2012, s. 7). Kadınların aktivizminin, barış ve güvenliğin sağlanmasındaki bilgisinin ve süreçlere katılımının uluslararası toplum tarafından neden ciddiye alınmadığı veya göz ardı edildiğinin derin yapısal nedenlerinin analiz edilmesi ve açıklanması, uluslararası ilişkilerde feminizm üzerine çalışanların görevi haline gelmiştir (Tickner, 2019, s. 16). 1980’li yıllardan itibaren feminist uluslararası ilişkilerin de katılımıyla çoğulcu bir yapıya dönüşmeye başlayan disiplinin çok uzun bir süre feminizmi görmezden geldiğinin önemli göstergelerinden biri, Birinci Dünya Savaşı döneminde patriyarka ve uluslararası ilişkiler arasındaki bağı dikkat çeken kadınların barış hareketine alanda yer verilmemesidir (Tickner ve True, 2018, s. 2). Araştırmanın çıkış noktasını oluşturan bu argümandan hareketle, ilerleyen bölümlerde, öncelikle uluslararası ilişkiler disiplininin 1919 öncesi kökenleri ve ulusötesi sivil toplumun disiplinin gelişimindeki rolü, daha sonra kadınların barış hareketinin 1919 öncesi uluslararası ilişkilerdeki konumu, Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Birliği (WILPF) örnek olayı üzerinden ele alınmaktadır. Araştırmada tarihsel araştırma yöntemi kullanılmış olup kadınların barış hareketi konulu ikincil kaynaklar ile birlikte araştırmanın örnek olayının incelenmesinde birincil kaynaklardan yararlanılmıştır.

1919 ÖNCESİNDE ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİ

Uluslararası İlişkilerin yeni bir disiplin olarak ortaya çıkma süreci, yaygın bir kanı ile Birinci Dünya Savaşı sonrasında, spesifik olarak 1919 yılında konumlandırılmaktadır. Tüm disiplinlerin olduğu gibi uluslararası ilişkilerin de “temel fraksiyonlar/

¹ Barışa yönelik çalışmalar ayrı bir alan olarak 1950’li yıllarda Soğuk Savaş atmosferi içinde ortaya çıkmıştır. 1959 yılında Oslo’da *Barış Araştırmaları Enstitüsü* ve 1964 yılında ABD’de *Barış Tarihi Toplumu* kurulmuştur. Bu dönemde barış çalışmaları, iki savaş arası döneme ve özellikle barış hareketlerine odaklanmıştır. Bununla birlikte barış çalışmalarının dikkat çekici özelliklerinden biri, birden çok disiplini içinde barındıran yaklaşımlar ortaya koymasındadır.

kısmi gerçekler” olarak anlaşılabilen kendi “temel mitleri” vardır (Booth, 1996, s. 328). 1919 miti bunun önemli bir parçasıdır. Uluslararası ilişkiler, savaş öncesinde hâlihazırda kurumsallaşma yolunda olsa da bu mit büyük ölçüde kurumsallaşmanın tamamlanmasına ve Birinci Dünya Savaşı’na dayanmaktadır.² 1919 yılında Aberystwyth’te Uluslararası Siyaset Departmanı ve Woodrow Wilson Kürsüsünün, 1920 yılında Londra’da uluslararası ilişkilerin analizini hedefleyen *the Royal Institute of International Affairs*’in (*Chatnam House*), 1922 yılında yayım organı *International Affairs*’in ve 1921 yılında New York’ta *the Council on Foreign Relations*’in kurulması söz konusu kurumsallaşma söyleminin dayanaklarıdır. Bu kurumsallaşma sürecinin itici gücü ise Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı travma olmuştur.

Uluslararası ilişkilerin oluşumuna yönelik söz konusu yaygın değerlendirmeye muhalif argümanlar da bulunmaktadır. Günümüzde disiplinin oluşumu ve kökenleri önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. 1919 mitini tartışmaya açan birçok araştırmacı, uluslararası ilişkilerin kökenine yönelik sorgulamalarında 19. yüzyılı işaret etmektedir. William Olson ve A.J.R. Groom, Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasındaki gelişmelere dikkat çekmekte ve çalışmalarında, modern uluslararası ilişkilerin, realizm ve liberalizmden barış hareketleri yoluyla devrimciliğe kadar, ana temalarının birçoğunun 19. yüzyıla dayandığını göstermektedirler (1991, s. 37-55). Lucian M. Ashworth, iki savaş arası dönemin uluslararası düşüncesinin 1914 öncesi döneme dayandığını ifade ederken bu dönemde eksik olanın, uluslararası olanın doğası ve geleceği hakkında ciddi tartışmalara yol açan bir kriz olduğunu ve bu açıdan Birinci Dünya Savaşı’nın bir sebepten ziyade bir katalizör olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir (Ashworth, 2014, s. 127). Bu bağlamdaki en güncel çalışmalardan birini gerçekleştiren Acharya ve Buzan ise yalnızca kökenleri açısından değil modern uluslararası ilişkiler düşüncesinin gelişimi açısından 19. yüzyıl üzerinde durmaktadırlar³ (Acharya ve Buzan, 2019, s. 22-25).

² Disiplinin kurumsallaşma sürecinin izleri Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde bulunabilmektedir, Paul Reinsch’in hükümetlerarası organizasyonlara ilişkin öncü çalışması 1911 yılında yayımlanmıştır. G. Lowes Dickinson’ın *The European Anarchy* (1916), Leonard Woolf’un *International Government* (1916), H. N. Brailsford’un *The War of Steel and Gold* (1915) and Arthur Ponsonby’nin *Democracy and Diplomacy* (1915) eserleri 1919 yılı öncesinde yazılmıştır. 1907 yılından itibaren yayımlanan *International Conciliation*, uluslararası ilişkilerin ilk profesyonel dergisi olarak kabul edilebilmektedir. Britanya’da erken dönemde yayımlanan ilk uluslararası ilişkiler dergisi, 1910 yılında yayımlanmaya başlayan *The Roundtable*’dir. İlk uluslararası ilişkiler dersi Wisconsin Üniversitesinde 1899-1900 yıllarında verilmiştir. Bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, Acharya ve Buzan (2019, s. 68), bu dönemde eksik olan şeyin uluslararası ilişkiler çerçevesinde organize olmuş akademik üyelik dernekleri olduğunu belirterek, 1919 öncesi dönemde uluslararası ilişkilerin bir disiplin olarak 1919 yılındaki durumdan büyük ölçüde farklılaşmadığını belirtmektedirler.

³ Uluslararası İlişkilerin Birinci Dünya Savaşına verilmiş bir tepki olarak 1919 yılında oluştuğu mitini erken dönemde ifade eden kişilerin başında E.H.Carr gelmektedir. Carr, savaş öncesinde “üniversitelerde veya daha geniş entelektüel çevrelerde uluslararası meselelerin organize bir şekilde ele alınmadığını” ve “uluslararası siyasetin bürokratların işi olduğunu” belirtmiştir (Carr, 2010, s. 51).

Uluslararası İlişkilerin 1919 yılında oluştuğuna yönelik genel kabul, uzun yıllar, öncesindeki düşünce ve pratiklerin devamlılık çerçevesinde izini sürmenin önüne geçmiştir. Örnek vermek gerekirse, 19. yüzyılda uluslararası ilişkiler üzerindeki çalışmalar; siyasal ideoloji, uluslararası hukuk ve devlet-dışı aktörler, uluslararası ticaret, sömürgecilik, jeopolitik, savaş gibi farklı konuları kapsamıştır. Savaş sonrasında ise konu bakımından bir sınırlama ortaya çıkmıştır. 1919 sonrasında, Birinci Dünya Savaşı'na benzer bir savaşın yeniden ortaya çıkmaması çerçevesinde normatif bir amaç belirlenmiştir. Dönemin çalışmaları, açıklayıcı olmaktan ziyade “misyoncu-normatif” ve “betimleyici” olmuş, savaşın önüne geçilmesinin ve barışın tesisinin yollarını aramıştır (Eralp, 2016, s. 68). Disiplinin alt konuları; savaşın nedenleri ve hükümetlerarası organizasyonlar, spesifik olarak Milletler Cemiyeti, silahlanmanın kontrolü ve silahsızlanma olarak belirginleşmiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, 1919'un başlangıç noktası olarak kabul edilmesi, savaş öncesindeki farklı çalışma alanlarının gözden kaçırılmasını ve aynı zamanda savaş sonrasında barışın tesisi için yapılan çalışmaların savaş öncesindeki kökenlerinin unutulmasına neden olmaktadır.

1919 sonrasında disiplinin idealizm çerçevesinde şekillenmiştir. İdealizm ve ütopyacılık gibi adlandırmalar realizmin sistemli bir yaklaşım halini alırken kullandığı nitelermelerdir. İdealist olarak nitelendirilen Alfred Zimmern, S. H. Bailey, Philip Noel-Baker, David Mitrany, James T. Shotwell, Pitman Potter, Parker T. Moon gibi isimlerin ayırt edici özellikleri, ilerlemeye ve bununla ilişkili olarak barışçıl ve adil bir dünya düzenine olan inanç olmuştur (Bull, 1995, s. 185). Bu bağlamda, idealizmin çerçevesini; savaş sonrasında savaşın tekrarlanmaması için çözüm yolları arayışı, demokrasinin güçlendirilmesi, demokratik sorumluluğu olmayan liderlik mekanizmasının ortadan kaldırılması, ulusal siyasetin demokratikleşmesi, gizli diplomasinin yerini açık diplomasinin alması, uluslararası ilişkileri düzenleyecek kurumsal ve hukuki mekanizmaların geliştirilmesi gibi normatif amaçlar oluşturmuştur. Bu amaçlar, 19. yüzyılın akıl ve rasyonalizme dayanan, kamuoyunun yanılmazlığına inanç, savaşın mantıksız olduğu, çatışmayı sona erdirmenin en iyi yolunun eğitim, uluslararası hukuk ve bir dünya hükümetinin kurulması olduğu ve son savaşın çıkarlarla uyumlu olmadığı yönündeki varsayımlarında temellenmiştir (Schmidt, 1998, s. 439). Söz konusu idealist gündem, üç ana kolun ortaya çıktığı erken liberal düşünceyi yansıtmıştır. Bireycilik ve faydacılığın etkili olduğu bu düşüncede, Adam Smith serbest ticaret ve pasifizmin argümanlarının temellerini sağlamış, Immanuel Kant ise cumhuriyetçi bir uluslararasılık düşüncesi geliştirmiştir (Richmond 2008, s. 32). İdealizmin barış düşüncesi, Lockeçu

toplumsal sözleşme ve Kant'ın ebedi barış yaklaşımı⁴ çerçevesinde şekillenmiştir. Bu bakımdan, idealizm, uluslararası politikanın liberal okumalarına yol açmıştır. Günümüz açısından, bu dönemin idealizmin hâkimiyeti şeklindeki okuması, demokratik devletler arasında kalıcı bir barış vizyonu ile ilgili olarak Başkan Woodrow Wilson'un fikirlerini doğrulamak için demokratik barış teorisini destekleyenlerin teşebbüsünde ortaya çıkmaktadır (Schmidt, 1998, s. 435). Knutsen'in (1992, s. 185) açıkladığı gibi, "Kuzey Atlantik devletlerinin idealist barış görüşü ve uluslararası hukuk geleneği" konularında bilgili olan uluslararası ilişkilerin yeni üyeleri, "oldukça dar, liberal bir savaş ve barış görüşünü" benimsemiştir.

Günümüze kadar etkisini sürdüren liberal barış yaklaşımının kökenlerinin, Birinci Dünya Savaşı öncesinde bulunduğu üzerinde bir görüş birliği olsa da uluslararası ilişkiler disiplini, Büyük Savaş öncesi ulusötesi sivil toplumun eylemliliğini temel bir araştırma konusu haline getirmemiş, barışın aktörü olarak devlet merkezli bir araştırma çerçevesi oluşturmuştur. Bu bağlamda, savaş öncesindeki uluslararası düşüncesinin oluşumunda ulusötesi sivil toplumun rolü, 1919 sonrası literatüre dâhil edilmemiş, barışın tesisi yönündeki çalışmalar devlet merkezli gerçekleştirilmiştir. Ancak, 1919 öncesi dönemde uluslararası ilişkiler üzerine yoğunlaşan birçok ulusal ve ulusötesi sivil toplum örgütü ile lobi grubu oluşturulmuştur. Sivil toplum uluslararası ilişkiler konusundaki eylemliliği, iki savaş arası dönemin özelliklerini belirleyen belirgin ve önemli bir mirastır. Grotian ve Kantçı düşüncelerin etkisiyle idealizmin düşünsel temelinde gelişen bu düşünceler, ulusötesi sivil toplum tarafından geliştirilmiş ve bu düşüncelerin pratik sonuçları olmuştur. Savaş sonrası belirginleşen bu sonuçların güçlü temsili, Woodrow Wilson'ın 14 ilkesinde ve Milletler Cemiyetinin oluşturulmasında gerçekleşmiştir. Tüm bu gelişmeler liberal bir barış yorumunun meydana çıkmasında etkili olmuştur. Diğer bir açıdan, 1919 öncesi dönem ulusötesi sivil toplumun barış yönündeki eylemselliği açısından değerlendirildiğinde, bu eylemselliğin liberal barış yaklaşımı ile sınırlandırılmayacağı, temeli 19. yüzyıla dayanan kadınların barış hareketinin incelenmesiyle açığa çıkmaktadır.

⁴ Immanuel Kant'ın kalıcı barışın maddeleri şu şekildedir: *Hazırlık Maddeleri*: Gelecekteki bir savaş için gizli koşullar içeren hiçbir barış anlaşmaları geçerli sayılmamalıdır. Büyük ya da küçük olması fark etmeksizin bağımsız hiçbir devlet diğer bir devletçe miras, takas, alım veya hediye yolu ile edinilmemelidir. Daimi ordular aşamalı olarak tamamen ortadan kaldırılmalıdır. Devlet dış ilişkileri ile bağlantılı olarak borçlandırılmamalıdır. Hiçbir devlet diğer devletin anayasasına ve hükümetine zorla müdahale etmemelidir. Diğer bir devlet ile savaşta olan hiçbir devlet gelecekte barış zamanında karşılıklı güveni imkânsız hale getirecek düşmanlıklara izin vermemelidir. *Tamamlayıcı Maddeler*: Her devletin sivil anayasası cumhuriyetçi olmalıdır. Uluslararası hukuk özgür devletlerin federasyonuna dayanmalıdır. Dünya vatandaşlığı hukuku evrensel konukseverlik koşulları ile sınırlı olmalıdır. *Ek Maddeler*: Kalıcı barış büyük sanatçı doğa tarafından güvence altına alınmıştır. Filozofların kamu düzeni olasılığının koşullarına ilişkin özdeyişleri savaş için hazırlanan devletler tarafından dikkate alınmalıdır. Bknz. Kant, 2006.

KADINLARIN BARIŞ HAREKETİ

Avrupa ve ABD’de sivil toplumun barış yönündeki eylemselliği, 19. yüzyılın ilk yıllarında başlamıştır. Avrupa’da Napolyon savaşlarına verilen tepki ile ABD’de 1812 Anglo-Amerikan savaşına karşı bir muhalefet oluşması, özellikle Britanya ve ABD’de barışın teşvik edilmesine yönelik ilk organizasyonların oluşturulmasını beraberinde getirmiştir. Bilinen ilk barış topluluğu olan *New York Barış Topluluğu (New York Peace Society)*, Connecticut doğumlu bir öğretmen olan David Low Dodge’un (1774-1852) küçük bir rahipler grubu ve birkaç tüccar arkadaşı ile 1815 yılında New York’ta, dini gerekçelerle, savaşın taşkınlık ve barbarlığa sebep olduğu düşüncesi üzerine kurulmuştur. Avrupa’da ortaya çıkan ilk barış topluluğu ise 1816 yılında Londra’da kurulan İngiliz Barış Topluluğu olarak bilinen *Evrensel ve Kalıcı Barışın Teşviki için Topluluk tur (Society for the Promotion of Permanent and Universal Peace)*. Bunları takiben, 1820 yılında ABD’de 30’dan fazla, Britanya’da ise 10’dan fazla barış topluluğu kurulmuştur (Beales, 1931, s. 52).

19. yüzyılın ilk yarısında Britanya, ABD ve Kıta Avrupası’nda sayıları giderek artan barış topluluklarında kadınlara üyelik hakkı tanınmamıştır. Bununla birlikte 1820’li yıllardan itibaren Londra Barış Topluluğunun yayını olan *the Herald of Peace*’te “An Appeal to Christian Females, on the Subject of Peace and War” başlığı ile yayımlanan yazıda kadınlara yerel barış dernekleri kurma çağrısında bulunulmuş ve kadınlar tarafından, barışı teşvik etme yönünde yazıların kaleme alınması desteklenmiştir (The Herald of Peace, 1823, s. 193-195). 1840’lı yıllarda 15-20 üyeden oluşan, üyelerin evlerinde aylık toplantılarla bir araya gelen *Olive Leaf Circles* ortaya çıkmıştır. 1850’li yıllarda bu toplulukların sayısı üç bin üye ile yüz elliye yükselmiştir. Olive Leaf Circles’ta barış temel olarak ev, aile ve dini değerler üzerinden tartışılmalı da üyelerine düşünsel anlamda “kadın alanını”, erkek egemen uluslararası ilişkiler alanına genişletme imkânı sunmuştur (Brown, 2003, s. 55).

19. yüzyılın ilk yarısındaki söz konusu hareketler, kadınların hayat-verici, bakım-sağlayıcı özellikleri nedeniyle doğuştan barışçıl olarak değerlendirildiği özcü maternalist feminizm yaklaşımını yansıtmaktadır. Bu dönemde, söz konusu kadınların barış yönündeki görüşleri, kadınların anne ve eş rolleri üzerinden şekillenmiş, haklar temelinde tartışmaya açılmamıştır. Bununla birlikte aynı dönemde erken dönem feministler arasında da barışı konu edinen ve pasifizmi destekleyen isimler olmuştur. Eugénie Niboyet (1796-1883) bu isimlerin başında gelmektedir. Niboyet, 1844 yılında *La Paix des Deux* ismiyle Avrupa’nın ilk pasifist gazetesini kurmuştur (Cooper, 1993, s. 14). 1830 sonrası dönemin öncü feministlerinden biri olan Niboyet, pasifist mücadelesini feminizme olan bağlılığını bir kenara bırakmadan sürdürmüş, 1848 yılında dönemin en önemli feminist yayın organı haline gelen *La Voix des Femmes* isimli gazeteyi kurmuştur (McMillan, 2000, s. 83).

1850'li yıllarda Kırım Savaşı (1854-1856) ve daha sonra Amerikan İç Savaşı (1861-1865) Olive Leaf Circles'in de dâhil olduğu barış hareketlerinin zayıflamasına neden olmuştur. Kadınların barış hareketinin zayıflamasına neden olan bir diğer faktör kadınların barış hareketlerinde, kadınların kamusal alana katılımının evin kutsallığına zarar vereceği düşüncesi ile kadınların yaşamları hakkındaki beklentinin değişmesidir. Bununla birlikte kadınların bireysel barış aktivizmi tamamen ortadan kaybolmamıştır. 19. yüzyılda bireysel aktivizmin iki önemli ismi; Emily Hobhouse (1860-1926) ve Bertha von Suttner (1843-1914)'dir. Hobhouse, 1899 yılında başlayan İkinci Boer Savaşı'nda Güney Afrika'ya giderek Britanya toplama kamplarında özellikle kadın ve çocukların durumlarına ilişkin gözlemlerde bulunmuş ve 1901 yılında gözlemlerini raporlaştırarak Britanya hükümetine sunmuştur. Hükümetin olumsuz tepkisi ve basın eleştirilerinin ardından Hobhouse, Güney Afrika'ya geri dönmüştür (Hobhouse Balme, 2015, s. 16-17). Hobhouse'un Boer Savaşı döneminde bireysel olarak gerçekleştirdiği barış kampanyası mevcut kadın hareketleri içinde savaş ve barış konusundaki gruplaşmanın sinyali olmuştur (Liddington, 1989, s. 14). Hobhouse, 1908 yılında döndüğü Güney Afrika'da edindiği tecrübesinin önemli ölçüdeki etkisiyle, Birinci Dünya Savaşı döneminde kadın hareketleri içinden barışı destekleyen grupla birlikte hareket etmiştir. Bir diğer önde gelen pasifist Bertha von Suttner, 1890'lı yıllarda Avusturya ve Alman Barış Topluluklarının kuruluşunu sağlamıştır. 1892 yılında tüm Avrupa'da okunan savaş karşıtı "Silahlarınızı Bırakın!" (Die Waffen Nieder!) kitabı en önemli savaş karşıtı eserlerin başında gelmektedir. Uluslararası Barış Bürosunun başkan yardımcılığını yapan Suttner, 1905 yılında Nobel Barış Ödülünü alan ilk kadın olmuştur. Yaşamı boyunca kadın hareketi dışında pasifist mücadeleyi sürdüren Suttner, Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından birkaç hafta önce hayatını kaybetmiştir. Hobhouse ve Suttner gibi isimlerin barış konusundaki eylemliliği çok önemli olmakla birlikte savaşın öncesinde ve sonrasında barış yönündeki örgütlü mücadele, oy hakkı mücadelesi içinden çıkmıştır. Oy hakkı hareketi ve eşit haklar feminizmi, kadınların barış konusunda ulusötesi bağlar bağlamında örgütlenmesi için gerekli olan zemini sağlamıştır.

KADIN HAREKETİNDE ULUSÖTESİ İŞBİRLİĞİ

Britanya ve ABD'de kadınların oy hakkı hareketinin başlangıcı 1840 yılında Londra'da düzenlenen Kölelik Karşıtı Konferansa dayanmaktadır. Konferans için yerel ve ulusal tüm kölelik karşıtı organizasyonlara davet çağrısında bulunulmuştur. Özellikle ABD'den birçok organizasyon kadın delegeleri ile katılım göstermiş ancak Konferans sırasında kadınların aktif katılımları engellenmiştir (Stanton, Anthony ve Gage, 1887, s. 53). Söz konusu isimlerden Anne Knight (1786-1862) 1849 yılında Paris'te düzenlenen Barış Kongresine katıldıktan sonra kadınların siyasetten dışlanmasının eleştirisiyle oy hakkı mücadelesini sürdürmeye başlamış ve 1851 yılında Sheffield'de Britanya'nın ilk oy hakkı organizasyonunu kurmuştur. Knight, barış ve oy hakkı konularını bir arada ele alan ve oy hakkı mücadelesinin kazanılması ile barışın

sağlanacağını öne süren ilk isimlerden biridir. Kölelik Karştı Konferansa katılımı engellenen diğer isimlerden Lucretia Mott (1793-1880) ve Elizabeth Cady Stanton (1815-1902) 1848 yılında New York'ta, kadınların siyasi, dini ve toplumsal konuları ile kadın haklarını tartışmak amacıyla ilk kadın hakları konferansı olan Seneca Falls Konvansiyonunu düzenlemişlerdir.

19. yüzyıldan itibaren ulusal oy hakkı hareketleri arasındaki ilişki ulus-devletin sınırlarını aşan düşüncelerin ve kişilerin etkileşimine dayanan ulusötesi bağların oluşmasını sağlamış ve uluslararası kadın organizasyonları bu bağların kurumsallaşmasını beraberinde getirmiştir.⁵ Ulusötesi işbirliğinin oluşumunda “uluslararası kız kardeşlik” düşünce ve söyleminin önemli bir yeri bulunmaktadır (Sandell, 2015, s. 10). Uluslararası kız kardeşlik, 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren, özellikle Avrupa ve ABD'den kadınların kuralları erkekler tarafından belirlenen ulusal siyasi sisteme karşı verdikleri tepki ile oluşmuştur (Hurwitz, 1977, s. 325). Bir üst kimlik oluşturan uluslararası kız kardeşlik, Amerikan ve İngiliz kadınlarının kölelik karşıtı mücadelesine verdikleri destek ile ortaya çıkmış, daha sonra kadınların toplumda eşitler haline gelmesi konusunda güçlenmiştir. Temel amacı dünyanın her yerinde⁶ kadınların özgürleşmesi olmuş ancak bunun nasıl gerçekleşeceği konusu kurumsal yapılar arasındaki temel farklılığı oluşturmuştur. Hareketlerin ilk yıllarında, tüm dünya kadınlarının ulusal alanda özgürleşmesi mücadelesinin kadınların ulusötesi işbirliği ile yürütülmesi planlanmıştır. Bu çalışmanın da altını çizdiği diğer bir yönelim ise uluslararası alanın değişiminin sağlanması hedefi olmuştur.

Uluslararası kız kardeşliğin, Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında kurulan üç önemli kurumsal mekanizması; *Uluslararası Kadınlar Konseyi (International Council of Women-ICW)*, *Uluslararası Kadın Oy Hakkı Birliği (International Woman Suffrage Alliance-IWSA)*⁷ ve *Kadınların Uluslararası Barış ve Özgürlük Birliği (Women's International League for Peace and Freedom-WILPF)*'dir. Söz konusu farklı organizasyonlar birbirlerinin üyeleri tarafından oluşturulduğundan Leila Rupp, bu organizasyonları birbirlerinin doğumlarını sağladıkları için büyükanne, anne ve kız çocuk metaforu ile ele almaktadır (Rupp, 1997, s. 13).

⁵ Bu dönemde ön plana çıkan üç kadın organizasyonunun/hareketinin adı da “uluslararası” sözcüğünü içermekte olduğu için uluslararası kadın organizasyonları/hareketleri tanımlaması kullanılmaktadır. Detaylı bir inceleme, söz konusu organizasyonların/hareketlerin temel özellikleri itibarıyla ulusötesi olduğunu ortaya koymaktadır.

⁶ Kadınların özgürleşmesinin Batı norm ve değerleri doğrultusunda mümkün görülmesi literatürde oldukça eleştirilen bir konudur. Bu bağlamda batı dışı ülkelerde kadınların deneyimleri ve özgürleşme imkânları tartışmaya açılmıştır. Teorik olarak dünya kadınlarına açık olan bu organizasyonlar, temel olarak elit, Hristiyan ve Avrupa kökenli kadınlar tarafından yapılandırılmış ve yönetilmiştir. Bu nedenle bu organizasyonlar örgütsel/kurumsal yapıları üzerinden değil, geliştirdikleri vizyon ve küresel söylemleri nedeniyle uluslararası organizasyonlar olarak değerlendirilmektedir. Bknz. Rupp, 1998, s. 535.

⁷ Uluslararası Kadın Oy Hakkı Birliği adı 1926 yılında gerçekleştirilen Paris Kongresinde Uluslararası Kadınların Birliği (*International Women's Alliance*) olarak değiştirilmiş, 1946 yılında Kadınların Uluslararası Birliği (*International Alliance of Women-IAW*) adını almıştır. Literatürde IWSA ve IAW adları kullanılabilirlikle birlikte bu çalışmada ele alınan dönemde geçerli olan adının kullanımı tercih edilmiştir.

Uluslararası Kadınlar Konseyinin kurulmasına ilişkin tasarısı, 1882 ve 1883 yıllarında ABD oy hakkı hareketi liderleri Elizabeth Cady Stanton (1815-1902) ve Susan B. Anthony'nin (1820-1906) İngiltere ve Fransa seyahatleri sırasında, kölelik karşıtı mücadelede birlikte hareket ettikleri Avrupalı kadınlar ile yaptıkları görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Stanton ve Anthony'nin ABD'ye dönüşlerinin ardından konseyin nasıl kurulacağı tartışılmış ve bu organizasyonun yalnızca oy hakkı mücadelesine odaklanmasından sosyal reformları da içerecek şekilde kapsamlı bir program oluşturulması kararlaştırılmıştır (Hurwitz, 1977, s. 331). 1888 yılında, kadınların siyasi ve sosyal hak taleplerini ilk kez organize bir şekilde dile getirdikleri ve sonucunda ilk kadın hakları bildirgesinin yayımlandığı Seneca Falls Konvansiyonunun Washington D.C.'de gerçekleştirilen 40. kuruluş yıl dönümünde Avrupa'dan uluslararası temsilcilerin de katılımıyla gerçekleştirilen toplantıda, uluslararası konseyde temsil edilecek ulusal konseylerin oluşturulması kararı alınmış ve toplantı sonucunda Uluslararası Kadınlar Konseyi resmi olarak kurulmuştur.⁸

Kuruluşunu takiben Uluslararası Kadınlar Konseyinde sosyal ve siyasi konulara ağırlık veren bir gruplaşma ortaya çıkmıştır. Konsey içindeki bir grup, eğitim, yardım faaliyetleri, kadınların kariyerleri gibi sosyal alanlarda reform talebine öncelik verilmesi gerektiğini; diğer bir grup, oy hakkı sosyal konularda da ilerlemeyi sağlayacağından oy hakkı mücadelesine öncelik verilmesi gerektiğini savunmuştur. Öncelikli konular ve belirlenecek stratejiler üzerindeki bu görüş ayrılığı, oy hakkı mücadelesine öncelik veren üyelerin 20. yüzyılın başında yeni bir uluslararası kadın organizasyonunu kurmalarına neden olmuştur. 1890 yılında kurulan Ulusal Amerikan Kadın Oy Hakkı Birliği (NAWSA) başkanı Carrie Chapman Catt (1859-1947), Birliğin 1902 yılındaki toplantısına oy hakkı mücadelesine öncelik verecek yeni bir organizasyon kurulması planını tartışmak üzere çeşitli ülkelerden temsilciler davet etmiştir.⁹ Böylece Uluslararası Kadınlar Oy Hakkı Birliği (IWSA), Uluslararası Kadınlar Birliğinin 1904 yılındaki toplantısı sonucunda ayrı bir organizasyon olarak ortaya çıkmıştır.¹⁰ Uluslararası Kadınlar Oy Hakkı Birliği iki yılda bir kez farklı ülkelerde toplantılar gerçekleştirilmiştir.¹¹

Uluslararası Kadınlar Konseyinin, üyeleri arasındaki görüş ayrılıkları bir yana bırakıldığında, temel amacı ulusal kadın hareketleri arasındaki ilişkinin kurumsal bir mekanizma çerçevesinde kurulması ve hareketin uluslararasılaşması olmuştur. Uluslararasılaşma ve oy hakkı mücadelesi temel öncelikler olmuşsa da Konseyin politikaları zamansal ve mekânsal bağlama göre şekillenmiştir. Devletler arasında silahlanma yarışının azaltılması ve uluslararası anlaşmazlıklara barışçıl bir çözüm bulunması amacı

⁸ ICW 1914 yılında 23 ülkede ulusal konseye sahipken, 1939 yılına geldiğinde bu sayı 36'ya yükselmiştir.

⁹ IWSA 1913 yılında 26 ülkede temsil edilirken, 1929 yılında 51 ülkede temsil edilmiştir.

¹⁰ Aynı dönemde çeşitli bağımsız hareketler de mevcudiyetini sürdürmüştür. Bunların başında 1902 yılında Emmeline Pankhurst ve kızları Christabel ile Sylvia tarafından kurulan ve şiddete dayanan yöntemleri de benimseyen Kadınların Sosyal ve Siyasi Birliği (Woman's Social and Political Union-WSPU) gelmektedir.

¹¹ 1904 Berlin, 1906 Kopenhag, 1908 Amsterdam, 1909 Londra, 1911 Stockholm, 1913 Budapeşte.

ile gerçekleştirilen Birinci Lahey Konferansının gerçekleştirildiği yıl olan 1899'da Londra'da gerçekleştirilen toplantıda¹² Uluslararası Kadınlar Konseyi bünyesinde *Uluslararası Barış ve Tahkim Daimi Komitesi (International Standing Committee on Peace and Arbitration)* kurulmuştur. Toplantılarına May Wright Sewall (1844-1920) başkanlık yaptığı Komite, barışı koruyacak kalıcı bir uluslararası organizasyonun kurulması çağrısında bulunmuştur.

Birinci Dünya Savaşının başlaması ile kadın organizasyonlarının büyük bir kısmı vatansever milliyetçiliği benimsemiş ve savaşı desteklemiştir. Önemli bir azınlığın savaş karşıtı söylem geliştirmesine rağmen, 1914 yılına gelindiğinde ICW ve IWSA'nın birçok üyesi savaşı destekleme yönünde tutum sergilemiştir. 1904 yılından 1936 yılına dek ICW başkanlığı görevini sürdüren Lady Ishbel Aberdeen (1857-1939), savaşın başlangıcında, kadınların öncelikli olarak ülkelerine olan sorumluluklarını vurgulamış ve bir dünya savaşında ulusal savunmanın uluslararası feminist aktivizmden öncelikli olması gerektiğinin altını çizmiştir (Fell ve Sharp, 2007, s. 11). Savaşla birlikte uluslararası bağlar, kadın hareketi üyelerinin çoğunluğunun da tercihiyle gücünü kaybetmiştir. ICW'nin, ulusal konseyler ile iletişimi altı yıl süre ile kesilmiştir. Bu durumda IWSA, düzenli bir yayın organına (*Jus Suffragii*) sahip olması ve uluslararası bağların kurulduğu yapıların ICW ile kıyaslandığında daha fazla gelişmiş olması sebebiyle ulusal temsilciliklerle bağların korunması konusunda daha başarılı olmuştur.

IWSA savaş döneminde oy hakkı mücadelesi konusunda ulusal temsilcilikler arasındaki etkileşimin korunmasını sağlamışsa da savaş ve kadınların savaşa verecekleri tepki IWSA üyeleri arasında görüş ayrılıklarına sebep olmuş ve yeni bir grubun oluşmasını beraberinde getirmiştir. Savaşın ilk günlerinde IWSA başkanı Carrie Chapman Catt'e, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Macaristan, Kanada gibi ülkelere savaş karşı bir strateji geliştirilmesini talep eden mektuplar gönderilmiştir. Söz konusu stratejinin tartışılması için 4 Ağustos 1914 tarihinde IWSA'nın Britanya kolu olan NUWSS¹³, Londra'da kadınların barış toplantısını düzenlemiştir. Bu toplantıda, oy hakkı hareketinin karşısında duran kadın organizasyonları, Boer Savaşı'nı Güney Afrika'da takip ederek Britanya ordusunu eleştiren Emily Hobhouse ve şiddete dayalı taktiklere sahip oy hakkı hareketleri ile işbirliği konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalar, IWSA içindeki görüş ayrılığını yansıtmış, kadın hareketi içindeki görüş ayrılıklarını bir kenara bırakarak barış için mücadele eden grubu farklılaştırmıştır. Belirli bir karara varılamayan toplantı sona erdikten sonra, aynı günün ilerleyen saatlerinde Britanya'nın savaşa girmesiyle üyeler arasındaki görüş ayrılığı derinleşmiştir. Aynı gece Rosika

¹² ABD, Kanada, Almanya, İsveç, Britanya, İrlanda, New South Wales, Danimarka, Hollanda, Yeni Zelanda ve Tazmania ulusal konseyleri oluşturulmuştur. İtalya, Avusturya, Rusya, İsviçre, Norveç, Cape Colony, Victoria'dan delegeler katılmıştır. Fransa, Belçika, Çin, Persia, Hindistan, Arjantin, İzlanda ve Filistin'den gözlemciler katılmıştır. Bknz. Hurwitz, 1977, s. 331.

¹³ Britanya'da 1867'den itibaren faaliyet gösteren, Millicent Fawcett'in yönettiği ve barışçıl yöntemleri tercih eden Kadınlara Oy Hakkı Dernekleri Ulusal Birliği (National Union of Women's Suffrage Societies-NUWSS).

Schwimmer (1877-1948), uluslararası katliamın mümkün olan en kısa zamanda durdurulmasını isteyen tüm kadın, erkek ve organizasyonlara açık bir mektup yazmıştır. NUWSS başkanı Millicent Fawcett (1847-1929) ise 5 Ağustos 1914 tarihinde kaleme aldığı ve 7 Ağustos 1914 tarihinde NUWSS'un haftalık dergisi *The Common Cause*'da yayımlanan yazısı ile NUWSS'un savaş dönemi stratejisini, tüm Britanyalı kadınlara oy hakkı hareketini bir kenara bırakarak ülkeleri için mücadele etmeleri yönünde çağrısı ile ortaya koymuştur (The Common Cause, Ağustos 1914). Schwimmer ise savaşın ilerleyen günlerinde Açık Mektup'ta dile getirdiği düşüncelerini, özellikle tarafsız ülkelerin savaşı durdurmasına yönelik çağrısını, Avrupa ve ABD'de sivil toplum kuruluşlarına ve siyaset yapıcılara iletmiştir. IWSA'nın Fransa, Almanya, Macaristan, İsveç, Hollanda ve Norveç temsilcilikleri ile Londra'da Isabella Ford (1855-1924) ve Kathleen Courtney (1878-1974) gibi isimlerden destek almıştır (Wiltsher, 1985, s. 34). Schwimmer, aynı zamanda savaşı sona erdirmeye çağrısı olan ve binlerce kadın tarafından imzalanan bir imza kampanyası başlatmıştır. Tarafsız ülkelerin savaşı sona erdirmek için girişimlerde bulunması gerektiği düşüncesiyle ABD başkanı Woodrow Wilson'a (1856-1924) imza listesini sunmak üzere ABD'ye seyahat etmiştir. Emmeline Pethick-Lawrence (1867-1954) da barış konusunda destek almak için Britanya'dan ABD'ye seyahat etmiştir. Schwimmer ve Pethick-Lawrence'in ABD'deki faaliyetleri ile kadınların barışa yönelik ilgilerinin artması sonucu ABD kadın hareketinin önde gelen isimlerinden Carrie Chapman Catt ve Jane Addams (1860-1935) ülkedeki tüm kadın gruplarının davet edildiği ulusal bir konferans düzenlemiş ve sonucunda Jane Addams başkanlığında *Kadınların Barış Partisi (Women's Peace Party)*¹⁴ kurulmuştur (Costin, 1982, s. 307).

Britanya ve ABD'de savaşın başlamasıyla birlikte barışı destekleyen kadınların hareket alanı bulunmaktayken Almanya'daki kadın hareketi Birinci Dünya Savaşı'ndan en fazla etkilenen ulusal grupların başında gelmiştir. Savaş döneminde Almanya'da tüm kadın hareketlerinin, aktif bir şekilde barışı desteklesin veya desteklemesin, pasifizm ile bağlantılı olduğu görüşü hâkim olmuş, kadın hareketlerinin tamamına kuşkuyla yaklaşılmış ve 1918 yılına kadar eylemde bulunabilecekleri tüm alanlar kısıtlanmıştır. Buna rağmen savaşın başlangıcında savaşı sona erdirmek için girişimlerde bulunan kadınlar olmuştur. Stuttgart Oy Hakkı Hareketi liderleri Frida Perlen (1870-1933) ve Mathilde Planck (1861-1955) Kayser'e gönderdikleri bir mektupla, Lida Gustava Heymann (1868-1943) Bavyera Savaş Bakanlığını ziyaret ederek savaşın durdurulması taleplerini iletmişlerdir. Bu isimler daha sonra, Alman Kadınlarının Oy Hakkı Birliği kapsamında yapılan yardım faaliyetlerinin aslında savaşı desteklediği ve bireysel çabaların sonuçsuz kaldığı görüşüyle barış yönündeki faaliyetlerini uluslararası kadın hareketinde sürdürmüşlerdir (Evans, 1976, s. 217-219). Kadınların savaş dönemindeki uluslararası dayanışmasının sona ermemesi hedefiyle Alman ve Avusturyalı kadınlar

¹⁴ Kadınların Barış Partisi daha sonra Kadınların Uluslararası Barış ve Özgürlük Birliğinin (WILPF) ABD koluna dönüşmüştür.

Jus Suffragii'de dileklerini iletmışlerdir. Cevaben Emily Hobhouse'un organize ettiği ve Ocak 1915'te *Jus Suffragii*'de yayımlanan "Alman ve Avusturyalı Kadınlara Açık Mektup", (Open Christmas Letter) savaşın kadınlar arasındaki dayanışmaya zarar veremeyeceğine işaret etmiştir.

Savaşın kaçınılmazlığı ortaya çıktığında ve savaşın önüne geçilmesi konusunda kadın hareketinin büyük kısmından destek alınamadığında, Hollandalı Aletta Jacops (1854-1929), Macar Rosika Schwimmer, İngiliz Emmeline Pethick Lawrence, Alman Lida Gustava Heymann ve İsviçreli Anita Ausburg (1857-1943) gibi kadın hareketinin önemli isimleri, savaşa karşı bir tutum geliştirilmesi konusunda IWSA'nın desteği olmaksızın çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimlerin en önemlilerinden biri IWSA'nın Haziran 1915'te Berlin'de düzenlenmesi planlanan yıllık toplantısının savaş koşulları nedeniyle iptal edilmesi üzerine, Jacops'ın kadınların savaşa karşı duruşlarını belirlemek için gerçekleştirilecek bir toplantı daveti ile Hollanda, Belçika, İngiltere ve Almanya'dan çeşitli temsilcilerin 1915 yılının Şubat ayında Amsterdam'da bir araya gelmeleridir. Bu toplantıda barışı konu edinen uluslararası kadınlar kongresi düzenlenmesi kararı alınmıştır. 4 Mart 1915 tarihinde gerçekleştirilen diğer bir IWSA toplantısında karar oylamaya sunulmuş ve hayır oylarının çoğunluğuyla reddedilmiştir. Bunun üzerine kongrenin, IWSA öncülüğü yerine bireysel davet düzeyinde gerçekleştirilmesi planlanmıştır (Wiltsher, 1985, s. 223). Böylece, 1915 yılının Nisan ayı sonunda resmi olarak Lahey'de gerçekleştirilecek Uluslararası Kadınlar Kongresi çağrısında bulunulmuştur (*Jus Suffragii*, Mart 1915).

ULUSLARARASI KADINLAR KONGRESİ, 1915 LAHEY

Tüm dünyada kadınların özgürleşmesi amacı savaştan önce etkili olan uluslararası kadın hareketi tarafından savaş döneminde de korunmuştur ancak bu amaca nasıl ulaşacağı yönünde savaşa verilecek tepkiye dayanan yeni bir tartışma başlamıştır. Savaş döneminde IWSA içindeki bölünme, kadın hakları, barış ve uluslararasılık arasındaki bağa dikkat çeken yeni bir grubun oluşması ile sonuçlanmış ve WILPF kurulmuştur.¹⁵ WILPF'in diğer uluslararası kadın organizasyonlarından en önemli farkı, kadınların oy hakkı mücadelesi ile barış konuları arasındaki bağa öncelik vermesi olmuştur. Bu bağ, siyasi haklar talebinin uluslararası siyasette de sorumluluğun eşit dağılımı anlamına geleceği söylemi üzerinden kurulmuştur. Savaş sisteminin merkezinde bulunan patriyarkal normlar işaret edilmiştir. Bununla birlikte geç dönem kadın barış hareketlerinin önceliğini değiştiren nokta kadınların oy hakkı hareketinde elde edilen deneyim olmuştur.

¹⁵ 1915 Lahey Uluslararası Kadınlar Kongresinde, 1919 yılında Kadınların Uluslararası Barış ve Özgürlük Birliği (WILPF) adını alacak olan Kalıcı Barış İçin Uluslararası Kadınlar Komitesi (*International Committee of Women for Permanent Peace-ICWPP*) oluşturulmuştur.

Uluslararası Kadınlar Kongresinin hazırlık aşamasında kadın organizasyonlarına, diğer barış organizasyonlarına ve dünyanın çeşitli bölgelerinden bireylere çağrıda bulunulmuş, her organizasyonun iki delege ile temsil edilmesi beklenmiştir. Temel gündemini eşit haklar ve barışın oluşturduğu kongrenin davet çağrısında, katılımcıların uluslararası anlaşmazlıklarının barışçıl yollar ile çözümü ve oy hakkının kadınlara genişletilmesi şeklinde belirlenen iki genel ilkeyi kabul etmeleri talep edilmiştir. Kongrenin nihai programında kongrede gerçekleştirilecek tartışmalar için genel kurallar belirlenmiştir. Bu kuralların ilki, mevcut savaşın gidişatına ya da ulusal sorumluluğa ilişkin tartışmaların dışarıda bırakılması; ikincisi, gelecekte ortaya çıkacak savaşların kurallarına ilişkin tartışmaların Kongre gündeminin dışında bırakılması şeklinde belirlenmiştir (Uluslararası Kadınlar Kongresi Nihai Programı, 1915). Bu öncelik ve kurallar çerçevesinde, kongre, 28 Nisan-1 Mayıs tarihleri arasında Avusturya, Belçika, Britanya, Kanada, Danimarka, Almanya, Macaristan, İtalya, Hollanda, Norveç, İsveç ve ABD gibi tarafsız ve savaşın tarafı olan ülkelerden temsilcilerin katılımıyla gerçekleşmiştir. ABD 47, İsveç 12, Norveç 12, Hollanda 1000, İtalya 1, Macaristan 9, Almanya 28, Danimarka 6, Kanada 2, Belçika 5, Avusturya 6, Britanya 3 üye ile temsil edilmiştir. Kongreye katılması beklenen 180 üye ise Kuzey Denizi'nin askeri sebeplerle kapatılması nedeniyle katılım sağlayamamıştır (Uluslararası Kadınlar Kongresi Raporu, 1915, s. 4).¹⁶

Lahey Kongresi üç temel prensip üzerine toplanmıştır. Bunlardan ilki, oy hakkı mücadelesinin tüm kadınlar için gerekli olduğudur. Savaş ve oy hakkı arasındaki ilişkiye ilişkin farklı görüşler olsa da kongrede etkili olan argüman, savaşın kadınların oy hakkı hareketine ve kadın hakları mücadelesine engel olduğu olmuştur (Sharer, 2004, s. 35). İkincisi, pasifizmin militarizm yerine geçmesi gerektiği görüşüdür. Kongrenin üçüncü prensibi ise ulusötesiciliğin milliyetçiliğin yerini alması gerektiği görüşü olmuştur (Plastas, 2011, s. 10). Bu bağlamda kongre, savaşa karşı bir protesto olarak ilan edilmiştir. Kongre başkanlığını yürüten Jane Addams, savaşın “askerlerin kendisi, kadınlar, çocuklar, insanlığın ortak mirası için ne anlama geldiğinin daha önce bu şekilde bilinmediğini, bu bilgiden hareketle Uluslararası Kongrenin kadınlarının, savaşı protesto etmek için bir araya geldiğini” belirtmiştir (Addams, 1915, s. 8). Aletta Jacobs, kendi çabalarının mevcut savaşı kısaltmasa da savaşa taraf olan ülkeler üzerinde manevi etkisi olacağını vurgulayarak Uluslararası Kadınlar Kongresinin savaşa karşı protestoyu temsil ettiğini ve benzer adımların savaşın imkânsız hale gelmesini sağlayacağını ifade etmiştir (Uluslararası Kadınlar Kongresi Raporu, 1915, s. 6).

¹⁶ Ülkelerindeki Alman yetkililerden aldıkları izinle Kongreye katılmak isteyen Belçika delegeleri, yolculuklarını Essen-Roosendaal yolunun bir bölümünü yürüyerek tamamlamışlardır (Uluslararası Kadınlar Kongresi Raporu, 1915: 5).

Uluslararası Kadınlar Kongresinin sonunda, yedi bölümde toplam yirmi karar alınmıştır.¹⁷ Kadın ve savaş başlıklı ilk bölümde, kongrenin savaşa karşı bir protesto olduğunun altı çizilmiş ve kadınların savaşlarda karşı karşıya kaldığı şiddete vurgu yapılmıştır. İkinci bölümde barışın tesisi başlığı altında, hükümetlere savaşa son verilmesi ve barış görüşmelerinin başlaması çağrısında bulunulmuş ve barışın hangi şartlarda tesis edileceği belirtilmiştir. Aynı bölümün ikinci kısmında, tarafsız ülkelerin devamlı arabuluculuk mekanizmasının kurulması için girişimleri başlatması önerilmiştir. Üçüncü bölümde kalıcı barışın ilkeleri belirlenmiştir. Söz konusu ilkeler, milliyetlere saygı, savaşın ilerleme ve medeniyetin olumsuzlaması olduğuna inanç ve gelecekte yaşanacak uluslararası anlaşmazlıklar için hakemlik ya da uzlaşmanın kullanımı konusunda tüm ulusların hükümetlerinin bir anlaşmaya varması hususunda baskı oluşturulması, tüm ulusların hükümetlerinin birleşerek hakemlik ve uzlaşma yerine silaha başvuran ülke üzerinde baskı oluşturması, savaş kitlelerin talebi yerine belirli bir grubun çıkarları doğrultusunda gerçekleştiğinden dış politikanın demokratik kontrole tabi olması şeklinde belirlenmiştir. Kongrenin yalnızca kadınların ve erkeklerin eşit temsiline dayanan bir sistemi demokratik olarak tanıyacağı ilan edilmiştir. Savaşın önüne geçilmesinde kadınların en önemli güç olduğu tespitinden hareketle kadınların oy hakkının sağlanması talebi bir kez daha dile getirilmiştir.

Uluslararası işbirliği başlığı altında savaştan sonra yeni bir kongrenin toplanması, Uluslar Topluluğunun kurulması, genel silahsızlanmanın ve bunu koruyacak uluslararası anlaşmaların sağlanması, ticaret ve yatırım özgürlüğünün sağlanması, tüm gizli anlaşmaların geçersiz sayılması, uluslararası konferansların uluslararası federasyonu mümkün kılacak kalıcı barışın temel ilke ve koşullarına yönelik olarak düzenlenmesi, kadınların ulusal ve uluslararası siyasette kadınların tüm sivil ve siyasi hak ve sorumluluklarını paylaşmalarına yönelik ilkenin uygulanması şeklinde önerilerde bulunulmuştur.

Kongrede diplomatik ilişkiler de dâhil olmak üzere uluslararası ilişkilerin geleneksel yöntemleri eleştirilmiş ve uluslararası ilişkilerde retorikğin değişmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda diplomaside kadınların görünürlüğünün sağlanması, geleneksel diplomatik kurumların ve prosedürlerin yeniden yapılanması ve basının rolünün dönüştürülmesi şekilde reform önerilerinde bulunulmuştur (Sharer, 2004, s. 36). Kongrenin sonuçlarından bir diğeri Julia Grace Wales (1881-1957) tarafından Birinci Dünya Savaşı'nda tahkim sürecini başlatacak Wales Planı olarak bilinen “Silah Bırakma Dışında Kesintisiz Uzlaş” isimli bir öneri hazırlanması olmuştur. Bu plan ile kongrenin uluslararası ilişkilerin geleneksel yöntemlerine yönelik eleştirileri çerçevesinde, hükümet dışı uzmanlar tarafından uluslararası ilişkilerin ekonomik, sosyal

¹⁷ ABD Başkanı Woodrow Wilson 1916 yılının Ocak ayında Jane Addams ile yaptığı görüşmede kongre sonuç bildirgesinin en iyi barış planı olduğu düşüncesini aktarmıştır. Lahey bildirgesinin Başkan Wilson'ın 9 Ocak 1918 tarihinde Birleşik Devletler Senatosuna sunduğu 14 ilke ile olan benzerliği dikkat çekicidir (Vellacott, 1993, s. 28).

ve bilimsel yönlerinin tartışıldığı bir konferans önerisinde bulunulmuş ve uluslararası ilişkilerde tahkim için kalıcı bir milletler cemiyeti kurulması önerilmiştir.

Savaşın sonunda birçok ülkede gerçekleşen kadınların oy hakkı kazanımları kadınların uluslararası ilişkilerdeki konumunu ve uluslararası siyasete etkilerini güçlendirmemiştir.¹⁸ Bunun yanı sıra pasifist kadınlar; basın, siyaset yapıcılar ve diğer kadın hareketleri tarafından vatansever olmamakla eleştirilmişlerdir. Vatansever milliyetçi feministler, pasifist feministlerin kadın hareketine zarar verdiğini öne sürerek, savaş koşullarının kadın hareketini güçlendirecek bir zemin hazırladığı üzerinde durmuşlardır. Pasifist olmanın vatansever olmamak anlamına geldiği, savaşın başlangıcından itibaren pasifist feministlere yöneltilen en büyük eleştirilerin başında gelmiştir. Fransa’da Hélène Brion davası¹⁹ pasifist feminizmin mutlaka anti-vatansever olmak anlamına gelmediğini ileri sürmenin önemli bir göstergesi olmuş ve gerçek vatanseverliğin savaş karşıtlığı olduğu ileri sürülmüştür (Fell ve Sharp, 2007, s. 13). Bu eleştiriler ve uluslararası ilişkilere dair argümanların aktarılabileceği kanalların kadınlara açık olmaması, uluslararası ilişkilerin resmi kanallarının dışında bırakılan kadınların argümanlarını sunmak için farklı yollar aramalarını gerektirmiştir. Sharer (2004), kadınların savaş sırasında ve sonrasında uluslararası ilişkilerdeki etkinliklerini artırma yöntemlerini “stratejik konumlanma” olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu yöntemin ilk örneği, 1915 kongresinin ardından Wales Planı dâhil olmak üzere kongre sonuçlarının uluslararası ilişkilerin geleneksel aktörlerine ulaştırılması olmuştur. Bu amaçla kurulan iki delegasyon, on üç farklı ülkenin hükümetlerini ziyaret etmiştir. Söz konusu delegasyonların ilki Jane Addams, Aletta Jacops, Alice Hamilton (1868-1970) ve Wollften Palthe’den oluşmuş ve Lahey, Londra, Berlin, Viyana, Budapeşte, Roma, Paris ve Havre’ı ziyaret etmişlerdir. İkinci delegasyonda Rosika Schwimmer, Chrystal Macmillan (1872-1937), Madam Ramondt Hirschman (1871-1957) ve Emily G. Balch (1867-1961) yer almış ve Kopenhag, Christiana, Stockholm ve Petrograd’ı ziyaret etmişlerdir (Uluslararası Kadınlar Kongresi Raporu, 1915, s. 17). Bunun dışında; imza toplanmak, farklı ülkelerde halka açık konuşmalar yapmak, ev ziyaretleri ile kampanya düzenlemek, uluslararası medyada yer almak gibi kamuoyunu doğrudan etkileyecek araçlar kullanılmıştır. Diğer bir adım ise 1915’te alınan savaş sonrası barış anlaşmalarının yapılacağı aynı yer ve tarihte bir kongre düzenlenmesi kararı olmuştur. Ancak söz konusu kongre, WILPF üyelerinin Paris’e girmelerinin engellenmesi sebebiyle Zürih’te gerçekleştirilmiştir.

¹⁸ Savaşın sonunda kadınların oy hakkı elde etmiş olduğu ülkeler şu şekildedir: Yeni Zelandya (1893), Avusturalya (Kadın ve erkek Aborjinler dışında, 1902), Finlandiya (1906), Norveç (1913), Danimarka (1915), Kanada (Kadın ve erkek yerliler dışında, 1917), Avusturya, Almanya, Polonya, Rusya (1918).

¹⁹ Hélène Brion Fransız askeri mahkemesinde yargılanan ilk kadındır. Brion, feminist ve pasifist bir öğretmen olup Birinci Dünya Savaşı’nda pasifist propaganda yapmak suçuyla 1918 yılının Mart ayında yargılanmış ve kendisine 3 yıl hapis cezası verilmiştir. Hapis cezası ertelenmişse de Brion’un öğretmenlik sertifikası elinden alınmıştır. Brion’un savunması basın ve kamuoyunun dikkatini çekmiş ve ikinci bir Dreyfus vakası olarak değerlendirilmiştir. Brion savunmasında feminist olduğu için savaş karşıtı olduğunu dile getirmiştir.

ULUSLARARASI KADINLAR KONGRESİ, 1919 ZÜRİH

İkinci Uluslararası Kadınlar Kongresi, Paris Barış Konferansına katılma talebinde bulunan kadınların taleplerinin reddedilmesi ve Paris'e girişlerinin engellenmesi üzerine 1919 yılında Zürih'te gerçekleştirilmiştir (Kuhlman, 2007, s. 229). Kongrede 21 ulusal temsilcilikten 15'i; Amerika'dan 15, Avusturalya'dan 3, Avusturya'dan 4, Britanya'dan 26, Danimarka'dan 6, Fransa'dan 4, Almanya'dan 25, Hollanda'dan 5, Macaristan'dan 2, İrlanda'dan 3, İtalya'dan 1, Norveç'ten 6, Romanya'dan 1, İsveç'ten 11, İsviçre'den 23 delege ile temsil edilmiştir (Wiltsher, 1985, s. 201).

Kongre temel olarak Versay Barış Antlaşması'nın eleştirisi üzerine şekillenmiştir. Uluslararası Kadınlar Zürih Kongresi katılımcıları Versay Barış Antlaşmasını inceleyen ve tartışan ilk uluslararası grup olmuştur. Kalıcı bir barışın önündeki engel olarak nitelendirilen Versay Antlaşması'nın ekonomik koşullarının insanları yoksulluk ve umutsuzluğa sürükleyeceği, tüm uluslarda nefret ve anarşi yaratarak gelecekte savaşlara yol açacağı belirtilmiştir. Bu sebeplerden dolayı savaşın sona ermesinin üzerinden altı ay geçmiş olmasına rağmen Almanya ve Avusturya-Macaristan'a uygulanan yiyecek ablukasının kaldırılması talep edilmiştir.

Kongrenin bir diğer eleştirisi Milletler Cemiyeti Sözleşmesi bağlamında şekillenmiştir. Milletler Cemiyeti Sözleşmesi, 1915 yılında Uluslararası Kadınlar Kongresinde dile getirildiğinde kabul edilemez olarak değerlendirilmiş olan Milletler Cemiyeti fikrinin somutluk kazanmasından duyulan memnuniyetin belirtilmesinin yanı sıra içeriği ile eleştirilmiştir. Tam silahsızlanma, anlaşmaların ulusal onayının yalnızca seçilmiş yasama organları tarafından gerçekleştirilmesi, Cemiyet'in yürütme kurulunun demokratik olarak seçilmesi, evrensel serbest ticaret, azınlıkların siyasi ve sosyal haklarının garanti altına alınması, iletişim ve seyahat özgürlüğünün sağlanması, çocuk işçiliğinin kaldırılması, kadınların erkeklerle siyasi, sosyal ve ekonomik olarak tam eşitliğinin sağlanması gibi ilkelerin Sözleşmeye eklenmesiyle Cemiyetin bir barış aracı olarak güçleneceği belirtilmiştir.

Uluslararası siyasete ve barış koşullarına ilişkin söz konusu önerilerin yanı sıra sonuç bildirgesinde yer alan Kadınlar Şartı (Women's Charter) ile kadın haklarına ilişkin talepler sunulmuştur. Kadınlar Şartı ile temel olarak kadın ve erkekler arasında eşitlik ve adalete dayalı bir toplumun hatları çizilmiştir. Burada kadınlar, oy hakkı ile ulusal ve ulusal kurumlarda temsil, evlilikte kendi mülkiyetine sahip olma gibi tüm kişisel ve medeni hakların tanınması, çocuğun velayetinde baba ile aynı haklara sahip olunması, eğitim ve kariyer fırsatlarının kadın ve erkeğe eşit şekilde sunulması, eşit işe eşit ücret gibi taleplerini dile getirmişler ve bu taleplerinin sağlanmasının tüm dünyanın yararına olacağını altını çizmişlerdir. Bu amaçla Şartın Versay Barış Antlaşmasına eklenmesi teklif edilmişse de bu teklif kabul edilmemiştir.

Kongre sonuçlarından biri, Kadınların Uluslararası Barış ve Özgürlük Birliğinin (WILPF) kurulması olmuştur. Kongrede Kalıcı Barış İçin Uluslararası Kadınlar Komitesinin yeni merkezi Cenevre olarak belirlenmiş ve Komite, Kadınların Uluslararası Barış ve Özgürlük Birliği (WILPF) adını almıştır.²⁰ Birliğin amacı, 1915 Lahey ve 1919 Zürih kongrelerinde alınan kararlar ile barış, uluslararasılık ve kadınların özgürlük hareketlerini desteklemek olarak ifade edilmiştir. WILPF başkanı olarak Jane Addams, yardımcıları olarak Lida Gustava Heymann ve Helena Swanwick (1864-1939) seçilmiştir. Yönetici kadroda Alman delegenin bulunması organizasyonun barış anlayışını sembolik olarak yansıtmıştır.

Lahey ve Zürih Kongrelerinin önemli bir özelliği, çoğunluğun kararı yerine uzlaşmaya dayalı yeni bir yöntemin uygulanması olmuştur. Emily G. Balch, diğerlerinin kendileriyle anlaşması kadar diğerleriyle anlaşmak için çaba göstermeye dayalı bu yöntemin uluslararası siyasette sorunların çözümü için de uygulanması gerektiğini belirtmiştir (Wiltsher, 1985, s. 204). Kongrenin bir diğer ayırt edici niteliği, devletler arasında savaşın izdüşümünü yansıtacak hiçbir ayırımı yapılmamış olmasıdır. Bunun yerine kalıcı barış için gerekli görülen devletler arasındaki eşitlik her fırsatta simgesel olarak vurgulanmıştır. Kongreye sonradan katılan Fransız delege Jeanne Mélin (1877-1964) ile salona girdiğinde konuşma yapan Lisa Gustava Heymann arasındaki diyalog, “intikam üzerine tesis edilmesi planlanan” barışın eleştirisini yansıtmış, kadınların bu yanlış düzeltmek için barış mücadelelerini sürdüreceklerinin altı çizilmiştir (Bussey ve Tims, 1980, s. 30).

SONUÇ

1919 yılı öncesinde uluslararası ilişkilere yönelik farklı yaklaşımlar, ulusötesi sivil toplumun kadın hareketi, işçi hareketi ve barış hareketine dayanan farklı organizasyonlarında ortaya çıkmıştır. Barış hareketleri içinde liberal-orta sınıf hareketler tarafından bu dönemde üretilen bilgi ve eylemsellik, Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki barış yaklaşımını doğrudan etkilemiştir. Savaşın ardından barışı merkezine alan uluslararası ilişkiler disiplini idealist barış çerçevesinde şekillenmiştir. Bu durum, savaş öncesi dönemde idealist barıştan farklı barış yaklaşımları olmadığı anlamına gelmemektedir. Genel olarak kadınların barış hareketi ve spesifik olarak WILPF, idealist barış yaklaşımından farklı bir barış yaklaşımı geliştiren ulusötesi aktörlerin başında gelmiştir.

WILPF'in oy hakkı mücadelesi ile barış arasında doğrudan bir bağ kurması ayırt edici yönlerinden biri olmuştur. Bu bağlamda, kadın hareketinden farklılığı oy hakkı mücadelesine verilen önceliği değiştirmesi, barış hareketinden farkı ise uluslararası sistemdeki patriyarkal normları sorgulamaya açarak barışın koşulu olarak kadın-erkek eşitsizliğine dayanan yapının değişimi olduğunu sunması olmuştur. Bunun yanı sıra, WILPF idealist barış yaklaşımının araçları üzerinde de önemle durmuştur. Bunlar

²⁰ 1915 yılında 13 ulusal temsilciliği varken 1921 yılında bu sayı 21'e yükselmiştir.

arasında, uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl çözümü çerçevesinde uluslararası hukukun kodifikasyonu ve kamuoyunun barış yönünde mobilize edilmesi gibi araçlar bulunmaktadır. 1915 yılında eşit haklar ve barış gündemiyle gerçekleştirilen Lahey Kongresinin uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl çözümü ve oy hakkının kadınlara genişletilmesi şeklindeki iki genel ilkesi bunu işaret etmektedir. Aynı kongrede, kadınların kamusal alana katılımının artmasıyla ve savaşa verilen destek sonucunda, mücadelelerine verilen desteğin artacağı ve savaşın bir fırsat olarak görülebileceği argümanı, kadın hareketinin geri kalanından farklı olarak reddedilmiştir. Barış ve demokrasi arasında ilişki kurulmuş ancak kadın ve erkeklerin eşit temsiline dayanan bir demokratik sistem koşulu getirilmiştir. Dolayısıyla kadın mücadelesinin kazanımları, aynı zamanda barışı sağlayacak eşitlikçi bir siyasal yapıda mümkün görülmüştür.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda WILPF, savaşın bir an önce sona ermesi ve kalıcı barışın sağlanması için verilen mücadelenin yanı sıra, savaş ve barışın feminist konular olduğuna dikkat çekmiş ve savaş sırasında feminist dayanışmayı ayakta tutmuştur. Günümüzden yaklaşık yüz yıl önce, uluslararası ilişkilerde savaşların merkezinde patriyarkanın olduğunu ileri sürmüştür. Bununla birlikte oy hakkı, kölelik karşıtlığı, sosyal reform gibi hareketleri kendi mücadelesinin bir parçası olarak görmüş ve barışı tüm insanlar için özgürlük ve adalet olarak tanımlamıştır. Tahakküm ve baskıya dayanan hiyerarşik toplumsal bir yapıda, savaşların önüne geçilmesi hedefi ile kadınların eşitliğinin sağlanması ve patriyarkanın dağılması hedeflerini birbirinden ayrı değerlendirmemiştir.

1919 yılında gerçekleştirilen Zürih Kongresinde patriyarkal normların eleştirisine dayanan barış yaklaşımı pozitif barışın²¹ diğer unsurlarını içerecek şekilde genişletilmiştir. Bu anlamda Versay Antlaşmasının eleştirisi, ekonomik koşullarının toplumsal yoksulluğa ve sefaletle yol açacak olması çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte birçok liberal- barış organizasyonu Milletler Cemiyetinin kuruluşunu heyecanla karşılarken WILPF, Milletler Cemiyetinin eşitlikçi olmayan yönlerini ele almış ve pozitif barışı sağlayacak şekilde düzenlenmesi talebinde bulunmuştur. Savaş sonunda gerçekleştirilen barış görüşmelerinde, barışın hâkim olacağı yeni sistemin koşulları belirlenirken geleneksel düzenin kadın-erkek ve galip-mağlup ikilikleri korunmuştur. Buna karşın, 1919 Zürih Uluslararası Kadınlar Kongresinde söz konusu ikiliklerin yeni düzende yer almaması barışın ön koşulları olarak belirlenmiştir. Söz konusu ön

²¹ Pozitif barış kavramsallaştırmasının, barış çalışmalarının kurucu ismi Johan Galtung tarafından yapıldığı kabul edilmektedir. Negatif barışı, organize olmuş kolektif şiddetin yokluğu olarak tanımlayan Galtung (1969), pozitif barışın yalnızca devletler arasındaki şiddetin yokluğu anlamına gelmediğini, devlet içinde ve devletler arasında değerlerin korunması ve yapısal şiddetin yokluğu olduğunu vurgulamıştır. Pozitif barış kavramsallaştırması ile şiddetin tanımı genişletilmiş ve şiddet ile sosyal eşitsizlikler barış tartışmalarının gündemine yerleşmiştir. Bilgin Aytaç (2019, s. 116), Jane Addams'ın Galtung'tan yaklaşık 60 yıl önce, 1907 yılında, *New Ideas of Peace* kitabında negatif barış kavramını kullandığı ve pozitif barışa yönelik bir tartışma yürüttüğü tespitinde bulunmuştur. Bu tespit, pozitif barışın, savaş öncesinde kadınların barış hareketinin gündeminde olduğu argümanını destekleyen bir diğer önemli göstergedir.

koşulların yerine getirilmemesi ile tesis edilen barış ise gelecek yıllarda meydana gelecek yeni bir savaşın temelini oluşturmuştur.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

KAYNAKLAR

- Acharya, A. ve Buzan, B. (2019). *The Making of Global International Relations: Origins and Evolution of IR at its Centenary*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Addams, J. (1915). *Presidential Address*. Uluslararası Kadınlar Kongresi Raporu. Erişim Adresi: <https://archive.org/details/internatcongrewom00interich/page/2>.
- Alonso, H. H. (1993). *Peace as a Women's Issue: A History of the U.S. Movement for World Peace and Women's Rights*. New York: Syracuse University Press.
- Ashworth, L. M. (2014). *A History of International Thought: From the Origins of the Modern State to Academic International Relations*. Oxon: Routledge.
- Aytaç, G. B. (2019). *Peace Theories in a Gender Perspective: Feminist Theories and Practices*. Kadın 2000/Journal of Women Studies, 20, 111-138.
- Beales, A.C.F. (1931). *The History of Peace: A Short Account of the Organized Movements for International Peace*. Londra: G. Bell.
- Booth, K. (1996). 75 Years on: Rewriting the Subject's Past-Reinventing its Future. In S. Smith, K. Booth, M. Zalewski (Eds.), *International Theory: Positivism and Beyond* (pp. 328-339). Cambridge: Cambridge University Press.
- Brailsford, H. N. (1915). *The War of Steel and Gold: A Study of the Armed Peace*. Londra: G. Bell&Sons.
- Brown, H. (2003). *'The Truest Form of Patriotism' Pacifist Feminism in Britain, 1870-1902*. Manchester: Manchester University Press.
- Bull, H. (1995). *The Theory of International Politics, 1919-1969*. In J. Der Derian (Eds.). *International Theory: Critical Investigations* (pp. 181-211). Londra: Palgrave Macmillan.
- Bussey, G. ve Tims, M. (1980). *Pioneers for Peace: Women's International League for Peace and Freedom 1915-1965*. Oxford: Alden Press.
- Carr, E. H. (2010). *Yirmi Yıl Krizi: 1919-1939* (C. Cemgil, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cockburn, C. (2010). Gender Relations as Causal in Militarization and War. *International Feminist Journal of Politics*, 12(2), 139-157.
- Confortini, C. C. (2010). *Feminist Contributions and Challenges to Peace Studies*, Erişim Adresi: <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-47?print=pdf>.

- Confortini, C. C. (2012). *Intelligent Compassion: Feminist Critical Methodology in the Women's International League for Peace and Freedom*, New York: Oxford University Press.
- Cooper, S. (1993). The Work of Women in Nineteenth-Century Continental European Peace Movements, *Peace&Change*, 9 (4), 11-28.
- Costin, L. B. (1982). Feminism, Pacifism, Internationalism and the 1915 International Congress of Women, *Women's Studies International Forum*, 5 (3), 301-305.
- Dickinson, G. L. (1916). *The European Anarchy*. New York: The Macmillan Company.
- Enloe, C. (1989). *Beaches, Bananas & Bases: Making Feminist Sense of International Politics*. Londra: Pandora.
- Eralp, A. (2016). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması. Dağı, İ., Eralp, A., Keyman, E.F., Polat, N., Tanrıseven, O.F., Yalvaç, F., Yurdusev, A.N. (Ed.), *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar* içinde (s. 57-89). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Evans, R. J. (1976). *The Feminist Movements in Germany 1894-1933*. Londra: SAGE Publications.
- Fell, A. S. ve Sharp, I. (2007). Introduction: The Women's Movement and the First World War. In Alison S. Fell ve Ingrid Sharp (Eds.), *The Women's Movement in Wartime: International Perspectives, 1914-1919* (pp. 1-18). New York: Palgrave Macmillan.
- Galtung, J. (1969). Violence, Peace and Peace Research. *Journal of Peace Research*, 6, 167-191.
- Hobhouse Balme, J. (2005). *Agent of Peace: Emily Hobhouse and her Courageous Attempt to End the First World War*. Cheltenham: The History Press.
- Hurwitz, E. F. (1977). The International Sisterhood, In Renate Bridenthal ve Claudia Koonz (Eds), *Becoming Visible: Women in European History* (pp. 325-370). Boston: Houghton Mifflin Company.
- Jus Suffragii*. (1 Mart 1915). LSE Dijital Kütüphanesi, Kadın Hakları Koleksiyonu. Erişim Adresi: <https://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:yor805toh>.
- Jus Suffragii*. (1 Ocak 1915). LSE Dijital Kütüphanesi, Kadın Hakları Koleksiyonu. Erişim Adresi: <https://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:wic453qep>.
- Kant, I. (2006). *Groundwork of the Metaphysics of Moral*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Knutsen, T. (1992). *A History of International Relations Theory: An Introduction*. Manchester ve New York: Manchester University Press.
- Kuhlman, E. (2007). The 'Women's International League for Peace and Freedom' and Reconciliation after the Great War. In Alison S. Fell ve Ingrid Sharp (Eds.), *The Women's Movement in Wartime: International Perspectives, 1914-1919* (pp. 227-244). New York: Palgrave Macmillan.
- Liddington, J. (1989). *The Long Road to Greenham: Feminism & Anti-Militarism in Britain since 1820*. Londra: Virago Press.
- McMillan, J. F. (2000). *France and Women 1789-1914: Gender, Society and Politics*. Londra: Routledge.
- Millennium: Journal of International Studies*. (1988). Women and International Relations, 17 (3).
- Oldfield, S. (1989). *Women Against the Iron Fist: Alternatives to Militarism, 1900-1989*. Londra: Basil Blackwell.
- Olson, W. ve Groom, A.J.R. (1991). *International Relations Then and Now: Origins and Trends in Interpretation*. Londra: Routledge.
- Plastas, M. (2011). *A Bond of Noble Women: Racial Politics in the Women's Peace Movements*. New York: Syracuse University Press.
- Ponsonby, A. (1915). *Democracy and Diplomacy: A Plea for Popular Control of Foreign Policy*. Londra: Methuen&Co.

- Reinsch, P. S. (1911). *Public International Unions: Their Work and Organization*. Boston ve Londra: Ginn and Company.
- Richmond, O. P. (2008). *Peace in International Relations*. Oxon: Routledge.
- Rupp, L. J. (1997). *Worlds of Women: The Making of an International Women's Movement*. Princeton: Princeton University Press.
- Rupp, L. J. (1998). Feminism and Internationalism: A View from the Centre. *Gender&History*, 10 (3), 535-538.
- Sandell, M. (2015). *The Rise of Women's Transnational Activism: Identity and Sisterhood Between the World Wars*. Londra: I. B. Tauris.
- Schmidt, B. C. (1998). Lessons from the Past: Reassessing the Interwar Disciplinary History of International Relations. *International Studies Quarterly*, 42(3), 433-459.
- Sharer, W. B. (2004). *Vote and Voice: Women's Organizations and Political Literacy 1915-1930*. Southern Illinois University Press.
- Stanton, Cady, E, Anthony S. B. ve Joslyn Gage, M. (1887). *History of Woman Suffrage, Vol I 1848-1861*. Londra: Rochester.
- The Common Cause*. (7 Ağustos 1914). LSE Dijital Kütüphanesi, Kadın Hakları Koleksiyonu. Erişim Adresi: <https://digital.library.lse.ac.uk/objects/lse:qis854xus>.
- The Covenant of the League of Nations*. (1920). The Avalon Project. Erişim Adresi: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp.
- The Herald of Peace*. (1823). Vol II. Londra: T. Hamilton.
- Tickner, J. A. (1992). *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.
- Tickner, J. A. (2019). Peace and Security from a Feminist Perspective, In Sara E. Davies ve Jacqui True (Eds.), *The Oxford Handbook of Women, Peace and Security* (pp. 15-26). New York: Oxford University Press.
- Tickner, J. A. ve True, J. (2018). *A Century of International Relations Feminism: From World War I Women's Peace Pragmatism to the Women, Peace and Security Agenda*. *International Studies Quarterly*, 0, 1-13.
- Tür, Ö. ve Koyuncu, Ç. A. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(26), 3-24.
- Uluslararası Kadınlar Kongresi Nihai Programı*. (1915). Erişim Adresi: http://www2.ub.gu.se/kvinndata/portaler/fred/samarbete/pdf/program_1915.pdf.
- Uluslararası Kadınlar Kongresi Raporu*. (1915). Erişim Adresi: <https://archive.org/details/internatcongrewom00interich/page/2>.
- Uluslararası Kadınlar Kongresi Raporu*. (1919). Erişim Adresi: https://wilpf.org/wp-content/uploads/2012/08/WILPF_triennial_congress_1919.pdf.
- Vellacott, J. (1977). Anti-War Suffragists. *History*, 62 (206), 411-425.
- Vellacott, J. (1993). A Place for Pacifism and Transnationalism in Feminist Theory: The Early Work of the Women's International League for Peace and Freedom. *Women's History Review*, 2 (1), 23-56.
- Wiltsher, A. (1985). *Most Dangerous Women: Feminist Peace Campaigners of the Great Power*. Londra: Pandora Press.
- Woolf, L. (1916). *International Government*. New York: Brentano's.

TANIM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Kadın Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin yayınıdır. Açık erişimli, hakemli, yılda iki kere Nisan ve Ekim aylarında yayınlanan bilimsel bir dergidir. 1993 yılında kurulmuştur. Dergiye yayınlanması için gönderilen bilimsel makaleler Türkçe ya da İngilizce olmalıdır.

AMAÇ VE KAPSAM

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, kadın sorunları ve araştırmaları alanında Türkiye'deki en eski hakemli dergilerden biridir. Dergi kadın çalışmaları konusunda bilim camiasına katkıda bulunmayı ve araştırmacılara bir platform sağlamayı hedefler. Dergi kadın çalışmalarını ve toplumsal cinsiyet çalışmalarını bütün yönleriyle ele alan araştırma ve çalışmaları yayınlamaya odaklıdır ve (sosyoloji, felsefe, tarih, edebiyat, dil, sanat, kültür, hukuk, siyaset bilim, iktisat, sağlık, vb pek çok) farklı disiplinlerde yürütülen araştırmalara açıktır. Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Genel İlkeler

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirilmediği olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildiriler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve / veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere Dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez. Yayınlanan yazı ve resimlerin tüm hakları Dergiye aittir.

Açık Erişim İlkesi

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi'nin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and

Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>
Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştaki gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdaki etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir. Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür.

Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını **Telif Hakkı Anlaşması Formunda** imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyuğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Derginin yayın dili Türkçe ve İngiliz İngilizcesi'dir.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijjws> adresinden erişilen <http://dergipark.org>.

gov.tr/login üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) **Kapak Sayfası**; editöre mektup, yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı **Telif Hakkı Anlaşması Formu** eklenerek gönderilmelidir.

1. Yazılar **Makale Şablonu** kullanılarak hazırlanmalıdır. Makale ana metninde, çift taraflı kör hakemlik süreci gereği, yazarın / yazarların kimlik bilgileri yer almamalıdır.
 2. Türkçe ve İngilizce olarak 150-250 kelime arasında öz olmalıdır. Öz anlaşılır ve de dilbilgisi açısından doğru olmalıdır.
 3. Türkçe özün altında çalışmanın içeriğini temsil eden 3-5 Türkçe anahtar kelime olmalıdır. İngilizce özün altında içeriği temsil eden 3-5 İngilizce anahtar kelime olmalıdır.
 4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Türkçe başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler; ana metin bölümleri, kaynaklar, tablolar ve şekiller.
5. **Makale Türleri**

Araştırma Makaleleri: Orijinal araştırma makaleleri derginin kapsamına uygun konularda önemli, özgün bilimsel sonuçlar sunan araştırmaları raporlayan yazılardır. Orijinal araştırma makaleleri, Öz, Anahtar Kelimeler, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar, Kaynaklar bölümlerinden ve Tablo, Grafik ve Şekillerden oluşur. Öz aşağıda belirtildiği gibi yapılandırılmış olmalıdır. Özden sonra Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma ve Sonuç bölümleri yer almalıdır.

Öz: Türkçe yazıların İngilizce özetlerinde mutlaka İngilizce başlık da yer almalıdır. Araştırma yazılarında Türkçe ve İngilizce özetler 150-250 kelime arasında olmalı ve aşağıdaki şekilde yapılandırılmalıdır:

Amaç/Aim: Yazının birincil ve asıl amacı;

Yöntem(ler)/Method(s): Veri kaynakları, çalışmanın iskeleti, çalışmaya katılanlar, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler;

Bulgular/Results: Ana bulgular;

Sonuç(lar)/Conclusion(s): Çıkartılacak sonuçlar belirtilmelidir.

Anahtar Kelimeler

Giriş: Giriş bölümünde konunun önemi, tarihçe ve bugüne kadar yapılmış çalışmalar, hipotez ve çalışmanın amacından söz edilmelidir. Hem ana hem de ikincil amaçlar açıkça belirtilmelidir. Sadece gerçekten ilişkili kaynaklar gösterilmeli ve çalışmaya ait veri ya da sonuçlardan söz edilmemelidir. Giriş bölümünün sonunda çalışmanın amacı, araştırma soruları veya hipotezler yazılmalıdır.

Yöntem: Yöntem bölümünde, veri kaynakları, hastalar ya da çalışmaya katılanlar, ölçekler, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler, yapılan işlemler ve istatistiksel yöntemler yer almalıdır. Yöntem bölümü, sadece çalışmanın planı ya da protokolü yazılırken bilinen bilgileri içermelidir; çalışma sırasında elde edilen tüm bilgiler bulgular kısmında verilmelidir.

Bulgular: Ana bulgular istatistiksel verilerle desteklenmiş olarak eksiksiz verilmeli ve bu bulgular uygun tablo, grafik ve şekillerle görsel olarak da belirtilmelidir. Bulgular yazıda, tablolarda ve şekillerde mantıklı bir sırayla önce en önemli sonuçlar olacak şekilde verilmelidir. Tablo ve şekillerdeki tüm veriyi yazıda vermemeli, sadece önemli noktaları vurgulanmalıdır.

Tartışma: Tartışma bölümünde o çalışmadan elde edilen veriler, kurulan hipotez doğrultusunda hipotezi destekleyen ve desteklemeyen bulgular ve sonuçlar irdelenmeli

ve bu bulgu ve sonuçlar literatürde bulunan benzeri çalışmalarla kıyaslanmalı, farklılıklar varsa açıklanmalıdır. Çalışmanın yeni ve önemli yanları ve bunlardan çıkan sonuçları vurgulanmalıdır. Giriş ya da sonuçlar kısmında verilen bilgi ve veriler tekrarlanmamalıdır.

Sonuçlar: Çalışmadan elde edilen sonuçlar belirtilmelidir. Deneysel çalışmalar için ana bulguları kısaca özetleyerek tartışmaya başlamak, daha sonra bu bulgular için olası mekanizmaları veya açıklamaları ortaya koymak, sonuçları diğer ilgili çalışmalarla karşılaştırmak, çalışmanın sınırlarını belirtmek, gelecekteki araştırmalar ve uygulamalar için bulguların işaret ettiği olası çıkarımlara değinmek yararlı olacaktır. Sonuçlar, çalışmanın amaçları ile bağlantılı olmalıdır, ancak veriler tarafından yeterince desteklenmeyen niteliksiz ifadeler ve sonuçlardan kaçınılmalıdır. Yeni hipotezler gerektiğinde belirtilmeli, ancak açıkça tanımlanmalıdır.

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler: Yazı içindeki şekil, resim, tablo ve grafikler Arap sayıları ile numaralandırılmalıdır. Şekillerin metin içindeki yerleri belirtilmelidir.

Derleme: Yazının konusunda birikimi olan ve bu birikimleri uluslararası literatüre yayın ve atıf sayısı olarak yansıtmış uzmanlar tarafından hazırlanmış yazılar değerlendirmeye alınır. Yazarları dergi tarafından da davet edilebilir. Bir bilgi ya da konunun vardığı son düzeyi anlatan, tartışan, değerlendiren ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara yön veren bir formatta hazırlanmalıdır. Derleme yazısı, başlık, öz ve anahtar kelimeler, ana metin bölümleri ve kaynaklardan oluşmalıdır.

6. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren **kapak sayfası** gönderilmelidir. Kapak sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılabilecek adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
7. Referanslar APA 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Referans Stili ve Formatı

İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.

- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci, 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambriune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) *Türkçe Kitap*

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) *Türkçeye Çevrilmiş Kitap*

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) *Editörlü Kitap*

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) *Çok Yazarlı Türkçe Kitap*

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) *İngilizce Kitap*

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) *İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm*

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) *Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm*

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) *Yayımcının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın*

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisingl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semericioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri

a) Türkçe Tezler

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from: Retrieved from <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: [http://ab2015.anadolu.edu.tr /index.php?menu=5&submenu=27](http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27)

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepf: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

Son Kontrol Listesi

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
 - ✓ Makalenin türü
 - ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
 - ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
 - ✓ Kaynakların APA6'ya göre belirtildiği
 - ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
 - ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
 - ✓ Makalenin kategorisi
 - ✓ Türkçe ve İngilizce başlık
 - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
 - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
 - Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.
 - ✓ Türkçe ve İngilizce başlık
 - ✓ Özetler: 150-250 kelime Türkçe ve 150-250 kelime İngilizce
 - ✓ Anahtar Kelimeler: 3-5 adet Türkçe ve 3-5 adet İngilizce
 - ✓ Makale ana metin bölümleri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
 - ✓ Son notlar (varsa belirtiniz)
 - ✓ Kaynaklar
 - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

DESCRIPTION

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is the publication of Istanbul University Centre for Practice and Research in Women's Studies. It is an open access, scholarly, peer-reviewed journal published biannually in April and October. The journal was founded in 1993. Manuscripts submitted for publication should be in Turkish or English.

AIM AND SCOPE

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is one of the oldest, peer-reviewed journals covering women's studies in Turkey. The journal aims to contribute to the scientific community in the field and aims to provide a platform for researchers. The journal focuses on the publication of research and studies covering all aspects of the women's studies and gender studies, and welcomes research conducted within a variety of different disciplines (including sociology, philosophy, history, language and literature, art, cultural studies, law, political science, economy, health, and other related areas). The target group of the journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies and institutions.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

General Principles

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Short presentations that took place in scientific meetings can be referred if indicated in the article. The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the Journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read,

download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publishers) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the **Copyright Agreement Form**. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with

other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

The language of the journal is both Turkish and British English.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iujws> and it must be accompanied by a **Title Page** specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist) and cover letter to the editor. Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, **Copyright Agreement Form** that has to be signed by all authors must be submitted.

1. Manuscripts should be prepared using the **Article Template**. Due to double blind peer review, manuscript file must not include any information about the author.
2. The abstract must be between 150–250 words and written as one paragraph. Please ensure that abstract reads well and is grammatically correct.
3. Underneath the abstract, 3-5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; sections, references, tables and figures.
5. **Article Types**

Research Article: Original research articles report substantial and original scientific results within the journal scope. Original research articles are comprised of Abstract, Key Words, Introduction, Methods, Results, Discussion, Conclusion, References and Figures, Tables and Graphics. The abstract must be structured as in below. The abstract must be followed by Introduction, Method, Results, Discussion and Conclusions.

Abstract: The abstracts in the language of the article and in English must be between 150-250 words and structured as follows: aim, method, results, and conclusions.

Aim -the primary purpose of the article;

Method -data sources, design of the study, participants, interventions, and main outcome measures;

Results -key findings;

Conclusions - Conclusions derived from the study should be stated.

Keywords

Introduction: This section must contain a clear statement of the general and specific objectives as well as the hypotheses which the work is designed to test. It should also give a brief account of the reported literature. The last sentence should clearly state the primary and secondary purposes of the article. Only, the actual references related with the issues have to be indicated and data or findings related with the current study must not be included in this section.

Methods: This section must contain explicit, concise descriptions of all procedures, materials and methods (i.e. data sources, participants, scales, interviews/reviews, basic measurements, applications, statistical methods) used in the investigation to enable the reader to judge

their accuracy, reproducibility, etc. This section should include the known findings at the beginning of the study and the findings during the study must be reported in results section.

Results: The results should be presented in logical sequence in the text, tables, and figures, giving the main or most important findings first. The all the data in the tables or figures should not be repeated in the text; only the most important observations must be emphasized or summarized.

Discussion: The findings of the study, the findings and results which support or do not support the hypothesis of the study should be discussed, results should be compared and contrasted with findings of other studies in the literature and the different findings from other studies should be explained. The new and important aspects of the study and the conclusions that follow from them should be emphasized. The data or other information given in the Introduction or the Results section should not be repeated in detail.

Conclusions: Conclusions derived from the study should be stated. For experimental studies, it is useful to begin the discussion by summarizing briefly the main findings, then explore possible mechanisms or explanations for these findings, compare and contrast the results with other relevant studies, state the limitations of the study, and explore the implications of the findings for future research and practice. The conclusions should be linked with the goals of the study but unqualified statements and conclusions not adequately supported by the data should be avoided. New hypotheses should be stated when warranted, but should be labeled clearly as such.

Figures, Tables and Graphics: Figures, Tables and Graphics should be numbered in Arabic numerals in the text. The places of the figures, tables and graphics should be signed in the text.

Review Article: Reviews prepared by authors who have extensive knowledge on a particular field and whose scientific background has been translated into a high volume of publications with a high citation potential are welcomed. These authors may even be invited by the journal. Reviews should describe, discuss, and evaluate the current level of knowledge of practice and should guide future studies. Review article should contain title, abstract and keywords; body text with sections, and references.

6. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone, mobile phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
7. References should be prepared as APA 6th edition.

REFERENCES

Reference Style and Format

Istanbul University Journal of Women's Studies - İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis. If more than one citation is made within the same paranthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin, et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayiner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciambrene, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text:
(Ailen, et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar, et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the politicals, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure. (1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *in Fact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
 - ✓ Including disclosure of any commercial or financial involvement.
 - ✓ Confirming that last control for fluent English was done.
 - ✓ Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
 - ✓ Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 6.
- Copyright Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country),
 - ✓ e-mail addresses
 - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
 - ✓ ORCIDs of all authors.
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
 - Important: Please avoid mentioning the author(s) names in the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript
 - ✓ Abstract (150-250 words)
 - ✓ Key words: 3-5 words
 - ✓ Body text sections
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
 - ✓ References
 - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

Istanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Istanbul University Journal of Women's Studies
Dergi Adı: İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author <i>Sorumlu Yazar</i>	
Title of Manuscript <i>Makalenin Başlığı</i>	
Acceptance date <i>Kabul Tarihi</i>	
List of authors <i>Yazarların Listesi</i>	

Sıra No	Name - Surname <i>Adı-Soyadı</i>	E-mail <i>E-Posta</i>	Signature <i>İmza</i>	Date <i>Tarih</i>
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) <i>Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)</i>	
---	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	<i>Çalıştığı kurum</i>	
Address	<i>Posta adresi</i>	
E-mail	<i>E-posta</i>	
Phone; mobile phone	<i>Telefon no; GSM no</i>	

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale.
All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed.
I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını, Tüm yazarların bu çalışmaya asıl olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını, Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını, Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını, Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara aif olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayımlanmasına izin verirler. Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret ödemesiz kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır. Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeyen makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'ne saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir.
Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'ni ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğundan olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kamutanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; <i>Sorumlu Yazar;</i>	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....

